

INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI

Uplatnění mediace v systému trestní justice II.

**Mgr. Jan Rozum
Mgr. Petr Kotulan
PhDr. Marina Luptáková
PhDr. Miroslav Scheinost
PhDr. Jan Tomášek, Ph.D.
Mgr. Michal Špejra**

Technická spolupráce: Lucie Černá

Neprodejné

Praha 2010

Recenzenti:

PhDr. Pavel Pěnkava (ÚMČ Praha 1, Sociální odbor, Oddělení sociální prevence)
Mgr. Dagmar Doubravová (předsedkyně Sdružení pro probaci a mediaci v justici)

Poděkování

Autoři děkují PhDr. A. Matouškové z Generálního ředitelství Probační a mediační služby ČR za spolupráci.

ISBN 978-80-7338-097-7
© Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010
www.kriminologie.cz

OBSAH

1. Úvod	5
1.1. Zařazení výzkumu	5
1.2. Předmět a cíl výzkumu	5
1.3. Metody výzkumu	6
2. Shrnutí výsledků I. fáze výzkumu	8
3. Efektivita mediace z pohledu kriminologických výzkumů	14
3.1. Mediace z hlediska obětí trestné činnosti	15
3.2. Mediace z hlediska pachatelů	25
4. Zkušenosti poškozených a pachatelů, kteří podstoupili mediaci	28
4.1. Výzkumný vzorek	28
4.2. Řešené trestné činy a jejich následky	31
4.3. Situace před mediací	34
4.4. Důvody účasti na mediaci	35
4.5. Pocity a postoje před mediací	38
4.6. Průběh mediace	42
4.7. Hodnocení práce mediátora	50
4.8. Dohoda a její plnění	54
4.9. Celkové dojmy a hodnocení mediace	58
4.10. Závěry a shrnutí dotazníkového šetření	71
5. Analýza údajů z Rejstříku trestů	72
6. Poznatky z trestních spisů ve věcech, kde proběhla mediace	81
6.1. Pachatel, jeho trestná činnost a poškozený	83
6.2. Proces mediace, její výsledky a výstupy pro potřeby trestního řízení	98
6.3. Postup soudů a středisek PMS po ukončení mediačního řízení	130
7. Zkušenosti probačních úředníků s mediací mezi obětí a pachatelem	139
7.1. Součinnost Probační a mediační služby ČR a justičních partnerů při mediaci	139
7.2. Standardizace postupů a odborných činností v oblasti mediace a jejich promítnutí do praxe	143
7.3. Specifika provádění mediace v trestních věcech z pohledu praktických zkušeností probačního úředníka	150
7.4. Klíčové momenty vedení mediace mezi obětí a pachatelem	156
7.5. Další mediační postupy v praxi PMS	160
7.6. Situace v praxi a výsledky dotazníkového šetření	162
8. Shrnutí	172
9. Závěr	193
Summary	195
Literatura	201
Příloha – Tabulková část	203

1. Úvod

1.1. Zařazení výzkumu

Výzkum byl řešen v souladu se Střednědobým plánem výzkumné činnosti Institutu pro kriminologii a sociální prevenci na léta 2008-2010, který byl schválen ministrem spravedlnosti dne 7.5.2008, č.j. 5/2008-OANA-SP/13. Výzkum byl zadán Radou pro probaci a mediaci a byl realizován v letech 2008-2010. Probíhal ve spolupráci s Probační a mediační službou ČR.

Vzhledem k tomu, že výzkum veřejného mínění - názory veřejnosti na mediaci proběhl v listopadu 2008, jsme výsledky z důvodu aktuálnosti poznatků rozdělili do dvou částí. V první (v roce 2009) byla prezentována zjištění ze zmíněného výzkumu veřejného mínění, a to spolu se stručným úvodem do problematiky a statistickými údaji o mediaci (stručný souhrn uvádíme níže). V této druhé části studie (v roce 2010) jsou představeny zbývající empirické poznatky.

1.2. Předmět a cíl výzkumu

Při výzkumu bylo rozhodující vymezení pojmu mediace. Pro potřeby naší studie byla chápána jako neformální proces, v němž strany společně jednají a v součinnosti s mediátorem se snaží urovnat vzájemné vztahy a dohodnout na tom, jak naložit s následky konkrétního trestného činu. Probační a mediační služba ČR mediaci definuje jako mimosoudní zprostředkování řešení trestního konfliktu mezi poškozeným a pachatelem za účasti třetí osoby - mediátora, při němž je oběma stranám dána možnost vyjádřit své pocity, očekávání a potřeby, které se k trestné činnosti váží. Smyslem a účelem mediace je přispět ke zmírnění následků trestného činu pro poškozeného a motivovat pachatele k převzetí odpovědnosti za škody, které svým jednáním způsobil. Mediaci lze v české trestní justici nejčastěji využít v souvislosti s podmíněným zastavením trestního stíhání, narovnáním a s podmíněným upuštěním od trestního stíhání. V úvahu ale přichází i v souvislosti s ukládáním alternativních trestů, v trestních věcech mladistvých a v případech trestního stíhání se souhlasem poškozeného.

Výzkum problematiky **mediace v systému české trestní justice** se zaměřil na zhodnocení přínosu a efektivity mediačních postupů pro pachatele, poškozeného a společnost, a dále na to, jak jsou prostřednictvím mediace naplňovány obecné cíle činnosti Probační a mediační služby ČR, tj. integrace pachatele, participace poškozeného a ochrana společnosti.

Sledovali jsme, při jakých trestněprávních institucích je mediace soudy a státními zástupci využívána, vůči jakému okruhu a charakteru případů jsou mediační postupy uplatňovány a jaká je jejich efektivita, a to z pohledu společnosti, pachatele i poškozeného.

Při výzkumu jsme se zaměřili na následující okruhy:

- u jakých trestněprávních institucí je mediace využívána,
- jakých případů se mediace týká (v případech jaké trestné činnosti byla použita),
- zda má mediace vliv na rychlost trestního řízení,
- zda má vliv na uložení sankce,
- zda má vliv na uspokojení nároků poškozeného,
- zda je dohoda o urovnání konfliktu a náhradě škody plněna,
- jaký typ pachatelů mediaci podstupuje,
- zda má mediace vliv na snížení recidivy pachatelů,
- na zjištění názorů probačních úředníků na problematiku mediace,
- na zjištění názorů a postojů pachatelů a poškozených na průběh a přínos mediace,
- na zjištění názorů veřejnosti na mediaci a na další restorativní přístupy prostřednictvím specializovaného výzkumu veřejného mínění.

1.3. Metody výzkumu

Byly zvoleny následující výzkumné metody a techniky:

- a) analýza domácích i zahraničních odborných pramenů k dané problematice,
- b) analýza statistických údajů Probační a mediační služby ČR k problematice mediace,
- c) analýza údajů z Rejstříku trestů u vzorku osob, u nichž proběhla v roce 2005 mediace a tito odsouzení spáchali úmyslný trestný čin,

- d) analytická sonda do soudních případů z roku 2007, kde proběhla mediace při spáchání úmyslného trestného činu,
- e) dotazníkové šetření mezi pachateli a poškozenými, kteří podstoupili mediaci,
- f) zpracování expertní studie spolupracovníkem z řad Probační a mediační služby ČR na téma Praktické zkušenosti probačního úředníka s mediací mezi obětí a pachatelem,
- g) výzkumná sonda (výzkum veřejného mínění), jejímž účelem bylo zjistit, jak veřejnost vnímá a hodnotí poslání mediační služby v rámci justice a pro jaké typy trestné činnosti i pachatelů považuje mediační službu za vhodnou.

Dovolujeme si upozornit, že použitá ustanovení trestního práva hmotného jsou uváděna podle právní úpravy platné do 31.12.2009 (zák.č. 140/1961 Sb.). Tato právní úprava byla platná v době analýzy údajů z Rejstříků trestů a trestních spisů okresních soudů ve věcech, u nichž byla realizována mediace, a kde jsou ustanovení tehdy platného trestního zákona uváděna.

2. Shrnutí výsledků I. fáze výzkumu

Jedním z prvků, které charakterizují soudobou trestní justici ve většině vyspělých zemí, je rostoucí popularita opatření, majících svůj základ v myšlenkách a principech restorativní justice. K nejvyužívanějším patří mediace. Odhaduje se, že v současnosti již po celém světě existuje více než 1.400 mediačních programů, v jejichž rámci je jako řešení trestného činu nabízena¹. Dovrňuje se tím proces, který začal prvními pokusy o zprostředkování mediace v sedmdesátých letech v USA a Kanadě, a který se v osmdesátých letech rychle přenesl i na starý kontinent. V České republice je rozvoj mediace pevně spjat se vznikem Probační a mediační služby v roce 2000. Již před tím se podařilo uskutečnit několik souvisejících projektů, a to zejména díky činnosti Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici².

Uplatňování mediace u nás odpovídá principům, které doporučují významné mezinárodní organizace, včetně Rady Evropy³. Právní definice mediace je uvedena v ustanovení § 2 odst. 2 zákona č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě, kdy se jí rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným, a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Dostupné statistické údaje Probační a mediační služby, které jsou k mediaci shromažďovány od roku 2005, hovoří o tom, že v letech 2005 až 2007 mediaci podstoupilo celkem 1 878 obviněných. Nejvíce případů bylo zaznamenáno v roce 2005 (950), v následujících letech došlo ke zhruba polovičnímu poklesu.

Předpokladem toho, aby se mediace trvale a naplno prosadila jako jedna z možností, jak trestné činy řešit, je její dostatečná společenská akceptace a podpora. Měli bychom se proto zajímat, nakolik jsou zásady restorativní justice blízké samotným občanům. Jednu z cest, jak se takových poznatků dobat, představují výzkumy veřejného mínění. Kriminalita a její kontrola jsou jejich relativně častým tématem, neboť se jedná o jednu z obecně nejsledovanějších oblastí společenského života. Výsledky většiny studií hovoří jasnou řečí - mezi občany převládá spíše punitivní naladění, přičemž řada z nich považuje existující tresty

¹ Srov. Umbreit, M.S.; Vos, B.; Coates, R.B.; Armour, M.P.: Victims of severe violence in mediated dialogue with offender: the impact of the first multi-site study in the U.S. In: *International Review of Victimology*, vol. 13, 1/2006, s. 27-48.

² Více k tomu viz např. Kuchta, J., Válková, H. aj.: *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H.Beck 2005.

³ Srov. Doporučení rady Evropy č. R (99) 19.

za příliš nízké a přístup orgánů činných v trestním řízení k pachatelům za nepřiměřeně shovívavý⁴. Za takových okolností bude asi jen málokdo očekávat, že lidé budou opatřením typu mediace nakloněni. Je-li zde požadavek tvrdě a nekompromisně trestat jakýkoli prohřešek proti zákonům, většina alternativ ke klasickému trestnímu řízení se musí nutně jevit jako zcela neopodstatněný ústupek pachatelům. Pokud se ovšem seznámíme s kriminologickými šetřeními, která se uvedenou problematikou zabývala podrobně, dojdeme k poněkud odlišným zjištěním.

I přesto, že principy restorativní justice postupně pronikly do justičních systémů většiny vyspělých zemí světa, nelze předpokládat, že je s nimi veřejnost dostatečně seznámena. Potvrzují to některá zahraniční šetření, podle nichž o existujících mediačních či jiných programech ví pouze malá část obyvatel⁵. Jedinou možnost, jak zjistit názory či postoje na jejich uplatňování, proto představují výzkumy, v nichž jsou respondentům alespoň základní myšlenky daných opatření osvětleny. Touto cestou se vydal například M. Umbreit⁶, který reprezentativnímu vzorku obyvatel Minnesoty položil následující otázku: „V Minnesotě existuje několik programů, které umožňují, aby se oběť trestného činu setkala s pachatelem, a to za účasti školeného mediátora. Má možnost pachatel sdělit, jak ji trestný čin zasáhl, a následně se spolu mohou domluvit, jak by bylo možné způsobené škody napravit. Představte si, že jste se stal obětí majetkového trestného činu, spáchaného mladistvým pachatelem. Jak pravděpodobně podle vás je, že byste s účastí v takovém programu souhlasil?“ Ukázalo se, že vlastní účast v mediaci vyloučilo pouze 18 % respondentů, zatímco 51 % ji považovalo za velmi, a 31 % za vcelku pravděpodobnou.

Podobné šetření bylo provedeno v roce 1998 v Severním Irsku⁷. Respondenti se měli vyjádřit k hypotetické možnosti, zda by byli ochotni se účastnit setkání s mladistvým pachatelem, který je okradl. Cílem by měla být dohoda, jak případ řešit. Opět se ukázalo, že většina dotázaných by s účastí souhlasila (v tomto případě se jednalo o 75 %). Znaky, jako je

⁴ K tomu více viz např.: Roberts., J.; Hough, M.: Understanding public attitudes to criminal justice. Maidenhead: Open University Press 2005. U nás podobně Večerka, K. aj.: Občané o kriminalitě a prevenci. Praha: IKSP 2007. Další zdroje též výzkumy Centra pro výzkum veřejného mínění k problematice kriminality a důvěry ve státní instituce – viz internetové stránky www.cvvm.cas.cz.

⁵ Srov např. Doble, J.; Klein, J.: Attitudes towards crime and punishment in Vermont: public opinion about an experiment with restorative justice. New York: Doble Research Associates 2000.

⁶ Umbreit, M.: Victim meets offender: the impact of restorative justice and mediation. New York: Criminal Justice Press 1994.

⁷ Zpráva z výzkumu je dostupná na www.nio.gov.uk/attitudes_to_crime_crime_reduction_and_community_safety_in_ni.pdf

pohlaví, víra či socioekonomický status, nehrály v odpovědích roli. Pouze se ukázalo, že menší ochotu setkání s pachatelem podstoupit projevovali nejstarší a nejmladší respondenti (tedy ve věku nad 65 let a do 24 let).

Těmito a dalšími studii se inspirovalo naše šetření, uskutečněné v roce 2008 na reprezentativním vzorku 1 014 občanů České republiky. Ukázalo se, že ačkoli se vznik Probační a mediační služby ČR datuje již do roku 2000, obecné povědomí o ní je dosud spíše slabé. Více než dvě třetiny respondentů (72 %) přiznaly, že o její existenci nemají tušení. Dostatečné informace mělo pouze 8 % dotázaných, zbývající část naznačila určitou, avšak spíše mlhavou znalost. Stojí ovšem za zmínku, že podobných výsledků se dobrala také srovnatelná šetření v zahraničí, a to i v zemích, kde mají probační služby o poznání bohatší tradici (například ve Velké Británii)⁸.

Respondenti, kteří o PMS alespoň slyšeli, se o ní většinou dozvěděli ze sdělovacích prostředků (platilo o 66 % z této skupiny); třetina pak díky svým známým nebo příbuzným. Osobní zkušenost uvedla pouze 2 %. Povědomí o PMS zdatně rostlo se vzděláním oslovených osob, naopak faktory jako věk, pohlaví, velikost místa bydliště či socioekonomické postavení hrály spíše zanedbatelnou roli. Větší význam neměl ani fakt, zda se respondent v uplynulých třech letech stal sám obětí trestné činnosti. Mezi oběťmi sice bylo „informovaných“ více (31 % oproti 26 %), nicméně daný rozdíl nebyl statisticky signifikantní.

Jak bylo zmíněno výše, názory či postoje občanů k alternativním opatřením typu mediace můžeme zjišťovat pouze tehdy, mají-li o nich alespoň základní představu. V citovaném výzkumu byly proto principy mediace respondentům nejprve stručně představeny⁹, a teprve poté byli vyzváni, aby se vyjádřili k možnostem jejího uplatňování. Ukázalo se, že mediace se většinou z nich jeví jako vhodný způsob, jak trestnou činnost řešit - proti jejímu využívání bylo pouze 25 %, naopak více než dvě třetiny (69 %) by její uplatňování podpořily. Zbývající část

⁸ Srov. Roberts J. aj., citované dílo.

⁹ Mediace byla popsána jako „způsob řešení trestné činnosti, který v první fázi neprobíhá před soudem. Je založena na dobrovolném vzájemném setkání pachatele a oběti za účasti třetí osoby – kvalifikovaného zprostředkovatele. Oběť může pachateli sdělit, co ji svým činem způsobil, a pachatel má příležitost se za svůj čin omluvit. Současně se obě strany mohou domluvit na rychlém a přijatelném způsobu náhrady škody. Výsledek mediace pak slouží jako podklad pro konečné rozhodnutí státního zastupitelství či soudu v daném případě.“

dotázaných (6 %) k této otázce nedokázala zaujmout stanovisko. Uvedená zjištění napovídají, že základní principy mediace nacházejí u většiny veřejnosti kladnou odezvu.

Zjišťovány byly rovněž názory, jaký praktický dopad by využívání mediace přineslo. Velká část občanů uvažuje velmi pragmaticky - 78 % respondentů věřilo, že mediace by mohla ulevit zatíženosti soudů, které by se díky ní mohly věnovat závažnějším věcem. Obdobně 70 % vyjádřilo přesvědčení, že mediace může zrychlit řešení konkrétního případu. O dalších výhodách již mezi oslovenými panoval menší optimismus - 56 % sice věřilo, že mediace může mít určitý výchovný efekt na pachatele, ale již pouze 40 % ji považovalo za zvýšení šance, že se oběť dočká náhrady, a 40 % za účinnou cestu k tomu, aby se oběť cítila lépe. Celkem 62 % respondentů navíc vyslovilo obavy, aby se pachatelé mediace neúčastnili pouze z vypočítavosti. I přes tyto výhrady se zdá, že veřejnost v pozitivní účinek mediace věří - 67 % respondentů vyjádřilo přesvědčení, že mediace přináší společnosti prospěch, opačný názor sdílela pouze čtvrtina dotázaných. Stojí za poznámku, že pozitivní názory na účinky mediace uváděli spíše mladší respondenti a respondenti se středním a vyšším vzděláním, stejně jako obyvatelé menších sídel.

Jednou ze zásad, která bývá s mediací spojována, je důraz na výběr vhodných případů, v nichž má být použita. Dalo se očekávat, že také respondenti posuzují kriminální skutky, respektive jejich jednotlivé druhy diferencovaně, a názory na uplatnění mediace se proto budou podle těchto kritérií lišit. Tento předpoklad se potvrdil, kdy se stoupající závažností skutků sláblo přesvědčení, že mediace by byla vhodným způsobem, jak příslušný trestný čin řešit. Zatímco u skutků typu pomluvy, výtržnosti, drobných majetkových deliktů nebo vandalismu by ji využily více než dvě třetiny dotázaných, u závažných násilných trestných činů již pouze necelá desetina. Obdobně hrál roli typ pachatele. Respondenti spatřovali největší prostor pro uplatňování mediace u dosud netrestaných pachatelů, pachatelů nedbalostních trestných činů a také u pachatelů z řad mladistvých. Záporné postoje naproti tomu dominovaly u pachatelů, kteří se trestné činnosti dopouštějí pod vlivem návykových látek, a ještě výrazněji u recidivistů.

Respondenti se měli dále zamyslet nad otázkou, zda mediace ve svém důsledku přináší více výhod pro oběť, nebo pro pachatele. Nejčastěji zazněl názor, že mediace je stejně výhodná pro obě strany (38 %). Necelá třetina dotázaných (30 %) v ní spatřovala více výhod pro pachatele, naopak 14 % respondentů více výhod pro oběť. Zbývající část výzkumného

vzorku se k této problematice buď nevyjádřila (6 %), nebo zaujala kritické stanovisko, že mediace v principu žádné výhody nepřináší (12 %).

Poněkud jinou rovinu uvažování o mediaci navozují otázky, které již směřují k vlastní účasti respondenta na mediálním setkání, pokud by se on sám stal obětí trestné činnosti. V prezentovaném výzkumu byla dotazovaným osobám popsána následující modelová situace: „Představte si, že jste se stal obětí krádeže věcí z auta. Jako pachatel byl policií usvědčen dvacetiletý mladík, který se již stejného činu dopustil dříve. Byl byste ochoten se s ním za účasti zkušeného zprostředkovatele setkat, přijmout jeho omluvu a společně se domluvit na způsobu náhrady škody, kterou vám učinil?“ Kladné odpovědi byly v mírné převaze (53 % respondentů by mediaci „rozhodně“ či „spíše“ podstoupilo), přičemž striktně mediaci vyloučila jen necelá pětina (17 %). Potenciál těch, kteří by byli ochotni se mediace zúčastnit, je tak v naší společnosti relativně vysoký, byť o něco menší, než je tomu dle dostupných studií v jiných zemích.

Stoupenci restorativní justice akcentují v diskusích o trestech či účelu trestání hledisko nápravy škod, které zločin působí jeho přímým účastníkům. Prioritou by podle nich nemělo být potrestání pachatele, ale spíše snaha jej přimět, aby dal do pořádku to, co svým skutkem „pokazil“. V našem výzkumu se respondenti vyjadřovali k podobnému problému, když měli vyjádřit, zda je při řešení trestných činů v zásadě důležitější náhrada škody pro oběť, nebo trest pro pachatele. Vyšlo najevo, že převážná většina z nich vidí obě hlediska jako rovnocenná - vyslovilo se tak 74 % dotázaných. Náhradu škody pro oběť považovalo za důležitější 11 % respondentů, potrestání pachatele pak 14 % (zbývající 1 % se nedokázalo rozhodnout). Česká veřejnost se tedy rozhodně nejeví jako výhradně punitivně naladěná - ač je požadavek na potrestání pachatele silný, u většiny občanů je vyvažován ohledem na zájmy oběti.

Takové závěry navozují i výsledky, získané z odpovědí na jinou otázku. V ní se respondenti zamýšleli, zda by se měla výkonnost soudnictví měřit spíše podle počtu stíhaných a odsouzených osob, nebo podle počtu odškodněných a uspokojených poškozených. Opět se nejčastěji objevilo mínění, že obě kritéria jsou stejně důležitá (uvedlo 60 %). Ve prospěch obětí a jejich zájmů či potřeb se v tomto případě vyjádřilo již 23 %, desetina respondentů by naproti tomu efektivitu justice poměřovala především počtem stíhaných a odsouzených (signifikantně více bylo takových osob mezi respondenty s nejnižším socioekonomickým

postavením). Ve srovnání s výše popsanou otázkou narostl počet osob, které daný problém nedokázaly posoudit (7 %).

3. Efektivita mediace z pohledu kriminologických výzkumů

Restorativní justici je v posledních letech věnováno stále více pozornosti. Její zastánci tvrdí, že se jedná o přístup, který v daleko větší míře než klasický („retributivní“) systém trestní justice reaguje na skutečné potřeby obětí, pachatelů i komunity, v níž k trestné činnosti dochází. Jedním z prostředků či metod, které z filozofie restorativní justice vycházejí a které již našly své pevné místo v justiční praxi mnoha zemí, je mediace mezi pachatelem a obětí. Od sedmdesátých let dvacátého století se s rychlým rozvojem programů tohoto typu můžeme setkat v Severní Americe¹⁰, od osmdesátých let pak také v Evropě¹¹, přičemž lze konstatovat, že potřebné iniciativy v oblasti legislativy, umožňující zavádění mediačních praktik, se po společensko-politických změnách na počátku devadesátých let již nevyhýbají ani státům Evropy střední a východní¹². Situace se však v jednotlivých zemích značně liší. Zatímco například ve Francii mají okolo 200 a v Německu dokonce okolo 300 organizací, které mediaci mezi pachatelem a obětí zajišťují, jinde jde zatím stále spíše o ojedinělé projekty¹³. V obecné rovině nicméně platí, že právě mediace je ze všech restorativních praktik celosvětově nejrozšířenější¹⁴.

Podle M. Umbreita¹⁵ stojí za rostoucí popularitou mediačních programů skutečnost, že se jedná o jeden z nejkreativnějších způsobů, jak pachatele přimět k osobní odpovědnosti za spáchaný skutek, zdůraznit lidský rozměr zločinu a jeho dopad na život člověka, poskytnout pachateli příležitost napravit své chování tím, že se setká tváří v tvář oběti a nabídne jí odškodnění, podporovat aktivní zapojení oběti i celé komunity do procesů prosazování práva, a zvýšit tak kvalitu justice samotné. Citovaný autor ale současně připouští, že jakkoli jsou teoretické předpoklady spojené s mediací slibné a zdají se z hlediska potřeb osob, jichž se dotkl zločin, jako vyhovující, na skutečnou sílu můžeme usuzovat jedině z empirických důkazů. Bez nich půjde podle něj vždy pouze o jakýsi abstraktní filozofický směr v trestní politice. Je proto nutné, aby spolu s narůstajícím počtem samotných mediačních programů rostl i počet výzkumů, které se zaměří na jejich evaluaci.

¹⁰ Srov. Umbreit, M.: *Victim meets offender: the impact of restorative justice and mediation*. New York: Criminal Justice Press, 1994.

¹¹ Viz např. Zernova, M.: *Restorative Justice. Ideals and Realities*. Aldershot: Ashgate, 2007.

¹² Srov. Fellegi, B.: *Meeting the challenges of introducing victim - offender mediation in Central and Eastern Europe*. Leuven: European Forum for Victim – Offender Mediation and Restorative Justice, 2005.

¹³ Miers, D.: *The international development of restorative justice*. In: Johnstone, G.; Van Ness, D.W.: *Handbook of restorative justice*, s. 447-467. Cullompton: Willan Publishing, 2007.

¹⁴ Dignan, J.: *Understanding victims and restorative justice*. Maidenhead: Open University Press, 2005.

¹⁵ Umbreit, M., cit. dílo z roku 1994.

Většina autorů se však bohužel shoduje, že počet kriminologických výzkumů výše uvedeného druhu je dosud nedostatečný, byť se v posledních letech situace zdatelně zlepšuje¹⁶. Následující řádky by měly posloužit jako určitý přehled vybraných studií, které se hodnocením mediace zabývají. Jednat se bude výhradně o výzkumy zahraniční, neboť v České republice dosud obdobná evaluační studie provedena nebyla¹⁷ a první pokus o její realizaci představuje až výzkum, jehož výsledky tvoří empirickou část této publikace. Právě jeho zaměření vedlo autory k tomu, že v této kapitole ocitují především výzkumy, které řešily podobné problémy a otázky. Šlo tedy především o shrnutí dostupných prací, jejichž předmětem bylo zkoumání procesu mediace a jejich dopadů z pohledu účastníků mediačního setkání, a stejně tak účinnost mediace ve vztahu k další kriminální kariéře pachatele.

3.1. Mediace z hlediska obětí trestné činnosti

Jak již bylo konstatováno výše, jedním z argumentů, jimiž bývají zdůrazňovány výhody restorativní justice ve srovnání s justicí „tradiční“, je schopnost restorativních metod a postupů vhodně reagovat na skutečné potřeby obětí trestné činnosti. Ačkoli i tradiční justice prošla v posledních letech řadou významných proměn, jejím hlavním cílem nadále zůstává spíše potrestání pachatele, nikoli odškodnění oběti. Restorativní justice se naproti tomu soustředí právě na nápravu škod, které byly trestným činem způsobeny, čímž z potřeb oběti činí jednu ze svých priorit¹⁸.

Podle H. Zehra¹⁹ můžeme v daných souvislostech hovořit o celkem čtyřech hlavních typech potřeb. Jedná se o potřebu informací (poškození potřebují odpověď na otázky ohledně trestného činu, například proč k němu došlo a co se dělo po jeho spáchání), potřebu říkat pravdu (možnost vyprávět o tom, co se stalo, což je nezbytná součást „ozdravného procesu“),

¹⁶ Diskuse k tomuto problému viz např. Dignan, J.: The victim in restorative justice. In: Walklate, S.: Handbook of victims and victimology, s. 309-331. Cullompton: Willan Publishing, 2007. Podobně viz Bazemore, G.; Elis, L.: Evaluation of restorative justice. In: Johnstone, G.; Van Ness, D.W.: Handbook of restorative justice, s. 397-425. Cullompton: Willan Publishing 2007.

¹⁷ Určitou výjimku představuje publikace IKSP (viz Rozum, J. aj.: Výzkum institutu narovnání. Praha: IKSP 1999), která se zabývala uplatňováním narovnání podle § 309 tr. řádu, v jehož rámci je u nás mediace často využívána. Nejednalo se však o hodnocení samotné účinnosti mediace, ale spíše o zmapování a analýzu situace, jak byl v dané době tento nový institut v domácí justiční praxi realizován.

¹⁸ Wemmers, J.A.: Restorative justice for victims of crime: a victim – oriented approach to restorative justice. In: International Review of Victimology, vol. 9, 1/2002, s. 43-59.

¹⁹ Zehr, H.: Úvod do restorativní justice. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici 2003.

potřebu zplnomocnění (zapojení do procesu naplňování spravedlnosti může poškozeným navrátit pocit kontroly nad vlastním životem a potřebu náhrady škody nebo ospravedlnění (například symbolické přiznání pachatele, že na sebe bere odpovědnost za to, k čemu došlo). J. Wemmersová²⁰ obdobně hovoří o informačních potřebách, potřebách kompenzace, emocionálních potřebách, potřebách zapojení do trestního procesu, potřebách ochrany a dále o nejrůznějších potřebách ryze praktického rázu (kupříkladu oprava dveří, jimiž pachatel vloupání vnikl do domu).

Mediace se jeví jako možnost vyjít uvedeným potřebám vstříc. V principu jde v jejím rámci o oboustranně dobrovolné setkání tváří v tvář pachateli, a to v bezpečném prostředí a za účasti školeného mediátora. Oběti je poskytnuta příležitost, aby své pocity, které její zkušenost s vlastní viktimizací provázejí, sdělila přímo tomu, kdo je způsobil. Může hovořit o tom, jaké konkrétní důsledky pro ni zločin měl, a zároveň pachateli klást otázky, které ji k danému skutku napadají (například proč si za oběť zvolil právě ji, zda ji před samotným činem nebo po něm sledoval apod.). Setkání by mělo vyústit ve společnou a oběma stranami akceptovanou dohodu o nápravě. Jejím předmětem nemusí být jen finanční odškodnění, ale kupříkladu prospěšné práce, které pachatel vykoná pro oběť či komunitu, eventuálně účast pachatele na speciálním výchovném nebo léčebném programu. Jak nicméně upozorňují B. Rayeová s A. Robertsonovou²¹, od prvotních modelů mediace mezi pachatelem a obětí, s nimiž se bylo možno setkat v sedmdesátých a osmdesátých letech, se dnešní praxe v mnoha směrech liší. Zatímco dříve se mediace týkala takřka výhradně méně závažných zločinů (zejména majetkových), dnes se objevuje i u případů závažnějších forem násilné trestné činnosti. Podobně platí, že mediace již nemusí představovat pouze dvoustranné setkání pachatele a oběti za účasti mediátora, ale v některých případech se účastní i další osoby, například příbuzní či členové komunity.

Podle J. Dignana²² má mediace z pohledu oběti nespornou výhodu v tom, že oproti klasickým postupům umožňuje poškozenému přímou účast v projednávání případu. Kromě toho potenciálně nabízí i širší a pestřejší paletu možných řešení, než jaké by se mohly objevit v rámci klasických sankcí uložených soudem (tedy nejen finanční náhrada, ale i různé formy

---

²⁰ Wemmers, J.A., cit. dílo.

²¹ Raye, B.E.; Roberts, A.W.: Restorative processes. In: Johnstone, G.; Van Ness, D.W.: Handbook of restorative justice, s. 211-227. Cullompton: Willan Publishing 2007.

²² Dignan, J.: Understanding victims and restorative justice. Maidenhead: Open University Press 2005.

příímého či nepřímého odškodnění, a to včetně forem symbolických, založených na omluvě). V neposlední řadě citovaný autor zdůrazňuje výhody spojené s emocionální a psychologickou rovinou mediace, spočívající v možnosti již výše vzpomínaného „ozdravného procesu“. Setkání a rozhovor s pachatelem totiž může v konečném důsledku vést k tomu, že oběť se zbaví strachu a úzkosti, a konečně se jí podaří celý případ a myšlenky na něj uzavřít. K tomu vede cesta především přes upřímnou omluvu pachatele a schopnost oběti odpustit mu.

Otázku, kterou si ve zmíněných souvislostech musí nutně klást kriminologický výzkum, je nakolik tyto, teoreticky nesporně slibné předpoklady odpovídají reálné situaci. Existují skutečně důkazy o tom, že oběti uvedené potřeby a zájmy mají? Je mediace způsobem, jak je uspokojit? Mají oběti zájem se mediace účastnit? A jsou jejich případné zkušenosti s ní pozitivní? V současné době již máme k dispozici několik studií, které na tyto otázky alespoň částečně odpovídají.

Jak uvádí M. Umbreit²³, většina z těchto prací poukazuje na to, že u obětí se lze dopátrat přinejmenším sedmi základních důvodů, proč se rozhodnou mediaci s pachatelem podstoupit. Jde o:

- touhu zjistit více o samotném trestném činu a o všem, co k němu vedlo;
- potřebu sdělit své nepříjemné pocity pachateli;
- přání napomoci pachateli „změnit se“;
- vést pachatele k odpovědnosti za jeho chování;
- získat možnost finanční náhrady za škodu;
- vyhnout se procesu u soudu;
- přesvědčit se na vlastní oči, že pachatel bude dostatečně potrestán.

Jedna z nedávných britských studií²⁴ odhalila, že většina obětí (66 %) se pro mediaci rozhodla především pro to, že v ní cítila možnost vyjádřit se k danému případu a k tomu, jak bude řešen. Důležitá byla často i motivace ryze altruistická, tj. pomoci pachateli k pozitivní změně. Zde však již platilo, že respondenti se v názorech lišili, a tak pro čtvrtinu obětí nehrál tento motiv žádnou roli. Zhruba polovina obětí dále zmínila, že svou účast brala do jisté míry

²³ Umbreit, M.S.; Coates, R.B.; Vos, B.: Victim offender mediation: an evolving evidence-based practice. In: Sullivan, D.; Tiff, L.: Handbook of restorative justice, s. 52-62. London: Routledge, 2008.

²⁴ Dignan, J.: The victim in restorative justice. In: Walklate, S.: Handbook of victims and victimology, s. 309-331. Cullompton: Willan Publishing, 2007.

jako povinnost, ačkoli výzkumníci neshledali žádné náznaky toho, že by respondenty do mediace kdokoli nutil. Touhu získat finančního odškodnění coby zásadní motiv účasti na mediaci uvedlo 42 % obětí.

Zdaleka ne všechny oběti trestné činnosti mají však o mediaci zájem. Viktimologické výzkumy naznačují, že s ochotou účastnit se mediace s pachatelem se můžeme setkat zhruba u poloviny osob, které se staly obětí trestné činnosti²⁵. Britská studie²⁶ z roku 1998 hovoří o 41 % obětí, které vyjádřily, že by možnost mediace využily, při šetření v roce 1984 jich bylo 51 %. Kanadský výzkum z roku 1999 hovoří o 24 % obětí, které projevily silný zájem o účast na mediaci, a o dalších 27 %, které měly alespoň určitý zájem. Ukázalo se, že větší ochotu mediaci podstoupit měly oběti majetkové trestné činnosti než oběti deliktů násilných. Často citována bývá i americká studie J. Gehma z roku 1990²⁷, podle níž činila míra obětí, rozhodnutých účastnit se mediace, 55 %. Stojí za zmínku, že oběti tak signifikantně častěji činily v případech, kdy byl pachatel běloch, projednávaný případ měl spíše charakter přestupku a oběť zastupovala instituci (například školu nebo církev), nikoli sebe samu.

Důvodů, proč oběť mediaci odmítne, může být více. Na základě existujících výzkumů²⁸ lze hovořit o čtyřech nejčastějších:

- oběť má za to, že trestný čin byl tak zanedbatelného rázu, že by mediace představovala zbytečně vynaložený čas a námahu;
- celá záležitost již byla vyřešena jiným způsobem;
- oběť má ze setkání s pachatelem strach;
- oběť je přesvědčena, že pachatel si zaslouží tvrdé potrestání, nikoli řešení případu cestou mediace.

Výše opakovaně citovaný M. Umbreit je jedním z autorů, kteří se výzkumy v oblasti mediace zabývají dlouhodobě. Již na přelomu osmdesátých a devadesátých let 20. století publikoval výsledky studie, založené na interview s oběťmi vloupání v oblasti Minneapolis, jimž byla nabídnuta možnost zapojit se do programu mediace²⁹. Využila jí zhruba polovina z nich (62 %), zbytek odmítl. Následné rozhovory naznačily, že oběti, které se mediace

²⁵ Srov. Dignan, J., citované dílo z roku 2007.

²⁶ Jedná se o periodický viktimologický výzkum BCS (British Crime Survey).

²⁷ Viz. M. Umbreit, cit. dílo z roku 1994.

²⁸ M. Umbreit, cit. dílo z roku 2008.

²⁹ Viz. M. Umbreit, cit. dílo z roku 1994.

zúčastnily, projevovaly většinou velkou míru uspokojení. 86 % z nich se vyjádřilo, že považují ze svého hlediska za prospěšné, že se s pachatelem setkaly a hovořily s ním o spáchaném deliktu. Podstatným závěrem, který z citovaného šetření vyznívá, je zjištění, že mediace zjevně může přispět k tomu, aby oběti cítily, že projednáním jejich věci bylo dosaženo principů spravedlnosti. Zatímco účastníci mediace se takto vyjádřili v 80 % případů, mezi oběťmi, které účast odmítly, považovalo způsob projednání a řešení celého případu v rámci systému trestní justice za spravedlivý pouze 38 %.

Neméně podnětné poznatky přinesla i další Umbreitova studie, postavená na post-mediačních rozhovorech s 51 oběťmi a 66 mladistvými pachateli, kteří se v roce 1989 zapojili do programu mediace v minneapolisském Centru pro mediaci mezi pachatelem a obětí (CVOM). Ukázalo se mimo jiné, že pro oběti v mnoha případech nebyla na mediaci nejdůležitější kompenzace utrpěné finanční škody, ale spíše uspokojení z vlastní schopnosti setkat se tváří v tvář pachateli, možnost hovořit s ním o tom, co se stalo, a stejně tak možnost určitým způsobem přispět k jeho nápravě. Závěry studie hovoří dále o tom, že:

- devět z deseti obětí bylo rádo, že se mediace zúčastnilo;
- takřka všechny oběti byly přesvědčeny, že uzavřená dohoda byla spravedlivá pro obě strany;
- 86 % obětí soudilo, že setkání s pachatelem bylo užitečné;
- 55 % obětí vyjádřilo po samotné mediaci pozitivní postoj k pachateli;
- 94 % obětí bylo přesvědčeno, že jim již od stejného pachatele v budoucnu nehrozí žádné nebezpečí.

Kritické a nespokojené hlasy byly spíše výjimečné. Pokud zazněly, týkaly se nejčastěji určité úzkosti, kterou oběť prožívala při čekání na samotnou mediaci, eventuálně během jejích úvodních fází.

Rozsáhlá evaluační studie, kterou citovaný autor uskutečnil v následujících letech, se týkala čtyř mediačních programů v amerických městech Albuquerque, Minneapolis, Oakland a Austin. Její hodnota je o to větší, že kromě experimentální skupiny obětí a pachatelů, kteří se účastnili mediace, byly zkoumány i dvě skupiny kontrolní. První tvořili jedinci (pachatelé i oběti), jimž byla účast v mediaci nabídnuta, ale odmítli ji, druhou pak pachatelé a oběti, kterým mediace nabídnuta nebyla a kteří vykazovali určité shodné znaky se skupinou experimentální (například typ trestné činnosti, věk apod.).

Dotazováním obětí, které se mediace rozhodly účastnit, bylo zjištěno, že si od ní slibovaly především:

- náhradu škody a možnost nějakým způsobem pomoci pachateli;
- příležitost pachateli sdělit, jak je daný zločin ovlivnil;
- získání odpovědi na otázky, které si ohledně zločinu kladly.

Pouze čtvrtina obětí vyjádřila před samotnou mediací, že z ní má určité obavy či cítí nervozitu ze setkání s pachatelem, devět z deseti věřilo, že jim mediace přinese užitek. Co se pachatelů týče, nejvíce z nich si od mediace slibovalo možnost „dát věci do pořádku“, stejně jako příležitost omluvit se oběti. Stojí za zmínku, že pouze desetina pachatelů byla přesvědčena, že mediace představuje mírnější formu potrestání, než k jakému by vedlo řešení případu standardní cestou. 60 % pachatelů se vyslovilo v tom smyslu, že jim záleží na tom, co si o nich oběti myslí. Pokud jde o výsledky mediace, v 95 % případů byla sjednána dohoda o nápravě. Dotazování obětí po mediaci ukázalo, že 90 % z nich bylo s celkovým řešením případu spokojeno, stejně jako ho za spravedlivé považovalo i 89 % pachatelů. Detailní a kvalitativně zaměřené rozhovory s oběťmi pak dále ukázaly, že mnoho z nich na mediaci oceňovalo zejména šanci navést pachatele k uvědomění si toho, co svým činem způsobil, respektive možnost přimět ho k tomu, aby na sebe vzal odpovědnost za spáchaný delikt a pokusil se škodu napravit.

M. Umbreit se podrobně zabýval také otázkou, proč část obětí účast v mediaci odmítla. Rozhovory s nimi ukázaly, že nejčastěji se tak stalo díky tomu, že mediace těmto jedincům připadala jako ztráta času či zbytečná obtíž, a to zejména vzhledem ke spíše zanedbatelné výši utrpěné škody. Jiným důvodem byla v některých případech skutečnost, že již došlo k dohodě s pachatelem o odškodnění (mediace zde tedy v podstatě nebyla nutná). Některé oběti nicméně uváděly, že o mediaci nestály kvůli přetrvávajícím pocitům zlosti vůči pachateli, případně kvůli osobnímu přesvědčení, že pachatel nemá upřímný a opravdový zájem věci napravit.

Srovnáme-li výše charakterizované tři skupiny respondentů, jako velmi podstatný závěr Umbreitovy studie se jeví zjištění, že 79 % obětí účastnících se mediace bylo spokojeno s tím, jak systém trestní justice projednal jejich případ, a to ve srovnání s 57 % obětí, které účast v mediaci odmítly, a stejným poměrem (tedy 57 %) u těch, kterým mediace nabídnuta nebyla a jejichž případ byl řešen „standardní“ cestou. Podle autora se tak ukázalo, že mediace má

signifikantní vliv na zvýšení celkové spokojenosti obětí se systémem trestní justice. Zanedbatelný nebyl ani vliv mediace na to, zda pachatel následně splnil své závazky a sjednané odškodnění zajistil. Potřebná a kompletní data sice byla k dispozici jen o programech v Minneapolis a Albuquerque, avšak stojí za pozornost, že zatímco v kauzách, kde mediace proběhla, došlo reálně k odškodnění v 77 % (Minneapolis) a 93 % případů (Albuquerque), srovnatelné kauzy, v nichž mediace neproběhla, vykázaly skutečné naplnění závazku pachatele jen v 55 % (Minneapolis) a 69 % (Albuquerque) případů.

Podobnými otázkami se ve svém výzkumu, zaměřeném na evaluaci motrealského mediálního programu (realizuje ho sdružení Trajet Jeunesse) zabývaly kanadské autorky J. Wemmersová a K. Cyrová³⁰. Také ony se dotazovaly nejen obětí, které se rozhodly mediální setkání s pachatelem podstoupit, ale i těch, které tuto možnost odmítly. Celkem bylo osloveno 59 osob, z nichž 44 se mediace účastnilo. Těmto jedincům byla položena volná otázka, jaké důvody je k účasti v programu vedly. Bezmála polovina (45 %) uvedla, že šlo především o pocit, že by mediace mohla mít vliv na pachatele, a to ať již ve smyslu pomoci mu k nápravě, tak přimět ho převzetí odpovědnosti za to, co učinil. O motivaci dané touhou získat odškodnění hovořilo zhruba 7 % obětí, 14 % toužilo získat informace prostřednictvím otázek položených pachateli a 18 % v mediaci vidělo šanci vyřešit konflikt s pachatelem. Pokud jde o obětí, které mediaci odmítly, vysvětlovaly svůj nezáměr nejčastěji nedostatkem času, ale objevily se i výpovědi, že účast jim rozmluvil někdo další (například partner), případně byla důvodem osoba pachatele (oběť například nevěřila, že má dotyčný upřímné úmysly svůj skutek napravit, případně se pachatele a setkání s ním bála).

Z Kanady pochází i studie J. Latimera³¹, založená na technice metaanalýzy³². Zabývala se efektivitou 35 různých programů, vycházejících z principů restorativní justice (nejen mediace, ale například i rodinné skupinové konference). Autorům se podařilo prokázat, že tyto programy byly úspěšnější než opatření typu probace či trestu odnětí svobody, a to nejen z hlediska uspokojení účastníků či naplnění uzavřené dohody o odškodnění, ale též následné recidivy pachatelů.

³⁰ Wemmers, J.A.; Cyr, K.: Victims' perspectives on restorative justice: How much involvement are victims looking for? In: *International Review of Victimology*, vol. 11, 2/2004, s. 259-274.

³¹ Latimer, J.; Dowden, C.; Muise, D.: *The effectiveness of restorative justice practices: A Meta-analysis*. Ottawa: Department of Justice 2001.

³² Jde o statistickou analýzu výsledků několika různých empirických studií současně.

Ve Velké Británii se hodnocením mediačních programů z hlediska obětí trestné činnosti zabývali na konci osmdesátých let T. Marshall a S. Merry³³. Převážná většina poškozených byla s mediací a jejím průběhem spokojena, a časté bylo také vyjádření, že svou účastí v programu vykonali dobrý a užitečný skutek pro pachatele. Nespokojené hlasy, kterých bylo o poznání méně, vyplývaly podle autorů zpravidla z vysokého očekávání ohledně náhrady, případně z pocitu, že po oběti se chce, aby něco činila pro pachatele, a nikoli naopak. Někteří respondenti si stěžovali na nedostatečné informace, jak se případ dále vyvíjel. Obecně se ukázalo, že oběti, které byly před samotnou mediací primárně zaměřeny na získání odškodnění, následně častěji projevovaly po mediaci nespokojenost, a to ve srovnání s jedinci, pro něž byly motivací spíše pocity sociální odpovědnosti, respektive kteří odškodnění vnímali spíše v symbolické rovině. Pozitivní zjištění přinesl citovaný výzkum ohledně psychologických aspektů, spojených s mediací. Většina obětí hovořila o tom, že díky trestnému činu prožívaly šok, vztek či depresi. Po mediaci však byly tyto negativní pocity u prakticky všech respondentů výrazně slabší. V tomto ohledu mohl hrát pochopitelně určitou roli čas, který mezi samotným zločinem a mediací uběhl, avšak nelze přehlédnout, že řada obětí výslovně uvedla, že mediace v daném směru skutečně zapůsobila.

L. Netzig a T. Trenczek³⁴ ve své práci shrnují zkušenosti obětí s mediací v Německu. Projednání případu tímto způsobem zde navrhuje státní zástupce, k němuž se také kauza po mediaci vrací k dalšímu projednání. Mediační program, kteří zmínění autoři analyzovali, se týkal pouze dospělých pachatelů, kteří měli na svědomí středně těžké zločiny (typu krádeže, vloupání, ublížení na zdraví, poškození cizího majetku či podvodu). Setkání obětí s pachatelem tváří v tvář se odehrálo pouze ve zhruba třetině případů, ve zbývajících dvou třetinách šlo o setkání nepřímé, kdy mediátor hovořil s každou ze zúčastněných stran zvlášť. Samotný výzkum byl založen na detailních rozhovorech se 75 oběťmi a pachateli, kteří se zúčastnili přímé mediace.

---

³³ Marshall, T.; Merry, S.: *Crime and accountability: Victim-offender mediation in practice*. London: HMSO 1990.

³⁴ Netzig, L.; Trenczek, T.: *Restorative justice as participation: theory, law, experience and research*. In: Galaway, B.; Hudson, J. (ed.): *Restorative justice: International perspectives*, s. 241-260. New York: Criminal justice press, 1996.

Jako důvod, proč se rozhodly setkat s pachatelem, oběti uváděly následující skutečnosti:

- položit pachateli otázky, aby si ujasnily některé podrobnosti ohledně toho, co se stalo;
- dozvědět se, jaký typ člověka pachatel je;
- zjistit, proč se pachatel deliktu dopustil;
- sdělit pachateli, co si o celé věci myslí;
- konfrontovat pachatele s následky jeho činu;
- být sám schopen udržet své nervy a prožívaný vztek na uzdě;
- ukončit celý konflikt a vyhnout se další eskalaci problému (zejména u případů, kde existoval vztah mezi pachatelem a obětí).

Většina obětí se shodla, že mediace jim velmi pomohla, aby se vyrovnaly s tím, co se jim přihodilo. Zvláště důležitým se tento aspekt jevil u obětí násilné kriminality, které po trestném činu prožívaly velký strach. Za pozoruhodné považují autoři výzkumu zjištění, že během mediace často ustoupilo do pozadí původně důležité téma finančního odškodnění, a na významu nabyly spíše „nemateriální“ stránky problému. S mediací byly navíc obzvláště spokojeny oběti deliktů, které se odehrály v rámci rodiny. Znamenala totiž podle jejich tvrzení příležitost, jak stanovit pachateli jasná a závazná pravidla, a to aniž by zároveň došlo k zásadnímu narušení jeho života, k ukončení vzájemných vztahů či ke vtažení dalších členů rodiny do řešeného konfliktu.

Jak bylo konstatováno výše, mediace bývá častěji uplatňována u méně závažných deliktů. Najdou se však programy, které se naopak cíleně zaměřují na nejzávažnější formy kriminality, včetně mediačních setkání mezi pachateli vražd a pozůstalými po jejich obětech. Z výzkumných zpráv, které se zabývají touto problematikou, je možné zmínit studii T. Robertse³⁵, týkající se klientů mediačního programu v Langley (Kanada). Tento program, jehož součástí je i rozsáhlá psychologická pomoc obětem, umožňuje různé formy mediace, od přímého setkání s pachatelem (většinou v prostředí věznice či jiného nápravného zařízení) po setkání zprostředkované (například formou dopisů či videonahrávek). Výzkum byl založen na kvalitativně zaměřených rozhovorech s 24 oběťmi či příbuznými obětí (mimo jiné s 11 oběťmi fyzických napadení se sexuálním podtextem, 6 oběťmi ozbrojených loupeží a 5 pozůstalými po obětech vražd). Nejčastějším důvodem, který respondenti udávali jako motiv své účasti v programu, byla potřeba dozvědět se o daném skutku více informací a sdílet

---

³⁵ Roberts, T.: Evaluation of the victim-offender mediation project, Langley, B.C. Ottawa: Solicitor General Canada 1995.

jeho následky s viníkem. Někteří hovořili o tom, že cítili potřebu celý případ definitivně uzavřít. Poměrně časté byly obavy či strach před samotnou mediací (přiznalo je 17 obětí), a to například strach z „otevření starých ran“ či strach z vlastních reakcí při setkání tváří v tvář s pachatelem.

Zkušenosti obětí s programem byly vesměs pozitivní. Ty, které se účastnily přímého setkání s pachatelem „tváří v tvář“, si nejvíce cenily skutečnosti, že pachatel uznal svou odpovědnost za skutek a omluvil se, a dále například vlastní schopnosti vyjádřit své pocity či možnosti získat o skutku více informací. Až na jednu oběť vyjadřovaly přesvědčení, že nyní již celou věc mohou považovat za uzavřenou. Na pachatele byly po mediaci schopny nahlížet jako na lidskou bytost, nikoli monstrum. Zvláště silné bylo uspokojení obětí z toho, že byly konečně vyslyšeny. Ačkoli v některých případech respondenti vyjadřovali pochybnosti, že pachatel je do budoucna schopen vést řádný život, všichni se shodli na tom, že daný mediační program má význam a je vhodné ho nadále rozvíjet.

Zkušenosti obětí závažných trestných činů s mediací byly obdobně předmětem studie C. Flatena³⁶. Podrobně při něm analyzoval sedm případů, v nichž šlo o řešení vražd, pokusů o vraždu, vloupání do domu s fyzickým napadením a vloupání, které spáchali mladiství pachatelé, odsouzení následně k trestu odnětí svobody. Autora zajímalo, zda oběti či jejich pozůstalí vnímali mediaci jako užitečnou, respektive které faktory k takovým postojům vedly. Rozhovory s oběťmi byly vedeny rok až dva roky po samotné mediaci. Přestože nelze vzhledem k velikosti vzorku závěry zobecňovat, stojí za povšimnutí, že všechny oběti považovaly mediaci za prospěšnou. Cenily si především toho, že jim setkání s pachatelem umožnilo lepší porozumění danému incidentu a napomohlo, aby na něj konečně nahlížely jako na uzavřenou záležitost. Čtyři z nich navíc zdůraznily, že pro ně bylo velmi důležité slyšet od pachatele omluvu. Shoda mezi respondenty panovala také v tom, že mediace v takto závažných případech musí následovat až v dostatečném časovém odstupu od samotného zločinu, aby se poškozený vyrovnal se svými pocity a emocemi. Celá studie navíc velmi jasně ukázala, že příprava obětí na samotnou mediaci je z hlediska jejího úspěchu zcela zásadní.

---

³⁶ Flaten, C.: Victim offender mediation: application with serious offences committed by juveniles. In: Galaway, B.; Hudson, J. (ed.): Restorative justice: International perspectives, s. 387-401. New York: Criminal justice press 1996.

3.2. Mediace z hlediska pachatelů

Jak naznačily předcházející řádky, většina obětí, které podstoupí mediaci, je s jejím průběhem i výsledkem spokojena. Podobná zjištění platí o pachatelích. Ve Velké Británii vyjádřilo v jedné z existujících studií na toto téma celkovou spokojenost 76,9 % pachatelů, kteří se účastnili mediačního programu v Jižním Yorkshiru, a 96 % těch, kteří podstoupili mediaci v oblasti Northamptonshire³⁷. M. Umbreit ve výše citované práci, ověřující výsledky mediačních projektů ve čtyřech amerických městech, hovoří o 91 % pachatelů, spokojených s výsledkem mediace, stejně jako o 89 %, kteří považovali projednání svého případu za spravedlivé.

Jak nicméně připomíná H. Hayes³⁸, při hodnocení opatření, spadajících do oblasti restorativní justice, obvykle nejde jen o otázku satisfakce účastníků. Podstatnou se jeví též účinnost těchto opatření z hlediska následného omezování kriminality. Předcházení recidivě pachatelů sice není primárním cílem restorativní justice, avšak pokud skutečně vychází vstříc potřebám obětí, pachatelů i celé komunity, jak její zastánci tvrdí, měl by se efekt restorativních programů ve zmíněném smyslu projevit. U pachatele, který podstoupí mediaci, lze předpokládat, že přímé setkání s lidmi, které svým jednáním poškodil, na něj může mít větší výchovný efekt, než standardní, a do určité míry „odosobněné“ projednávání věci u soudu. Podle M. Zernové³⁹ jde dokonce o jednu z mála cest, jak pachatelům znemožnit obvyklé racionalizační přístupy k vlastní trestné činnosti, stejně jako určitou stereotypizaci obětí v jejich představách. Při mediačním setkání jsou konfrontováni s konkrétní osobou a dozvídají se, jaký vliv na ni skutek měl. Současně jsou přímo iniciováni, aby za své jednání převzali odpovědnost a pokusili se způsobené škody vlastními silami napravit.

Většina výzkumů, zabývajících se efektivitou restorativní justice, si klade dvě základní otázky⁴⁰. První se týká srovnání recidivy pachatelů, jejichž případ je řešen „restorativně“, s recidivou pachatelů, kteří podstoupí tradiční projednávání věci. Druhá pak pro změnu souvisí s problémem, které dílčí prvky restorativních programů jsou pro případné omezení následné trestné činnosti nejpodstatnější. V obou případech kriminologie naráží na nemalé

³⁷ Gavrielides, T.: Restorative justice theory and practice: addressing the discrepancy. Helsinki: HEUNI 2007.

³⁸ Hayes, H.: Reoffending and restorative justice. In: Johnstone, G.; Van Ness, D.W.: Handbook of restorative justice, s. 426-444. Cullompton: Willan Publishing 2007.

³⁹ Zernova, M., cit. dílo.

⁴⁰ Srov. Hayes, H., cit. dílo.

metodologické problémy. Kromě jiného jde o nalezení vhodných měřítek pro zkoumání recidivy či o rozhodnutí, po jak dlouhou dobu od samotného mediačního setkání je nutno další osud pachatele sledovat. Obecně platí, že nejspolehlivější poznatky přináší studie, založené na metodě experimentu. Vybraní pachatelé jsou v nich náhodně zařazováni do dvou skupin, kdy u první z nich je trestný čin řešen mediací, zatímco u druhé se postupuje tradiční cestou. Mezi znaky, podle nichž se výběr a následné „párování“ zkoumaných osob provádí, patří především typ trestné činnosti, věk a pohlaví pachatele, a dále jeho kriminální minulost. Vzhledem k tomu, že se jedná o významné prediktory kriminálního chování, umožňuje jejich kontrola závěr, že případné rozdíly mezi zmíněnými skupinami, které se po příslušné intervenci projeví, je možno skutečně připsat efektu intervence samotné.

Nejvíce dosud uskutečněných výzkumů pochází ze Severní Ameriky, Velké Británie a Austrálie. Jak shrnuje M. Umbreit⁴¹, jejich výsledky se často liší. Některým autorům se již podařilo doložit, že míra recidivy pachatelů, kteří podstoupili mediaci, je znatelně nižší, než je tomu u těch, jejichž případ je řešen běžnými postupy. Sám citovaný autor tak například v jednom ze svých šetření zjistil, že v „mediované“ skupině se kriminálního deliktu znovu dopustilo 18 %, zatímco v „ne-mediované“ 27 % pachatelů. Rozdíly se někdy projevují také v typu spáchaných skutků, kdy ve prospěch „mediované skupiny“ hovoří fakt, že její zástupci páchají (oproti kontrolní skupině) spíše méně závažné zločiny. Jiné výzkumy ale podobné rozdíly neprokázaly, a nepotvrdily tak, že by mediace přispívala k omezení trestné činnosti významnějším způsobem než opatření jiná.

Nejednoznačnost takových závěrů může být pro příznivce restorativní justice zklamáním. Jak ale oprávněně připomíná H. Hayes⁴², pokud si uchováme realistický pohled na věc, podobná zjištění bychom měli očekávat. Mediační setkání, časově velmi limitované, nemůže samo o sobě zaručit dramatický efekt na delikventní kariéru, neboť její průběh a vývoj ovlivňuje řada jiných, často podstatnějších faktorů (například rodina, v níž pachatel vyrůstá, vrstevníci, návykové látky, ekonomická situace apod.). Měřítka recidivy tak může do jisté míry klamat, na což poukazuje i M. Umbreit⁴³. Pachatel, který po mediačním programu nerecidivuje, je někdy automaticky považován za úspěch daného opatření, a to i přes to, že skutečný efekt mediace byl nulový, neboť rozhodujícími činiteli v zabránění další trestné

⁴¹ Umbreit, M.S.; Coates, R.B.; Vos, B.: Victim offender mediation: an evolving evidence-based practice. In: Sullivan, D.; Tiff, L.: Handbook of restorative justice, s. 52-62. London: Routledge 2008.

⁴² Srov. H. Hayes, cit. dílo.

⁴³ Umbreit, H.S., cit. dílo z roku 1994.

činnosti mohla být například pachatelova rodina či přátelé. Naopak pachatel, který po mediaci recidivuje, bývá některými slučován s jasným důkazem neúčinnosti příslušného programu, ačkoli mediace samotná mohla být jediným pozitivním faktorem, který na něj v daném období působil, avšak který nemohl ovlivnit negativní dopad faktorů jiných (například členství v delikventním gangu mladistvých či nepříznivých rodinných podmínek). Jakékoli zjednodušující závěry o vlivu restorativních technik a postupů na recidivu jsou proto nemístné. Souhlasit lze rozhodně s H. Hayesem⁴⁴, podle něhož mají konkrétní opatření v rámci restorativní justice sama o sobě menší potenciál ve vztahu k omezení zločinu, než komplexnější přístupy, které kromě nich zahrnou také další iniciativy, zaměřené na samotné příčiny kriminálního chování.

---

⁴⁴ H. Hays, cit. dílo.

4. Zkušenosti poškozených a pachatelů, kteří podstoupili mediaci

Podle zastánců restorativní justice představuje mediace jednu z cest, jak vyjít vstříc skutečným potřebám lidí, kterých se dotkne zločin - tedy především obětí a pachatelů. V teoretické rovině zní principy mediace slibně, a tak není divu, že odborníci se zpravidla shodují, že ve srovnání s klasickými přístupy trestní justice skýtá mediace pro obě zmíněné strany mnoho výhod. Jak ovšem oprávněně podotýkají někteří autoři (viz předcházející kapitola), na skutečnou efektivitu mediace nelze usuzovat podle jejích východisek, nýbrž pouze na základě reálných zkušeností osob, které ji podstoupí. Teprve jejich výpovědi mohou posloužit jako nástroj poznání, zda mediace přispívá k vyřešení situace, kterou trestný čin navodil, a zda daný přístup opravdu reaguje na potřeby či přání zúčastněných stran. Po vzoru některých, výše citovaných zahraničních studií jsme se proto rozhodli uskutečnit dotazníkové šetření na vzorku obětí a pachatelů, kteří u nás v uplynulých letech mediaci podstoupili. Jeho výsledky shrnují následující řádky.

4.1. Výzkumný vzorek

Na přípravě šetření se podílela Probační a mediační služba ČR. Díky vstřícnosti a ochotě jejích pracovníků se podařilo kontaktovat celkem 94 poškozených a 93 pachatelů, kteří v nedávné minulosti podstoupili mediační setkání⁴⁵. Těmto osobám byl v květnu 2009 zaslán dotazník, zaměřený na ryze praktické zkušenosti, které s mediací učinily. Dotazníky pro oběti⁴⁶ i pachatele sledovaly stejná témata, avšak v dílčích bodech se vzhledem k odlišné roli, kterou obě strany při samotné trestné činnosti i jejím následném řešení sehrávají, lišily. Řádně vyplněných se vrátilo celkem 89 dotazníků, z toho 50 od obětí (návratnost v této skupině 53 %) a 39 od pachatelů (návratnost 42 %). Šetření probíhalo zcela anonymně, což kromě jiného znamená, že při zpracování výsledků nebylo možné spojovat či porovnávat výpověď pachatele a poškozeného u téhož případu (podle počtu došlých odpovědí je navíc evidentní,

⁴⁵ Základním požadavkem bylo, aby se jednalo o řešení trestného činu, který nesouvisel s dopravní nehodou. Ačkoli právě na tomto poli je u nás mediace relativně často uskutečňována, výzkum se orientoval na „klasické“ formy úmyslné trestné činnosti, u nichž je nutno předpokládat jiné motivy, potřeby či pocity účastníků, než je tomu u případů spojených s dopravními nehodami. Samotný výběr a zapojení respondentů do šetření proběhlo tak, že pracovníci PMS, kteří se mediací na jednotlivých střediscích zabývají, vytipovali na základě předem určeného počtu osob ty, u nichž účast připadala v úvahu, a následně se je pokusili kontaktovat a získat jejich předběžný souhlas. Pokud byl vysloven, respondent vzápětí obdržel dotazník přímo od Institutu pro kriminologii a sociální prevenci.

⁴⁶ V této části práce používáme termín „obět“ jako synonymum termínu „poškozený“. Blíže k významu těchto termínů viz diskuse v 6. kapitole.

že u řady případů byla získána pouze výpověď jedné strany). Základní informace o obou souborech respondentů nabízejí **Tabulky 1 a 2**, které sledují data o pohlaví, věku a vzdělání. Uvedeny jsou rovněž poznatky o tom, kdo v daných případech reprezentoval „druhou stranu“ (podle pohlaví a věku).

Tabulka 1: Charakteristika vzorku obětí

	Kategorie	Osob	v %
Pohlaví	Muž	33	66,0
	Žena	16	32,0
	Neuvedl	1	2,0
Věk	15-20 let	5	10,0
	21-30 let	3	6,0
	31-40 let	13	26,0
	41-50 let	13	26,0
	51-60 let	8	16,0
	60 a více let	8	16,0
Vzdělání	Základní	10	20,0
	Vyučen	9	18,0
	Střední bez maturity	9	18,0
	Střední s maturitou	13	26,0
	Vysokoškolské	9	18,0
Pohlaví pachatele	Muž	47	94,0
	Žena	3	6,0
Věk pachatele	15-20 let	25	50,0
	21-30 let	13	26,0
	31-40 let	3	6,0
	41-50 let	4	8,0
	51-60 let	4	8,0
	60 a více let	0	0,0
	Neuvedl	1	2,0

N = 50

Tabulka 2: Charakteristika vzorku pachatelů

	Kategorie	Osob	v %
Pohlaví	Muž	34	87,2
	Žena	5	12,8
Věk	15-20 let	18	46,1
	21-30 let	9	23,1
	31-40 let	5	12,8
	41-50 let	4	10,3
	51-60 let	3	7,7
	60 a více let	0	0,0
Vzdělání	Základní	16	41,0
	Vyučen	11	28,2
	Střední bez maturity	3	7,7
	Střední s maturitou	7	17,9
	Vysokoškolské	2	5,2
Pohlaví oběti	Muž	31	79,5
	Žena	7	17,9
	Neuvedl	1	2,6
Věk oběti	15-20 let	5	12,8
	21-30 let	9	23,1
	31-40 let	8	20,5
	41-50 let	13	33,3
	51-60 let	3	7,7
	60 a více let	0	0,0
	Neuvedl	1	2,6

N = 39

Z uvedených dat je možno odvodit několik poznatků. Mezi oběťmi bylo ve srovnání se vzorkem pachatelů více žen, a také ve větší míře spadaly do starších věkových kategorií. Přibližně polovina pachatelů byla podle vlastní výpovědi (ale i podle výpovědi obětí) ve věku do 20 let, zatímco mezi oběťmi se jednalo pouze o zhruba desetinu celkového počtu. S věkem pak nepochybně souviselo nejvyšší dosažené vzdělání, které bylo nápadně vyšší u obětí než u pachatelů. Následná statistická analýza⁴⁷ navíc odhalila, že zejména u některých věkových kategorií platilo, že pachatel i oběť často nesli stejné charakteristiky – všechny oběti ve věku 15-20 let tak například byly viktimizovány pachatelem ze stejné věkové skupiny.

⁴⁷ Při zpracování dotazníků bylo využito zejména kontingenčních tabulek, přičemž statistická významnost zjištěných rozdílů byla odvozována od hodnot Pearsonova chí-kvadrátu (za významné považovány hodnoty na $p < 0,05$).

4.2. Řešené trestné činy a jejich následky

Nadpoloviční většinu případů představovala (dle výpovědí obětí i pachatelů) majetková trestná činnost. Skutky násilného charakteru tvořily zhruba třetinu (reprezentovalo je 26 % obětí a 31 % pachatelů). Ve zbývajících případech se jednalo buď o útok na majetek i zdraví současně, případně se respondent rozhodl zařadit skutek do kategorie „jiné“. Bližší údaje nabízí **Tabulka 3**, která shrnuje odpovědi pro oba výzkumné soubory (tedy oběti i pachatele). Pokud jde o činy, řazené do skupiny „jiné“, týkaly se celkem šesti případů (jedné oběti a pěti pachatelů). Respondenti je vlastními slovy dvakrát charakterizovali jako neplacení výživného, po jednom případě pak jako opilství spojené s výtržností, nedbalost, zneužívání pravomoci veřejného činitele a řízení automobilu pod vlivem alkoholu.

Tabulka 3: Typ řešených trestných činů podle výpovědí obětí a pachatelů (údaje v %)

Typ trestné činnosti	Oběti	Pachatelé
Útok proti majetku	66,0	53,8
Útok proti životu či zdraví	26,0	30,8
Útok proti majetku i zdraví či životu	4,0	2,6
Jiné	2,0	12,8
Neuvedeno	2,0	0,0
CELKEM	100,0	100,0

Ochotu podstoupit mediaci může ovlivnit skutečnost, s kým se při ní dotýčný jedinec setká. Ukázalo se, že v našem vzorku nebyla výjimečná situace, kdy se oběť s pachatelem znali již před samotným činem. Uvedlo to 46 % obětí a 54 % pachatelů. Charakter vzájemného vztahu byl různý, od pouhé známosti „od vidění“ až po vztahy příbuzenské či partnerské (blíže viz **Tabulka 4**). V obou vzorcích respondentů přitom platilo, že existence předchozího vztahu neměla významný vliv na to, o jaký typ trestné činnosti se jednalo.

Tabulka 4: Vztahy mezi pachatelem a obětí podle typu (údaje v %)*

Typ předchozího vztahu	Oběti	Pachatelé
Partner, manžel/manželka (včetně bývalých)	13,6	9,5
Příbuzný	13,6	9,5
Kamarád, známý	4,6	23,8
Soused	0,0	4,9
Pracovní vztah (včetně spolužáků ve škole)	31,8	19,0
Znali se "od vidění"	13,6	33,3
Jiné	22,8	0,0
CELKEM	100,0	100,0

* Procentuální údaje platí pro respondenty, kteří v předchozí otázce uvedli, že pachatele či poškozeného před činem znali

Ve vztazích, pro jejichž označení užili respondenti kategorii „jiné“ (týkalo se celkem 5 obětí), se ve třech případech jednalo o kamaráda vlastního dítěte, v jednom o dceru ženy, kterou poškozená zaměstnávala ve své domácnosti na úklid, a v jednom o syna přítelkyně, s níž poškozený chodil. Pro všechny tyto kauzy platilo, že se týkaly majetkové trestné činnosti, konkrétně krádeží.

Důležitým aspektem, který může ovlivnit jak rozhodnutí mediaci podstoupit, tak její následný průběh, je **typ škody**, kterou oběť utrpí. Soudobá kriminologická literatura uplatňuje na újmy způsobené trestnou činností relativně široký pohled, kdy je neomezuje pouze na případná fyzická zranění či různě velké majetkové škody, ale důraz klade i na rovinu psychologickou či emocionální. Stejný přístup byl uplatněn v našem výzkumu. Oběti, které se k příslušným otázkám vyjádřily, tak v 63 % případů uváděly, že se kvůli trestnému činu dlouho psychicky trápily, a v 50 % vedla jejich zkušenost s trestnou činností k tomu, že se začaly více strachovat o svůj život, zdraví či majetek. Velmi častý byl pocit, že projednávání případu znamenalo ztrátu velkého množství času (uvedlo 91 % poškozených). O přímém **fyzickém zranění** naproti tomu hovořilo pouze 16 obětí (32 % vzorku), o **škodě na majetku** 33 obětí (66 %).

Pocity, spojené s trestným činem, se zpravidla odvíjejí od charakteru činu samotného. Za překvapivé zjištění proto nelze považovat, že oběti násilné trestné činnosti signifikantně častěji přiznávaly, že se kvůli danému případu dlouho psychicky trápily. Podobný význam měl fakt, zda oběť znala před samotným činem pachatele. Pokud ano, psychické trápení bylo napadně častější (88 % oproti 42 % poškozených, kteří pachatele neznali). Případy, kdy

pachatelem byla cizí osoba, vedly naopak častěji k následnému strachu o vlastní majetek či zdraví - přiznalo jej 63 % poškozených, spadajících do této skupiny, zatímco mezi oběťmi, které pachatele před činem znaly, pouze 35 %. Tento rozdíl ovšem byl za hranicí požadované (pětiprocentní) statistické významnosti. Faktory, jako je věk, pohlaví nebo vzdělání oběti, u těchto otázek podstatnější roli nesehrály.

Část poškozených (celkem 10 osob) využila možnost a popsala v dotazníku i **jiné následky** trestného činu, než které mapovaly námi nabízené kategorie⁴⁸. Ve dvou případech (shodně se týkajících ublížení na zdraví) poškození akcentovali trvalé zdravotní následky, které jim útok způsobil. Jiná oběť uvedla pocity lítosti, že ke skutku došlo. U krádeže, kde byl pachatelem syn přítelkyně poškozeného, pro změnu dotyčný poukázal na následky v podobě zklamání a nedůvěry k pachateli. Další z obětí zdůraznila, že věci, které jí byly odcizeny, představovaly dary od příbuzných, a tak jejich hodnotu nelze vyčíslit pouhou objektivní finanční ztrátou. V jiném případě, kde došlo k fyzickému napadení ze strany přítele poškozené, byly zmíněny škody, které utrpěli další lidé (pachatel poškozenou navštívil v nemocnici, přičemž zde napadl další osobu a později rozbil skleněnou přepážku). Dvě oběti uváděly zklamání z práce orgánů činných v trestním řízení - v jednom měl poškozený pocit, že policisté více věřili pachateli, ačkoli jim „evidentně lhal“, ve druhém se pak oběť, kterou podle jejích slov napadl Rom, domnívala, že případ by měl být posouzen jako „rasový útok“ (pokud by se role obrátily a pachatelem byla ona, rozhodně by tomu tak podle jejího názoru bylo). Další z obětí za následek činu považovala ztrátu důvěry v Probační a mediační službu ČR. V posledním z popisovaných případů se pak objevila stručná zmínka o tom, že pachatel, kterým byl manžel poškozené, po sobě zanechal mnoho nesplacených dluhů.

Postoje a názory obětí i pachatelů mohou ovlivnit také případné předchozí zkušenosti s trestnou činností. Ve zkoumaném vzorku se obětí již dříve stalo 22 % poškozených. Většinou se jednalo o majetkovou trestnou činnost (64 % z uvedeného počtu), o útok proti životu či zdraví se jednalo ve zhruba třetině případů. Pokud jde o pachatele, šest respondentů (15 % z daného souboru) uvedlo, že byli za trestnou činnost již dříve odsouzeni – ostatní tvrdili, že řešený trestný čin byl prvním v jejich životě.

---

⁴⁸ Dotazník byl koncipován tak, aby respondenti mohli v případě zájmu doplnit odpovědi vlastním (volným) komentářem. Díky tomu se podařilo shromáždit i několik detailnějších výpovědí, jimiž je tento text na několika místech proložen.

4.3. Situace před mediací

Výsledky výzkumu veřejného mínění, o němž referovala první ze dvou vydaných částí naší studie, naznačily, že obecná informovanost o mediaci a jejím využití v trestní justici, stejně jako o činnosti Probační a mediační služby je u nás poměrně slabá. Sotva proto překvapí, že 88 % obětí a 92 % pachatelů, kteří podstoupili mediaci a následně se účastnili našeho šetření, uvedlo, že o ní poprvé slyšeli až při projednávání svého případu. Předchozí osobní zkušenost s trestnou činností měla v tomto směru vliv spíše zanedbatelný, byť o vzorku poškozených platilo, že mezi opakovaně viktimizovanými bylo „informovaných“ přece jen více (27 %) než mezi osobami, které se staly obětí zločinu poprvé (8 %). Podobně se projevila určitá, avšak vzhledem k velikosti vzorku statisticky neprokazatelná role vzdělání - o mediace již měli před projednáním svého případu alespoň nějaké informace spíše vysokoškoláci (38 % z nich) a lidé s maturitou (23 %), zatímco všichni poškození se základním vzděláním, vyučení či se střední školou bez maturity se o ní dozvěděli shodně poprvé. Podobné tendence bylo možno vysledovat i ve vzorku pachatelů, kde informovanost o mediaci rovněž stoupala se vzděláním. S těmito zjištěními plně koresponduje fakt, že pouze 5 obětí a 4 pachatelé sami iniciovali kontakt s Probační a mediační službou.

Skutečnost, že většina potenciálních účastníků mediace nemá o tomto opatření a jeho možnostech **potřebné informace**, zvyšuje nároky na práci probačního úředníka. Je to právě on, kdo by měl obě strany s principy a předpokládaným průběhem mediace podrobně seznámit, neboť bez patřičných poznatků se nemohou kompetentně rozhodnout, zda je pro ně vhodné mediaci podstoupit, či nikoli. Je potěšitelné, že 96 % obětí a 92 % pachatelů mělo za to, že se jim potřebné informace dostaly a zásady mediačního setkání jim byly náležitě a v dostatečné míře osvětleny. Na druhou stranu bohužel nelze přehlédnout (být jen) dva respondenty z řad poškozených, kteří neskrývali pocit, že je probační úředník do účasti v mediaci „dotlačil“ proti jejich vlastní vůli. Takový postup rozhodně nemůžeme považovat za správný, neboť odporuje principu dobrovolnosti, který je pro restorativní justici jedním z klíčových. Charakter získaných dat přirozeně neumožňuje zjistit motivaci probačního úředníka k podobnému jednání, nicméně není bez zajímavosti, že v obou případech byl pachatelem mladistvý. Zvýšený tlak na poškozeného, aby s mediací souhlasil, tak možná souvisel s očekáváním, že setkání s obětí může mít právě u pachatelů z mladších věkových skupin potřebný výchovný efekt.

Ani dostatek informací o mediaci a jejích principech, a ani vlastní vůle se jí zúčastnit, nicméně nezaručují, že oběť či pachatel jsou plně přesvědčeni o smyslu takové aktivity. Potvrzuje to zjištění, že 51 % pachatelů a 56 % poškozených přiznalo, že i přes svůj výslovný souhlas s mediací měli nadále určité pochybnosti, zda má setkání s druhou stranou sporu cenu. Navzdory takovým postojům ale ve finále platilo, že pouze 16 % obětí a 5 % pachatelů si svou účast na mediaci rozmyslelo dlouhou dobu. Ostatní se podle vlastního vyjádření rozhodli relativně rychle.

4.4. Důvody účasti na mediaci

Motivy, které oběti či pachatele vedou k mediačnímu setkání, mohou být různé. Při tvorbě dotazníku jsme vycházeli z dostupných zahraničních studií, z nichž lze určitou představu o nejčastějších důvodech získat. Zkušenosti obětí, které jsme takto zmapovali, shrnuje **Tabulka 5**. Respondenti se ke každé z nabízených položek vyjadřovali v tom smyslu, zda se jednalo o silný důvod jejich přistoupení na mediaci, částečný důvod, eventuálně zda příslušný motiv nehrál v jejich rozhodnutí žádnou roli.

Tabulka 5: Důvody, proč se poškození rozhodli podstoupit mediaci (respondenti v %)

	Velmi silný důvod účasti	Částečný důvod účasti	Nebylo vůbec důvodem
Získat od pachatele náhradu škody	48,9	36,2	14,9
Sdělit pachateli osobně, co svým činem způsobil	47,8	29,5	22,7
Slyšet od pachatele jasnou omluvu za jeho čin	55,6	31,1	13,3
Zeptat se pachatele na podrobnosti jeho činu	40,5	33,3	26,2
Dozvědět se, co pachatele k jeho činu vedlo	56,8	20,5	22,7
Dozvědět se více o člověku, který mě poškodil	31,7	19,5	48,8
Vyhnout se zdlouhavému projednávání věci u soudu	55,8	18,6	25,6
Vyjádřit se osobně k celému případu a jeho řešení	45,2	28,6	26,2
Přispět k nápravě pachatele (výchovný efekt mediace)	54,8	26,2	19,0
Dokázat sám sobě, že setkání s pachatelem zvládnu	32,5	25,6	41,9

Mezi nejsilnější důvody účasti patřila touha seznámit se s motivy pachatele k jeho činu, vyhnout se zdlouhavému projednávání věci u soudu, slyšet od pachatele jasnou omluvu za jeho skutek, získat náhradu škody a rovněž altruistický motiv přispět svou účastí k jeho nápravě. Tyto cíle se nejčastěji objevovaly jak mezi „velmi silnými důvody“, tak je současně

nejméně obětí uvádělo jako faktor, který pro ně v rámci rozhodování žádný význam neměl. Stojí tak kupříkladu za povšimnutí, že pouze pro zhruba každou osmou oběť nebyla důležitá omluva pachatele za jeho skutek, a jen pro každou sedmou možnost získat pomocí mediace náhradu škody. Na opačném pólu stály motivy typu dozvědět se více o pachateli (nebylo ani trochu důležité pro téměř polovinu obětí), případně dokázat sám sobě, že setkání tváří tvář pachateli nebude problém.

Důvody, proč oběti s mediací souhlasily, evidentně souvisely s konkrétními zkušenostmi či situací dotčených osob. Platilo například, že oběti, které při činu utrpěly fyzické zranění, měly ve srovnání s ostatními poškozenými větší touhu sdělit pachateli do očí, co jim způsobil (jako silný důvod to uvedlo 73 % z nich), a zároveň pro ně bylo méně důležité finanční odškodnění (nebylo motivem pro setkání u 43 % z této skupiny). Obdobně se lišili jedinci, kteří uvedli, že se kvůli trestnému činu dlouho psychicky trápili - častěji než ostatní totiž jako velmi silný důvod k mediaci přiznávali možnost vyjádřit se osobně k celému případu a jeho řešení (62 % z nich), dokázat sami sobě, že setkání s pachatelem zvládnou (43 %) a rovněž sdělit pachateli z očí do očí, jak je svým jednáním poškodil (67 %). Současně pro ně hrála menší roli šance získat prostřednictvím mediace finanční náhradu (nebylo vůbec důvodem účasti pro 30 % z nich). Silný motiv vyjádřit se osobně k možnému řešení případu byl typický rovněž pro poškozené, kteří se znali s pachatelem před samotným trestným činem (uvedlo 68 % z nich). Oběti, které neměly zájem dozvědět se, co pachatele k činu vedlo, případně je nemotivovala snaha přispět k jeho nápravě, si pak také častěji než ostatní svou účast na mediaci dlouho rozmýšlely. Určité vztahy bylo možné vysledovat mezi jednotlivými motivy navzájem. Pro poškozené, kteří jako silný důvod účasti na mediaci uváděli touhu pachateli do očí sdělit, co jim způsobil, byl nápadně častějším také motiv dokázat sám sobě, že setkání zvládnou. Podobně spolu souvisel motiv vyjádřit se osobně k řešení případu s motivem zeptat se pachatele na podrobnosti či důvody jeho činu.

Pět respondentů z řad poškozených využilo možnost uvést formou volné odpovědi další důvody, proč se rozhodli mediací podstoupit. Jednalo se o tyto motivy:

- zájem o činnost Probační a mediační služby,
- možnost odstoupit od trestního postihu, pokud pachatel uhradí škodu,
- touhu sdělit pachateli, že neublížil jen poškozené, ale také její dceři, na níž měl jeho skutek negativní psychický dopad,

- zabránit pachateli a jeho rodině, aby poškozeného v budoucnu pomlouvali a dále slovně napadali (jednalo se o případ fyzického napadení, kde byl pachatelem příbuzný z manželovy strany),
- nedostatečná činnost Policie ČR, která podle respondenta nejevila snahu zařadit vrácení odcizených věcí a peněz.

Podobné otázky, jaké jsme položili obětem, obsahoval dotazník pro pachatele. Jejich odpovědi zobrazuje **Tabulka 6**. Také v tomto případě se jednalo o volbu ze tří variant, vyjadřujících, o jak silný motiv se při rozhodování jednalo.

Tabulka 6: Důvody, proč se pachatelé rozhodli podstoupit mediaci (respondenti v %)

	Velmi silný důvod účasti	Částečný důvod účasti	Nebylo vůbec důvodem
Dohodnout se s poškozeným, jak skutek napravit	75,0	19,4	5,6
Vysvětlit oběti, jaké okolnosti mě k činu vedly	47,3	33,3	19,4
Příspěk k tomu, aby celá věc byla rychle za mnou	85,7	8,6	5,7
Omluvit se osobně poškozenému	61,1	25,0	13,9
Sdělit poškozenému, že velmi lituji toho, co se stalo	61,1	30,6	8,3
Dosáhnout celkově mírnějšího postihu za daný čin	66,7	27,7	5,6

Výsledky hovoří vcelku jednoznačně o tom, že pro pachatele je dominujícím motivem možnost dohodnout se s poškozeným, jak napravit způsobené škody, stejně jako urychlit celkové projednání případu a dosáhnout mírnějšího postihu za spáchaný trestný čin. Více než 60 % respondentů mělo navíc silnou potřebu omluvit se osobně poškozenému (důvodem k účasti na mediaci to nebylo pouze pro 14 %), respektive sdělit mu, že svého činu litují. Pětina z našeho vzorku naproti tomu necítila nutnost vysvětlovat okolnosti, které je k jejich kriminálnímu jednání vedly. Stojí za zaznamenání, že pachatele, kteří jako silný důvod účasti uváděli možnost projevit lítost nad tím, co se stalo, současně častěji než ostatní motivovala touha vysvětlit okolnosti, jaké je k činu vedly, stejně jako omluvit se osobně poškozenému. Obdobná souvislost byla mezi „pragmatickými“ motivy dosáhnout celkově mírnějšího postihu za daný čin a příspěk k tomu, aby celá věc byla vyřízena co nejrychleji.

Možnost popsat své zkušenosti formou volné odpovědi využilo osm pachatelů. Jako „další důvody“, které je přiměly mediaci podstoupit, zmínili následující:

- lítost,
- snaha nepřijít kvůli spáchanému deliktu o možnost zaměstnání v armádě,
- skutečnost, že za stejný typ trestné činnosti byl dotyčný stíhán již v minulosti,
- napravit škodu, která byla způsobena,
- vyzkoušet, zda mediace plní účel,
- zvědavost, jak bude mediace probíhat a co se na ní bude dít,
- hrozba ztráty zaměstnání,
- překvapení či bezradnost z toho, že ve chvíli, kdy již byla škoda nahrazena a došlo k osobní omluvě, dorazilo trestní oznámení.

4.5. Pocity a postoje před mediací

Trestný čin představuje pro většinu obětí silně negativní zkušenost, spojenou s újmami různého druhu. Lze proto očekávat, že mediace, při níž se oběť setkává s tím, kdo ji poškodil, vyvolává v účastnících již předem mnoho pocitů a emocí. Od nich se do jisté míry odvíjí, jak bude mediální setkání následně probíhat a k jakému vyústění směřovat. Jak dokládá **Tabulka 7**, nejčastějším negativním pocitem, který poškození z našeho výzkumného vzorku před mediací zakoušeli, byla zlost (zcela či spíše s takovým konstatováním souhlasilo 68 % vzorku). Devět z deseti respondentů na druhou stranu do mediace vstupovalo se zřetelnou vírou, že může celý případ vyřešit.

Tabulka 7: Pocity a postoje obětí před mediací (respondenti v %)

	Naprostou souhlasilo	Spíše souhlasilo	Spíše nesouhlasilo	Naprostou nesouhlasilo
Ze setkání s pachatelem jsem měl strach.	14,0	9,3	20,9	55,8
Vůči pachateli jsem cítil velkou zlost.	36,4	31,8	18,2	13,6
Nebyl jsem si jistý, že ovládnou emoce.	22,5	5,0	30,0	42,5
Pochyboval jsem, že se dohodneme.	35,5	22,2	26,7	15,6
Nevěřil jsem v upřímnou snahu pachatele napravit, co způsobil.	38,3	23,4	23,4	14,9
Doufal jsem, že mediace případ vyřeší.	51,1	40,3	4,3	4,3

Strach z osobního setkání s pachatelem měla pouze necelá čtvrtina poškozených (s daným výrokem zcela či spíše souhlasilo zhruba 23 % respondentů). Obdobné konstatování platilo také o obavách, zda se oběti podaří během mediačního setkání kontrolovat vlastní emoce (jisto si tím nebylo 28 %). Mírná většina nebyla přesvědčena o tom, že se s pachatelem podaří uzavřít dohodu (58 %), a relativně časté byly i pochybnosti, zda pachatel myslí svou účast na mediaci, a tím i touhu napravit svůj skutek upřímně (přiznaly se k nim téměř dvě třetiny vzorku). Celkem osm obětí využilo u této otázky možnost volné odpovědi a světilo nám i další zkušenostmi, které výroky z dotazníku nepokryly. Jednalo se o následující pocity:

- naštvanost z toho, že mediace je jen další obranou pachatelů proti poškozeným – stačí, když naoko předstírají zájem o nápravu, a oddálí si tím trest,
- nedělat závěry předem,
- nejistota,
- strach, „co ještě bude“,
- stud za výchovu a za nevlastního syna (jednalo se o případ, kde byl pachatelem nevlastní syn oběti),
- zklamání z předchozí neúspěšné snahy o osobní kontakt s pachatelem,
- zvědavost, jakou úroveň bude mediace mít,
- zdravotní komplikace – poškozeným byl kardiak, kterému útok pachatele a s ním spojené záležitosti nezpůsobil jen přímé fyzické zranění, ale i další zdravotní problémy.

Na emoce, které oběti před samotnou mediací prožívaly, měla podle očekávání vliv řada okolností. Šetření jasně ukázalo, že signifikantně častěji měly ze setkání s pachatelem strach oběti násilných deliktů, respektive lidé, kteří při činu utrpěli fyzické zranění (strach přiznala polovina z nich, zatímco mezi oběťmi majetkových deliktů jen 14 %). Více se očekávané schůzky s pachatelem báli také respondenti, kteří se kvůli trestnému činu dlouho psychicky trápili a kteří se po zkušenosti s ním více báli o sebe a o své blízké. Strach z mediačního setkání navíc úzce souvisel s pochybnostmi, zda se podaří dospět k dohodě (90 % obětí, které strach přiznaly, o uzavření dohody zcela či spíše pochybovalo, zatímco v opačném případě totéž platilo jen o 44 %). Nezanedbatelnou roli sehrál věk. Více se báli spíše mladší respondenti (strach přiznalo 60 % obětí ve věku do 20 let, a naopak pouze 12 % obětí starších 40 let).

Pokud jde o pocity zlosti, je pochopitelné, že se k nim častěji přiznávali poškození, kteří zároveň pochybovali o smyslu celého mediačního setkání. Mezi těmi, kdo cítili velkou zlost, takovou pochybnost připustilo 72 %, zatímco ve skupině těch, kdo zlost necítili, pouze 23 %. Více pozornosti patrně vzbudí fakt, že zde určitou roli sehrálo vzdělání poškozeného – čím vyšší bylo, tím méně se pocity zlosti objevovaly. Mezi vysokoškoláky je uváděla pouze čtvrtina, zatímco mezi vyučenými již 86 % a mezi osobami se základním vzděláním dokonce 89 %. Nejistota ohledně kontroly vlastních emocí během mediace byla pro změnu méně častým jevem u respondentů, kteří se stali obětí majetkové trestné činnosti (v této skupině takové pocity prožívalo pouze 15 % obětí, zatímco průměr pro celý soubor činil výše uvedených 28 %). Více tento problém sužoval poškozené, kteří se kvůli trestnému činu dlouho psychicky trápili (42 % v této skupině), a také ty, kteří si od mediace slibovali, že jim poskytnou příležitost se k celému případu a jeho podrobnostem vrátit. Kontrolou emocí si tak ve srovnání s ostatními nebyly více jisty oběti, které jako jeden z motivů účasti na mediaci uváděly touhu sdělit pachateli, co jim svým činem způsobil, dozvědět se, co ho k činu vedlo a také dokázat sám sobě, že setkání zvládnou.

Obavy o kontrolu vlastních projevů během mediace dále souvisely i s obavami, zda dojde k dohodě - vyjádřilo je 82 % respondentů, kteří si kontrolou vlastních emocí nebyli jisti (v opačném případě pouze 41 %). Pochybnosti o možnosti dobrat se dohody pak také častěji uváděli lidé, kteří jako jeden ze silných důvodů účasti na mediaci přiznávali možnost dozvědět se, co pachatele k činu vedlo, a vcelku pochopitelně i jedinci, kteří nevěřili, že pachatel do mediace vstupuje s upřímným úmyslem napravit svůj skutek. Také u této otázky se do jisté míry projevila role vzdělání – vysokoškoláci uváděli zmíněné pochybnosti méně často (pouze 13 % z nich), mezi respondenty s maturitou se k nim naopak přiznali všichni (tedy 100 %).

Podezření, že pachatel nemyslí svou účast v mediaci upřímně, bylo spojeno s tím, jak poškozený zkušenost s trestným činem prožíval. Pachateli tak významně častěji než ostatní nevěřily oběti, které se po činu dlouho psychicky trápily (71 % v této skupině), více se po něm bály o sebe a o své blízké (82 %), a rovněž ty, které jako jeden ze silných důvodů účasti na mediaci uváděly šanci zeptat se pachatele na některé podrobnosti jeho činu.

Na pocity a postoje před samotnou mediací byli dotazováni i pachatelé. Zaměřili jsme se na tři okruhy problémů, a to obavy z osobního setkání s obětí, nejistotu ohledně kontroly vlastních emocí a rovněž na pochybnosti, zda se podaří dohodnout na přijatelném řešení. Odpovědi shrnuje následující tabulka.

Tabulka 8: Pocity a postoje pachatelů před mediací (respondenti v %)

	Naprosto souhlasilo	Spíše souhlasilo	Spíše nesouhlasilo	Naprosto nesouhlasilo
Ze setkání s poškozeným jsem měl upřímné obavy	39,5	28,9	21,1	10,5
Nebyl jsem si jistý, zda při mediaci zvládnou kontrolovat vlastní emoce	13,2	15,8	28,9	42,1
Pochyboval jsem, že se dohodneme na tom, jak celou věc řešit	21,6	29,7	37,8	10,9

Většina pachatelů prožívala před osobním setkáním s poškozeným obavy (naprosto či spíše s tím souhlasilo 68 %, naopak naprosto nesouhlasila jen desetina). Statisticky významnou roli tu podle našich předpokladů zastával fakt, zda pachatel svou oběť znal již před samotným trestným činem. Pokud ano, zmíněné obavy byly méně časté - naprosto či spíše se k nim hlásilo jen 43 % pachatelů z dané skupiny. Mezi pachateli, kteří oběť před činem neznali, naopak obavy z osobního setkání připustili všichni (tedy 100 %). Více se schůzky obávali rovněž jedinci, kteří jako jeden ze silných důvodů své účasti jmenovali možnost projevit lítost nad tím, čeho se dopustili (82 % z nich). Výrazně se lišili věkově starší pachatelé (nad 40 let), neboť 86 % z nich žádné obavy uvedeného druhu nepociťovalo.

Nejistota ohledně kontroly vlastních emocí byla mezi pachateli již méně častá, a v podstatě shodná jako ve vzorku obětí (naprosto či zcela souhlasilo s daným výrokem 29 % pachatelů a 28 % obětí). Výrazně častěji ji prožívaly ženy (80 %) než muži (pouze 21 %). Určitou podobu mezi oběma vzorky respondentů bylo možno vysledovat také u pochybností ohledně dosažení dohody – i mezi pachateli je příznala mírná většina (konkrétně 51 %). Je logické, že častěji takto smýšleli jedinci, kteří se současně setkání s poškozeným obávali (84 % v této skupině). Význam mělo i to, pokud silný důvod účasti v mediaci představovala touha omluvit se poškozenému – také za těchto okolností byla nejistota ohledně uzavření dohody silnější (pochybovalo o něm 64 % pachatelů z příslušné skupiny).

Na výzvu o doplnění svých zkušeností volnou odpovědí reagovalo sedm pachatelů. Rozepsali se o následujících pocitech:

- strach, že kvůli oběti přijde o veškeré své úspory, což „se následně potvrdilo“,
- určitý vztek, že všechno začal sám poškozený,
- křivdu, neboť poškozený byl tyran a despota a pachatel se pouze zastal člověka, kterému ubližoval,
- vztek,
- zděšení z toho, „co bude dál“,
- velká lítost nad svým činem,
- bezmoc.

4.6. Průběh mediace

Z výpovědí poškozených i pachatelů, kteří se zúčastnili našeho šetření, vyplynulo, že mediační setkání ve většině případů (uvedlo 71 % obětí a 74 % pachatelů) netrvalo déle než půldruhé hodiny (pokud mediace obsahovala více než jedno sezení, respondenti uváděli souhrnný časový údaj). Zhruba třetina pachatelů a pětina obětí dokonce konstatovala, že mediace nepřesáhla dobu třiceti minut. Podrobnější údaje pro oba soubory dotazovaných zobrazuje následující tabulka.

Tabulka 9: Délka trvání mediace (výpovědi obětí a pachatelů v %)

Délka	Oběti	Pachatelé
do 30 minut	16,7	30,8
30 minut - 1,5 hodiny	54,2	43,6
1,5 hodiny - 3 hodiny	27,0	17,9
3 hodiny - 5 hodin	2,1	7,7
CELKEM	100,0	100,0

Většina respondentů hodnotila **atmosféru**, která při mediačním setkání panovala, jako velmi či spíše vstřícnou – platilo to o 68 % obětí a 62 % pachatelů. Jako nevstřícnou (spíše či velmi) ji popsalo pouze 6 % poškozených a 15 % pachatelů, zbytek ji charakterizoval jako neutrální (detailněji viz **Tabulka 10**). Statistická analýza neprokázala, že by se na hodnocení atmosféry významně projevil některý ze sledovaných faktorů, týkající se typu trestné činnosti,

demografických znaků respondenta či jeho postojů před mediací, vyjádřených v předchozích otázkách. Jedinou výjimku představoval fakt, zda si poškozený účast na mediaci dlouho rozmýšlel. Pokud ano, byla zde větší pravděpodobnost, že atmosféru při samotné mediaci následně vnímal jako velmi nebo spíše nevstřícnou (platilo to o polovině poškozených z příslušné skupiny).

Tabulka 10: Hodnocení atmosféry při mediaci (respondenti v %)

Celková atmosféra při mediaci	Oběti	Pachatelé
Velmi vstřícná	34,0	28,2
Spíše vstřícná	34,0	33,3
Neutrální	26,0	23,1
Spíše nevstřícná	4,0	12,8
Velmi nevstřícná	2,0	2,6
CELKEM	100,0	100,0

Lze namítnout, že popis mediačního setkání pomocí námi připravené škály nevystihuje veškeré aspekty, které si s termínem „atmosféra“ spojujeme. I proto dotazník nabízel možnost, aby respondent v případě zájmu zmínil i další charakteristiky, které mediační setkání popíše vhodnějším způsobem. Odpověď nám poskytlo sedm obětí a tři pachatelé. V případě poškozených se jednalo o následující, až na jednu výjimku spíše negativně laděné poznámky:

- atmosféra byla napjatá,
- místo omluvy mě pachatel slovně urážel,
- všichni si mysleli, že se pachatel omluví a bude to v pořádku, což ale neučinil,
- pachatel se přetvařoval,
- mediátor byl evidentně na straně pachatele a pod vlivem jeho obhájce,
- atmosféra byla plná obav,
- atmosféra byla plná pochopení a snahy pomoci.

Pachatelé ve svém doplňujících komentářích hovořili o následujících charakteristikách:

- atmosféra byla výhrůžná ze strany poškozeného,
- atmosféra se „dala krájet“,
- nebylo to tak stresující pro všechny strany, jako u soudu.

Jedním z principů, jimiž se mediace řídí, je poskytnout oběti dostatečný prostor, aby pachateli otevřeně sdělila, jak ji svým jednáním poškodil, a zároveň se v případě zájmu dotázala na některé podrobnosti jeho skutku. Připomeňme, že pro převážnou většinu obětí z našeho vzorku se jednalo o velmi, či alespoň částečně důležité motivy, proč mediaci podstoupily (viz výše). Dotazováním na její samotný průběh bylo zjištěno, že daná témata byla skutečně otevřena. Celkem 88 % poškozených uvedlo, že během mediace pachateli výslovně sdělili, jaký **dopad na jejich život** trestný čin měl. Učinila tak rovněž převážná většina obětí (konkrétně 70 %), pro něž taková možnost původně nepředstavovala ani částečný důvod účasti. Méně často než ostatní informovali pachatele o způsobených škodách poškození, kteří se zároveň sami netoužili prostřednictvím mediace dozvědět, co jej k činu vedlo. Stejně konstatování platilo o obětech, které před vstupem do mediace pochybovaly, zda má setkání s pachatelem smysl.

Rozhovor o otázkách, týkajících se dopadu trestné činnosti na život oběti, potvrzovali také pachatelé, byť v poněkud menší míře - 58 % z nich uvedlo, že poškozený v průběhu mediace hovořil o tom, jak se v souvislosti s celým případem cítil a jaké problémy mu delikt přivodil. Za pozoruhodné zjištění lze považovat, že podstatnou roli hrál věk pachatele. Oběti měly prokazatelně tendenci hovořit o zmíněných věcech spíše s mladšími než staršími pachateli – zatímco pachatelům ve věku do 20 let se svěřilo se svými pocity 78 % obětí, pachatelům starším 40 let již pouze 15 %. Hypoteticky je to možné vysvětlit tak, že u mladšího pachatele poškozený spíše předpokládá, že otevřená zpověď o vlastních, subjektivně prožívaných následcích trestného činu může předznamenat určitý výchovný efekt. Někdy může dokonce nízký věk pachatele zapůsobit jako jeden z nejdůležitějších důvodů, proč oběť s mediací souhlasí. Potvrzuje to komentář jedné z respondentek, jejíž majetek poškodil mladistvý sprejer.

„V případě, že by pachatel byl starší, bych zřejmě mediaci neabsolvovala. Zde se mi vzhledem k věku pachatele zdála velmi vhodná, věřila jsem, že dojde k nápravě.“

Téma pocitů, spojených s projednáváním skutkem a jeho dopady, souviselo také s touhou poškozeného dozvědět se o **motivech**, které pachatele k deliktu vedly. Dotázáno na ně bylo celkem 41 % pachatelů, přičemž signifikantně častěji tomu bylo v případě, že se mediace

zabývala i výše zmíněnou problematikou dopadu činu na život oběti (uvedlo 62 % pachatelů z této skupiny).

Ke stejné otázce, avšak ze svého pohledu, se vyjadřovaly také oběti. Více než třetina z nich (37 %) získala podle vlastního vyjádření při mediaci dojem, že pachatel měl potřebu vysvětlit okolnosti, které jej k činu vedly. Opět se nicméně zdá, že ji bezprostředně umocňoval zájem poškozeného. Významně častěji se tak totiž dělo v případech, kdy oběť jako jeden ze silných důvodů účasti v mediaci uváděla možnost se na tyto podrobnosti zeptat, stejně jako dozvědět se o pachateli a jeho životě více informací.

Zcela zásadním prvkem, který může ovlivnit průběh i celkový výsledek mediace, je upřímná **omluva pachatele** za jeho skutek. Většina obětí, které se účastnily našeho šetření, konstatovala, že pachatel se během mediace omluvil, a to dostatečně - takový názor sdílelo 82 % poškozených. Vyslovení omluvy přitom nápadně souviselo s tím, jak poškozený hodnotil celkovou atmosféru mediace. V případech, kde se pachatel za svůj čin omluvil, považovalo 78 % obětí atmosféru za velmi či spíše vstřícnou, naproti tomu u mediací, kde se poškozenému dostatečné omluvy nedostalo, se o atmosféře stejně vyjádřila pouze pětina. Poškození se ovšem lišili v tom, nakolik pro ně bylo zmíněné gesto podstatné. Ačkoli převládala postoj, že omluva byla velmi či spíše důležitá (uvedlo 73 % obětí), pro zhruba čtvrtinu poškozených větší význam neměla. Podrobnější informace nabízí následující tabulka (procentuální údaje se vztahují pouze k poškozeným, kterým se pachatel omluvil).

Tabulka 11: Význam omluvy podle názoru poškozených

Význam omluvy	Oběti (v %)
Velmi důležitá	24,4
Spíše důležitá	48,8
Spíše nedůležitá	24,4
Zcela nedůležitá	2,4
CELKEM	100,0

Větší význam přikládali omluvě poškození, kteří pachatele znali již před samotným trestným činem (80 % z nich považovalo omluvu za velmi důležitou). O něco více si jí cenily také oběti, které díky trestnému činu utrpěly škodu na osobním majetku (82 % z nich považovalo omluvu za spíše či velmi důležitou, zatímco mezi respondenty, kteří majetkovou

škodu neutrpěli, se takto vyjádřilo pouze 44 %). Nepodstatná byla naopak omluva pro mírnou většinu poškozených, pro něž nebyla ani částečným motivem účasti na mediaci touha sdělit pachateli do očí, co jim svým činem způsobil.

Pokud jde o vzorek pachatelů, devět z deseti (konkrétně 92 %) uvedlo, že se během mediace poškozenému za svůj čin výslovně omluvili. Signifikantně méně bylo takových osob podle očekávání mezi pachateli, pro něž možnost omluvy nepředstavovala ani částečný důvod účasti na mediaci (v této skupině se jich výslovně omluvilo pouze 60 %). Jen zhruba polovina pachatelů, kteří oběti omluvu nabídli, ale současně vyjádřila přesvědčení, že jejich gesto bylo poškozeným vnímáno jako důležité (viz **Tabulka 12**). Lišil se také názor na to, zda oběť omluvu přijala – zatímco 78 % pachatelů soudilo, že ano (28 % uvedlo, že oběť přijala omluvu „zcela“, podle 50 % pak „spíše“), podle zbývajících částí ji poškozený spíše (14 %) či dokonce vůbec nepřijal (8 %).

Tabulka 12: Význam omluvy pro oběť podle pachatelů

Význam omluvy	Pachatelé (v %)
Velmi důležitá	19,4
Spíše důležitá	36,1
Spíše nedůležitá	30,6
Zcela nedůležitá	13,9
CELKEM	100,0

Stejně jako u obětí, i ve vzorku pachatelů bylo možno dohledat souvislost mezi omluvou a hodnocením celkové atmosféry mediace. Významně častěji ji jako velmi či spíše vstřícnou charakterizovali pachatelé, podle nichž byla omluva pro poškozeného důležitá (uvedlo 78 % z nich), respektive ji přijal (uvedlo 96 % v této skupině). Spíše či velmi nevstřícná atmosféra naopak panovala při setkáních, kde podle mínění pachatele omluva pro poškozeného nic neznamenala, případně ji nepřijal.

Bylo by chybou přehlédnout, že omluva byla důležitým prvkem mediace také pro samotné pachatele. Tvrdilo to 84 % z nich, přičemž tito jedinci také signifikantně častěji věřili (v 61 % případů), že omluva byla pro poškozeného podstatná. Menší význam vlastní omluvě naopak přičítali ti, které k účasti na mediaci taková možnost nemotivovala, respektive netoužili nad svým činem projevit lítost.

Zajímavou výpověď o průběhu mediace nabízí skutečnost, jak její účastníci hodnotili své chování, motivy či postoje navzájem. V dotaznících, které jsme respondentům předložili, byla tato problematika zkoumána formou několika výroků, k nimž se oběti i pachatelé vyjadřovali na čtyřstuňové škále (od „naprosto souhlasím“ po „naprosto nesouhlasím“). Názory a zkušenosti obětí shrnuje následující tabulka.

Tabulka 13: Názory obětí na chování pachatele během mediace (respondenti v %)

Hodnocení pachatele	Naprosto souhlasím	Spíše souhlasím	Spíše nesouhlasím	Naprosto nesouhlasím
Působil dojmem, že činu upřímně lituje.	16,7	52,4	14,3	16,6
Nebylo pro něj lehké setkat se osobně s tím, komu ublížil.	26,2	38,1	21,4	14,3
Byl na něm vidět skutečný zájem napravit, co způsobil.	23,3	41,8	20,9	14,0
Chtěl vyřešit celý případ co nejdříve.	41,9	41,9	16,2	0,0
Mediace se účastnil jen formálně, aby se vyhnul přísnému trestu.	39,1	19,6	21,7	19,6
Během mediace se choval arogantně.	11,6	4,7	27,9	55,8

Většina obětí nabyla dojmu, že pachatel svého činu upřímně lituje (naprosto či spíše s tím souhlasilo 69 % dotázaných), není pro něj lehké setkat se tváří v tvář poškozenému (64 %) a má skutečný zájem napravit, co svým skutkem způsobil (65 %). Na druhou stranu ovšem platilo, že podle 59 % poškozených se pachatel mediace účastnil pouze formálně, a to v touze vyhnout se přísnějšímu potrestání. Je logické, že zmíněné zkušenosti byly většinou v přímém rozporu - jinými slovy řečeno, pokud se pachateli nepodařilo poškozeného přesvědčit o tom, že svého činu lituje, není pro něj snadné se osobně setkat a nemá skutečný zájem skutek napravit, pak byla jeho účast častěji hodnocena jako formální. Prakticky totéž platilo v případech, kdy poškozený vnímal chování pachatele při mediaci jako arogantní.

Hodnocení pachatele a jeho chování se promítalo do hodnocení celkové atmosféry, která mediaci provázela. Jako vstřícnou ji vnímali spíše poškození, podle kterých pachatel činu upřímně litoval (v této skupině se o atmosféře jako o velmi či spíše vstřícné vyjádřilo 83 % obětí) a měl upřímný zájem napravit způsobené škody (86 %), naopak arogantní chování pachatele vyvolávalo atmosféru buď neutrální, nebo rovnou nevstřícnou. Podobný a snadno

předvídatelný vztah platil i ohledně omluvy pachatele - spíše se podle zkušeností obětí omlouvali jedinci, kteří svého činu litovali, bylo pro ně těžké se s obětí setkat a měli upřímný zájem napravit škody. Zarážejícím není ani zjištění, že význam, jaký poškozený omluvě připisoval, souvisel bezprostředně s tím, zda jej pachatel dokázal o svém odhodlání dát věci do pořádku přesvědčit. Pro více než polovinu obětí, které v upřímnost zmíněných snah nevěřily, tak omluva pachatele nebyla podstatná. Za zajímavý poznatek lze považovat, že dojem upřímné lítosti nad vlastním jednáním vzbuzovali častěji jedinci, kteří při mediaci hovořili o motivech, které je k trestnému činu vedly (z patnácti pachatelů, kteří takové téma při mediaci otevřeli, nepřesvědčil oběť o vlastní upřímné lítosti ze spáchaného skutku pouze jediný). Podobně omluva byla za dostatečnou považována častěji u pachatelů, na nichž oběť pozorovala známky toho, že osobní setkání pro ně není snadnou záležitostí. Poškození, kteří během mediace pachateli výslovně sdělili, jaký dopad na ně trestný čin měl, pak pro změnu projeví zjevnou tendenci uvěřit v upřímný zájem pachatele napravit způsobené újmy (platilo to o 71 % obětí, které o dopadu činu hovořily, zatímco v opačném případě jen o pětině). Přiznejme nicméně, že u těchto okolností je takřka nemožné určit, co je příčina a co následek. Zvolený postup sběru dat nám totiž nedovoluje rozkrýt, zda má otevřená zpověď poškozeného moc posílit v pachateli touhu napravit, co svým činem způsobil, a nebo zda je tomu spíše tak, že poškození své subjektivní pocity a prožitky svěřují spíše těm pachatelům, kteří do mediace vstupují s upřímným, a nikoli formálním zájmem o vyřešení celého případu.

Výsledky naznačují, že dojmy, které oběť z pachatele a jeho chování během mediace získá, se odvíjejí již od pocitů, postojů či zkušeností, s nimiž do mediace vstupuje. Poškození, kteří před mediací cítili vůči pachateli velkou zlost, se tak nechali méně často přesvědčit, že má opravdový zájem svůj skutek napravit (uvěřilo v to pouze 53 % z nich, zatímco mezi oběťmi, které před mediací zlost necítily, se jednalo o 86 %). Oběti násilné trestné činnosti pro změnu častěji než ostatní nabyly dojmu, že pachatel se mediace účastní pouze formálně, aby si zajistil mírnější postih (bylo o tom přesvědčeno třináct z patnácti obětí, které při činu utrpěly fyzické zranění). Z téhož přístupu pachatele častěji podezírali také poškození, kteří si účast v mediaci dlouho rozmýšleli (všichni v této skupině), pochybovali o jejím smyslu (73 %) a netoužili se dozvědět, co pachatele k jeho činu vedlo (90 %). Oběti, které se osobního setkání s pachatelem obávaly, pak pro změnu ve větší míře než ostatní odhadovaly, že ani pro pachatele nebylo lehké se mediace účastnit.

Následující tabulka hovoří o tom, jak vnímali chování „druhé strany“ během mediace pachatelé. Opět šlo o jejich vyjádření k několika výroky, a to pomocí výše popsané čtyřstupňové škály.

Tabulka 14: Názory pachatelů na chování oběti během mediace (respondenti v %)

Hodnocení poškozeného	Naprostou souhlasím	Spíše souhlasím	Spíše nesouhlasím	Naprostou nesouhlasím
Mediace se účastnil jen proto, aby získal finanční odškodnění.	39,5	31,6	15,8	13,1
Chtěl vyřešit celou věc co nejrychleji.	58,3	27,8	5,6	8,3
Choval se arogantně.	27,8	11,1	19,4	41,7

Většina pachatelů přičítala poškozeným pragmatický postoj k mediaci - podle 71 % z nich byla jediným důvodem účasti oběti její snaha získat finanční odškodnění, provázaná často i s touhou vyřešit celou věc co nejrychleji (s tímto motivem souhlasilo v součtu 86 % pachatelů). Relativně velké množství respondentů (40 %) se navíc domnívalo, že se k nim poškozený během mediace choval arogantně. Vzpomeneme-li údaje o vzorku obětí, mezi nimi byl podobný názor výrazně méně častý (s daným výrokiem spíše či naprostou souhlasilo pouze 16 % poškozených).

Od dojmů, které poškozený na pachatele učinil, se odvíjelo hodnocení atmosféry mediace. Pozitivněji ji hodnotili pachatelé, kteří usoudili, že poškozený chce vyřešit celou věc co nejrychleji. Méně často ji naopak jako vstřícnou vnímali jedinci, podle nichž bylo jediným motivem poškozeného k účasti finanční odškodnění, a samozřejmě též ti, k nimž se podle jejich mínění choval poškozený arogantně. Tyto dva aspekty byly často spojené – 56 % pachatelů, kteří se domnívali, že ústředním motivem oběti byly peníze, současně uvedlo, že se poškozený choval arogantně (průměr pro celý soubor činil již zmíněných 40 %). Domněnka, že oběti jde pouze o finance, navíc oslabovala víru, že omluva měla význam, respektive že ji poškozený přijal. Totéž platilo v případech, že pachatel vnímal chování poškozeného při mediaci jako arogantní (za takových okolností přijalo omluvu podle pachatelů jen 39 % poškozených). V těchto podmínkách klesal význam omluvy také pro samotné pachatele – u mediací s „nearogantní“ obětí byla vlastní omluva důležitá pro 96 % pachatelů, s „arogantní“ pouze pro 64 %.

Zajímavou úlohu hrála skutečnost, zda byl řešený případ prvním kriminálním skutkem, jehož se pachatel dopustil. Jedinci, pro něž se podle vlastního vyjádření nejednalo o první prohřešek proti zákonu, se jeví ve vztahu k obětem jako nápadně kritičtější či podezřívavější - všichni se například svorně domnívali, že oběť do mediace vstoupila pouze pro možnost získat finanční odškodnění, a 80 % z nich si z mediace odnášelo pocit, že poškozený se k nim v jejím průběhu choval arogantně (prvopachatelé se takto vyjádřili jen ve zhruba třetině případech). Tétož dojmu nabývali častěji než ostatní také pachatelé, kteří před mediací pochybovali, zda má setkání s obětí smysl (58 % z nich se poškozený jevil jako arogantní, zatímco u pachatelů, kteří o smyslu mediace nepochybovali, se jednalo pouze o 18 %). Pokud pachatel jako jeden ze silných důvodů své účasti uvedl touhu, aby „celá věc byla rychle za mnou“ (viz výše), pak měl sám častěji než ostatní dojem, že poškozený chce případ vyřešit co nejdříve (uvedlo více než 90 % pachatelů v rámci příslušné skupiny).

4.7. Hodnocení práce mediátora

Úloha mediátora je zásadní. Na něm a na jeho schopnostech a dovednostech závisí do značné míry nejen samotný průběh mediačního setkání, ale též celkové uspokojení potřeb a přání jeho účastníků. Naše šetření přineslo vesměs pozitivní zjištění. Jak přesvědčivě dokládá **Tabulka 15**, naprostá většina obětí i pachatelů hodnotila práci mediátora jako velmi či spíše dobrou (v součtu se jednalo o 96 % obětí a 97 % pachatelů). Jako velmi nebo spíše špatnou ji posoudil pouze jeden pachatel a dva poškození.

Tabulka 15: Celkové hodnocení práce mediátora

	Oběti (v %)	Pachatelé (v %)
Velmi dobrá	80,0	87,1
Spíše dobrá	16,0	10,3
Spíše špatná	2,0	0,0
Velmi špatná	2,0	2,6
CELKEM	100,0	100,0

Kromě celkového hodnocení jsme se v dotazníku zaměřili i na tři dílčí komponenty mediátorovy práce, a to na jeho schopnost navodit při mediaci atmosféru, v níž se účastníci cítí dobře a bezpečně, na vytvoření dostatečného prostoru pro svobodné vyjádření pocitů,

názorů a postojů obou stran, a také na fakt, zda mediátor neměl tendenci vnucovat účastníkům vlastní představu o tom, jak by měl být případ řešen. Odpovědi obou skupin respondentů shrnují **Tabulky 16-18**. Vždy se jedná o reakce na příslušný výrok, přičemž k dispozici byla i tentokrát čtyřstupňová škála odpovědí.

Tabulka 16: Vytvoření bezpečné atmosféry při mediaci

	Oběti (v %)	Pachatelé (v %)
Naprostou souhlasím	78,3	78,4
Spíše souhlasím	19,6	18,9
Spíše nesouhlasím	0,0	2,7
Naprostou nesouhlasím	2,1	0,0
CELKEM	100,0	100,0

Tabulka 17: Prostor pro vyjádření pocitů a postojů

	Oběti (v %)	Pachatelé (v %)
Naprostou souhlasím	93,6	86,5
Spíše souhlasím	4,3	13,5
Spíše nesouhlasím	0,0	0,0
Naprostou nesouhlasím	2,1	0,0
CELKEM	100,0	100,0

Tabulka 18: Vnucování vlastních představ řešení

	Oběti (v %)	Pachatelé (v %)
Naprostou souhlasím	11,4	14,3
Spíše souhlasím	6,8	17,1
Spíše nesouhlasím	27,3	28,6
Naprostou nesouhlasím	54,5	40,0
CELKEM	100,0	100,0

Na první pohled je zřejmé, že poškození i pachatelé se shodovali jak na bezpečné atmosféře, kterou při mediaci pociťovali (v součtu výroků „naprostou“ a „zcela“ uvedlo 98 % obětí a 97 % pachatelů), tak na schopnosti mediátora vytvořit prostor pro vyjádření osobních potřeb, názorů a postojů (98 % obětí a 100 % pachatelů). Také tato zjištění je možno považovat za důkaz kvalitní práce mediátorů, s nimiž se respondenti z našeho vzorku setkali.

Pestřejší varianty odpovědí vyvolal až výrok, týkající se vnucování vlastních představ mediátora o tom, jak by měl být případ řešen. Takový dojem učinil mediátor na bezmála pětinu poškozených a téměř třetinu pachatelů (konkrétně 18 % obětí a 31 % pachatelů). Otázkou zůstává, zda takové snahy vnímali respondenti negativně, jak jsme při tvorbě dotazníku předpokládali, nebo zda je naopak brali jako vítanou iniciativu. Přihlédneme-li k faktu, že tento prvek u daných jedinců nikterak neovlivnil jejich celkově příznivé hodnocení práce mediátora (také většina z nich ji posuzovala jako velmi či spíše dobrou), platí spíše druhá z naznačených možností. Ačkoli by mediátor dle principů restorativní justice v zásadě nic „vnucovat“ neměl, v kontextu našeho dotazování se nezdá, že by se jednalo o cokoli, co by bylo proti vůli klientů. Možná šlo spíše o snahu dojít k řešení i v kauzách, kde byl konflikt mezi pachatelem a obětí hlubšího rázu a jejich společné jednání nespělo ke zdárnému konci. Pro tuto domněnku svědčí do jisté míry fakt, že nápadně častěji (v 63 % oproti 24 %) měli dojem zmíněného „vnucování“ pachatelé, jejichž omluvu poškození nepřijali.

Několik respondentů doplnilo odpovědi o doslovný popis své zkušenosti s mediátorem a jeho prací. Zatímco u pachatelů se jednalo spíše o vyjádření spokojenosti (podrobnější informace nám poskytli čtyři z nich), od poškozených zazněla slova vesměs kritická (k dané problematice se vyjádřily tři oběti). Nejhorší, a naštěstí v rámci celého šetření ojediněle hodnocení jsme obdrželi od poškozené, která přistoupila na mediaci v případě krádeže, spáchané spolužákem jejího syna (údaje o sídle Probační a mediační služby jsme vzhledem k anonymitě šetření z textu vypustili):

„Jednala jsem s mediátorkou v .... V úvodním telefonátu spíše zatajila, co mediace znamená a jak probíhá. Byla evidentní snaha, vzhledem k tomu, že se jednalo o mladistvého pachatele a mediátorka se očividně dobře znala s jeho právním zástupcem, zamést celou věc pod stůl, aby dopad na pachatele byl co nejmenší, finanční náhrada směšná a k omluvě pachatele vůbec nedošlo – ani k ní nebyl mediátorkou vyzván. Z celého jednání mám velice negativní dojem a zcela jistě se už v žádném případě podobné hloupé komedie nezúčastním. Spíše jsem měla dojem, že se snaží udělat pitomce ze mne. Neodsuzuji mediaci jako takovou, ale 95 % úspěchu je v osobě mediátora a tato paní v mém případě absolutně zklamala.“

U druhé z obětí, které se k práci mediátora rozepsaly podrobněji, pramenila nespokojenost z nedostatku informací, které jí poskytl. Šlo o poškozenou, která se stala obětí ublížení na zdraví:

„Z Probační a mediační služby mám smíšené pocity. Byla to snaha dobrá, ale mediátor mi nepřišel příliš zkušený, nebyl si sebou moc jistý, přišel mi nedostatečně připravený – konkrétně mně neposkytl dostatečné informace ohledně bodování od lékaře, načež po mně chtěl vyjádření, protože jsme měli již poslední schůzku, a to i s pachatelem.“

V posledním případě se kritika vztahovala až na období, které následovalo po samotné mediaci. Oběť krádeže se sice s pachatelem dohodla, že jí škodu uhradí, ale k plnění této dohody již nedošlo. Poškozenému se nelíbilo, že mediátor se k liknavosti pachatele stavěl shovívavě:

„Omlouval neplnění sjednaných podmínek po určitou dobu (nesplácel, ale odjel na dovolenou k moři) – toto nezapsal čtvrt roku do hlášení.“

Jak jsme již poznamenali, pachatele k rozepsání se o svých zkušenostech s mediátorem motivovala na rozdíl od poškozených spíše celková spokojenost. Rozhodně to platilo o respondentce, která se dopustila trestného činu podvodu (obětí byla její kamarádka):

„Paní, která se mi věnovala v mediační a probační službě byla úžasná. Nevěděla jsem, že taková služba existuje. Poslal mě tam vyšetřující kriminalista. Vlastně celou záležitost za mě vyřešila. Něco takového se mi stalo poprvé a doufám, že naposledy, ale kdyby náhodou, určitě bych se na tuto službu obrátila.“

Podobně se vyjádřil pachatel trestného činu ublížení na zdraví, který si kromě jiného cenil toho, že zájem mediátora o jeho osud neustal ani po skončení samotné mediace:

„Mediační pracovnice byla velmi laskavá, hodná. Komunikovala i s mojí rodinou a pomáhala mi řešit i problémy se zdravotní pojišťovnou. I po ukončení mediace se mi několikrát ozvala a zajímala se, jak se mi daří.“

Mladistvý, který okradl o mobilní telefon svého kamaráda, byl potěšen způsobem, jak se k němu ostatní účastníci mediace chovali. V našem dotazníku to vyjádřil velmi osobitě:

„I když bych to neměl říkat, tak bych se do mediace hned vrátil. Byli tam úžasní lidi, a člověk zjistí, že není zase tak špatný, i když něco udělal. Lituji toho, co jsem spáchal za škodu a přidělal zbytečných starostí navíc, ale zpět to už nevrátím.“

Autorem posledního komentáře, který si dovolíme ocitovat, není pachatel, nýbrž jeho matka, která své poznámky k jím vyplněnému dotazníku přiložila (jednalo se o případ ublížení na zdraví):

„Jsem matkou chlapce, který společně se mnou prošel mediací u PMS v ..., pod mediátorkou ..., která vedla celou mediaci více než skvěle. Jsem povoláním zdravotní sestra, věřící, aktivní křesťanka, pracující s dětmi a mládeží. Proti násilí a jiným trestným činům jsem své děti i děti svěřené vždy motivovala. Ani ve snu by mne nenapadlo, že právě můj syn bude iniciátorem fyzického napadení. Poté, co se tomu tak stalo, jsem přes OPD hledala možnost, jak nejlépe vyřešit situaci, ve které jsem se já i můj syn naskytl. O existenci PMS jsem nevěděla, odkázal nás na ni kurátor OPD v ... Umožnili nám tím kontakt s poškozeným i jeho otcem a alespoň trochu zmírnit jejich bolest. Dále pak díky trpělivé mediaci motivovat syna nad zamýšlením nad činem, jehož se dopustil, i nad životem a jeho smyslem celým. Skvělou prací celého mediačního týmu i týmu OPD jsem byla velmi nadšena!“

4.8. Dohoda a její plnění

Mediace by v ideálním případě měla vyústit ve společnou dohodu zúčastněných stran o urovnání konfliktu a náhradě škody. Statistiky Probační a mediační služby hovoří o tom, že úspěšnost v podobě podílu uzavřených dohod z celkového počtu mediací je v našich podmínkách velmi vysoká a dosahuje bezmála 90 %⁴⁹. Data, která jsme získali o našem vzorku, tyto údaje potvrzují. K dohodě dospěla mediace podle 96 % obětí a 92 % pachatelů. Jak dokládá **Tabulka 19**, jejím předmětem bylo v převážné většině případů finanční odškodnění, někdy kombinované s prací na odstranění následků činu.

---

⁴⁹ Více k tomu viz 7. kapitola

Tabulka 19: Předmět dohody, uzavřené při mediaci

Předmět dohody	Oběti (v %)	Pachatelé (v %)
Finanční odškodnění	87,1	68,6
Práce na odstranění následků činu	4,3	8,6
Kombinace fin. odškod. / práce na odstranění	4,3	14,3
Jiné	4,3	8,5
CELKEM	100,0	100,0

Položka „jiné“, která se v součtu týkala dvou obětí a tří pachatelů, zahrnuje následující záležitosti (dle doplňující výpovědi respondentů):

- omluvu pachatele (poškozený, který se stal obětí ublížení na zdraví, tuto skutečnost komentoval tak, že finanční odškodnění by utrpěné trauma stejně neřešilo),
- slib, že pachatel nechá na pokoji rodinu poškozeného (pachatel byl vzdáleným příbuzným oběti),
- vykonání obecně prospěšných prací,
- slib pachatele, že stejný čin již nebude opakovat,
- dohodu, že dojde k urovnání manželského vztahu (šlo o případ domácího násilí).

Pouze dva poškození a tři pachatelé konstatovali, že k uzavření dohody během mediačního setkání nedošlo. Dva ze zmíněných pachatelů jako hlavní důvod uvedli, že nároky poškozeného na odškodnění byly nepřiměřeně vysoké, podle třetího byla hlavním problémem skutečnost, že každá ze zúčastněných stran popisovala řešený trestný čin jinak. Podle poškozených byla v prvním z případů překážkou finanční nesolventnost pachatele („*nebylo mu co vzít, aby dluh uhradil*“), ve druhém bránila dohodě obava oběti, že pachatel bude stejné chování opakovat, neboť řešený případ nebyl prvním konfliktem, který spolu měli.

Podle základních principů mediace je pro ujednání dohody bezpodmínečně nutné, aby s jejím obsahem souhlasily obě strany. Přesto se zdá, že i přes vyslovený souhlas může jak poškozený, tak pachatel subjektivně pocítovat, že sjednaná opatření nejsou vůči jeho osobě zcela spravedlivá. V našem výzkumném vzorku se takto vyjádřila desetina obětí a třetina pachatelů, což není zanedbatelný počet. Podobně se objevoval názor, že dohoda nebyla spravedlivá vůči druhé ze zúčastněných stran - takovou domněnku v dotazníku prezentovalo 23 % obětí a 15 % pachatelů.

Velmi příznačné byly pocity **křivdy** pro účastníky mediací, řešících případy násilné trestné činnosti. Mezi oběťmi, které při činu utrpěly fyzické zranění, nepovažovala dosaženou dohodu za spravedlivou vůči sobě více než čtvrtina (konkrétně 27 %, zatímco mezi poškozenými bez fyzické újmy se tak nevyjádřil nikdo), vůči pachateli pak dokonce téměř polovina (konkrétně 47 %, zatímco mezi oběťmi bez zranění jen 10 %). Obojí patrně plyne z faktu, že dopad podobně negativních zkušeností na život člověka se jen stěží vyváží finanční částkou. Obzvláště to platí v případech, kdy jsou zdravotní následky trvalého rázu. Pocity nespravedlnosti pak mohou přetrvávat, přičemž negativní zůstane i dojem ze samotné mediace. Velmi názorně to ilustruje níže uvedený příběh respondentky, která se stala obětí ublížení na zdraví. Dodejme, že dohoda se častěji nezdála spravedlivá (vůči pachateli) též obětem, které se kvůli trestnému činu více bojí o sebe a o své blízké, a také těm, které měly před mediací silné pochybnosti o jejím smyslu.

„Pachatel by měl za svůj čin nést následky. V mém případě si to rychle odbyl, při setkání se příliš nevyjadřoval, kromě neupřímné omluvy jsem se vlastně nic od něho nedozvěděla. Zaplatil mi za zdravotní újmu, která se mi velmi protáhla (následky mám dodnes), velmi směšnou částku, a to ještě až po písemném upozornění. Z mé dobré vůle to měl ještě na splátky a snaha veškerá žádná. Prošlo mu to lehce a rozhodně se dotyčný pachatel nezměnil...“

Trochu překvapivě nebyly pocity osobní křivdy častější jen u obětí násilných deliktů, ale též u jejich pachatelů - za nespravedlivou vůči sobě samému považovalo dohodu 73 % z nich, zatímco u pachatelů majetkových trestných činů se jednalo pouze o každého desátého. Je otázkou, jak toto zjištění chápat. Rozhodně ale platí, že u majetkových deliktů se výše finančního odškodnění, které by měl pachatel oběti poskytnout, stanovuje výrazně snadněji, než u skutků, kde dojde k fyzické újmě. Částka za ukradenou či poničenou věc pak následně v očích pachatele snese patrně objektivnější kritická měřítko, než „bolestné“ u deliktů násilného charakteru.

Subjektivní pocit, že dohoda odpovídá principům spravedlnosti, byl významně provázán i s dalšími ze sledovaných prvků. Výrazně méně časté byly pocity osobní křivdy u poškozených, kteří vnímali celkovou atmosféru mediace jako spíše či velmi vstřícnou, a na něž pachatel působil dojmem, že svého činu upřímně lituje, je pro něj těžké se s obětí

setkat a má skutečný zájem napravit, co svým skutkem způsobil (dohodu za nespravedlivou vůči sobě považoval v těchto případech vždy jen jediný poškozený - tedy zhruba 3 % z příslušné skupiny). Opačně tomu bylo tehdy, pokud pachatel vykazoval známky formálního přístupu k mediaci (v tomto případě cítila dohodu jako nespravedlivou již pětina poškozených), eventuálně choval-li se při mediaci arogantně (pocity nespravedlnosti zaznamenány u 43 % poškozených). Nápadná byla také souvislost s významem, jaký poškozený přikládal omluvě pachatele – všichni, pro něž byla omluva spíše či velmi důležitá, hodnotili dohodu jako spravedlivou, zatímco v opačném případě to platilo pouze o 73 %.

Zajímavé vztahy bylo možno vysledovat i ve vzorku pachatelů. Pocit osobní křivdy vyvolal obsah dohody častěji u těch, kdo o poškozeném soudili, že se mediace účastní jen pro peníze (uvedlo 52 %, zatímco v opačném případě nikdo), případně se během mediace chová arogantně (v dané kategorii považovalo dohodu za nespravedlivou 60 %) a nepřikládá žádný význam omluvě (dokonce 100 %). Ještě pozoruhodnějším se zdá zjištění, že roli hrál fakt, zda poškozený během mediace otevřeně hovořil o tom, jak se ho trestný čin dotkl - pokud ano, pachatel následně pocítoval dohodu jako nespravedlivou vůči sobě samému signifikantně méně často (jen v 17 % případů). Obdobný efekt měl pozitivní dojem z celkové atmosféry mediace (jestliže ji pachatel vnímal jako velmi či spíše vstřícnou, dohoda mu jako nespravedlivá vůči jemu samotnému připadala pouze ve zhruba desetině případů). Pokud jde o pocit, že dohoda nebyla spravedlivá vůči oběti, rozdíl bylo možno vysledovat mezi prvopachateli (daný dojem uvedla jen desetina z nich) a těmi, pro něž řešený trestný čin nebyl první zkušeností s překročením zákona (uvedla polovina z nich).

Uzavřením dohody případ nekončí. Pro naplnění celkového smyslu mediace záleží velmi na tom, aby pachatel následně splnil, k čemu se zavázal. O našem výzkumném souboru je možno prohlásit, že většinou k dodržení sjednaných podmínek došlo - uvedlo to 77 % obětí a 97 % pachatelů. V dalších případech (zmínilo šest obětí – zhruba 13 % vzorku, a rovněž jeden pachatel) byla dohoda splněna částečně, přičemž nedostatky byly většinou dány nedodržováním termínů splátek, v jedné kauze též splacením pouze části ujednané sumy (stojí za zmínku, že častěji se podobné nedostatky vyskytovaly u případů násilných trestných činů). Pouze dva poškození přímo uvedli, že pachatel nesplnil nic, a stejný počet přiznal, že skutečnost, zda pachatel smlouvu dodržel, jim není známa. V jednom případě pak poškozený napsal, že pachatel úmluvu dosud plní, a proto zatím nelze příslušné závěry učinit.

4.9. Celkové dojmy a hodnocení mediace

Šetření ukázalo, že převážná většina obětí i pachatelů, kteří prošli mediací, byla s jejím vyústěním spokojena. Dokládá to **Tabulka 20**, shrnující odpovědi na otázku, jak spokojeni se respondenti cítili s výsledkem mediačního setkání v okamžiku, kdy ho opouštěli. Velmi či spíše spokojeno bylo v obou skupinách devět z deseti dotázaných. Velmi nespokojeni byli pouze tři pachatelé a dvě oběti.

Tabulka 20: Spokojenost s výsledkem mediace

Celková spokojenost	Oběti (v %)	Pachatelé (v %)
Velmi spokojen	46,0	35,1
Spíše spokojen	44,0	54,1
Spíše nespokojen	6,0	2,7
Velmi nespokojen	4,0	8,1
CELKEM	100,0	100,0

O něco menší podíl spokojených účastníků byl mezi poškozenými, kteří při činu utrpěli fyzické zranění - více či méně spokojeno s výsledkem mediace bylo 81 % z nich. Pravděpodobný důvod byl popsán již výše, a to v části věnované subjektivním pocitům, spojeným s naplněním principů spravedlnosti při uzavření dohody. Potvrzením této hypotézy může být fakt, že většinu obětí, podle nichž nebyla dohoda spravedlivá (ať již vůči nim samotným, nebo vůči pachateli), výsledek mediace neuspokojil. Menší satisfakce panovala také mezi poškozenými, kteří se s trestnou činností setkali již dříve (v této skupině bylo zcela či spíše spokojených pouze 73 %). Velký vliv mělo chování pachatele při mediaci, neboť spokojenost s výsledkem mediace signifikantně klesala u poškozených, podle nichž se pachatel projevoval arogantně, účastnil se celého řízení pouze formálně a za svůj čin se dostatečně neomluvil. U jednoho z poškozených vedlo zklamání z mediace až k velmi ostré kritice celého systému (jednalo se o oběť, kterou okradl vlastní zaměstnanec):

„Je to jen další obrana viníků před potrestáním a umožňuje prodloužit čas o další jednání, vedoucí k potrestání. Získají další odklad řešení trestu. Měla by smysl jako poslední šance na vyrovnání, pokud by byla snaha z hlediska viníka něco vyřešit. Pokud ale přistupují na sjednané podmínky jen formálně, aby se vyhnuli následkům, měl by to být důvod k přísnějšímu následnému potrestání“.

Zmínky o nutnosti vybírat pro mediaci pouze pachatele, kteří svou snahu napravit trestný čin myslí upřímně, se objevily i v doplňujících odpovědích dalších respondentů. Ocitujme alespoň jednu z nich (jednalo se o případ krádeže).

„Mediace je jistě dobrá pro pachatele, který svého činu lituje a má snahu jakýmkoli způsobem ho napravit. Jen je smutné, když pachatel souhlasí s mediací jen proto, aby zmírnil svůj trest.“

Jiný respondent, jemuž mladistvý pachatel odcizil auto, ve své detailnější výpovědi vyzdvihl přednosti mediace, avšak zároveň vyslovil požadavek, aby šance postupovat touto alternativní cestou byla poskytnuta každému pachateli pouze jednou.

„Je dobré, že se mladý člověk hned nedostane k soudu a s následky odsouzení se nepotýká celý život. Tuto možnost řešení by měl mít člověk jen jednou. Potom, při opakovaných trestných činech, už by měl nést následky (myslím úmyslné trestné činy). Souhlasím s potřebou a existencí dané služby a přeji si, aby v této zemi už nikdy nevytizela – je pro lidi.“

Výhodná může být mediace v případech, kdy je mezi pachatelem a obětí příbuzenské pouto. Potvrzuje to zkušenost respondentky, která se stala obětí ublížení na zdraví (pachatelem byl příbuzný manžel):

„Jsem ráda, že jsem měla možnost tuto situaci řešit jinak než soudně. Jelikož pachatel je příbuzný a mé děti navštěvují jeho rodinu. Díky tomuto neutrálnímu jednání mám ze strany pachatele klid. Děkuji za pomoc z této situace!“

Diskutabilním problémem, o němž již byla řeč, je vhodná míra snahy mediátora prosadit vlastní vizi, jak případ řešit. Ačkoli ji respondenti podle našich zjištění většinou nevnímali jako negativní prvek, ve vztahu k celkové spokojenosti s výsledkem mediace se určitý nepříznivý efekt přece jen projevil - velmi či spíše spokojeno bylo pouze 63 % poškozených, podle nichž mediátor své představy řešení účastníkům mediace vnucoval. V opačném případě bylo více či méně spokojených 97 % obětí.

Šetření obdobně naznačilo, že výslednou spokojenost s mediací podstatným způsobem ovlivňuje již situace před samotným mediačním setkáním, zejména pak motivy a postoje, které k němu poškozený zaujímá. Signifikantně méně často než ostatní byly s vyústěním mediace spokojeny oběti, které měly předem pochybnosti, zda má taková aktivita smysl (velmi či spíše spokojeno bylo následně 78 % z nich), případně měly ze setkání s pachatelem strach (velmi či spíše spokojeno 70 %). U některých z těchto případů se tak nabízí otázka, zda byla mediace skutečně vhodným řešením. Spokojenost s výsledkem naopak nápadně stoupala, pokud k pohnutkám poškozeného k účasti na mediaci patřila touha zeptat se pachatele na některé podrobnosti jeho činu, eventuálně dozvědět se, co jej k delikventnímu jednání vedlo. Pokud tyto motivy nehrály žádnou roli, spokojeno bylo následně jen 82 %, respektive 70 % poškozených.

Také u pachatelů souvisela celková spokojenost s tím, jak a za jaké atmosféry mediace probíhala. Velmi či spíše spokojeni byli například všichni pachatelé, kteří atmosféru popsali jako vstřícnou, zatímco v opačném případě vyjádřilo uspokojení jen 60 %. Obdobný význam mělo, pokud pro poškozeného byla důležitá omluva pachatele (následně spokojeno 100 % pachatelů, kteří daný dojem z oběti získali), stejně jako fakt, že se poškozený při mediaci nechoval arogantně (pokud ano, spokojeno bylo pouze 77 % pachatelů). Význam měl také motiv řešit celou věc co nejrychleji - pokud jej pachatel uváděl jako silný důvod své účasti, častěji než v opačném případě byl následně s výsledkem mediace více či méně spokojen. Stejně tomu bylo i tehdy, pokud pachatel stejné motivy pozoroval během mediace u poškozeného. Podle očekávání se na celkové spokojenosti podepsal názor na to, zda byla uzavřená dohoda z hlediska pachatele spravedlivá. Pokud ji tak respondenti nevnímali, spokojených bylo jen 73 % z nich - i to je nicméně relativně vysoké číslo, svědčící o tom, že ani pocit určité křivdy nemusí nutně znamenat nespokojenost pachatele s celkovým výsledkem, respektive s účastí na mediaci. Důkazem budiž výpověď jednoho z respondentů, který sice vnímal dohodu jako nespravedlivou, avšak pozitivní dojmy z mediace u něj přesto převažovaly:

„Jsem velice vděčný za to, že po pádu komunismu se umožnilo řešit méně závažné trestné činy toutle cestou. Nebýt možnosti mediace, tak dneska bych za to byl určitě ve výkonu trestu. Proto chci velmi poděkovat, že tato možnost je konečně i v ČR.“

Obdobně jako někteří poškození, také jeden z pachatelů neopomenul zdůraznit, že mediace má smysl pouze v případech, kde obviněný přistupuje k celé věci odpovědně:

„Mediace není stresujícím prostředím pro poškozeného a obviněného, jako by tomu bylo v případě soudu. Je to lepší cesta pro spravedlnost, pokud nejsou velmi závažná trestná obvinění. V případě, že si je obžalovaný vědom svého činu a lituje ho, má nárok na zlehčení míry trestu. Ne vždy je obžalovaný recidivista. V tomto případě má mediace větší význam než soud. Jako přímý účastník mediace potvrzují, že tento institut má smysl pro všechny strany, které chtějí spolupracovat.“

Otázkou, která nám může velmi dobře přiblížit spokojenost obětí i pachatelů s mediací, je jejich případný souhlas se stejným postupem, pokud by se v budoucnu opět stali obětí (v případě poškozených) nebo pachatelem (v případě pachatelů) podobného typu trestné činnosti. Výsledky vyznívají i tentokrát příznivě - znovu by s mediací souhlasilo 84 % poškozených a 95 % pachatelů. Zákonitě se na jejich názorech podepsala celková spokojenost s výsledkem mediace, neboť oběti i pachatelé, kteří se cítili výsledkem zklamáni, by v budoucnu s mediací znovu souhlasili méně často (vyjádřila se tak je pětina poškozených a polovina pachatelů z dané skupiny - mezi spojenými by naopak znovu souhlasilo 91 % poškozených a všichni pachatelé).

Menší ochotu podstoupit v případě další viktimizace mediaci bylo možno sledovat u poškozených, pro něž nebyla důvodem účasti touha slyšet od pachatele jasnou omluvu (znovu by s mediací souhlasilo jen 50 % z nich) či zeptat se jej na podrobnosti jeho činu (64 %), a také ti, kdo předem o smyslu setkání pochybovali (70 %). Více souhlasných odpovědí se naopak objevilo u obětí, které vnímaly atmosféru mediačního setkání jako vstřícnou (znovu by souhlasilo 94 %), během mediace pachatelé výslovně sdělily, jaký dopad na ně jeho čin měl (89 %), zaznamenaly u něj snahu vysvětlit motivy činu (100 %), působil na ně, že svého činu lituje (93 %), neúčastní se pouze formálně (100 %), nechová se arogantně (92 %), dostatečně se omluvil (90 %) a jeho omluva byla důležitá (97 %). Znovu by pochopitelně souhlasili častěji také poškození, kteří měli dojem, že dohoda byla spravedlivá jak vůči nim samotným, tak vůči protistraně. Co se pachatelů týče, podobné závislosti a vztahy mezi jednotlivými proměnnými se u této otázky vysledovat nepodařilo, a to i vzhledem k takřka absolutní shodě v jejich názorech na daný problém.

U pachatelů se nabízela zajímavá možnost zjistit, zda by jim mediace připadala výhodná také tehdy, pokud by se jí měli zúčastnit na místě poškozeného. Za takových okolností by na ni podle vlastního vyjádření přistoupilo devět z deseti respondentů, tedy naprostá většina. Také zde hrála roli celková spokojenost s výsledkem mediace, neboť mezi pachateli, kteří z mediačního setkání odcházeli více či méně nespokojeni, by na místě oběti řešilo případ mediací pouze 50 %. Po poškozených jsme pro změnu chtěli vyjádření, zda by mediaci doporučili lidem, kteří se stanou obětí podobného skutku jako oni. Kladně se i v tomto případě vyslovilo 90 % respondentů, což můžeme bezesporu hodnotit jako další příznivou zprávu o tom, že většina poškozených, kteří se mediace účastní, ji následně hodnotí pozitivně.

Nelze ovšem přehlédnout, že jednotlivé skupiny obětí se k možnosti doporučit mediaci podobně poškozeným lidem stavěly různě. Negativní postoj měl přitom často své kořeny nikoli ve zkušenosti se samotným mediačním setkáním, nýbrž zjevně již v situaci, která mu předcházela. Signifikantně méně než ostatní (nicméně i tak v relativně vysoké míře) by mediaci doporučili poškození, kteří při činu utrpěli fyzické zranění (doporučilo by 81 % z nich), účast na mediaci si dlouho rozmýšleli (83 %), pochybovali o jejím smyslu (77 %), nemotivovala je možnost sdělit pachateli do očí, co jim způsobil (70 %), ani šance přispět svou účastí k jeho nápravě (71 %). Nápadně více poškozených, kteří by mediaci lidem s podobným osudem doporučili, bylo naopak mezi oběťmi, toužícími slyšet jasnou omluvu od pachatele (100 %). Pokud jde o přímé zážitky z mediace, roli v uvedeném směru hrálo zejména vnímání celkové atmosféry (všichni respondenti, podle nichž byla atmosféra spíše či velmi vstřícná, by mediaci doporučili), a dále dojem, že pro pachatele bylo těžké se s obětí setkat, nepřístupoval k mediaci formálně, nechoval se při ní arogantně, dostatečně se omluvil (u poškozených, kde k dostatečné omluvě nedošlo, by mediaci doporučilo jen 63 %) a uzavřená dohoda byla spravedlivá jak vůči poškozenému, tak vůči pachateli (pokud cítili poškození křivdu, pozitivně se v uvedeném smyslu vyjádřilo pouze 60 % z nich). Význam měla také celková spokojenost s výsledkem mediace – tři z pěti respondentů, kteří spokojeni nebyli, by mediaci nedoporučili, zatímco mezi spokojenými se stejným způsobem vyjádřilo pouze 5 %.

U pachatelů nás zajímala též otázka jejich případné **další trestné činnosti**, která následovala po proběhlé mediaci. Ani anonymita celého výzkumu sice nemusí být zárukou, že respondenti uváděli pravdivé informace, avšak i tak stojí za pozornost, že ke spáchání dalšího skutku se přiznal pouze jeden pachatel (tedy zhruba 3 % vzorku). Jednalo

se o mladistvého, pro kterého ani mediováný případ (krádež, jejíž obětí byl soused) nebyl první zkušeností s trestní justicí.

Na celkové dojmy z mediace a jejího výsledku se v závěru dotazníku zaměřila i shrnující série otázek, kdy se obě skupiny respondentů vyjadřovaly k několika stručným výroky (opět na čtyřbodové škále od „naprosto souhlasím“ po „naprosto nesouhlasím“). Názory poškozených prezentuje **Tabulka 21**.

Tabulka 21: Závěrečné hodnocení mediace poškozenými (respondenti v %)

	Naprosto souhlasím	Spíše souhlasím	Spíše nesouhlasím	Naprosto nesouhlasím
Jsem rád, že jsem se mediace zúčastnil.	62,4	29,2	6,3	2,1
Po mediaci jsem se ohledně celého případu cítil lépe, než před ní.	48,8	28,9	15,6	6,7
Bylo důležité, že jsem pachateli mohl sdělit, co si myslím a co cítím.	51,2	31,1	13,3	4,4
Bylo podstatné, že jsem o celém případě dokázal s pachatelem hovořit.	48,9	26,7	13,3	11,1
Bylo pro mě důležité, že jsem se mohl vyjádřit k řešení případu.	55,4	34,0	8,5	2,1
Po mediaci jsem na pachatele změnil názor, a to k lepšímu.	9,3	23,3	46,5	20,9
Věřím, že mediace měla na pachatele výchovný efekt.	25,6	39,5	18,6	16,3

Své účasti na mediaci litovala pouze necelá desetina poškozených - ostatní (92 % dotázaných) byli rádi, že s účastí souhlasili. V zásadě se také potvrdil tradiční předpoklad většiny zastánců restorativní justice, že setkání s pachatelem může mít na oběť **ozdravný efekt**. Osm z deseti poškozených (78 %) více či méně připustilo, že po mediaci se v souvislosti s daným případem cítili lépe než před ní. Pro zhruba tři čtvrtiny poškozených (76 %) bylo navíc významné, že s pachatelem dokázali o celé věci otevřeně hovořit. Podobně vypovídají výsledky našeho šetření ve prospěch názoru, že pro oběť je v rámci projednávání trestného činu podstatné, aby pachateli sdělila, co jí svým činem způsobil (uvedlo 82 % poškozených), stejně jako vyjádřit se osobně k tomu, jak by měl být její případ řešen (uvedlo 89 %). Téměř dvě třetiny (65 %) obětí věřily, že mediační setkání mohlo mít určitý pozitivní efekt na pachatele z hlediska jeho další trestné činnosti, a to i přesto, že pouze třetina (32 %) na něj změnila názor k lepšímu.

Detailnější analýza ukázala, že na zmíněné názory neměl signifikantní vliv ani typ trestné činnosti, kterou mediace řešila, ani skutečnost, zda oběť při činu utrpěla fyzické zranění. Neprojevilo se ani fakt, zda poškozený pachatele před samotným činem znal, či nikoli. Mnohem podstatnější byl postoj oběti před samotnou mediací, respektive ochota ji podstoupit. Poškození, kteří si svou účast dlouho rozmýšleli, byli méně často než ostatní rádi, že mediaci podstoupili (jen 60 % z nich), méně často se po ní cítili lépe (jen 50 %) a pro většinu z nich nebylo důležité, že pachatelé mohli sdělit, co cítí (podstatné to bylo pouze pro 40 % z nich). Prakticky stejnou roli hrála situace, kdy oběť před mediací silně pochybovala o tom, zda má setkání s pachatelem smysl - také v této skupině respondentů bylo možno pozorovat signifikantně menší podíl těch, kdo se po mediaci cítili lépe (jen 62 %), i nápadně větší, byť hranici statistické významnosti se pouze blížící podíl osob, které nebyly rády, že se mediace účastnily (18 % oproti výše uvedenému průměru 8 %). Opětovně se tím potvrdilo, že pocity nespokojenosti či zklamání z mediace mají často kořeny již v postoji, který poškozený k tomuto opatření sdílí již před jeho samotným průběhem. Sotva nás také zaskočí, že pochybovala-li oběť o smyslu mediace, pak ji následně méně často než ostatní oslovila možnost pachatelé sdělovat svoje pocity či se osobně vyjádřit k řešení případu. Méně obvyklé za těchto okolností také bylo, aby uvěřila, že mediace měla na pachatele výchovný efekt.

Šetření v podobném duchu naznačilo, že pro pocity a názory, které si oběť z mediace odnáší, jsou podstatné i prvotní motivy, které ji vedou k účasti. Častěji než ostatní litovali své účasti poškození, pro něž nebyly ani částečným důvodem mediaci podstoupit taková přání, jako zeptat se pachatele na podrobnosti jeho činu (účasti litovalo 27 % z nich), dozvědět se, co ho k jeho jednání vedlo (20 %), případně přispět svou účastí k jeho nápravě (25 %). Takřka totožné prvky se týkaly skutečnosti, zda se poškozený po mediaci cítil ohledně celého případu lépe, než před ním - méně často „ozdravný“ prožitek uváděli ti, které k účasti nemotivovalo přání sdělit pachatelé, co jim způsobil (připustilo jen 50 % z nich), nehodlali se ptát na podrobnosti (55 %) či důvody činu (50 %), nechtěli se o pachatelé dozvědět více (60 %) a neměli ani touhu vyjádřit se osobně k řešení případu (55 %). S jistou dávkou zjednodušení proto může konstatovat, že čím více cítí poškozený potřebu vstoupit do **živého dialogu** s pachatelem a „dořešit“ vzniklou situaci přímo s ním, tím větší je naděje, že jej mediace uspokojí. Pokud však podobné motivy roli nehrají, či dokonce nevidí v osobním setkání smysl, je zde zvýšené riziko, že svou účast na mediaci bude následně hodnotit jako chybu.

Uvedené skutečnosti dokumentuje **Tabulka 22**, která porovnává názory poškozených podle toho, zda příslušný motiv hrál u respondenta silnou, nebo naopak žádnou roli.

Tabulka 22: Spokojenost s mediací podle motivů účasti (poškození v %)

Motivy účasti		Rád, že se zúčastnil		Po mediaci se cítil lépe	
		Ano	Ne	Ano	Ne
Sdělit pachateli, co způsobil	silný důvod	95,0	5,0	84,2	15,8
	nebyl důvod	90,0	10,0	50,0*	50,0*
Zeptat se na podrobnosti činu	silný důvod	100,0	0,0	82,4	17,6
	nebyl důvod	72,7**	27,3**	54,5*	45,5*
Dozvědět se o motivech činu	silný důvod	100,0*	0,0*	87,5	12,5
	nebyl důvod	80,0	20,0	50,0*	50,0*
Dozvědět se více o pachateli	silný důvod	100,0	0,0	92,3	7,7
	nebyl důvod	85,0	15,0	60,0**	40,0**
Vyjádřit se k řešení případu	silný důvod	100,0	0,0	88,9	11,1
	nebyl důvod	81,8	18,2	54,5*	45,5*
Přispět k nápravě pachatele	silný důvod	100,0	0,0	81,8	18,2
	nebyl důvod	75,0*	25,0*	62,5	37,5

* rozdíl významný na $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

I přes dosud vyřčené bychom ale neměli opomenout, že získaná data hovoří také o jiných zkušenostech. Ukázalo se, že při samotném průběhu mediace může dojít k okamžiku, kdy poškozený svůj původní postoj přehodnotí. Rozhodně by tak například bylo chybou nebrat v potaz, že polovina respondentů, které k účasti nemotivovala možnost sdělit pachateli, co způsobil, následně právě tuto zkušenost hodnotila jako důležitou. Stejně tak si cenilo možnosti vyjádřit se k řešení celého případu 64 % obětí, pro něž tento motiv nehrál při rozhodování o účasti ani částečnou roli. Také mezi poškozenými, které pro mediaci nezískala šance přispět k nápravě pachatele, se následně našlo 50 % těch, kdo ve výchovný efekt mediačního setkání více či méně uvěřili.

Otázka, zda se poškozený po mediaci cítil lépe než před ní, byla obzvláště zajímavá u obětí, které před vstupem do mediace pociťovaly velkou zlost. Jejich odpovědi naznačují, že mediace v uvedeném směru pozitivně zapůsobila na 72 % z nich, což nelze hodnotit jinak, než jako příznivé a teoretické předpoklady restorativní justice podporující zjištění. Jedna z respondentek, které mediace tímto způsobem pomohla, se o své zkušenosti rozepsala podrobněji (viz níže – šlo o případ, kdy mladiství pachatelé rozbili okna, dveře a vrata od jejího domu). Přesto se poškození, prožívající silné pocity vzteku vůči pachateli, oproti

ostatním v závěrečném hodnocení významně lišili, a to v názoru na možný výchovný efekt mediálního setkání. Uvěřilo v něj pouze 54 % z nich, zatímco mezi respondenty, kteří před mediací emocím podobného druhu nečelili, jich bylo 93 %.

„Myslím si, že takové řešení případu je daleko lepší, než se ‚tahat‘ po soudech. Mně osobně to hodně pomohlo a dokázala jsem se postavit zase ‚na nohy‘. Taký jsem hodně věcí pochopila a pachatelé mi dali odpovědi i na mnoho otázek. Ne každý má ale v dnešní době tolik odvahy podívat se pachateli do očí. A taky záleží, o jaký trestný čin jde. Já jsem spokojená, i s dcerou, a snažíme se na to zapomenout. A za to děkujeme pracovníkovi Probační a mediální služby. Hodně totiž záleží na podpoře a chápání oběti, ale zároveň nezaujatosti. A to spouště soudcům chybí.“

Zřetelné souvislosti bylo možno pozorovat mezi výslednými dojmy z mediace a tím, jak poškození popisovali její atmosféru. Pokud ji vnímali jako velmi či spíše příznivou, signifikantně častěji než ostatní byli rádi, že mediální setkání podstoupili (100 % v dané skupině), cítili se po něm lépe (94 %), cenili si toho, že pachatelé mohli sdělit své pocity (90 %) a že dokázali o celé věci mluvit (87 %). Stejně tak změnili častěji než ostatní názor na pachatele k lepšímu (43 %). Víra ve výchovný efekt mediace pak pro změnu souvisela se skutečností, zda oběť pachateli při mediaci sdělila, co jí svým činem způsobil. Mezi jedinci, kteří tak učinili, věřilo v nápravu pachatele 76 %, zatímco mezi poškozenými, kteří o stejných tématech během mediace nehovořili, nikdo. Oběti, které dopad trestného činu s pachatelem probíraly, se pak také častěji než ostatní po mediaci cítily lépe (82 % z nich, zatímco v opačném případě pouze 50 %).

Předcházející text naznačil, že jedním z klíčových momentů celé mediace je dostatečná omluva pachatele za to, co poškozenému provedl. Vyhodnocení otázek, zabývajících se výslednými dojmy a pocity obětí z mediace, tento fakt potvrdilo. Všichni respondenti, kteří se omluvy dočkali, byli rádi, že se mediace účastnili – v opačném případě to platilo pouze o 50 %. Obdobně vedla omluva významnou měrou k tomu, že poškozený se po mediaci cítil lépe (uvedlo 87 % v dané skupině, v opačném případě pouze 29 %), považoval za důležité, že sdělil své pocity (90 % vers. 43 %) a dokázal o celé věci mluvit (82 % vers. 43 %), změnil na pachatele názor k lepšímu (39 % vers. 0 %) a uvěřil ve výchovný efekt mediace (72 % vers. 29 %). Tyto skutečnosti umocňovala důležitost, jakou poškozený omluvě přikládal - pokud ji

vnímal jako spíše či velmi významnou, platily uvedené charakteristiky častěji, než v opačném případě.

Pro většinu poškozených bylo při celkovém hodnocení mediace podstatné také to, jaké dojmy z pachatele v jejím průběhu nabyli. Výsledky naší analýzy svádějí k domněnce, že zásadní úlohu sehrává fakt, zda je z pachatele cítit upřímný zájem napravit, co svým skutkem způsobil. Pokud oběti tento dojem získaly, významně častěji byly následně rády, že se mediace účastnily (100 %, zatímco v opačném případě pouze 80 %), a spíše se po ní cítily lépe než před ní (89 % vers. 60 %). Obdobně vedla tatáž zkušenost k tomu, že na pachatele změnily názor k lepšímu (44 % vers. 13 %) a uvěřily ve výchovný efekt mediace (82 % vers. 40 %). Mnoho může znamenat také skutečnost, dokáže-li pachatel poškozeného přesvědčit, že ho jeho čin zpětně mrzí - i v takovém případě stoupala v rámci našeho výzkumného vzorku pravděpodobnost, že oběť své účasti na mediaci nelituje, cítí se po ní lépe a je ochotna uvěřit, že pachatel se díky mediaci změnil k lepšímu. Zklamání, které bohužel může následovat v opačném případě, výstižně popsala jedna z respondentek (oběť ublížení na zdraví):

„Mediace je podle mého názoru účinná pouze tam, kde pachatel svého činu upřímně lituje. Pokud je to pro něho jen úleva, aby nemusel k soudu, nevidím v tom úlevu pro sebe... Probační a mediační služba je dobrá věc, ale pokud bych mohla vrátit čas, již bych do ní v tomto případě nešla. Na pachatele bych podala žalobu k soudu a za svůj trestný čin by tvrdě zaplatil. Kdybych tehdy neměla tolik starostí a dalších nepříjemností díky pachateli, udělala bych to již jinak...“

Ve výchovný efekt mediace častěji doufali poškození, podle nichž měl pachatel během mediace potřebu vysvětlovat motivy svého činu (uvedlo 87 % z nich). Pokud se poškozenému zdálo, že pachatel chce vyřešit případ co nejrychleji, bylo pro změnu pravděpodobnější, že na něj změní názor k lepšímu (uvedlo 41 % respondentů z dané skupiny). Ozdravný efekt na oběť (po mediaci se ohledně celého případu cítila lépe než před ní) bylo možno pozorovat spíše u mediací, kde pachatel na poškozeného zapůsobil dojmem, že pro něj není lehké se s obětí tvář v tvář setkat (uvedlo 89 % z dané skupiny).

Není divu, že kritičtěji se k mediaci i jejím dílčím prvkům stavěli poškození, kteří nabyli dojmu, že pachatel se celého setkání účastní pouze formálně. Na celkovou spokojenost s účastí sice tento fakt signifikantní vliv neměl (i tak účastí nelitovalo 85 % z této skupiny respondentů), ale již prokazatelně méně často než ostatní se za těchto podmínek cítili

poškození po mediaci lépe než před ní (pouze 58 %), a znatelně klesal také význam, jaký přikládali prožité možnosti sdělit při mediaci, co cítí (důležité pouze pro 71 %), hovořit o celém případě (63 %) a vyjádřit se k jeho řešení (80 %). Nižší oproti průměru byla rovněž jejich víra ve výchovný efekt mediace (jen 44 %), stejně jako šance na to, že změnili názor na pachatele k lepšímu (17 %). Velké rozčarování bylo cítit také z poškozených, k nimž se podle jejich mínění choval pachatel během mediace arogantně – jen 57 % z nich bylo rádo, že se mediace účastnilo, 29 % se po ní cítilo lépe a stejně malé procento věřilo, že osobní setkání mělo na pachatele alespoň určitý výchovný dopad.

Na hodnocení mediace může mít vliv spokojenost poškozeného s mediátorem. Jak bylo řečeno v předcházejícím textu, až na výjimky považovala většina respondentů jeho práci za kvalitní, a tak nebylo možné (vzhledem k velikosti vzorku) tyto faktory v rámci naší analýzy podrobněji zkoumat ve vztahu k dalším proměnným. Přesto stojí za uvedení, že u názorově diferencovanějších odpovědí na otázku, zda mediátor vnucoval své představy o řešení případu, se určitá závislost projevila - pouze pět z osmi poškozených (zhruba 63 %), kteří takový dojem z mediátora měli, bylo ve finále rádo, že mediaci podstoupili (v případech, kde podle poškozených mediátor takovou snahu neprojevil, jich bylo 97 %). Pokud jde o subjektivní vnímání, zda uzavřená dohoda byla spravedlivá, poškození, kteří v tomto smyslu cítili určitou křivdu, se méně často než ostatní cítili po mediaci lépe (pouze v 60 %). Překvapivá není ani menší víra v nápravný efekt mediace u poškozených, kteří se nedočkali toho, aby pachatel všechny sjednané body dohody splnil.

K podobným výrookům, zaměřeným na celkové dojmy z mediace, se vyjadřovali i pachatelé. Jejich odpovědi shrnuje následující tabulka. Kromě jiného z ní můžeme vyčíst, že naprostá většina (konkrétně 95 %) byla ráda, že mediaci podstoupila. Nepříjemným zážitkem byla pouze pro desetinu vzorku.

Tabulka 23: Závěrečné hodnocení mediace pachateli (respondenti v %)

Hodnocení	Naprostou souhlasím	Spíše souhlasím	Spíše nesouhlasím	Naprostou nesouhlasím
Jsem rád, že jsem se mediace zúčastnil.	76,4	18,4	2,6	2,6
Bylo pro mě důležité, že jsem se poškozenému osobně omluvil.	37,8	46,0	8,1	8,1
Teprve po setkání s poškozeným jsem plně pochopil, co jsem mu svým činem způsobil.	13,5	43,3	13,5	29,7
Věřím, že po našem setkání na mě poškozený změnil názor, a to k lepšímu.	13,5	27,0	24,3	35,2
Bylo pro mě důležité, že jsem se mohl vyjádřit k řešení případu a jeho následků.	70,3	21,6	2,7	5,4
Účast na mediaci přispěla k tomu, že jsem byl potrestán mírněji, než kdybych ji odmítl.	56,8	21,6	10,8	10,8
Setkání s poškozeným mě ovlivnilo natolik, že se již vyhýbám dalším konfliktům se zákonem.	59,5	24,3	8,1	8,1
Mediace pro mě byla velmi nepříjemným zážitkem.	0,0	10,8	40,5	48,7

Pro devět z deseti pachatelů bylo důležité, že jim mediační setkání umožnilo vyjádřit se k řešení jejich deliktu. Téměř 84 % si navíc více či méně cenilo, že se mohli poškozenému osobně omluvit (týkalo se to i tří z pěti pachatelů, pro něž původně omluva nebyla ani sebemenším důvodem účasti). Více jak polovina pachatelů (57 %) uvedla, že teprve po mediaci si plně uvědomili, co svým činem způsobili. Pouze pětina naproti tomu nesdělila přesvědčení, že jim souhlas s mediací zajistil mírnější potrestání. Za zaznamenání stojí údaj o 84 % respondentů, které podle vlastního vyjádření ovlivnilo setkání s obětí natolik, že se další trestné činnosti vyhýbají - o něco méně o tom byli nicméně přesvědčeni ti, pro něž se nejednalo o první trestný čin (vyslovilo se tak pouze 60 % z nich). Méně frekventovaná již byla mezi pachateli víra, že na ně poškozený po mediaci změnil názor k lepšímu (uvedlo 40 %), a to zejména v případech, kdy se s poškozeným znali již před samotným trestným činem (za těchto okolností věřilo ve změnu názoru poškozeného pouze 24 % pachatelů).

Na rozdíl od poškozených nehrály u pachatelů při celkovém hodnocení mediace větší roli jejich vlastní postoje či pocity, které prožívali před samotným setkáním (například pochybnosti, zda má mediace smysl a zda existuje naděje, že se s poškozeným dohodnou na přijatelném řešení). Znatelnější moc měla až atmosféra přímo při mediaci. Ačkoli i většina pachatelů, kteří ji popisovali jako spíše či velmi nepříznivou, byla ve finále ráda, že se mediace zúčastnila (uvedlo 83 % z nich), v opačném případě (tedy při atmosféře vstřícné) si pachatelé následně častěji cenili toho, že se poškozenému omluvili, stejně jako šance vyjádřit se k řešení případu. Obdobně byla u těchto respondentů častěji zachycena víra, že na ně poškozený díky mediaci změnil názor k lepšímu. Nelze ignorovat ani vliv stejných zkušeností na osobní přesvědčení, že díky mediaci byl uložený trest mírnější - vyjádřilo se tak bezmála 90 % pachatelů, podle nichž byla atmosféra mediace příznivá či alespoň neutrální, avšak pouze jeden z pěti respondentů, kteří ji hodnotili jako nepříznivou.

Výsledky naznačují, že pro řadu pachatelů je důležitá reakce poškozeného na jejich omluvu za spáchaný skutek. Roli dokonce hrála i v tom smyslu, že pokud pachatel získal dojem, že byla přijata, měl následně zcela zjevnou tendenci uvěřit, že mu účast na mediaci zajistila mírnější potrestání (věřilo v to 85 % respondentů z dané skupiny, a to oproti pouhým 43 % v případech, kde oběť podle pachatele omluvu nepřijala). Akceptace omluvy také logicky souvisela s vyslovením naděje, že poškozený na pachatele změnil po mediaci názor k lepšímu (domnívalo se 52 % pachatelů, podle nichž poškozený omluvu přijal, v opačném případě pouze 13 %). Pokud navíc pachatel usoudil, že omluva byla pro poškozeného velmi, či alespoň spíše důležitá, zvyšovalo to pravděpodobnost, že si možnosti omluvit se sám považoval, a dále i pravděpodobnost, že věřil v mírnější potrestání a vážil si možnosti vyjádřit se k řešení případu. Opačný efekt měla situace, kdy pachatelé popisovali chování poškozeného při mediaci jako arogantní – méně podstatnou se jim následně jevila možnost, že se vyjádřili k tomu, jak bude celý případ řešen (79 % oproti 100 % u mediací, kde se oběť arogantně nechovala). Méně než ostatní si příležitosti k omluvě cenili rovněž pachatelé, kteří cítili, že uzavřená dohoda vůči nim nebyla zcela spravedlivá - vyslovilo se tak pouze 64 % z nich.

4.10. Závěry a shrnutí dotazníkového šetření

Výsledky námi provedeného šetření se v zásadě shodují s poznatky srovnatelných zahraničních studií. Převážná většina obětí i pachatelů, kteří souhlasí s tím, aby byl jejich případ řešen formou mediace, je s tímto opatřením spokojena a svou zkušenost až na výjimky hodnotí pozitivně. Jejich praktické zkušenosti potvrzují, že mediace nabízí jeden z možných a efektivních způsobů, jak reagovat na trestnou činnost, a zejména pak na potřeby lidí, jichž se dotkne. Ukazuje se navíc, že v mnoha případech účastníkům nejde o pouhou náhradu způsobené škody, ale též o možnost o spáchaném skutku a jeho následcích otevřeně hovořit. Zásadní význam mají aspekty, jako je upřímná omluva pachatele, vysvětlení pohnutek deliktu či jeho opravdový zájem dát věci do pořádku. Z odpovědí našich respondentů zřetelně vyplynulo, že pokud si účastníci od mediačního setkání slibují právě naplnění těchto prvků, je velká pravděpodobnost, že budou s jeho průběhem i výsledky spokojeni. Zklamání a rozčarování je naopak nápadně častější v případech, kde podobné motivy při rozhodování o účasti roli nehrály, a kde bylo navíc možno vysledovat pochybnosti, zda má setkání podobného druhu smysl. Velkou překážkou celkového uspokojení z mediace je pak nepochybně i nevhodný přístup jedné ze stran – může jít jak o formální či neupřímný postoj pachatele, který se účastní pouze v zájmu předejít přísnějšímu potrestání, tak o arogantní chování oběti, která o omluvu pachatele či o vysvětlení pohnutek jeho činu v zásadě nestojí. Také případy tohoto typu bohužel naše šetření zaznamenalo, avšak naštěstí jen ojediněle. Za velmi potěšující můžeme navíc považovat zjištění, že naprostá většina respondentů byla spokojena s činností mediátora.

Závěry, které z naší studie vyplývají, nelze přeceňovat. Vzorek případů, které se nám podařilo zmapovat, není příliš rozsáhlý. Námitky je navíc možno vznést i na způsob, jakým byly respondenti vybráni. Kooperace s probačními úředníky při jejich oslovení skrývala riziko, že se jim ke spolupráci na výzkumu podaří získat spíše klienty, kteří s nimi dobře spolupracovali i při samotné mediaci. Výsledný obraz tím může být do jisté míry zkreslen, budeme-li uvažovat o patrně kritičtějším pohledu obětí i pachatelů, u nichž měl kontakt s Probační a mediační službou méně příznivý průběh. Daný metodický postup byl ovšem z naší strany nutností, neboť citlivost tématu nám prakticky znemožňovala přímé oslovení cílové skupiny. I přes uvedené námitky je ale možno naše šetření považovat za důkaz, že chceme-li o účinnosti mediace uvažovat z hlediska uspokojení potřeb jejích účastníků, jeví se jako opatření velmi slibné. Pokud je uskutečněna ve vhodných případech a s dostatečně motivovanými klienty, jde bezesporu o jedno z neefektivnějších alternativních opatření.

5. Analýza údajů z Rejstříku trestů

Další z metod, kterou jsme v našem výzkumu využili, byla analýza údajů z Rejstříku trestů. Týkala se osob, u nichž byla v roce 2005 realizována mediace, a to bez ohledu na to, zda mediační jednání skončilo dohodou či nedohodou o urovnání konfliktu a náhradě škody (údaj o tom, zda byl výsledek mediačního jednání zakončen dohodou či nedohodou, který z Rejstříků trestů zjistit nelze, jsme čerpali z databáze Probační a mediační služby). Analýza údajů z Rejstříků trestů nabízí možnost bližšího poznání registrované kriminální recidivy, především její četnosti, charakteru a vývoje.

Při přípravě šetření jsme se obrátili na pracovníky Generálního ředitelství Probační a mediační služby ČR a požádali je o poskytnutí údajů o obviněných, kteří v roce 2005 podstoupili mediaci v případech spáchání úmyslného trestného činu nebo provinění⁵⁰. Díky jejich vstřícnému postoji i ochotě pracovníků Rejstříku trestů jsme u těchto osob mohli zkoumat jejich následnou trestnou činnost. Analýza údajů z databáze Rejstříků trestů proběhla k měsíci **květnu 2009**. Je nutno dodat, že s osobními údaji bylo zacházeno v souladu s předpisy, týkajícími se ochrany osobních dat, a veškeré výstupy z našeho výzkumu jsou tak prezentovány ve zcela anonymní podobě.

Celkem byly k dispozici údaje o 311 osobách. Podle pohlaví bylo ve vzorku zastoupeno 276 mužů (88,7 %) a 35 žen (11,3 %). Pokud jde o věk obviněných, sledovali jsme tento údaj nejen ve vztahu k době mediace, ale rovněž věk při první odsouzené trestné činnosti. Průměrný věk obviněných osob při **mediačním jednání** činil 26,3 let; modus 17 let (obvinění v tomto věku představovali 16,1 % z celého vzorku). Nejmladšímu obviněnému, který podstoupil mediaci, bylo 15 let, nejstaršímu 67 let. Mediaci podstoupily nejčastěji osoby ve věku 15-18 let (35,4 % vzorku) a 21-29 let (24,4 % vzorku). Blíže viz následující tabulka.

---

⁵⁰ Dále v textu budeme používat pojem trestný čin.

Tabulka 24: Věk odsouzených při mediaci

Věk	Osob	v %
15-18	110	35,4
19-20	37	11,9
21-29	76	24,4
30-39	38	12,2
40-49	27	8,7
50 a více	23	7,4
CELKEM	311	100,0

Průměrný věk při **první odsouzené trestné činnosti** činil 23,6 roků; modus 17 let (18,6 % všech odsouzených). První záznam v Rejstříku trestů se u odsouzených pohyboval v rozmezí od 15 do 62 let. Celkem 57,2 % odsouzených z našeho vzorku mělo první záznam v Rejstříku již ve věku 15-20 let.

Při analýze jsme sledovali i počet předchozích odsouzení (tzn. počet odsouzení před případem, řešeným za pomoci mediace). Jak je možno vyčíst z **Tabulky 25**, v našem vzorku jednoznačně převažovali netrestaní pachatelé (respektive pachatelé k datu analýzy bez záznamu v Rejstříku - viz k tomu evidence podmíněného zastavení trestního stíhání)⁵¹. Bylo jich celkem 247 (79,4 % vzorku). Jeden záznam v Rejstříku mělo 24 pachatelů (7,7 %). Pouze u 40 osob (12,9 %) bylo zjištěno vícenásobné odsouzení.

Tabulka 25: Počet předchozích odsouzení

Počet předchozích odsouzení	Osob	v %
nebyl odsouzen	247	79,4
1x odsouzen	24	7,7
2 - 3x odsouzen	24	7,7
4 - 6x odsouzen	12	3,9
7 a více x odsouzen	4	1,3
CELKEM	311	100,0

⁵¹ Údaje o podmíněném zastavení trestního stíhání, které obsahuje rejstřík trestů jsou podle § 9 zákona č. 269/1994 Sb. vyřazovány z evidence ihned po doručení dodatečné zprávy. Neobdrží-li Rejstřík trestů takovou zprávu, vyřadí údaje z evidence po uplynutí jednoho roku od skončení zkušební doby podmíněného zastavení trestního stíhání. Stejně se evidují i údaje u osob, u kterých bylo rozhodnuto o podmíněném návrhu na potrestání.

Náš vzorek odsouzených potvrdil pravdivost kriminologických teorií, podle nichž se počátek bohaté kriminální kariéry objevuje již ve věku mladistvém. Predikuje přitom nejen její dlouhé trvání, ale současně i větší počet spáchaných trestných činů⁵². U námi zkoumaných osob platilo, že spolu souvisel věk prvního odsouzení s celkovým počtem záznamů v Rejstříku. Průměrný věk osob (v době prvního odsouzení), které měly pouze jeden záznam, činil 22,4 let, zatímco u osob s 2-3 tresty již 21,2 let; s 4-6 tresty 19,9 let; se 7 a více tresty 18,5 let. U osob bez předchozího záznamu činil průměr 24,2 let.

Tabulka 26 a Tabulka 27 podávají informace o tom, jakých typů úmyslné trestné činnosti se zkoumaný vzorek případů týkal. Sluší se upozornit, že pokud byl pachatel odsouzen za spáchání více trestných činů, do našich záznamových archů jsme vyznačovali pouze jeden trestný čin, a to vždy z hlediska výše zákonné trestní sazby nejzávažnější. V našem vzorku byly konkrétně zastoupeny trestné činy podle § 221 a § 222 ublížení na zdraví, § 234 loupeže, § 235 vydírání, § 247 krádeže a § 250 podvodu. Jednoznačně přitom převažoval trestný čin krádeže (53,8 % odsouzených), a dále trestný čin ublížení na zdraví (31,5 %).

Tabulka 26: Mediované případy podle hlav trestního zákona

Hlava tr. zákona	Osob	v %
VII.	99	31,8
VIII.	12	3,9
IX.	200	64,3
CELKEM	311	100,0

Tabulka 27: Mediované případy podle jednotlivých tr. činů

Druh trestného činu	Osob	v %
§ 247	167	53,8
§ 221	98	31,5
§ 250	33	10,6
§ 234	11	3,5
§ 222	1	0,3
§ 235	1	0,3
CELKEM	311	100,0

⁵² Obecně k těmto poznatkům viz např. Farrington, D. (ed.): Integrated developmental and life-course theories on offending. London: Transaction Publishers 2008.

Předmětem naší analýzy byl kromě jiného i vztah mezi uloženým opatřením u mediovaného případu a předchozím odsouzením. Bylo zjevné, že u osob dříve netrestaných soud či státní zástupce využil častěji formu odklonu (tj. institut podmíněného zastavení trestního stíhání či narovnání), zatímco u osob dříve odsouzených trest obecně prospěšných prací či podmíněné odsouzení s dohledem. Tuto skutečnost dokumentuje **Tabulka 28**. Druh trestu či opatření ve vztahu ke konkrétnímu počtu předchozích odsouzení pak shrnuje **Tabulka 29**.

Tabulka 28: Vztah mezi uloženým opatřením a předchozím odsouzením (osoby v %)

Druh trestu či opatření	Osoby dříve netrestané	Osoby již dříve odsouzené
Podmíněné zastavení trestního stíhání	66,0	40,6
Podmíněné odsouzení	12,6	29,7
Obecně prospěšné práce	3,2	20,3
Narovnání	1,2	1,6
Trest odnětí svobody	0,4	1,6
Podmíněné odsouzení s dohledem	0,4	3,1
Zákon č. 218/2003 Sb.	16,2	3,1
CELKEM	100,0	100,0

Tabulka 29: Uložené opatření podle počtu předchozích odsouzení (osoby v %)

Druh trestu či opatření	Počet předchozích odsouzení				
	Nebyl odsouzen	1x odsouzen	2-3x odsouzen	4-6x odsouzen	7 a více x odsouzen
Podmíněné zast. trest. st.	66,0	54,1	33,3	33,3	25,0
Podmíněné odsouzení	12,6	25,0	29,2	41,7	25,0
Obecně prospěšné práce	3,2	16,7	20,8	25,0	25,0
Narovnání	1,2	0,0	4,2	0,0	0,0
Trest odnětí svobody	0,4	0,0	0,0	0,0	25,0
Podmíněné ods. s dohl.	0,4	0,0	8,3	0,0	0,0
Zákon č. 218/2003 Sb.	16,2	4,2	4,2	0,0	0,0
CELKEM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Zajímali jsme se také o **charakter recidivy** u odsouzených, kteří již byli odsouzeni v minulosti (celkem 64 osob). Srovnávali jsme jejich předchozí trestnou činnost s charakterem trestné činnosti, za kterou byli odsouzeni, a tato věc byla řešena za pomoci mediace. Z hlediska posuzování nebezpečnosti odsouzeného jsme rozlišovali obecnou recidivu (opakování trestné činnosti jako takové), druhovou recidivu (opakování stejného druhu trestných činů) a speciální recidivu (opakování trestných činů stejné skutkové podstaty). U 28 odsouzených (43,7 %) se jednalo o obecnou recidivu, u 23 o speciální (35,9 %) a u 13 o druhovou (20,4 %).

Výsledkem mediačního jednání je v ideálním případě společná **dohoda** obou stran o urovnání konfliktu a náhradě škody, která slouží jako podklad pro rozhodování státního zástupce nebo soudce. V našem vzorku 311 případů byla dohoda uzavřena ve 234 z nich (75,5 %), nedošlo k ní v 76 případech (24,5 %). U jednoho případu nešlo tento údaj dohledat. Ukázalo se, že o něco přístupnější k dohodě o urovnání konfliktu a náhradě škody byli muži (dohoda uzavřena v 78,9 % případů) než ženy (dohoda pouze v 48,6 % případů). Z hlediska věku obviněných se dařilo k dohodě dospět spíše v případech mladších obviněných (ve věkové kategorii 15-30 let dohoda uzavřena v 81,5 % případů) než starších (ve věkové kategorii 30 a více let k dohodě došlo již pouze v 66,2 % případů). Pokud se zaměříme na údaje o kriminální minulosti obviněných, rozdíl mezi dříve netrestanými pachateli a recidivisty byl zanedbatelný (u dříve netrestaných byla dosažena dohoda v 75,6 % případů, u recidivistů v 75,0 %).

Z pohledu **druhu trestné činnosti** se častěji podařilo uzavřít dohodu s obviněnými, kteří spáchali trestnou činnost podle Hlavy VII. a IX. trestního zákona (trestné činy proti životu a zdraví a trestné činy proti majetku), nejméně pak s pachateli, kteří se dopustili trestné činnosti podle Hlavy VIII. trestního zákona (trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti). Více k tomu viz následující tabulka.

Tabulka 30: Uzavření dohody podle druhu trestné činnosti (osoby v %)

	Hlava VII.	Hlava IX.	Hlava VIII.
Dohoda	80,6	73,5	66,7
Nedohoda	19,4	26,5	33,3
CELKEM	100,0	100,0	100,0

Co se týče výsledku mediace ve srovnání s **druhem trestu či opatření**, kterým byl mediovaný případ následně vyřešen, dalo se předpokládat, že v případě podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání by měla mediace skončit dohodou zúčastněných stran ve všech případech. U zakončení schválením narovnání tato domněnka platila, avšak v 10,6 % případů řešených za pomoci podmíněného zastavení trestního stíhání nebyla při mediaci uzavřena dohoda o náhradě škody a urovnání konfliktu za pomoci probačních úředníků (více viz. **Tabulka 31**). Zajímavým zjištěním je i to, že mediační jednání ve věcech mladistvých, řešených podle zákona č. 218/2003 Sb. (bez narovnání a podmíněného zastavení trestního stíhání) byla ukončena bez dohody ve 42,9 % případech.

Tabulka 31: Uzavření dohody podle druhu trestu či opatření (osoby v %)

Druh trestu či opatření	Dohoda	Nedohoda	Celkem
Podmíněné zast. trest. st.	89,4	10,6	100,0
Podmíněné odsouzení	46,0	54,0	100,0
Obecně prospěšné práce	52,4	47,6	100,0
Narovnání	100,0	0,0	100,0
Trest odnětí svobody	100,0	0,0	100,0
Podmíněné ods. s dohl.	66,7	33,3	100,0
Zákon č. 218/2003 Sb.	57,1	42,9	100,0

Z pohledu **zakončení mediovaných případů** je možno celkově konstatovat, že téměř u dvou třetin odsouzených (189 osob) soud či státní zástupce podmíněně zastavil trestní stíhání (blíže viz **Tabulka 32**). Tento institut byl nejvíce využit také v případech mladistvých pachatelů, a to u 65 ze všech 189 případů, zakončených podmíněným zastavením trestního stíhání. Pokud jde o opatření podle zákona č. 218/2003 Sb.⁵³ (celkem 42 osob), mediované případy mladistvých pachatelů byly zakončeny nejčastěji za pomoci institutu podmíněného upuštění od uložení trestního opatření (14 případů), podmíněného odsouzení a podmíněného odsouzení s dohledem (11 případů).

Tabulka 32: Zakončení mediovaného případu

Typ ukončení	Osob	v %
Podmíněné zastavení trestního stíhání - § 307 TrŘ	189	60,8
Podmíněné odsouzení - § 58 TrZ	50	16,1
Narovnání - § 309 TrŘ	4	1,3
Obecně prospěšné práce - § 45 TrZ	21	6,8
Trest odnětí svobody - § 39 TrZ	2	0,6
Podmíněné odsouzení s dohledem - § 60a TrZ	3	1,0
Opatření podle z.č. 218/2003 Sb.	42	13,4
CELKEM	311	100,0

Jedním z hlavních cílů analýzy údajů z Rejstříků trestů bylo zjištění **recidivy** osob, které podstoupily mediační jednání. Zhruba po čtyřech letech jsme tedy mapovali případnou další trestnou činnost u odsouzených, kteří se účastnili mediace v průběhu roku 2005. Vyšlo najevo, že z celkového počtu 311 osob mělo **další záznam v Rejstříků trestů 79 osob**, což představuje čtvrtinu našeho vzorku (25,4 %). Zde je ovšem nutno kriticky poznamenat,

⁵³ Bez podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání.

že recidivujících osob mohlo být ve skutečnosti více, a to za předpokladu, že v případě další trestné činnosti byl soudem či státním zástupcem využit institut podmíněného zastavení trestního stíhání nebo institut podmíněného odložení návrhu na potrestání⁵⁴. I přes toto částečné omezení se domníváme, že údaj o čtvrtinové recidivě v našem vzorku pachatelů (mezi rokem 2005 až květnem 2009), kteří byli potrestáni za spáchání úmyslného trestného činu a u kterých proběhla mediace, je poměrně příznivý.

Zajímavou je nesporně informace, v jakém **časovém intervalu** k dalšímu odsouzení došlo. Ukázalo se, že nejčastěji (v 38 % případech) se tak stalo v období jednoho až dvou let po odsouzení mediovaného případu (viz. následující tabulka). Do dvou let pak recidivovalo 75,9 % pachatelů z výše uvedeného počtu. Podle **charakteru recidivy** došlo u 33 odsouzených ke speciální recidivě (41,8 %), u 32 k obecné (40,5 %) a u 14 k druhové (17,7 %).

Tabulka 33: Další odsouzení podle doby od odsouzení med. případu

Doba	Osob	v %
do 6 měsíců	12	15,2
od 6 měsíců do 1 roku	18	22,7
od 1 roku do 2 roků	30	38,0
od 2 roků do 4 let	19	24,1
CELKEM	79	100,0

Zjišťovali jsme také, zda existuje vztah mezi recidivou a některými dalšími sledovanými údaji. Porovnávali jsme kritérium recidivy s věkem odsouzených, s dřívějším odsouzením, s druhem trestné činnosti a také s použitým trestem či opatřením. Z hlediska **věku při mediaci** vyšlo najevo, že nejméně recidivovaly osoby starší 50 let, nejvíce pak osoby ve věkové skupině 21-29 let. Podrobnější informace nabízí následující tabulka.

⁵⁴ Viz znovu poznámka č. 51.

Tabulka 34: Recidiva z hlediska věku

Věk	Recidivujících osob (v %)
15-18	26,4
19-20	21,6
21-29	32,9
30-39	26,3
40-49	22,2
50 a více	4,3

Ve vztahu k **předchozí trestné činnosti** je možno konstatovat, že podle očekávání recidivovaly nejméně osoby prvotrestané, tedy ty, pro které mediovaný případ představoval první záznam v Rejstříku. Další odsouzení bylo zjištěno u 22,7 % z nich. Nejvyšší míra recidivy byla naopak zaznamenána u osob s jedním záznamem v Rejstříku (blíže viz **Tabulka 35**). Zaměříme-li se výhradně na skupinu osob, které měly záznam v Rejstříku již před mediací (celkem 64 osob), recidivovalo 23 z nich (tedy zhruba jedna třetina).

Tabulka 35: Recidiva ve vztahu k předchozím odsouzením

Počet předchozích odsouzení	Recidivujících osob (v %)
Bez záznamu v Rejstříku	22,7
1 záznam	41,7
2-3 záznamy	33,3
4-6 záznamů	33,3
7 a více záznamů	25,0

Následující tabulka zobrazuje míru recidivy podle **druhu trestné činnosti**, které se mediovaný případ týkal. Ukázalo se, že nejvíce recidivovali pachatelé majetkové trestné činnosti (30,5 %), jejichž skutek byl řešen podle Hlavy IX. trestního zákona.

Tabulka 36: Recidiva podle druhu trestné činnosti

Druh trestné činnosti	Recidivujících osob (v %)
Hlava 7 TrZ	16,2
Hlava 8 TrZ	16,7
Hlava 9 TrZ	30,5

Z pohledu uloženého **trestu či opatření** vychází nejlépe institut podmíněného zastavení trestního stíhání – recidivovalo 20,1 % osob, u nichž byl využit. Jednoznačně nejhůře vyznívají údaje o recidivě u pachatelů, jimž byl uložen trest obecně prospěšných prací (viz **Tabulka 37**). Podle našeho názoru se i v těchto případech projevila špatná situace v oblasti výkonu trestu obecně prospěšných prací. Z dřívějších výzkumů, realizovaných v Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, vyplývá, že vážným problémem je ukládání tohoto trestu bez součinnosti s Probační a mediační službou, stejně jako bez dalších informací, které jsou pro jeho výkon potřebné. Poměrně často není výkon trestu realizován, a tudíž stále dochází ve větší míře k návrhům na přeměnu trestu. Osoby, jimž byl trest obecně prospěšných prací uložen, se v našem vzorku často rekrutovaly z těch, které při mediaci nedospěly k dohodě (47,6 % případů). Stojí za zmínku, že právě u této skupiny pachatelů (tedy bez uzavřené dohody při mediaci) byla míra recidivy velmi vysoká (v 70 % případů). Obecně platilo, že u jedinců, kteří během mediace k dohodě o **náhradě škody** a o urovnání konfliktu dospěli, činila míra recidivy 23,9 %, v opačném případě 30,3 %. Tento rozdíl se ovšem ze statistického hlediska nejevil jako signifikantní.

Tabulka 37: Recidiva podle druhu trestu či opatření

Druh trestu či opatření	Recidivujících osob (v %)
Podmíněné zastavení tr. stíhání	20,1
Podmíněný trest	28,0
Obecně prospěšné práce	57,1
Narovnání	0,0
Trest odnětí svobody	50,0
Podmíněný trest s dohledem	33,3
Zákon č. 218/2003 Sb.	31,0

Jsme si vědomi, že analýza registrované kriminality neposkytuje dokonalý a přesný obrázek o recidivě. Rozbor údajů z Rejstříku trestů umožňuje popsat a analyzovat pouze registrovanou kriminální recidivu, a proto nelze závěry přeceňovat. K přesnějšímu popsání bychom museli použít např. self-reportové šetření. I přes toto omezení se domníváme, že zjištěná čtvrtinová recidiva u odsouzených osob po čtyřech letech následujících po mediaci, je důležitou informací k její účinnosti.

6. Poznatky z trestních spisů ve věcech, kde proběhla mediace

Naší snahou bylo v rámci výzkumu získat i praktické poznatky o mediaci v trestním řízení, jejím průběhu a výslednosti, subjektech řízení, součinnosti Probační a mediační služby ČR s orgány činnými v trestním řízení a vlivu mediace na rozhodovací praxi soudů. Jako zkoumaný vzorek jsme zvolili trestní spisy okresních soudů, které nám k tomu účelu byly zapůjčeny v souladu s ustanovením § 192 odst. 2 Instrukce Ministerstva spravedlnosti ČR ze dne 3.12.2001, č.j. 505/2001-Org, kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní krajské a vrchní soudy. Tento vzorek byl omezen pouze na trestní spisy, kde v roce 2007 byla provedena mediace (bez ohledu na její výsledek) mezi obviněným a poškozeným a kde trestní stíhání bylo ukončeno pravomocným rozsudkem, případně jiným rozhodnutím okresního soudu ve věci samé. Nevyžadovali jsme dále trestní spisy, kde bylo trestní stíhání pachatele vedeno pro nedbalostní trestné činy v dopravě (§ 223 a § 224 tr.zák.) vzhledem ke specifickému charakteru této trestné činnosti a osobním charakteristikám jejích pachatelů.

Seznam těchto trestních věcí nám poskytlo Generální ředitelství Probační a mediační služby ČR ze všech okresních soudů v ČR (včetně sp.zn.), kromě trestních věcí vedených u obvodních soudů v hlavním městě Praha. Seznam obsahoval i přehled trestních věcí, kde mezi pachatelem a poškozeným k dohodě o urovnání vzájemných konfliktních vztahů a vypořádání následků konkrétního trestného činu nedošlo.

Jak je možno vyčíst z **Tabulky 38**, trestní spisy nám zapůjčilo 27 oslovených okresních soudů. Pouze jeden na naši žádost nereagoval zapůjčením spisu a ani jinak.

Tabulka 38: Analyzované trestní spisy podle soudních krajů

Soudní kraj	počet okresů	počet tr.spisů	počet pachatelů
Praha	2	3	3
České Budějovice	1	4	6
Plzeň	4	6	6
Ústí nad Labem	5	8	9
Hradec Králové	6	8	10
Brno	5	6	6
Ostrava	4	17	20
CELKEM	27	52	60

Poznatky ke zkoumané problematice jsme tedy získali, kromě hlavního města Prahy, ze všech soudních krajů ČR. Z uvedené tabulky je patrné, že jsme měli možnost zkoumat trestní spisy z 27 okresů, nejvíce údajů nám poskytly okresní soudy působící v obvodech krajských soudů Ostrava a dále Hradce Králové a Ústí nad Labem. V počtu 60 pachatelů jsou zahrnuti pouze osoby, u nichž proběhla mediace. Nejsou zde uvedeni spolupachatelé, u nichž Probační a mediační služba ČR (dále jen PMS) mediaci z různých důvodů neprováděla (nebyly splněny podmínky, mediace nebyla vhodná, nebyli pověřeni apod.).

Ze soudních spisů byly sledované údaje nejprve přeneseny do předem připraveného záznamového listu, který obsahoval celkem 83 dílčích hledisek, které bylo možno celkem spolehlivě zjistit. Záznamový list byl členěn na poznatky z oblasti údajů o pachateli, poškozeném, trestné činnosti, vlastní mediaci a délce jejího trvání, o činnosti orgánů činných v trestním řízení a jejich součinnosti s PMS, o meritorním a jiném rozhodování okresních soudů a o chování pachatelů po ukončení soudního řízení.

Podle uvedených hledisek byly zjištěné **poznatky dále analyzovány s cílem zjistit:**

- osobní údaje pachatele, jeho recidivu a základní osobní údaje poškozeného,
- charakter trestné činnosti, její právní kvalifikaci, výši způsobené škody nebo jiné následky trestné činnosti,
- postup policejních orgánů a státních zástupců v průběhu přípravného řízení, zejména jejich aktivitu v podávání podnětů k provedení mediace a poskytování potřebných informací pachatelům a poškozeným,
- postup soudů po podání obžaloby ve věcech, kde se již konala mediace, nebo ve věcech, kde daly pokyn k jejímu provedení,
- způsob rozhodování soudů ve věci samé, právní kvalifikace, uložený druh trestu nebo trestního opatření, využívání odklonů, upuštění od potrestání, aj. rozhodnutí,
- ukládání přiměřených povinností nebo omezení v rámci stanovené zkušební doby, ukládání výchovných opatření mladistvým,
- postupy středisek PMS při provádění mediace (způsob mediace, účastníci mediačního jednání, apod.) a její výslednost, písemné výstupy z mediace a jejich přílohy,
- příčiny neúspěšných mediací a důvody, které zabránily uzavření dohody o urovnání konfliktních vztahů a náhradě škody,

- postup soudů a PMS ve vykonávacím řízení a chování pachatelů po právní moci soudního rozhodnutí,
- délku řízení od zahájení trestního stíhání do jeho pravomocného ukončení rozhodnutím soudů, délku soudního řízení a délku mediační činnosti u středisek PMS.

6.1. Pachatel, jeho trestná činnost a poškozený

Účastníky mediačního jednání jsou pachatel a poškozený, role zprostředkovatele urovnání konfliktního stavu je svěřena probačnímu úředníkovi. Dále se mediace se souhlasem účastníků mohou zúčastnit jejich právní zástupci, v případě mladistvých účastníků jejich rodiče, kurátoři pro mládež či další blízké osoby.

Pachatelem trestného činu je fyzická osoba, která vykonala činnost, jíž naplnila všechny znaky trestného činu, které jsou uvedeny ve zvláštní části trestního zákona, anebo ji alespoň připravovala či se o ni pokusila. Musí jít o osobu, která v době spáchání činu dovršila patnáctý rok svého věku (§ 11 tr.zák.) a byla přičetná (§ 12 tr.zák.). V řízení o mediaci je jím osoba, která má v trestním řízení postavení obviněného (§ 32 tr.ř.), kterým je ten, proti němuž bylo zahájeno trestní stíhání (§ 160 tr.ř.), a obžalovaného, kterým se označuje obviněný po nařízení hlavního líčení (§ 12 odst. 8 tr.ř.). Vzhledem k tomu, že mediace je neprocesním postupem probíhajícím mimo standardní trestní řízení, nelze vyloučit její zahájení i ve stádiu řízení před zahájením trestního stíhání, kdy je pachatel v postavení podezřelého nebo odsouzeného, po ukončení trestního stíhání. Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění dalších zákonů (dále jen zákon o PMS), tento postup výslovně nevylučuje, i když v praxi může přicházet v úvahu jen zcela výjimečně (např. na žádost podezřelého, poškozeného aj.).

Ve zkoumaném vzorku pachatelů bylo 56 mužů (93,3 %) a 4 ženy (6,7 %). Pouze tři pachatelé nebyli státními příslušníky České republiky. Šlo o osoby slovenské, polské a ruské státní příslušnosti.

Trestný čin nebo provinění bylo spácháno jedním pachatelem v 61,7 % ze všech sledovaných věcí a ve 38,3 % byl spáchán ve spolupachatelství, tedy společným jednáním dvou nebo více osob. Ve spolupachatelství dvou osob bylo spácháno 19, ve spolupachatelství tří osob byly spáchány 4 a ve spolupachatelství čtyř osob byl spáchán jeden trestný čin nebo

provinění. U dospělých osob je podíl trestných činů spáchaných ve spolupachatelství 29,7 % a u mladistvých je podíl provinění spáchaných ve spolupachatelství 56,5 %. Tento podíl odpovídá obecnému poznatku, že mladiství pachatelé se častěji než dospělí dopouštějí provinění ve spolupachatelství. Mladiství spolupachatelé byli vždy věkově homogenní (bez spolupachatelství s dospělými). Ve dvou případech byla provinění mladistvými spáchána spolu s osobami pro nedostatek věku trestně neodpovědnými, a nemohlo proto jít o spolupachatelství ve smyslu ustanovení § 9 odst. 2 tr.zák.

Jedním z kritérií pro výběr vhodných případů pro mediaci je, vedle povahy a menší závažnosti trestného činu (provinění), i osoba pachatele, jeho postoje ke spáchanému činu a motivace vstoupit do společného jednání s poškozeným. Při hodnocení vhodnosti osoby pachatele z hlediska podmínek pro mediaci má značný význam i dosažený věk. Z **Tabulky 39** je patrné, že tohoto řešení sporu se zúčastnili především mladší pachatelé, z nichž více než tři čtvrtiny byli ve věku do 30 let. Ze všech sledovaných případů bylo téměř 40 % mladistvých delikventů. Průměrný věk pachatelů, kteří přistoupili na mediaci byl 24 let, nejstarším bylo 59 a 49 let.

Tabulka 39: Věk pachatele v době mediace

Věk pachatele	Osob	v %
15-17 let	23	38,3
18-20 let	4	6,7
21-29 let	19	31,7
30-39 let	9	15,0
40-49 let	3	5,0
50 a více let	2	3,3
CELKEM	60	100,0

Zaměření mediace na nejnižší věkové skupiny pachatelů je zjištění pozitivní pro hodnocení práce středisek PMS i všech dalších orgánů zainteresovaných v mediačním procesu. Působí výchovně zejména na mladistvé pachatele tím, že posiluje jejich odpovědnost při řešení trestních věcí mimo standardní trestní řízení a může zmenšit i riziko opakování trestné činnosti. Omezuje dále i negativní dopady trestního řízení na mladé pachatele i na jejich blízké okolí. Orientace na výběr nejnižších věkových skupin pachatelů pro mediaci je v souladu s ustanovením § 4 odst. 4 zákona o PMS, který PMS ukládá povinnost věnovat

zvláštní péči mladistvým obviněným a obviněným ve věku blízkém věku mladistvých. Následující tabulka již shrnuje poznatky o rodinném stavu pachatelů.

Tabulka 40: Rodinný stav pachatelů

Rodinný stav	Osob	v %
Svobodný	45	75,0
Ženatý	11	18,3
Jiný (rozvedený aj.)	3	5,0
Nezjištěno	1	1,7
CELKEM	60	100,0

Podle našeho názoru osobní stav pachatele nemá podstatnější vliv na jeho ochotu podrobit se mediačnímu řízení a jeho snahu dosáhnout v něm uspokojivého výsledku. Nelze však vyloučit, že větší životní zakotvenost v manželství a větší zodpovědnost vůči rodině může mít v tomto směru pozitivní vliv. Vysoký podíl svobodných pachatelů nám nic nevyovídá o jejich přístupu k mediačnímu řízení, ale je spíše odrazem věkového složení pachatelů.

Větší význam pro mediaci může mít dosažený stupeň **vzdělání a kvalifikace**. Nedostatky ve vzdělání a v profesionální přípravě by se mohly projevit v tom, že pachatelé s těmito nedostatky by se mohli obtížněji realizovat v mediačním procesu nebo i projevit neochotu se ho zúčastnit. Dostatečné údaje o vzdělání a přípravě na zaměstnání se nám nepodařilo ze spisů zjistit u dostatečného počtu pachatelů, a tak jsme se zaměřili na zjištění jejich socioprofesionálního statusu, který je zčásti jejich odrazem. Blíže viz následující tabulka.

Tabulka 41: Socioprofesionální status pachatelů

Zaměstnání	Osob	v %
Dělník	14	23,3
Úředník, zaměstnanec	3	5,0
Podnikatel	4	6,7
Žák, učeň	15	25,0
Student	9	15,0
Nezaměstnaný	10	16,7
Jiný	3	5,0
Nezjištěno	2	3,3
CELKEM	60	100,0

Odrazem věkového složení pachatelů je i jejich socioprofesionální status, když 24 pachatelů (40 %) se v době konání mediace připravovalo na své budoucí povolání. Do kategorie osob ekonomicky činných je možno zařadit 21 pachatelů (35 %), 10 pachatelů (16,7 %) bylo bez zaměstnání, z toho 3 byli podle svého vyjádření evidováni na Úřadu práce jako uchazeči o práci. Mezi jinými je invalidní důchodce, žena na mateřské dovolené a u dvou pachatelů se ze spisu jejich pracovní zařazení nepodařilo zjistit. Z mladistvých pachatelů se 82,6 % připravovalo na své budoucí povolání (žák, učeň, student) a 17,4 % bylo bez zaměstnání.

Je nesporné, že dobré nebo alespoň uspokojivé **materiální zajištění pachatelů** jim snáze umožňuje akceptovat požadavky poškozených na náhradu škody způsobené trestnou činností a uzavření dohody o její náhradě. Podle výpovědí pachatelů se jejich měsíční čistý příjem pohyboval nejčastěji v rozmezí mezi 10–15 tisíci (12 pachatelů), dále mezi 15 a 20 tisíci (5), do 10 tisíc (4) a nad 20 tisíc (3). Nejvyšší příjem přiznal podnikatel v dopravě cca 50 tisíc Kč a nejnižší uváděl nezaměstnaný, který pobíral sociální dávky ve výši 4.230 Kč. Učni a studenti neuváděli žádný příjem, všichni žili ve společné domácnosti se svými rodiči a ti také za ně, pokud došlo k dohodě, způsobené škody hradili. Průměr příjmu pachatelů činil 14 tisíc Kč a byl hluboko pod celostátním průměrem mezd a platů.

V rámci zkoumání osoby pachatele jsme se zajímali i o jeho **trestní minulost**. Sledovali jsme počet odsouzení před případem řešeným za pomoci mediace (viz **Tabulka 42**). Recidivu jsme zkoumali z hlediska kriminologického pojetí, pro které je irelevantní skutečnost, že se na pachatele dřívějšího odsouzení hledí, jako by nebyl odsouzen.

Tabulka 42: Počet předchozích odsouzení

Počet odsouzení	Osob	v %
Nebyl odsouzen	51	85,0
1x odsouzen	6	10,0
2x odsouzen	1	1,7
3x a vícekrát odsouzen	2	3,3
CELKEM	60	100,0

Ve sledovaném vzorku bylo 85 % prvopachatelů a pouze 15 % mělo v Rejstříku trestů vyznačeno jedno nebo více odsouzení. Pouze jeden z dříve odsouzených byl mladistvý pachatel, který se provinění krádeže podle § 247 odst. 1 písm. a) tr.zák. a provinění porušování domovní svobody podle § 238 odst. 1 tr.zák. dopustil ve zkušební době stanovené při podmíněném

odsouzení, za dva měsíce po právní moci předchozího rozsudku (druhá recidiva). Po provedené mediaci mu byl uložen úhrnný trest obecně prospěšných prací ve výměře 60 hod., který řádně vykonal. Ve zkoumaném vzorku tedy byli pro mediaci vytipováni převážně prvopachatelé, u nichž bylo možno důvodně očekávat nejen uzavření dohody o náhradě způsobené škody, ale i vysokou pravděpodobnost účinnosti rozhodnutí soudu mimo hlavní líčení a nebo uložených trestů nebo výchovných opatření.

U pachatelů, kteří byli v minulosti odsouzeni, jsme zkoumali charakter jejich předcházející trestné činnosti ve vztahu ke zkoumané trestné činnosti podle hledisek platných pro rozlišení recidivy trestné činnosti (recidiva speciální, druhová a obecná). U 4 (6,7 %) pachatelů šlo o speciální recidivu, u 1 (1,7 %) o druhovou a u dalších 4 (6,7 %) pachatelů se jednalo o obecnou recidivu. Nejvíce předcházejících odsouzení a nejvýraznější speciální recidiva byla zaznamenána u pachatele T.B., který byl trestním příkazem uznán vinným spácháním trestných činů krádeže podle § 247 odst. 1 písm. a), b), e) tr.zák. a poškození cizí věci podle § 257 odst. 1 tr.zák. a odsouzen k souhrnnému peněžitému trestu ve výši 15.000 Kč a náhradnímu trestu odnětí svobody v trvání 10 měsíců. Mediovaná trestná činnost spočívala v tom, že násilím vnikl do provozovny vlasového studia, kde odcizil věci v celkové hodnotě 19.160 Kč a poškozením okna a dveří způsobil další škodu ve výši 13.000 Kč. V opise Rejstříku trestů měl tento pachatel vyznačeno 8 záznamů o předchozích nezaházených odsouzeních, z toho 7 pro majetkovou trestnou činnost, včetně trestného činu krádeže, a jedno odsouzení za nedbalostní trestný čin ublížení na zdraví podle § 223 tr.zák. U prvních 6 odsouzení mu byly vždy ukládány nepodmíněné tresty odnětí svobody v rozmezí od 8 do 18 měsíců. V posledních dvou případech odsouzení z roku 2004 mu byl vždy uložen trest obecně prospěšných prací ve výměře 150 a 250 hod. Oba tresty byly přeměněny v tresty odnětí svobody a v roce 2006 byly vykonány. Šlo o ojedinělý případ tak výrazné recidivy, který se v dalších případech, kde proběhla mediace, již neopakoval.

U recidivy jsme dále zkoumali interval mezi předmětnou mediací a předchozím odsouzením. Do 6 měsíců od právní moci rozhodnutí byla zahájena mediace u 2 pachatelů, od 1 do 2 roků u 3 pachatelů, od 2 do 3 roků u 2 pachatelů a v době přesahující 3 roky byla mediace zahájena u 2 pachatelů. Krátký časový úsek od posledního odsouzení sice vede k určitým pochybnostem, zda uložený trest nebo opatření splnilo svůj výchovný účel, ale vzhledem k dalším okolnostem případu rozhodně není překážkou pro provedení mediace a akceptování jejích výsledků v následném procesním postupu soudu.

Užití mediace v trestní justici vychází z předpokladu, že na trestný čin je nahlíženo rovněž jako na projev určitého konfliktu mezi pachatelem a obětí, nebo jako na čin, který takový konflikt vyvolal⁵⁵. Jde o neformální proces urovnání konfliktu spojeného s konkrétním trestným činem (proviněním) s následným alternativním řešením trestní věci. Ve zkoumaných případech jsme proto zjišťovali druh trestné činnosti, která byla shledána vhodnou pro mediaci. Tyto poznatky prezentuje **Tabulka 43** (v případech souběhu byl do jednotlivých hlav vyznačen pouze nejzávažnější trestný čin nebo provinění pachatele).

Tabulka 43: Druh trestné činnosti u řešených případech

Hlava tr. zákona	Osob	v %
Hlava V.	19	31,7
Hlava VII.	9	15,0
Hlava VIII.	2	3,3
Hlava IX.	25	41,7
Jiný trestný čin	5	8,3
CELKEM	60	100,0

Z uvedené tabulky je zřejmé, že trestná činnost a její právní kvalifikace u pachatelů, kteří se účastnili mediace, je rozložena do více hlav zvláštní části trestního zákona. Toto rozložení však není rovnoměrné a obecně lze konstatovat, že odpovídá typickým formám páchané trestné činnosti. Dominantní postavení mají trestné činy proti majetku (hlava IX.) a s odstupem trestné činy hrubě narušující občanské soužití (hlava V.). Z hlediska zavinění, které je obligatorním znakem skutkové podstaty trestného činu, dospěly soudy ve svých rozhodnutích k závěru, že ve všech případech šlo o úmyslné trestné činy. Tak tomu bylo i v případech trestných činů, které podle dikce zákona mohou být spáchány úmyslně i z nedbalosti, když u trestných činů zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1 tr.zák. a ohrožování mravní výchovy mládeže podle § 217 odst. 1 tr.zák. soudy v právní větě výslovně uvedly, že v těchto případech šlo o úmyslné zavinění.

Z trestných činů proti majetku se pachatelé nejčastěji dopouštěli trestného činu (provinění) krádeže podle § 247 tr.zák. v jeho základní skutkové podstatě (odst. 1), a to v 18 případech, a ve dvou případech v kvalifikované skutkové podstatě (odst. 2). V dalších třech případech

⁵⁵ Doubravová, D., Ouředníková, L. Sotolář, A.: Modelový projekt Probační a mediační služby se zaměřením na osoby užívající drogy. Éthum č. 24/99.

šlo o trestné činy podvodu (§ 250 tr.zák.), neoprávněné držení platební karty (§ 249b tr.zák.) a poškození cizí věci (§ 257 tr.zák.). Z trestných činů hrubě narušujících občanské soužití, které jsou druhou nejpočetnější skupinou, byly zastoupeny pouze trestné činy (provinění) výtržnictví (§ 202 tr.zák.) v 11 případech a v 8 případech trestný čin ohrožování pod vlivem návykové látky (§ 201 odst. 1, 2 písm. c) tr.zák. - podle stávající právní úpravy jde o písm. d). Z trestných činů proti životu a zdraví šlo vždy o trestný čin (provinění) ublížení na zdraví podle § 221 tr.zák. (9 případů).

Obdobně u mladistvých pachatelů převažovaly jimi páchané majetkové delikty (60,9 %), a to ještě výrazněji než u dospělých pachatelů (29,7 %). Další v pořadí páchaní byla provinění hrubě narušující občanské soužití (21,7 %), jejichž podíl byl nižší než u pachatelů dospělých (32,4 %). Z provinění proti majetku i u mladistvých šlo nejčastěji o krádež podle § 247 tr.zák., které se dopustilo 14, a z dalších hlav o provinění výtržnictví podle § 202 tr.zák., kterého se dopustilo 5 mladistvých pachatelů.

Jeden trestný čin spáchalo 66,7 % pachatelů a zejména majetkové trestné činy byly poměrně často páchany více dílčími útoky naplňujícími stejnou skutkovou podstatu trestného činu za podmínek pokračování (§ 89 odst. 3 tr.zák.). Více trestných činů v jednočinném souběhu spáchalo 30,0 % a ve vícečinném souběhu 3,3 % pachatelů. U mladistvých pachatelů byly výsledky téměř shodné, když spáchání provinění v jednočinném souběhu bylo zaznamenáno u 26,1 % a ve vícečinném souběhu u 8,7 % pachatelů. Šlo především o souběhy majetkových trestných činů, trestných činů krádeže a porušování domovní svobody, trestných činů výtržnictví s ublížením na zdraví a s majetkovými trestnými činy.

Z trestních spisů bylo zjištěno, že k mediaci docházelo v případech spáchaných trestných činů a provinění, které byly důsledkem konfliktního stavu mezi jejich pachatelem a poškozeným tak, jak to předpokládá v ustanovení § 2 odst. 2 zákona o PMS. Tuto povahu měly nesporně trestné činy a provinění majetkového charakteru, proti životu a zdraví a některé další. Zde bylo možno vždy označit konkrétního poškozeného, kterému byla protizákonným jednáním pachatele způsobena majetková škoda nebo újma na zdraví. Jinou povahu mají trestné činy nebo provinění hrubě narušující občanské soužití, kterých bylo ve zkoumaných případech zaznamenáno téměř 30 %. Tyto trestné činy a provinění směřují proti skupinovým zájmům a pouze poslední čtyři trestné činy uvedené v této V. hlavě zvláštní části trestního zákona se týkají jednotlivce. Vedle ochrany základních práv a svobod občanů,

veřejného pořádku, mravnosti a cti, je zde chráněn i život, zdraví a majetek. Vždy je třeba zkoumat a hodnotit konkrétní projevy nezákonného jednání pachatele, včetně souběhů, a to z hlediska zákonného požadavku řešení sporu mezi obviněným a poškozeným.

Tak tomu bylo např. u trestných činů (provinění) výtržnictví podle § 202 odst. 1 tr.zák., které chrání klidné soužití občanů proti závažnějším útokům narušujícím veřejný klid a pořádek veřejnými projevy hrubé neslušnosti nebo výtržnosti. Ty mohou, ale také nemusí mít povahu konfliktního stavu mezi obviněným a poškozeným. Všechny zkoumané případy výtržnictví však povahu konfliktu měly a byl u nich splněn předpoklad, aby tento konflikt byl řešen formou mediace. Tak např. pachatel A.P. v restauraci za plného provozu bezdůvodně udeřil skleněným popelníkem do hlavy poškozeného Z.CH. a způsobil mu tržnou ránu na hlavě délky cca 4 cm s následným lékařským ošetřením, stejně tak pachatel V.M. v podnapilém stavu v areálu fotbalového hřiště před svědky fyzicky napadl pořadatele J.H., kterého udeřil pěstí do obličeje, čímž mu způsobil zhmoždění nosu a rtů a oděrky v místě rtů a na přední straně krku. V obou případech porucha na zdraví neměla charakter ublížení na zdraví ve smyslu trestního zákona. V dalších případech šlo o výtržnické jednání se způsobením škody na cizím majetku (poškození čelního skla osobního automobilu, poškození skleněné výplně čekárny autobusů, a odpadkových košů ke škodě města H.). Lze sem zařadit i případ, kde ke vzniku materiální škody nedošlo. V tomto případě pachatelka H.T. při převozu na protialkoholní záchytnou stanici hlídkou Policie ČR napadla vulgárními výrazy nstržm. P.C., kterého kopl a plivla na něj.

Trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky podle § 201 tr.zák. je spáchán provedením zakázaného jednání, které má obecně nebezpečnou povahu a nemusí jím být způsobeno ublížení na zdraví nebo materiální škody konkrétnímu poškozenému. Ve všech 8 zkoumaných případech však bylo jednání pachatelů kvalifikováno podle § 201 odst. 1, 2 písm. c) tr.zák. (podle stávající právní úpravy jde o písm. d) cit.zák. ustanovení), tedy nešlo pouze o ohrožení, ale i o způsobení škodlivého následku - škody na vozidlech nebo na zdraví jiných účastníků silničního provozu. I v těchto případech šlo o věci vhodné k mediaci a mediace bylo využito k jejich řešení.

Ve zkoumaných případech se tedy mediace zúčastnili pachatelé, kteří se dopustili méně závažných trestných činů nebo provinění. Až na 3 pachatele se zbývající dopustili vždy trestných činů nebo provinění, na které trestní zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní

hranice nepřevyšuje pět let. Jde o jednu ze základních podmínek pro uplatnění alternativních způsobů řízení - podmíněného zastavení trestního stíhání podle § 307 tr.ř. a narovnání podle § 309 tr.ř. Použitá právní kvalifikace po provedené mediaci umožňovala v soudním řízení využít i jiné formy odklonů od standardního řízení nebo alternativních způsobů potrestání pachatelů. U mladistvých pachatelů bylo soudy využíváno specifických prostředků reagujících na jejich provinění, zejména podmíněného upuštění od uložení trestního opatření podle § 14 odst. 1, za použití § 11 odst. 1 zák.č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen ZSM).

V trestních spisech byly zjištěny pouze dva případy trestné činnosti dospělých pachatelů, které vykazovaly vyšší stupeň společenské nebezpečnosti. Pachatelé J.B. a J.J. (pachatel J.J. nebyl řešen prostřednictvím mediace) byli uznáni vinnými spácháním trestného činu loupeže podle § 234 odst. 1 tr.zák , ve spolupachatelství podle § 9 odst. 2 tr.zák., kterého se dopustili tím, že společně fyzicky napadli poškozeného Ing. J.F. a odcizili mu finanční hotovost ve výši 1.600 Kč, platební kartu, mobilní telefon zn. Nokia 3310 a další věci, vše v hodnotě nejméně 3.405 Kč. Oběma pachatelům byl uložen podmíněný trest odnětí svobody s delší zkušební dobou (u obou 4 roky).

Druhým závažnějším případem byl pokus pojistného podvodu. Zde opět dva dospělí pachatelé D.Z. a J.T. po předchozí dohodě uplatnili z pojistné smlouvy D.Z. nárok na pojistné plnění ve prospěch J.T., majitele dvou osobních automobilů, nejméně ve výši 92.700 Kč a 267.377 Kč, jako náhradu škody způsobené při dopravní nehodě vinou pojištěného, přestože k nehodě nedošlo. Po prošetření škodní události zaregistrované pojišťovnou k pojistnému plnění nedošlo. Okresní soud podle § 314c odst. 1 písm.a) tr.ř. a § 307 odst. 1 tr.ř. trestní stíhání obou pachatelů podmíněně zastavil a podle § 307 odst. 2 tr.ř. oběma stanovil zkušební dobu v trvání dvou let.

Omluva pachatele poškozenému, jako jeden z předpokladů úspěšného řešení konfliktu, byla rovněž předmětem zkoumání. Základní informace o našem vzorku podává následující tabulka.

Tabulka 44: Omluva pachatele poškozenému

Poznatek o omluvě	Osob	v %
Zjištěno z výpovědi	36	60,0
Písemný doklad o omluvě	11	18,3
Není poznatek o omluvě	13	21,7
CELKEM	60	100,0

Poznatek o omluvě 36 pachatelů byl zjištěn z protokolů o jejich výpovědích, které učinili již v průběhu přípravného řízení nebo byl zaznamenán probačními úředníky v jejich závěrečné zprávě. Písemným dokladem založeným v trestním spise byla kopie omluvného dopisu pachatelů, který zaslali poškozeným. Ve zprávách probačních úředníků bylo vždy zaznamenáno stanovisko poškozených v tom smyslu, že ve všech případech omluvu pachatelů přijímají. V případech, kdy došlo k hlavnímu líčení, bylo opakování omluvy zaznamenáno v protokolech.

Dalším subjektem mediačního řízení je **poškozený**. Pojem poškozeného jako strany v trestním řízení je vymezen v ustanovení § 43 odst. 1 tr.ř. Podle tohoto ustanovení se jím rozumí ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda. Poškozený má právo činit návrhy na doplnění dokazování, nahlížet do spisů, zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání a před skončením řízení se k věci vyjádřit. Poškozený, který má podle zákona proti obviněnému nárok na náhradu škody, je subjektem adhezního řízení a je oprávněn navrhopvat, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit tuto škodu (§ 43 odst. 3 tr.ř.). Poškozeným může být osoba fyzická i právnická nebo stát. Ustanovení § 43 odst. 2 tr.ř. zpřesňuje pojem poškozeného tak, aby nezahrnoval osoby, které jsou trestnou činností postiženy pouze zprostředkovaně nebo se za poškozené jen označují. Podle tohoto ustanovení se za poškozeného nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v přičinné souvislosti s trestným činem.

Zákon o PMS, i interní materiály PMS, v souvislosti s mediací používají rovněž pojmu „poškozený“ (§ 2 odst. 2, § 4 odst. 3, 7, 8 zákona o PMS). Mediace je ze zákona výslovně vázána na trestní řízení a používá pochopitelně termínů z oblasti trestního práva procesního.

Naproti tomu Doporučení Rady Evropy č.R (99) 19 týkající se zprostředkování, resp. mediace v trestních věcech, a rovněž další mezinárodní dokumenty, používají pojem „oběť trestné činnosti“ (dále např. i kriminologie). Tento pojem naše právní terminologie dříve neznala a byl prvně použit až zákonem čí. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů.

Pojem „poškozený“ se jen částečně překrývá s pojmem „oběť trestné činnosti“. Oběť je pojem širší než poškozený hlavně proto, že nezahrnuje jen osoby, které utrpěly nějakou újmu v přímé souvislosti s trestným činem, ale i osoby, u nichž k takové újmě došlo zprostředkovaně. Za oběti se někdy považují nejbližší členové rodiny oběti trestného činu a osoby, které byly odkázány na její péči, pokud jim vznikla nějaká újma. Právě tak šířeji je nutno chápat pojem škody, která oběti byla způsobena, neboť zahrnuje i škody psychické, emocionální strádání, omezení základních práv, jakož i četné další nepříjemnosti, jež oběť musí snášet v souvislosti s následným trestním řízením. Pro pojem oběti je charakteristický vznik újmy a v důsledku toho zhoršení sociálního postavení jako bezprostřední následek jednání, jež vykazuje znaky trestného činu. Není přitom rozhodující, zda pachatel činu byl odhalen a lze proti němu vést trestní stíhání⁵⁶.

Speciální definice poškozeného pro mediální řízení v trestních věcech nebyla vytvořena. Vzhledem k souvislosti mediace s trestním řízením je podle našeho názoru třeba vycházet z ustanovení § 43 odst. 1 a 2 tr.ř., který rozlišuje dvě skupiny poškozených. Jsou to poškození, kteří mají nárok na náhradu škody a jsou subjekty adhezního řízení (§ 43 odst. 3 tr.ř.), a dále jsou to ti, kterým trestní řád toto právo nepřiznává. Vzhledem k tomu, že smyslem mediace je mj. i odčinění škodlivých následků trestného činu (provinění), tedy náhrada způsobené škody, je třeba mediaci provádět především s poškozenými, kterým byla škoda prokazatelně způsobena a mají nárok na její náhradu. Náhradou škody nebo uzavřenou dohodou o její náhradě se nejen uspokojí oprávněné nároky poškozených, ale současně se vytvoří i podklad pro rozhodování v trestním řízení alternativními způsoby, kde náhrada škody je zákonnou podmínkou pro jejich aplikaci. Z trestních spisů bylo zjištěno, že úředníci jednotlivých středisek PMS vycházeli z tohoto pojetí a k mediaci zvali pouze tuto užší skupinu přímých poškozených, kteří v trestním řízení byli subjekty adhezního řízení. Postavení poškozeného v mediálním řízení může mít fyzická nebo právnická osoba. U těchto osob byly většinou již

⁵⁶ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. Praha: C.H.Beck 1999, s. 172.

v průběhu přípravného řízení opatřeny důkazy ohledně výše způsobené škody a byl tak vytvořen podklad pro mediační jednání. Tento postup odpovídal i požadavkům ekonomičnosti a rychlosti mediačního řízení. Následující tabulka podává informace o počtu poškozených, kteří se v našem vzorku mediace účastnili.

Tabulka 45: Počet poškozených na mediaci

Počet poškozených	Absolutní četnost	v (%)
Jeden	44	73,3
Dva	13	21,7
Tři	2	3,3
Pět	1	1,7
CELKEM	60	100,0

Celkem se tedy mediačního řízení, celého nebo v některé jeho fázi s 60 pachateli zúčastnilo 81 poškozených (**Tabulka 46** shrnuje poznatky o jejich osobním statusu). Mediace probíhala nejčastěji s jedním poškozeným, v téměř třech čtvrtinách případů. Ve 13 případech se mediace s pachatelem zúčastnili dva a ve 2 případech tři poškození. Nejvíce poškozených, celkem pět, se zúčastnilo mediačního řízení s pachateli ml. Š.S. a ml. D.T., kteří se dopustili provinění krádeže tím, že ze šatny zimního stadionu postupně odcizili poškozeným P.M., O.P., T.S., J.R. a V.M. odložené mobilní telefony, čímž jim způsobili celkovou škodu ve výši 28.723 Kč. Mediace s oběma mladistvými pachateli se zúčastnilo všech pět poškozených.

Tabulka 46: Osobní status poškozených

Status poškozeného	Osob	v %
Občan	52	64,2
Podnikatel	13	16,0
Organizace	16	19,8
CELKEM	81	100,0

Jako poškození se zúčastnili mediačního řízení i fyzické osoby, kterým pojišťovna zcela uhradila škodu vzniklou z trestného činu plněním z pojištění (šlo zejména o případy pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem motorového dopravního prostředku u trestných činů podle § 201 odst. 1, 2 písm. c) tr.zák.). Postavení poškozeného ve smyslu § 43 odst. 1 a 3 tr.ř. v těchto případech má i pojišťovna, která poskytla zcela nebo zčásti plnění. V postavení

poškozené ve smyslu § 43 odst. 1 tr.ř. se mediace zúčastnila i matka nezletilého dítěte v případě spáchaného trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1 tr.zák., jako osoba oprávněná k zabezpečení a úhradě potřeb nezletilého dítěte, přestože dlužné výživné není majetkovou škodou podle ustanovení trestního řádu.

Mezi poškozenými 65 fyzickými osobami činil podíl mužů 76,9 % a podíl žen 23,1 %. Ženy ve zkoumaných případech byly poškozeny zejména majetkovou trestnou činností (8 poškozených - 7 x krádež). Více k pohlaví poškozených následující tabulka.

Tabulka 47: Pohlaví poškozených

Pohlaví	Osob	v %
Muž	50	61,7
Žena	15	18,5
(Organizace)	16	19,8
CELKEM	81	100,0

V mediaci byl řešen i případ dvou nezletilých poškozených, se kterými měl pachatel za úplatu opakovaně pohlavní styk (kvalifikováno jako trestný čin ohrožování výchovy mládeže podle § 217 odst. 1 písm. a) tr.zák. a pokračující trestný čin svádění k pohlavnímu styku podle § 217a odst. 1 tr.zák.). Dalším závažnějším řešeným případem byla trestná činnost pachatele, který po delší období, převážně v podnapilém stavu, se bezohledně a agresivně choval ke své manželce, což podle obžaloby bylo pro ni stresující a ponižovalo její důstojnost. Dále ji ve dvou případech fyzicky napadl a způsobil jí zranění s delší dobou léčení (posouzeno jako trestné činy týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě podle § 215a odst. 1 tr.zák. a ublížení na zdraví podle § 221 odst. 1 tr.zák.).

Věk poškozených byl rovnoměrně rozložen do všech věkových skupin (viz **Tabulka 48**). Polovina poškozených byla v době mediace ve věku do 30 let a druhá polovina nad 30 let. Poměrně vysoké zastoupení mají mladiství a spolu s věkovou kategorií poškozených od 30 do 39 let tvoří nejpočetnější skupinu poškozených, kteří přistoupili na mediaci s pachatelem. Nejstarší poškozený, 63letý ing. J.F., byl obětí loupežného přepadení, a další 61letý A.H. byl poškozen pachatelem trestného činu ohrožení pod vlivem návykové látky.

Tabulka 48: Věk poškozených v době mediace

Věk	Osob	v %
15-17 let	15	18,5
18-20 let	4	4,9
21-29 let	12	14,8
30-39 let	15	18,5
40-49 let	7	8,7
50 a více let	12	14,8
(Organizace)	16	19,8
CELKEM	81	100,0

Pracovní zařazení v době mediace se z trestních spisů nepodařilo u všech poškozených fyzických osob zjistit, když u některých poškozených protokoly o výsledku svědků a ani jiné písemné materiály založené ve spisech tento údaj neobsahovaly. Ve zjištěných případech se nejčastěji mediace zúčastnily osoby připravující se na své budoucí povolání a podnikající fyzické osoby (viz následující tabulka). U žádného z poškozených se z trestních spisů nepodařilo zjistit nejvyšší dosažené vzdělání, které nemusí odpovídat vykonávanému zaměstnání, ale může přitom být významným faktorem ovlivňujícím jejich přístup k mediaci.

Tabulka 49: Zaměstnání poškozených

Zaměstnání	Osob	v %
Dělník	6	7,4
Úředník, zaměstnanec	8	9,9
Podnikatel	13	16,0
Žák, učeň, student	16	19,7
Nezaměstnaný	2	2,5
Jiný	9	11,1
Nezjištěno	11	13,6
(Organizace)	16	19,8
CELKEM	81	100,0

U čtyř pětín poškozených nebyl zjištěn žádný vztah k pachateli trestného činu (provinění). Uvedený přátelský vztah mezi pachatelem a poškozeným nutno upřesnit v tom smyslu, že jsou zde zahrnuti i případy, kdy se oba znali, ale neudržovali spolu bližší vztahy. Šlo mezi nimi o případy napadení v restauraci, vylákání peněz i krádeže a zranění způsobené podnapilým řidičem motorového vozidla. Rodinný vztah byl dán u zmíněných případů

zanedbání povinné výživy a dále týrání a způsobení zranění manželce pachatele. Více viz následující tabulka.

Tabulka 50: Vztah poškozených k pachateli

Typ vztahu	Osob	v %
Žádný	64	79,0
Spolupracovník	2	2,5
Rodinný	2	2,5
Přátelský	13	16,0
CELKEM	81	100,0

Konečně jsme zjišťovali, jaký hlavní škodlivý následek pachatelé svojí trestnou činností způsobili poškozeným. V případě vzniku více škodlivých následků jsme vycházeli ze škody způsobené nejpřísnějším právně posouzeným činem pachatele.

Tabulka 51: Následek trestného činu pro poškozeného

Následek	Osob	v %
majetková škoda	55	67,9
újma na zdraví	21	25,9
jiná škoda	5	6,2
CELKEM	81	100,0

Způsobení materiální škody poškozeným v mediovaných případech odpovídá charakteru trestné činnosti pachatelů, kde převládaly trestné činy a provinění namířené proti majetku. Vznik této škody jsme zaznamenali i u dalších, zejména trestných činů a provinění hrubě narušujících občanské soužití (např. výtržnictví a ohrožení pod vlivem návykové látky). Vysoká škoda ve výši 267.377 Kč měla vzniknout pojišťovně pojistným podvodem, k jehož dokonání díky řádnému prošetření škodní události nedošlo. Krádeží byla způsobena nejvyšší škoda mladistvým pachatelem ve výši 28.723 Kč, přičemž v jiných případech krádeží škoda nepřesáhla 20.000 Kč. Škodu ve výši 57.600 Kč způsobil podnapilý řidič při střetu s protijedoucím vozidlem a současně také spolujezdkyni způsobil zranění (rozsáhlá zhmoždění hrudníku, prsou, břicha a kolene), s následnou dvouměsíční délkou léčení. Stejnou délku léčení poškozeného vyžadovalo zranění (zlomenina čelisti léčena mezičelistní fixací a další zranění v obličeji), které mu způsobil pachatel údery pěstí do obličeje a které bylo posouzeno již jako těžká újma na zdraví.

Jako jiná škoda jsou v **Tabulce 51** zaznamenány případy, kdy následek trestné činnosti nelze označit za materiální škodu a ani za újmu na zdraví. Šlo např. o jednání pachatele, který opakovaně vykonal pohlavní styk s nezletilými dívkami nebo jednání opilé ženy, která fyzicky napadla a hrubými výrazy urážela policejní hlídku při služebním zákroku.

Jde o poznatky o poškozených, kteří byli ochotni se zúčastnit mediačního řízení a také se ho, nejméně v jeho počáteční fázi, zúčastnili. Tito poškození byli v přímém kontaktu s pracovníky PMS a většinou také v přímém kontaktu s pachatelem. Jde o všechny poškozené, bez ohledu na konečný výsledek mediace, tedy i v případech, že k uzavření dohody z různých důvodů nedošlo. Zjištění charakteristik poškozených má význam z hlediska posuzování jejich schopností komunikovat s pachateli, podílet se na řešení konfliktní situace a domluvit se na přijatelném způsobu řešení, který by působil i výchovně. Poznatky ze spisů ukázaly, že zkoumané znaky, jako věk, socioekonomický status aj., neměly podstatnější vliv na jejich postoj k mediaci. Pro zodpovězení dalších otázek bychom však potřebovali znát a porovnat charakteristiky těchto poškozených, vstřícných k mediačnímu řízení, s charakteristikami poškozených, kde pro jejich nezájem nebo přímo odmítnutí spolupráce bylo nutno upustit od záměru středisek PMS na základě došlých podnětů (pokynů) uskutečnit toto řízení. Informace o trestních spisech, kde k takovému odmítnutí došlo nemáme a zřejmě ani nejsou zjistitelné.

6.2. Proces mediace, její výsledky a výstupy pro potřeby trestního řízení

Z trestních spisů bylo zjištěno, že již v průběhu přípravného řízení byly ve vhodných případech vytvářeny podmínky pro možnost aplikace alternativních způsobů řízení, zejména podmíněného zastavení trestního stíhání a zčásti i narovnání. Podle § 307 odst. 1 tr.ř. může při splnění všech zákonem stanovených podmínek soud a v přípravném řízení státní zástupce podmíněně zastavit trestní stíhání pouze se souhlasem obviněného. V případě narovnání podle § 309 odst. 1 tr.ř. je k souhlasu obviněného potřeba i souhlas poškozeného. Souhlas musí být učiněn způsobem, který nevzbuzuje pochybnosti a může jej do protokolu zaznamenat i policejní orgán.

Písemné poučení o právech obviněného v trestním řízení, které bylo založeno v trestním spise, obsahovalo většinou i poučení o podmínkách postupu podle § 307 a 309 tr.ř. Z protokolů o výslechu obviněných bylo zjištěno, že toto poučení bylo často ještě opakováno a policejními orgány v protokolech výslovně zaznamenáno. Bylo dále zjištěno, že vedle

poučení byl ve věcech, kde to policejní orgány považovaly za vhodné, protokolován a obviněným podepsán i jeho výslovný souhlas s podmíněným zastavením trestního stíhání a někdy i s narovnáním. Takovýto souhlas byl podán v souladu s požadavky na náležitosti podání (§ 59 odst. 1, 3 tr.ř.).

Tabulka 52: Poučení obviněného policejními orgány

Poučení obviněného a jeho obsah	Případů	v %
poučen podle § 307 - § 309 tr.ř.	37	61,7
poučen pouze podle § 307 - § 308 tr.ř.	8	13,3
nebylo z tr.spisu zjištěno	15	25,0
CELKEM	60	100,0

V případech, kdy nebylo ze spisu zjištěno zaprotokolování poučení podle § 307 - § 309 tr.ř. mohlo jít o opomenutí nebo o případy, kde policejní orgán, a následně ani státní zástupce nezjistili důvody pro tento postup. V těchto věcech soudy zaujaly odlišné stanovisko a u 6 pachatelů rozhodly o podmíněném zastavení trestního stíhání. O schválení narovnání a zastavení trestního stíhání v těchto věcech nebylo rozhodnuto.

Tabulka 53: Opatření souhlasu obviněného s postupem podle § 307 - § 309 tr.ř. v přípravném řízení

Souhlas obviněného	Případů	v %
souhlas opatřen a podepsán	42	70,0
nebyl z tr. spisu zjištěn	18	30,0
CELKEM	60	100,0

Stejně tak v 7 případech, kde nebyl policejním orgánem opatřen souhlas k postupu podle § 307 - § 309 tr.ř., bylo rozhodnuto o podmíněném zastavení trestního stíhání a v jednom případě i o narovnání. Souhlas obžalovaného (u narovnání i poškozeného) s tímto postupem byl opatřen až po podání obžaloby nebo návrhu na potrestání úředníkem PMS nebo přímo soudem. V trestní věci obviněných A.D. a K.K. státní zástupce podle § 174 odst. 2 písm. d) tr.ř. vrátil spisový materiál policejnímu orgánu k doplnění vyšetřování s tím, že došlo k procesním pochybením spočívajícím v tom, že nebyl opatřen souhlas nebo nesouhlas s podmíněným zastavením trestního stíhání a s narovnáním, a dále, že vyšetřovací spis nebyl řádně očíslován. Policejnímu orgánu bylo výslovně uloženo:

„Ve věci je nutné požádat o zcela jasné vyjádření ve smyslu § 307 odst. 1 a § 309 odst. 1 tr.řádu a navíc by bylo vhodné, aby obvinění uvedli, jakým způsobem nahradí způsobenou škodu, či jaké kroky, či potřebná opatření k její náhradě uskutečnili a to, přestože znakem trestného činu podle § 257b odst. 1 tr.zák. není způsobená škoda.“

Státní zástupce toto opomenutí označil za závažné procesní pochybení, které bylo důvodem k vrácení věci policejnímu orgánu k doplnění. V jiných případech to státní zástupci za procesní pochybení a důvod ke vrácení věci k doplnění neshledali.

Z celkového počtu 23 mladistvých pachatelů bylo 14 při výslechu policejním orgánem poučeno o možnosti uložení výchovného opatření podle § 15 ZSM, a byl opatřen i jejich souhlas s jeho uložením. Nebylo však při poučení rozlišováno mezi výchovným opatřením uloženým podle odst. 1 a podle odst. 3 cit. zák. ustanovení. Souhlas mladistvého stanoví zákon jako jedinou podmínku pro uložení výchovného opatření pouze ve stadiu řízení předcházejícímu rozhodnutí ve věci samé až do jejího pravomocného skončení (odst. 3 cit. zák. ustanovení). Pokud je ukládáno ve spojení s rozhodnutím ve věci samé (meritorním rozhodnutím), souhlas mladistvého není zákonnou podmínkou pro jeho uložení (§ 15 odst. 1 cit. zák. ustanovení).

Do protokolu o výslechu zaznamenal policejní orgán i souhlas pachatele s případným rozhodnutím státního zástupce o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání podle § 179 odst. 1 tr.ř. Tento postup navrhoval policejní orgán státnímu zástupci v závěrečné zprávě u pachatele O.J., který byl stíhán pro trestné činy ohrožení pod vlivem návykové látky podle § 201 odst. 1, 2 písm. c) tr.zák. a násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci podle § 197 odst. 1 tr.zák. Tento návrh nebyl státním zástupcem akceptován, ve věci byl podán u soudu návrh na potrestání a následně trestním příkazem byl pachateli uložen vedle podmíněného trestu odnětí svobody i trest zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení všech motorových vozidel na dobu 4 let. Státní zástupce návrh policejního orgánu nepovažoval za důvodný vzhledem k nezbytnosti uložení trestu zákazu činnosti.

V protokolech o výslechu 7 pachatelů policejními orgány jsme zaznamenali poučení o možnostech spolupráce s PMS. Pokud pachatelé projeví zájem o spolupráci, byla tato

skutečnost signalizována příslušnému středisku PMS, přičemž dva pachatelé se po takovém poučení sami dostavili na středisko PMS a požádali o provedení mediačního řízení.

Tato poučení a především opatření souhlasu pachatelů s odklonem v případech, kdy to zákon vyžaduje, mají nesporně význam pro další postup orgánů činných v trestním řízení, zejména v tom, že umožňují rychlou aplikaci alternativních opatření méně formálním způsobem. V případě rozhodování soudů je možno o podmíněném zastavení trestního stíhání rozhodnout bez nařízení hlavního líčení ve veřejném nebo i v neveřejném zasedání, v rámci předběžného projednání obžaloby (§ 188 odst. 1 písm. f) tr.ř., § 314c odst. 1 tr.ř. v případě návrhu na projednání, který se předběžně neprojednává), mimo hlavní líčení (§ 231 odst. 1 tr.ř.) nebo ve zjednodušeném řízení konaném o návrhu na potrestání (§ 314b tr.ř.). PMS označuje zahájení mediace co možná nejdříve po spáchání trestného činu, ještě ve fázi přípravného řízení, za naprosto klíčové z hlediska motivace účastníků i pro samotný výsledek mediačního řízení (viz 7. kapitola).

Po ukončení vyšetřování nebo zkráceného přípravného řízení policejní orgány většinou navrhovaly podání obžaloby nebo návrhu na potrestání. Vyskytly se i případy, kdy byly navrhovány alternativní postupy - celkem u 8 (13,3 %) pachatelů. Návrh na podmíněné zastavení trestního stíhání (§ 307 tr.ř.) byl podán u 7 pachatelů a u jednoho pachatele byl podán návrh na podmíněné odložení podání návrhu na potrestání (§ 179g odst. 1 tr.ř.). Návrh na podmíněné zastavení trestního stíhání nebyl státními zástupci akceptován, přestože pro tento postup byly nejméně v 6 případech splněny zákonné podmínky již v průběhu přípravného řízení. Soud po podání obžaloby nebo návrhu na potrestání u 5 pachatelů trestní stíhání podmíněně zastavil bez hlavního líčení (§ 314c odst. 1 písm. a) a § 231 odst. 1 tr.ř.) a u jednoho pachatele rozhodl o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání. Pouze u jednoho pachatele bylo ve věci konáno hlavní líčení a byl vynesena odsuzující rozsudek s uložením trestu odnětí svobody s podmíněným odkladem.

Při prostudování spisu po skončení vyšetřování (§ 166 odst. 1 tr.ř.) navrhovali obhájci u 4 pachatelů podmíněné zastavení trestního stíhání a u jednoho rozhodnout o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání. V těchto případech soudy rozhodly u 2 pachatelů v souladu s návrhem a u dvou pachatelů rozhodly odsuzujícím rozsudkem.

Podle ustanovení § 4 odst. 7 zákona o PMS probační úředníci provádí úkony, tedy i mediaci, zásadně na pokyn orgánů činných v trestním řízení. Mohou je dále provádět z podnětu stran trestního řízení a z vlastní iniciativy. Podle tohoto ustanovení je tedy **podnětem k zahájení mediačního řízení**:

- a) pokyn soudu, státního zástupce nebo podnět policejního orgánu,
- b) podnět stran trestního řízení – obviněného a poškozeného, podnět obhájce obviněného, zmocněnce, rodičů mladistvého, pracovníků orgánů sociálně právní ochrany dětí a dalších,
- c) vlastní iniciativa PMS.

V případech uvedených pod písm. b) až d) má úředník PMS povinnost neprodleně informovat o svém postupu příslušný orgán činný v trestním řízení, podle fáze ve které se trestní řízení v době podání podnětu nachází. Tyto orgány mají právo rozhodnout, že věc se k mediaci nepředává, a proto dále nebude prováděna. Tento postup je v souladu s Doporučením Rady Evropy č. R (99) 19, týkajícím se zprostředkování, resp. mediace v trestních věcech, kde mezi hlavními principy je mj. stanoveno, že rozhodnutí předat trestní věc k mediaci má být vyhrazeno orgánům trestního soudnictví.

Podnět k zahájení mediačního řízení byl ve zkoumaných trestních věcech zjišťován především ze závěrečných zpráv o výsledku mediace, které vypracovaly jednotlivá střediska PMS a které byly založeny v trestních spisech. V jejich úvodní části je uváděno, kdo podal podnět k mediační činnosti. Dalším zdrojem poznatků byla písemná pověření soudců a státních zástupců k zahájení mediační činnosti, protokoly o hlavním líčení (pokud důvodem odročení byl pokyn k mediaci) a písemné podněty policejních orgánů, pokud byly součástí písemných materiálů založených ve spisech.

Tabulka 54: Podnět k zahájení mediačního řízení

Pokyn - podnět	Případů	v %
pokyn soudu	8	13,3
pokyn státního zástupce	3	5,0
podnět policejního orgánu	23	38,3
podnět pachatele	14	23,4
jiný podnět	3	5,0
vlastní iniciativa PMS	6	10,0
nezjištěno	3	5,0
CELKEM	60	100,0

Z uvedené tabulky je patrné, že nejčastěji iniciativa k zahájení mediace vzešla od policejních orgánů. Jejich postup je v souladu s Metodickým pokynem ředitele úřadu služby kriminální policie a vyšetřování Policejního prezidia ČR z 29.12.2004 o součinnosti Policie ČR a PMS, který ukládá policejním orgánům povinnost vyrozumět příslušné středisko PMS o případech vhodných k mediaci. Tato jejich aktivita umožnila zahájit mediaci co nejdříve po zahájení trestního stíhání pachatele a mediaci ukončit tak, aby k jejím výsledkům mohlo být přihlédnuto již státními zástupci při jejich rozhodování, v našich případech až při rozhodování soudů, v každém případě před meritorním ukončením trestní věci.

Policejní orgány informovaly střediska PMS o případech vhodných k mediaci zejména v trestních věcech vedených proti mladistvým pachatelům. Jejich podíl činil 60,1 % ze všech podnětů jimi podaných.

Druhou nejpočetnější skupinu tvoří podněty samotných pachatelů (23,4 %). Jde o případy, kdy se pachatelé sami dostavili na středisko PMS a požádali o pomoc při uzavření dohody s poškozenými v mediačním řízení (v jednom případě podala podnět mladistvá pachatelka). Jak sami uváděli, byli často iniciováni k podání podnětu poučením policejních orgánů o možnostech využití mediace. V jednom případě se po podání obžaloby dostavil na středisko PMS pachatel i s poškozeným a společně požádali o sepsání dohody o náhradě škody. Jinak podnět poškozených ve spisech nebyl zaznamenán. Pokud jde o jiné podněty, všechny tři byly podány rodiči mladistvých pachatelů.

Vzhledem k tomu, že jsou zkoumány trestní věci, kde k mediačnímu řízení došlo v průběhu roku 2007, státní zástupci při součinnosti s PMS postupovali podle Pokynu obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 4/2001 ze dne 13.12.2001, kterým se upravuje postup státních zastupitelství před zahájením trestního stíhání a při trestním stíhání osob, při výkonu dozoru v přípravném řízení trestním a postup v trestním řízení soudním. V části šesté byl upraven postup při uplatňování mediace a probace v trestním řízení. Je zde mj. stanovena povinnost státních zástupců ve vhodných případech vyžadovat od PMS podrobné informace o trestní věci, a pokud to výsledky řízení odůvodňují, vydat pokyn k mediaci. Později byla součinnost státních zástupců s PMS upravena Pokyny nejvyšší státní zástupkyně č. 1/2008 a nejnověji pokynem č. 8/2009 ze dne 21.9.2009, o trestním řízení.

Státní zástupci ve zkoumaných věcech vydali PMS pouze 3 pokyny k provedení mediace. Je však třeba brát v úvahu, že řada případů vhodných pro mediaci byla PMS signalizována již v průběhu přípravného řízení policejními orgány. Další pokyny byly podávány především ve věcech, kde bylo po mediačním řízení odklonem rozhodnuto státními zástupci a které nebyly zahrnuty do našeho zkoumání.

Všechny tři pokyny podali státní zástupci písemně a stanovili v nich termín pro předložení zprávy o výsledku mediace. Ve věci pachatele J.B. byl pokyn PMS označen jako „Pověření k zahájení mediačních a probačních činností“ a bylo k němu připojeno usnesení o zahájení trestního stíhání. V důvodech se uvádí:

„S ohledem na právní kvalifikaci skutku, dosavadní postoj obviněného k činu, jeho osobu a s ohledem na zájmy poškozeného je vhodné zahájit činnost směřující k vytvoření podmínek pro uplatnění podmíněného zastavení trestního stíhání nebo narovnání, případně pro uložení alternativních sankcí či opatření. Žádám proto o zahájení činností směřujících k provedení mediace nebo dalších aktivit a postupů ve smyslu § 272 odst. 2 tr.řádu. Poškozeným v této trestní věci je M.P, nar....bytem.... Zprávu o výsledku Vaší činnosti, eventuelně dohodu vzniklou v rámci mediace nebo probační zprávu před rozhodnutím nám zašlete nejpozději do 15.8.2007. Pokud by Vaše činnost nemohla být ve stanovené lhůtě dokončena, v předstihu státní zastupitelství informujte, včetně časového údaje, do kdy lze její závěr očekávat“ .

Lhůta pro ukončení mediačního řízení byla státním zastupitelstvím stanovena na 2 měsíce a byla PMS dodržena.

Ve věci pachatele A.S. státní zástupce v pokynu ze dne 18.12.2006 uvedl, že jde o případ vhodný k mediaci a připojil k němu opis obžaloby. Pro doručení zprávy o výsledku mediace stanovil lhůtu 2 měsíců. Ve stejný den podal okresnímu soudu na pachatele obžalobu pro stejný skutek. Nevyčkal s podáním obžaloby na výsledek mediace, ale vytvořil podmínky pro případné využití jejich výsledků v soudním řízení. Samosoudce okresního soudu ve věci rozhodl trestním příkazem dne 2.1.2007, aniž vyčkal na výsledek mediačního řízení. Zpráva o výsledku mediace mu byla doručena až dne 3.1.2007. Nutno však připustit, že výsledek mediace si mohl samosoudce ověřit telefonicky u PMS (není však o tom záznam ve spise) a při svém rozhodování k němu přihlédnout.

Pro soudy je součinnost s PMS upravena v ustanovení § 34 Instrukce MS ze dne 3.12.2001, č.j. 505/2001-Org, kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy. Je zde stanoveno, že ve vhodných případech dá předseda senátu (samosoudce) konkrétní písemný pokyn k využití PMS k projednání a uzavření dohody mezi obviněným a poškozeným o náhradě škody, nebo dohody o narovnání. Pokud v přípravném řízení prováděla úkony PMS, může předseda senátu (samosoudce) rozhodnout, že věc nadále k mediaci nepředává a neprodléne o svém rozhodnutí vyrozumí příslušné středisko.

Pokyny předsedů senátu nebo samosoudců, na základě nichž PMS provedla a následně vykázala mediaci, lze rozdělit do dvou skupin. Do první skupiny lze zařadit pokyny, které výslovně ukládaly střediskům PMS, aby provedly celé mediační řízení. Takový pokyn byl dán v průběhu soudního řízení v trestních věcech 4 pachatelů na formuláři označeném jako „Pověření k zahájení mediačních činností“. Zde je pokyn předtištěn a formulován takto: „*Žádám proto o zahájení činností směřujících k provedení mediace nebo dalších aktivit a postupů ve smyslu § 27b) odst. 2 tr.řádu*“. Probační úředníci tyto pokyny respektovali, jak jim to ukládá ustanovení § 7 odst. 1 zákona o PMS, a za účasti stran provedli ve stanovených lhůtách mediační řízení.

Mediace byla probačními úředníky provedena i u dalších 4 pachatelů, kde soudce nebo samosoudce dali jednoznačný pokyn k postupu podle ustanovení § 7 odst 2 zákona o PMS, které navazuje na ustanovení § 4 odst. 1, odst. 2 písm. b) zákona o PMS. U dvou pachatelů byl dán výslovný pokyn k zajištění podkladů pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání podle § 307 tr.ř., opatřením stanoviska pachatele k tomuto postupu a předložením dokladů o náhradě škody způsobené trestnou činností. I v těchto případech lze extenzivním výkladem dojít k závěru, že takto formulovaný pokyn předsedy senátu nebo samosoudce, zejména ohledně zajištění podkladů o náhradě způsobené škody, bylo možno považovat za pokyn k provedení mediační činnosti. V dalším případě bylo středisko PMS požádáno o zprostředkování narovnání ve smyslu § 309 tr.ř. a současně mu bylo sděleno, že soud podle § 312 tr.ř. stanovil k obecně prospěšným účelům peněžní částku ve výši celkem 80.000 Kč.

V posledním případě šlo o následující pokyn samosoudce: „*V příloze Vám zasílám trestní spis zdejšího soudu sp.zn...., neboť v dané trestní věci je možný postup podle § 309 tr.řádu. Žádám Vás proto o provedení probace a mediace v uvedené věci a poté o zaslání spisu zpět*“.

Jde o nepřesný pokyn, který směřuje institut probace s institutem mediace. Probační úředník správně pochopil požadavek samosoudce a provedl mediační řízení, při kterém došlo k dohodě o náhradě škody. V této trestní věci požádal obhájce pachatele o postup podle § 309 tr.ř. již v průběhu přípravného řízení. Podle odůvodnění obžaloby jej však nebylo možno akceptovat, neboť pachatel nesložil na účet státního zastupitelství odpovídající peněžní hotovost spolu s určením konkrétních adresátů. Po jednání na středisku PMS byly tyto chybějící podmínky splněny a samosoudkyně mohla v hlavním líčení usnesením rozhodnout o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání vedeného proti J.K.

Za účelem provedení mediace bylo hlavní líčení ve 3 případech odročeno. V jednom případě bylo hlavní líčení odročeno na neurčito a ve zbývajících případech bylo odročeno na dobu 1 a 2 měsíců. Po doručení výsledků mediace samosoudce v hlavním líčení rozhodl dvakrát o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání podle § 309 tr.ř. a jedenkrát o podmíněném zastavení trestního stíhání podle § 307 tr.ř. V 5 případech hlavní líčení nebylo vůbec nařízeno a samosoudce dal příslušným střediskům PMS pokyn k provedení mediace. V pokynech stanovil třikrát lhůtu 1 měsíc, jedenkrát 2 měsíce a jedenkrát lhůta k provedení mediace nebyla stanovena. Vždy se podařilo splnit požadavky samosoudce, který pak ve všech případech v neveřejném zasedání rozhodl o podmíněném zastavení trestního stíhání podle § 307 tr.ř.

Úředníci PMS mají možnost zahájit mediační činnost nejen na pokyn soudu, státního zástupce nebo na základě jiného podnětu, ale ve vhodných případech také z vlastní iniciativy. V takovém případě však má probační úředník povinnost neprodleně o svém postupu informovat příslušný orgán činný v trestním řízení (podle fáze, ve které se řízení nachází), který může rozhodnout, že mediaci nelze dále provádět (§ 4 odst. 7 zákona o PMS). Ve zkoumaných případech bylo z vlastní iniciativy probačních úředníků jednotlivých středisek PMS zahájeno a provedeno mediační řízení u 6 pachatelů trestné činnosti. Vždy šlo o mladistvé pachatele, kde impulsem k dalšímu postupu bylo doručení usnesení o zahájení trestního stíhání. Všechna mediační řízení byla zahájena již v průběhu přípravného řízení a byla ukončena dohodou o náhradě škody.

Na základě pokynů orgánů činných v trestním řízení došlo k provádění úkonů mediace ve 34 případech (56,6 %) a na základě vlastní iniciativy středisek PMS v dalších 6 případech (10,0 %). Dvě třetiny ze všech mediovaných případů ve zkoumaných trestních věcech byly

tedy vybrány odbornými institucemi s přiměřenou praxí v trestním řízení a v oblasti mediace. Tato jejich profesionalita je zárukou pro výběr vhodných a přiměřených případů pro mediaci. Na poměrně vysokém podílu podnětů pachatelů mají nesporně zásluhu i policejní orgány, které v rámci jejich poučení je upozorňují i na možnosti spolupráce se středisky PMS. Důvodem nezájmu poškozených je zřejmě i jejich nedostatečná všeobecná informovanost o institutu mediace a o možnosti se i touto cestou domáhat rychlé náhrady škody způsobené trestnou činností.

Jak již bylo shora uvedeno, ustanovení § 4 odst. 7 zákona o PMS ukládá probačním úředníkům povinnost o úkonech mediačního řízení zahájeného z podnětu účastníků mediačního řízení, ale i o činnosti z vlastní iniciativy v oblasti mediace, neprodleně informovat příslušný orgán činný v trestním řízení, který může rozhodnout, že se mediace nebude dále provádět.

Údaje o podání informace příslušným orgánům činným v trestním řízení byla zjišťována ze Zpráv o výsledku mediace PMS, pokud v její úvodní části byla taková informace zaznamenána (viz **Tabulka 55**). Podání této informace však nelze vyloučit ani v 11 případech, v tabulce uvedených jako „ze spisu nezjištěno“. Informace uvedená ve zprávě nedovoluje ani posoudit její obsah a dodržení postupu uvedeného v čl. 62b odst. 6 Pokynů obecné povahy nejvyššího státního zástupce poř.č. 4/2001, ze dne 13.12.2001, který platil v době konání mediace a upravoval postup státních zástupců po podání informace v případech, kdy PMS zahájí úkony bez pokynu státního zástupce. Pro podání informace PMS vydala vzor č. 2, který v oddíle A/ obsahuje „Sdělení Okresnímu státnímu zastupitelství“ a v oddíle B/ „Stanovisko státního zástupce“. Obě části při řádném vyplnění obsahují všechny skutečnosti potřebné pro rozhodnutí státního zástupce i pro další postup PMS.

Tabulka 55: Podání informace o úkonech mediace

Informace o úkonech mediace podána	Případů	v %
informace podána SZ	8	13,3
informace soudu nepřichází v úvahu	7	11,7
ze spisu nezjištěno	34	56,7
CELKEM	11	18,3
	60	100,0

Jak již bylo uvedeno, v některých zprávách probačních úředníků bylo splnění informační povinnosti přímo konstatováno. Např. ve věci pachatele P.Z. se uvádí:

“Dne 14.8.2007 zasláno Okresnímu státnímu zastupitelství v L. sdělení se žádostí o stanovisko státního zástupce..... Dne 16.8. obdrželo středisko PMS v L. kladné stanovisko státního zástupce JUDr. K., lhůta pro podání zprávy: 15.9.2007“ .

Ve spise nebyl zaznamenán požadavek orgánů činných v trestním řízení na upřesnění nebo doplnění podané informace o zahájení úkonů mediace. Vzhledem k tomu, že byly sledovány jen případy, kde k mediaci došlo a byla ukončena, nepřicházelo zde v úvahu rozhodnutí státního zástupce nebo předsedy senátu (samosoudce), že se věc k mediaci nepředává a nebude dále prováděna (§ 4 odst. 7 věta za středníkem zákona o PMS).

Mezi hlavními principy pro mediaci v trestním řízení jsou v Doporučení Rady Evropy č. R (99) 19 uváděny souhlas stran s mediací, dodržování základních procesních záruk (právo na tlumočnicka, právo nezletilých osob na rodičovskou pomoc), zvýšená ochrana osob mladistvých, nestrannost mediace a zajištění důstojnosti a vzájemného respektu stran. Samotný **způsob realizace mediace** je popsán v Metodickém standardu činnosti PMS v oblasti přípravného řízení a v řízení před soudem. Jeho přílohou je Manuál mediace a tři vzory pro základní úkony prováděné při mediaci.

Přehled kroků, které středisko PMS v rámci mediačního řízení provedlo, shrnutí výsledků a závěrečné stanovisko probačního úředníka jsou zaznamenány ve Zprávě o výsledku mediace (dále jen Zpráva). V závěru zprávy je vyznačen způsob seznámení stran se zprávou. Pro sjednocení praxe byl PMS vypracován jednotný vzor č. 3, který se vyhotoví i v případě, že v rámci mediace nedojde k dohodě. Zpráva společně se sjednanou dohodou o náhradě škody a s dalšími písemnými materiály se předkládá státnímu zástupci nebo soudci, a jsou zakládány do trestního spisu. Jsou součástí trestního spisu a jako důkazy podléhají hodnocení podle § 2 odst. 6 tr.ř. V některých případech byla zpráva stejného obsahu označena jako „Zpráva o spolupráci s klienty“, nebo jako „Zpráva před rozhodnutím“ v případech, kdy nedošlo k dohodě. Byl zjištěn pouze jeden případ, kdy Zpráva byla nahrazena stručným sdělením státnímu zastupitelství v K. a neobsahovala požadované údaje:

„V předmětné trestní věci Vám v příloze předkládám k dalšímu opatření dohodu uzavřenou mezi obv. P.Š. a pošk. B.CH dne 25.6.2007 k dalšímu opatření“.

U 4 mladistvých pachatelů nebyla v trestních spisech založena Zpráva o výsledku mediace. Byla však nahrazena velmi podrobnou „Zprávou o osobních, rodinných a sociálních poměrech a aktuální životní situaci mladistvého ve smyslu § 56 zák.č. 218/2003 Sb.“. Ke zprávám byly přiloženy uzavřené dohody o náhradě škody. Tyto zprávy obsahovaly všechny potřebné údaje o mladistvých, jak to vyžaduje ustanovení § 56 odst. 3 cit.zák., ale poskytovaly málo informací o průběhu mediačního řízení. V případech dalších mladistvých byly zprávy o osobních, rodinných a sociálních poměrech a aktuální životní situaci vypracovány příslušnými orgány sociálně-právní ochrany dětí a PMS vypracovala zprávu.

Mediace je proces, který má svoji strukturu a je rozfázován do několika kroků. Jednotlivé fáze mediačního řízení jsou popsány v Metodickém standardu činnosti PMS, kde po zahájení činnosti střediska následuje přípravná fáze. Posláním této přípravné fáze je především navázat kontakt se stranami a pozvat je k úvodním konzultacím. Téměř všechny Zprávy obsahovaly podrobný chronologický přehled realizovaných kroků, datum a způsob jejich provedení. Pozvání stran ke konzultacím (písemná, ale i telefonická) následovala ve všech případech bezprostředně po obdržení pokynu nebo podnětu k zahájení činnosti. Ve dvou případech předcházela žádost probačního úředníka orgánům činným v trestním řízení o sdělení bydliště poškozeného (v jednom případě splnění požadavku u soudu urgováno).

Po navázání kontaktů s pachatelem a poškozenými bylo zjišťováno, zda si přejí, aby jejich konflikt byl cestou mediace řešen a vyřešen. Úvodní rozhovor vedl mediátor s oběma stranami odděleně. Nejprve bylo jednáno s pachatelem. V případě jeho ochoty a připravenosti přijmout odpovědnost za spáchanou trestnou činnost a odčinit její následky se konalo jednání s poškozenými. V této fázi mediačního procesu byla podle Zpráv stranám objasněna podstata mediace a bylo zjišťováno jejich stanovisko k řešení případu mediací, jako základní předpoklad pro její konání. Dále byly stranám mediace poskytnuty všechny potřebné informace o dalším průběhu mediace a sjednán další termín buď konzultace, nebo společného jednání. V některých záznamech byl uveden pouze termín provedených konzultací, v jiných i stručný obsah těchto jednání. Tak např. ve věci pachatele A.S., který byl stíhán pro trestné

činy výtržnictví a ublížení na zdraví poškozenému R.Š. (zlomenina dolní čelisti a pohmoždění v oblasti pravé očníce s následnou délkou léčení po dobu pěti týdnů), bylo uvedeno:

- 20.12.2006 *pozvání obviněný a poškozený*
- 22.12.2006 *uskutečněna konzultace s obviněným, obviněný byl seznámen s činností PMS a s možnými alternativami trestního řízení, byla mu nabídnuta možnost mediace - osobního setkání s poškozeným, předán informativní leták; obviněný s navrhovanou mediací vyslovil souhlas*
- 27.12.2006 *uskutečněna konzultace s poškozeným, poškozený byl seznámen s činností PMS a s možností alternativního trestního řízení, byla mu nabídnuta možnost mediace - osobní setkání s obviněným; poškozený s navrhovanou mediací vyslovil souhlas.*

Tabulka 56: Individuální konzultace před vlastní mediací

Provedené konzultace	Případů	v %
pouze s pachatelem	5	8,3
pouze s poškozenými	1	1,7
s oběma (s pachatelem a poškozenými)	44	73,3
ze spisu nezjištěno	10	16,7
CELKEM	60	100,0

Zjišťování možností pro uskutečnění mediace byla ze strany jednotlivých středisek PMS věnována náležitá pozornost. Pro další postup je přínosné, že tyto individuální konzultace se téměř ve třech čtvrtinách případů konaly s oběma subjekty mediačního řízení. U mladistvých se těchto konzultací zúčastnili i jejich zákonní zástupci (7 x oba rodiče, 8 x pouze matka a 2 x pouze otec).

Z některých trestních spisů bylo dále zjištěno, že v této fázi bylo pachatelům předáváno k seznámení a k následnému podpisu „Prohlášení o seznámení s podmínkami spolupráce s PMS“. Jeho obsahem je souhlas pachatele s vypracováním Zprávy, příslib účasti na konzultacích a kontaktu s úředníkem PMS, sdělení o možnostech podávání informací a souhlas s jejich vyžadováním. Dále byla obsahem informace o možnosti seznámit se zprávou a vyjádřit se k jejímu obsahu a informace o možnosti odstoupit od dojednané spolupráce se střediskem PMS i o podmínkách, za kterých od spolupráce může odstoupit středisko PMS.

V případě udělení souhlasu pachatele i poškozeného dochází k rozhodující fázi celého řízení, kterou je jejich společné jednání - mediace. Probační úředník při mediaci zprostředkovává vzájemné působení stran na sebe, napomáhá oběma stranám v komunikaci a napomáhá k dosažení oboustranně prospěšného řešení případu. Jeho role a použité prostředky se mohou v procesu mediace měnit podle vývoje v řešení konfliktu. Účastníky mediace jsou především pachatel a poškozený, tedy osoby, mezi nimiž došlo ke vzájemnému konfliktu. I v této fázi řízení se společného jednání s mladistvými pachateli zúčastnili jejich zákonní zástupci (rodiče) a v jednom případě i advokát. Důsledná příprava obou subjektů mediace v předchozí fázi řízení je nezbytná pro zajištění jejich účasti na společném jednání i na konstruktivním řešení konfliktu.

Jak již bylo shora uvedeno, trestný čin nebo provinění byl spáchán jedním pachatelem v 37 případech a ve 23 případech byl spáchán ve spolupachatelství dvou nebo více osob. Ne všichni spolupachatelé však byli účastníky mediačního řízení.

Tabulka 57: Účast na mediačním řízení u spolupachatelů

Účast na mediaci	Případů	v %
nepřichází v úvahu	37	61,7
mediace u všech spolupachatelů	12	20,0
mediace pouze u některých spolupachatelů	4	6,7
mediace u žádného ze spolupachatelů	7	11,6
CELKEM	60	100,0

Ve sledovaných věcech bylo trestní stíhání vedeno celkem proti 90 osobám a mediační řízení bylo zahájeno jen u 60 osob. Pouze jeden pachatel se odmítl podrobit mediaci. Šlo o trestní věc spolupachatelů ml. V.L., T.B. a J.V., na které byla podána obžaloba pro provinění a trestný čin krádeže podle § 247 odst. 1 písm. b) tr.zák., spáchaný ve spolupachatelství podle § 9 odst. 2 tr.zák. Podnět k provedení mediace u všech tří pachatelů podal policejní orgán již v průběhu přípravného řízení. U spolupachatelů ml. V.L. a T.B. byla mediace ukončena společnou dohodou o urovnání konfliktu a o náhradě škody. Spolupachatel J.V. neprojevil snahu o spolupráci se střediskem PMS. Ve zprávě probační úředník uvádí:

„Klient se dostavil do střediska na písemné pozvání. Nejprve projevil ochotu spolupracovat na zmírnění následků trestného činu včetně náhrady škody, souhlasil rovněž předběžně s účastí na mediaci. Ve stanoveném termínu se však bez omluvy nedostavil a ani se neomluvil. Pouze sdělil, že si není jist svojí účastí, neboť dojíždí do zaměstnání do .... Vzhledem k výše uvedenému nenavrhujeme uložení konkrétního opatření. Pouze konstatujeme, že klient neprojevil ochotu odčinit důsledky svého jednání. I když byl pracovně zaneprázdněn, mohl si domluvit jiný termín, případně se ze schůzky omluvit. Nic takového neučinil.“

Lze jen dodat, že v této trestní věci byl J.V. uložen trest odnětí svobody v trvání 5 měsíců a jeho výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu jednoho a půl roku. Byl mu uložen zákaz požívat alkoholické nápoje ve zkušební době a peněžitý trest ve výši 3.000 Kč (náhradní trest odnětí svobody v délce 30 dní). Tento pachatel se ve zkušební době 2 x dopustil trestné činnosti, nevykonával obecně prospěšné práce, které mu byly uloženy, a proto bylo pravomocně rozhodnuto o výkonu původně podmíněně odloženého trestu odnětí svobody. Pro výkon trestu byl zařazen do věznice s dozorem.

V dalších případech u spolupachatelů nebyl dán orgány činnými v trestním řízení pokyn a ani podán podnět k zahájení mediačního řízení. Z trestních spisů bylo zjištěno, že u těchto spolupachatelů ani nebyl učiněn pokus zahájit mediační činnost z vlastní iniciativy probačních úředníků. Důvodem mohla být skutečnost, že tito spolupachatelé byli současně stíháni pro rozsáhlejší a závažnější trestnou činnost než spolupachatelé, u kterých proběhla mediace, a nebo šlo o případy nevhodné pro mediaci z jiných důvodů, především na straně pachatelů (předchozí recidiva, vztah ke spáchanému činu aj.). Tak např. ml. O.B. a ml. J.K. byli společně stíháni i odsouzeni za provinění krádeže podle § 247 odst. 1 písm. a), d) tr.zák., spáchané ve spolupachatelství podle § 9 odst. 2 tr.zák., kterého se podle výroku rozsudku dopustili tím, že společným jednáním odcizili poškozenému J.Š. mobilní telefon a peněženku s částkou 870 Kč, čímž mu způsobili celkovou škodu ve výši 6.122 Kč. Mediace byla zahájena a úspěšně ukončena na základě iniciativy policejního orgánu pouze u pachatele ml. O.B. U spolupachatele M.K. nebyly policejním orgánem shledány podmínky pro tento postup. Důvodem byla zřejmě skutečnost, že M.K. byl žalován i pro další provinění, mj. i provinění loupeže podle § 234 odst. 1 tr.zák. a dále zjištění ohledně jeho osoby. V odůvodnění rozsudku se uvádí, že u něj byla nařízena ústavní výchova, odkud utekl a byl stále na útěku. Dále se zde uvádí, že experimentoval s drogami, požíval alkoholické nápoje a pro intoxikaci alkoholem

musel být hospitalizován v psychiatrické léčebně. V roce 2006 byl projednáván pro přestupek proti majetku podle § 50 odst. 1 písm. a) zák.č. 200/1990 Sb., o přestupcích.

Nelze vyloučit, že v některých případech, kdy podnět byl podán pouze ohledně jednoho ze spolupachatelů, u dalších vhodnost mediace nebyla blíže zkoumána. Šlo o případy, kdy podmínky pro zahájení mediačního řízení byly obdobné. Tak tomu bylo např. u spolupachatelů ml. M.B. a ml. R.B. U ml. M.B., kde proběhla mediace, rozhodl samosoudce o uložení trestu obecně prospěšných prací ve výměře 60 hodin a u ml. R.B., kde nebyl zaznamenán ani podnět k mediaci, samosoudce zvolil mírnější postup, a to podmíněné upuštění od uložení trestního opatření, se zkušební dobou v trvání 6 měsíců. Mohlo však dojít ze strany spolupachatele k odmítnutí účasti na mediaci, které ve spisech nebylo zaznamenáno a nemohlo být námi zjištěno.

Dalším účastníkem společného jednání s obviněným je poškozený. Pokud bylo trestnou činností pachatele poškozeno více osob, neochota některé z nich zúčastnit se společného jednání nebrání v uskutečnění jednání se zbývajícími poškozenými. I u poškozených mediace probíhá pouze na základě jejich dobrovolné účasti. Z celkového počtu 81 poškozených, kteří byli subjekty mediačního řízení, alespoň v některé z jeho fází, závěrečného společného jednání s pachatelem se zúčastnilo 61 (75,3 %) poškozených a u 3 (3,7 %) se tento údaj nepodařilo zjistit (viz následující tabulka). V případech, kdy jednáním pachatele bylo poškozeno více osob, společné jednání s pachatelem se konalo zvlášť s každým z poškozených.

Tabulka 58: Účast poškozených při společném jednání stran

Účast poškozených	Případů	v %
přímá účast poškozených	61	75,3
neúčast poškozených při jednání	17	21,0
nezjištěno	3	3,7
CELKEM	81	100,0

Ve zprávě o výsledku mediace v trestní věci pachatele J.K. se uvádí, že dne 3.5.2007 se konalo společné setkání pachatele a poškozeného, který se dostavil se svým otcem. Jednání se zúčastnil také státní zástupce, který každé straně sdělil své stanovisko k věci a navrhl celkovou výši částky pro případné narovnání (8.000 a 12.000 Kč). Návrh nebyl akceptován,

nedošlo ani k dohodě o náhradě způsobené škody a pachatel byl následně odsouzen k podmíněnému trestu odnětí svobody.

Pouze ve třech ze zkoumaných případů se poškození odmítli zúčastnit společného jednání s pachateli. Ve Zprávách bylo k odmítnutí jejich účasti uvedeno:

- v trestní věci pachatele J.B. - „Dne 12.9.2007 se na PMS N. dostavil poškozený J.F. Při jednání sdělil, že v rámci náhrady škody požaduje 4.500 Kč, což je částka, kterou považuje za dostatečnou. Ohledně osobního jednání s rodinou obviněného J.B. však sdělil, že o setkání nemá zájem, a to především proto, že je pro něj celá situace velmi nepříjemná a byl by rád, aby věc byla co nejdříve skončena“;

- v trestní věci pachatelů D.Z. a J.T. - „Společnost se jednání odmítla zúčastnit. Prostřednictvím svých zaměstnanců omluvu přijala a písemně se vyslovila, že nemá námitek proti případnému uložení institutu podmíněného zastavení trestního stíhání dle § 307 TrŘ (viz příloha)“;

- v trestní věci pachatelů ml. Š.S. a ml. D.T. - „29.5.2007 proběhla závěrečná konzultace v předmětné tr. věci klienta, kdy se poškozená p. M. na toto setkání opět nedostavila, ani se žádným způsobem neomluvila“.

Tento způsob dojednání způsobu náhrady škody, který bývá někdy označován jako tzv. „nepřímá mediace“, nelze vykazovat mezi skutečně mediace. Nelze v něm realizovat základní prostředek mediace, kterým je rozhovor jako forma verbální komunikace mezi subjekty mediace. K nepřímému dojednání způsobu náhrady škody docházelo zejména v případech, kdy poškozeným byla právnická osoba. Takovým způsobem byly uzavřeny písemné dohody o náhradě škody pachatelů A.D., K.K., D.Z. a J.T. a ml. M.K. s poškozenými organizacemi.

Výše materiální škody způsobené trestnou činností byla zjišťována již v průběhu přípravného řízení policejními orgány. U majetkových i jiných trestných činů má stanovení výše škody zásadní význam pro odlišení trestných činů a korespondujících přestupků (podle právní úpravy platné před 1.1.2010) a pro posouzení okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby. Je podkladem i pro rozhodování v adhezním řízení. Kromě toho byla

východiskem i pro mediační jednání s jeho subjekty. Ve zkoumaných případech byla výše způsobené škody v trestním řízení zjišťována, a následně upřesňována i v řízení před soudem, různými způsoby. Více viz následující tabulka.

Tabulka 59: Způsob zjišťování výše způsobené škody v trestním řízení

Způsob	Případů	v %
Nepřichází v úvahu	5	8,3
Vyjádřením poškozeného	22	36,7
Odborným vyjádřením	25	41,7
Znaleckým posudkem	2	3,3
Fakturou firmy	3	5,0
Nezjištěno	3	5,0
CELKEM	60	100,0

Odborná vyjádření byla nejčastějším způsobem zjišťování výše škody způsobené trestným činem. Byla vyžadována především z oboru ekonomika, odvětví ceny a odhady movitostí ke stanovení výše škody způsobené majetkovou trestnou činností. V méně závažných případech, kdy nebyly pochybnosti o výši škody, postačovalo vyjádření poškozeného. Ve věci pachatele V.N. odvolací soud zrušil usnesení soudu prvního stupně o podmíněném zastavení trestního stíhání a mj. tomuto soudu uložil, aby k hlavnímu líčení předvolal poškozenou a vyzval ji, aby přinesla doklady svědčící o tom, zda a jaké prostředky vynaložila na opravu svého vozidla a bude-li to nutné, ať nechá ke zjištění výše způsobené škody vyhotovit příslušné odborné vyjádření.

Výše škody vyčíslená v průběhu přípravného řízení je východiskem pro jednání stran při vytváření dohody ohledně výše finančního odškodnění a jejího plnění. Vytvoření a sepsání dohody je vyvrcholením mediačního procesu. Probační úředník při jednání napomáhá stranám k dosažení vzájemně výhodné dohody, která by uspokojovala potřeby obou stran, byla vyvážená, splnitelná a kontrolovatelná. Ve věcech, kde poškozeným byla osoba, která v době jednání nedosáhla zletilosti, práva týkající se uplatnění náhrady škody vykonávali její zákonní zástupci. Finanční požadavky poškozených na odškodnění byly ve většině případů přiměřeně prokázané výši způsobené škody. Není přitom nezbytně nutné, aby výše finanční částky přesně odpovídala vyčíslené škodě a poněkud vyšší částkou lze odčinit další nevyčíslené nepříznivé následky trestného činu. Nemělo by však jít o plnění nepřiměřeně vyšší, které odporuje dobrým mravům.

Pochybnosti, zda jde o přiměřené vypořádání následků trestného činu vzbuzuje dohoda, která byla uzavřena mezi manžely Z.W. a L.W. Pachatel Z.W. byl stíhán za trestné činy týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě podle § 215a odst. 1 tr.zák. a ublížení na zdraví podle § 221 odst. 1 tr.zák., kterých se dopustil vůči poškozené L.W. Při mediačním jednání na středisku PMS ČR byla uzavřena dohoda tohoto znění:

„Pokud se obžalovaný Z.E. bude, počínaje měsícem září 2007, pravidelně měsíčně podílet na úhradách nákladů na provoz společné domácnosti částkou 5.000 Kč, nebudou ze strany poškozené L.W. uplatněny žádné požadavky na náhradu škody, způsobené jí výše uvedenými trestnými činy. Jedná se zejména o bolestné a další škody, které jí vznikly tím, že z obavy před obžalovaným musela na čas opustit společnou domácnost a zajistit si bydlení jiným způsobem. Z.W. tento návrh akceptoval a zavázal se na společnou domácnost výše uvedeným způsobem přispívat“.

Vyrovnání je v této dohodě formulováno jako opakující se peněžní plnění, které není nijak časově vymezeno a nemá charakter náhrady škody. Výše náhrady má odpovídat následkům způsobeným trestnou činností, což vzhledem k časovému neomezení plnění ani nelze posoudit. Navíc domluvené plnění není ani jinou kompenzací způsobené škody. Jde o zákonnou povinnost stanovenou v ustanovení § 19 odst. 1 zák.č. 94/1963 Sb., o rodině (ve znění dalších zákonů), kde se stanoví, že o uspokojování potřeb rodiny jsou povinni oba manželé pečovat podle svých schopností, možností a majetkových poměrů. Neplní-li jeden z manželů svoji povinnost hradit náklady společné domácnosti, rozhodne na návrh druhého manžela ve věci soud (odst. 3 cit.zák. ustanovení).

Další pachatel V.N. byl stíhán pro trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky podle § 201 odst. 1, 2 písm. c) tr.zák., kterého se dopustil tím, že vzhledem k ovlivnění řídicích schopností nezvládl řízení motorového vozidla a narazil do zaparkovaného osobního automobilu typu Rover 400. Škoda na zaparkovaném vozidle byla pojišťovnou vyčíslena částkou 57.589 Kč a tato škoda byla pojišťovnou poškozené uhrazena. V rámci mediačního jednání se pachatel V.N. s poškozenou A.R. dohodli, že nad rámec pojistného plnění hrazeného pojišťovnou pachatel uhradí další škodu ve výši 20.000 Kč. Vzhledem k tomu, že tato další škoda nebyla blíže specifikována, nelze její přiměřenost posoudit.

Žádný z požadavků poškozených nelze označit za vyloženě nepřiměřený, a to i přesto, že vzhledem k finančním možnostem pachatele k uzavření dohody nedošlo. Tak např. ve věci pachatele J.K., který údery pěstí způsobil zranění ml. T.M., požadoval poškozený při jednání dne 23.4.2007 částku 20.000 Kč jako odškodnění za způsobenou újmu na zdraví. Při dalším jednání dne 10.5.2007 uvedli poškozený a jeho rodiče, že trvají na odškodnění ve výši 10.000 Kč. Současně předložili doklady o nákladech, které jim vznikly v souvislosti se zraněním. Nepožadovali jednorázové uhrazení a byli ochotni přistoupit i na splátky. Pachatel se k tomuto požadavku vyjádřil tak, že požadovanou výši částky, vzhledem ke svým finančním možnostem a osobním poměrům, není schopen v současné době uhradit.

Obdobně ve věci pachatelů ml. J.Š. a ml. V.N. požadoval poškozený nahradit škodu ve výši 7.033 Kč. Pachatelé přiznali odcizení peněžní částky pouze kolem 2.000 Kč a pouze do výše této částky byli ochotni uzavřít dohodu o náhradě škody. K dohodě nedošlo ani přesto, že v případě doznání pachatelů poškozený uvedl, že netrvá na finanční náhradě škody v plné výši.

Na druhé straně byly zaznamenány případy, kdy poškození netrvali na náhradě škody v celé prokázané výši, nebo dokonce odčinění škodlivého následku trestného činu po pachateli ani nepožadovali. V dohodě, kterou sepsali pachatel V.F., který se dopustil trestných činů výtržnictví podle § 202 odst. 1 tr.zák. a ublížení na zdraví podle § 221 odst. 1 tr.zák., a poškozený M.D., se uvádí:

„Poškozený pan M.D. nemá žádné nároky na náhradu škody, kterou mu pan V.F. způsobil. Dostatečnou satisfakcí poškozeného je pro něj omluva, kterou obviněný učinil. Nemá žádné další nároky vyplývající z trestního řízení a nepožaduje ani uhrazení bolestného. Pan V.F. se zavazuje uhradit České národní zdravotní pojišťovně náklady léčení, které budou zdravotní pojišťovnou dodatečně vyčísleny“.

V trestní věci pachatele J.K. je ve Zprávě uvedeno:

„Dne 25.7.2007 se obviněný společně s poškozeným dostavili k jednání. Poškozený ve věci sdělil, že vše si mezi sebou již vyjasnili, obviněný se mu dostatečně omluvil, zvláštní náhradu škody nepožaduje a souhlasí s postupem podle § 309 tr.řádu, shodli se na tom, že případ je možno uzavřít a sepsat dohodu pro účely narovnání“.

K dohodě o snížení náhrady škody pod její prokázanou výši došlo ve věci pachatele L.N., který využil nepozornosti poškozeného M.K. a odcizil mu peněženku s penězi a doklady, čímž mu způsobil škodu ve výši 8.600 Kč. Po vrácení peněženky byl v ní finanční obnos 4.800 Kč. Ve Zprávě se uvádí:

„Vzhledem k výši platu a celkové životní situaci byla uzavřena dohoda o náhradě škody (viz příloha). Ještě před uzavřením této dohody snížil poškozený požadovanou částku z 3.800 Kč na 2.800 Kč. Snížení požadovaného obnosu vysvětlil převzetím částečné odpovědnosti za svoji neopatrnost, a tím umožnění krádeže“.

Ve věci pachatele T.K. a poškozeného J.D. státní zástupce v průběhu mediačního řízení informoval probačního úředníka o svých poznatcích ohledně způsobené škody. Na základě těchto nových poznatků jím byla uzavřená dohoda o způsobu vyrovnání vyhodnocena jako nezákonná. Ve zprávě se uvádí:

„Dne 5.4.2007 byl probační úředník informován dozorovým státním zástupcem JUDr. J.H., že protiprávní jednání T.K. vůči poškozenému J.D. bylo zaměstnavatelem vyhodnoceno jako pracovní úraz, a proto v souladu s ustanovením § 190 zákoníku práce je odpovědný za náhradu škody zaměstnavatel poškozeného J.D. – Střední škola.... Probační úředník byl upozorněn, že uzavřená „Dohoda o způsobu vyrovnání“ není v souladu se zákoníkem práce, a proto byla středisku PMS ČR v S. dána další lhůta k činnosti za účelem nápravy informovanosti obou stran mediace do 20.4.2007“.

Na základě tohoto upozornění probační úředník poskytl oběma stranám mediace náležité poučení o dalším postupu a došlo k vrácení uzavřených „Dohod o způsobu vyrovnání“. Tento případ svědčí o dobré spolupráci dozorového státního zástupce s příslušným střediskem PMS. Díky této spolupráci bylo pochybení včas zjištěno a napraveno.

Opakný případ spolupráce byl zjištěn ve věci pachatele R.N., kde byla v rámci mediačního řízení uzavřena dohoda o náhradě škody s poškozeným R.C. a byl probačním úředníkem doporučen postup podle § 307 tr.ř. Středisko PMS dodatečně státnímu zástupci sdělilo, že pachatel ve stanovené lhůtě nepředložil doklad o náhradě škody a na středisko PMS se ani na opakované (řádně doručené) předvolání nedostavil. Na základě těchto zjištění probační úředník doporučuje státnímu zástupci pokračovat v trestním řízení vedeném proti pachateli.

Po tomto sdělení podal státní zástupce obžalobu na pachatele R.N. a tato trestní věc byla pravomocně ukončena trestním příkazem, jímž byl uznán vinným spácháním žalovaných trestných činů a byl mu uložen podmíněný trest odnětí svobody.

Finanční vyrovnání není jedinou možností vypořádání mezi pachatelem a poškozeným. V rámci mediačního procesu byly hledány i jiné možnosti oboustranně přijatelného řešení následků trestného činu nebo provinění. Tak např. mezi pachatelem ml. J.B. a poškozeným P.V. byla uzavřena dohoda, jejímž obsahem nebylo vyrovnání v penězích, ale jiný způsob odčinění újmy vzniklé proviněním. Obě strany se dohodly na následujícím způsobu vyrovnání:

„Mladistvý J.B. se v této dohodě zavazuje vykonat práce ve prospěch poškozeného subjektu, a to v rozsahu 180 hodin. Vykonaná práce bude sloužit jako forma náhrady vzniklé škody v celkové výši 13.065 Kč. Práce budou zahájeny dne 2.7.2007 a vykonávány pravidelně po vzájemné dohodě ml. J.B. a p. P.V. ve lhůtě do 30.9.2007. Práce budou probíhat formou údržby zelených (travnatých) ploch, úklidu dřeva a klestu v katastru obce S. Poskytovatel práce (poškozený) poučí mladistvého o bezpečnosti práce, práci bude mladistvému po vzájemné dohodě zadávat a odpracované hodiny evidovat v harmonogramu, která je přílohou této dohody. P.V. výslovně prohlašuje, že náhradu škody touto formou považuje za dostatečnou a úplnou - žádnou další formu náhrady v této věci nepožaduje. Obě strany prohlašují, že tato dohoda vyjadřuje jejich skutečnou vůli, že ji uzavřely svobodně a vážně“.

Smlouvu podepsaly obě strany i zákonná zástupkyně mladistvého J.B. PMS později soudu sděluje, že došlo ke splnění dohody a přikládá o tom písemné potvrzení poškozeného.

V jednom případě bylo z trestního spisu zjištěno, že v průběhu mediace s pachatelem ml. P.P., vedle dohody o způsobu náhrady škody, byla na středisku PMS uzavřena i „Dohoda mezi mladistvým a matkou mladistvého o tom, jak bude dopad spáchaného provinění v rodině řešen“. V části II. dohody se uvádí:

„Škodu vzniklou proviněním se jednotlivým poškozeným zavázala uhradit matka mladistvého za podmínek níže uvedených.

1. Mladistvý v následujících 24 měsících vydanou částku matce postupně zaplatí. Finanční prostředky bude získávat na brigádách, které bude vykonávat o víkendech a o školních prázdninách.
2. Mladistvý bude respektovat pracovní vytížení matky a pravidelně každý den kolem 19.00 hod. bude osobně přítomen doma, probere s matkou denní záležitosti.
3. Studium zvolené na střední škole bude povýšeno nad ostatní zájmy, dle svých sil se bude mladistvý snažit, aby se ve škole udržel.

Obě strany prohlašují, že tato dohoda byla sepsána z jejich pravé a svobodné vůle, nebyla sepsána v tísní, ani za nápadně nevýhodných podmínek.“

V trestních spisech byly založeny záznamy o tom, že probační úředníci PMS sledovali plnění uzavřených dohod a o svých zjištěních podávali zprávy orgánům činným v trestním řízení. Šlo např. o shora uvedené sdělení, že pachatel splnil dohodu o vykonání práce ve prospěch poškozeného, nebo o splnění dohody o náhradě škody, event. zaslání písemných dokladů o zaplacení škody (výpisy z účtu, poštovní poukázky, aj.).

Tabulka 60: Náhrada škody způsobené trestnou činností

Způsob náhrady	Případů	v %
Uhrazena celá s pomocí PMS	36	44,4
Při mediaci zatím neuhrazena - domluveny splátky nebo jiný způsob náhrady	28	34,6
Uhrazena celá nebo zčásti před vstupem PMS	8	9,9
Po mediaci zůstala neuhrazena	9	11,1
CELKEM	81	100,0

V průběhu mediačního jednání se podařilo dosáhnout dohody o náhradě škody způsobené 64 (79,0 %) poškozených, přičemž 36 (44,4 %) poškozeným byly jejich požadavky na náhradu způsobené škody zcela uspokojeny. Peněžité plnění bylo ve třetině projednávaných věcí mezi pachatelem a poškozeným domluveno ve splátkách. Jejich výše a termíny plnění byly stanoveny podle finančních možností pachatelů, a u mladistvých

pachatelů, kteří nebyli výdělečně činní, podle finančních možností jejich zákonných zástupců. V jednom případě se pachatel zavázal zaplatit poškozené 20.000 Kč ve 3 měsíčních splátkách, jinak se splátky pohybovaly v rozpětí od 500 Kč do 1000 Kč.

Úspěšnost mediace může být hodnocena podle různých kritérií, za hlavní kritérium je však možno považovat dosažení dohody a její plnění stranami.

Tabulka 61: Výsledek mediace

Výsledek	Případů	v %
Dohoda	72	88,9
Nedohoda	9	11,1
CELKEM	81	100,0

Ve zkoumaných trestních věcech bylo 60 pachatelů mediováno s 81 poškozenými a výsledkem bylo 72 uzavřených dohod o urovnání konfliktu a náhradě způsobené škody. Počet uzavřených dohod z celkového počtu provedených mediací činí 88,9 %. I když se ve všech případech nepodařilo dohodu uzavřít, úspěšnost jednání zde byla velmi vysoká. Součástí hodnocení by však mělo být i plnění uzavřených dohod, a v tomto směru se nepodařilo ve všech případech zjistit potřebné údaje. Pokud však neplnění dohod bylo zjištěno a signalizováno orgánům činným v trestním řízení, mělo své důsledky např. v tom, že po upozornění PMS nebylo státním zástupcem rozhodnuto o odklonu a byla podána obžaloba, nebo při rozhodování o osvědčení.

O uzavření dohody o urovnání vztahů a náhradě způsobené škody v průběhu mediace bylo vypracováno písemné vyhotovení této dohody. Dohody o náhradě škody byly členěny do jednotlivých částí, v nich byl popsán skutek, který zakládal nárok na náhradu škody a jeho právní kvalifikaci, uzavřená dohoda o náhradě škody nebo jiné újmy a způsob jejího hrazení, termín zaplacení, event. jednotlivých splátek a prohlášení účastníků o okolnostech jejího uzavření (předchozí projednání, svobodná vůle aj.). Konečná dohoda byla podepsána oběma stranami, probačním úředníkem a příp. přítomnými osobami. Dohody byly vyhotoveny v potřebném počtu a byly předány zainteresovaným účastníkům. Písemné dohody, které byly ve spisech založeny, byly plně v souladu s obsahem dohod přijatých v rámci mediačního jednání. Byly jednoznačné, pro všechny zúčastněné zcela srozumitelné a prakticky uskutečnitelné a jejich plnění kontrolovatelné.

V těchto případech, kdy došlo k uzavření dohody o urovnání vztahů a náhradě způsobené škody, byla vždy probačním úředníkem vypracována „Zpráva o výsledku mediace“, podle vzoru č. 3, který je přílohou metodického standardu činnosti PMS v oblasti přípravného řízení a řízení před soudem. V případě více poškozených v jedné trestní věci byly vypracovány samostatné zprávy o jednání a jeho výsledcích s každým z poškozených. Tyto zprávy byly se sjednanou dohodou a s dalšími přílohami odeslány příslušnému státnímu zástupci nebo soudci k dalšímu postupu.

Obsah podaných zpráv byl v souladu s Doporučením Rady Evropy č. R (99) 19, týkající se zprostředkování, resp. mediace v trestních věcech, které stanoví, že ve zprávě o mediaci a jejím výsledku podávané orgánům trestního soudnictví nemají být zachyceny obsahy mediačních rozhovorů, ani nemá vyjadřovat názor mediátora na chování stran v průběhu mediace. Rozsah podávaných zpráv odpovídal počtu provedených úkonů, složitosti a obtížnosti skončeného jednání a nakonec vypovídal i o osobnímu přístupu jednotlivých probačních úředníků k tomuto administrativnímu úkonu.

V případech, kdy došlo mezi stranami k uzavření dohody o urovnání vztahů a k náhradě škody, probační úředníci v závěru svých zpráv o výsledku mediace provedli stručné shrnutí jednání a dosažených výsledků a ve většině případů také doporučili příslušným soudům další postup ve věci. V případech splnění zákonných podmínek šlo především o doporučení na alternativní řešení trestních věcí v podobě podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání, trestu obecně prospěšných prací a u mladistvých pachatelů i o návrhy na uložení výchovných opatření. Pro tyto navrhované postupy byly ve většině případů v průběhu mediačního řízení opatřeny všechny zákonem požadované podklady tak, aby soud o návrzích mohl rozhodnout. Z 35 podaných návrhů na alternativní řešení případu bylo 25 shodných s rozhodnutími soudů.

Podle vzoru č.3 je třeba pachatele a poškozeného osobně seznámit se zprávou, v případě souhlasu ji oběma předložit k podpisu a uvést datum odeslání jejího písemného vyhotovení klientům. Důsledně byl tento postup dodržen ve 27 (52,9 %) případech a ve zbývajících 24 (47,1 %) byla zpráva bez podpisů zaslána stranám mediačního řízení.

K písemným zprávám byl vždy přiložen originál uzavřené dohody o urovnání vztahů a náhradě způsobené škody a řada dalších příloh, které byly opatřeny v průběhu mediačního

řízení. Byly to především doklady prokazující výši škody způsobené trestnou činností, doklady o náhradě škody v rozsahu uzavřené dohody a kopie omluvných dopisů zaslané pachatelům poškozeným. U mladistvých pachatelů byly ke zprávám připojeny zprávy o osobních, rodinných a sociálních poměrech a aktuální životní situaci mladistvého ve smyslu § 56 ZSM, souhlas mladistvého s uložením některého z výchovných opatření uvedených v ustanovení § 15 odst. 2 ZSM a návrh PMS na jeho uložení. Ke zprávám byly dále připojeny i dvě dohody o realizaci výkonu společensky prospěšné činnosti podle § 18 odst. 1 písm. c) ZSM a hodnocení jejich výkonu, prohlášení organizace o umožnění výkonu společensky prospěšné činnosti, vyrozumění obhájce o možnosti zúčastnit se mimosoudních jednání na PMS, zpráva o výkonu dříve uloženého dohledu apod.

Cílem mediace uplatňované v trestních věcech je vždy dosažení takového řešení (např. dohody mezi obviněným a poškozeným o narovnání, náhradě škody či dohody o způsobu náhrady škody jako podkladu pro podmíněné zastavení trestního stíhání apod.), které bude mít určitý význam pro rozhodování v trestním řízení, přičemž samotná mediace však zůstává mimoprocením postupem⁵⁷.

Podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání a odstoupení od trestního stíhání mladistvého, jsou instituty odklonu, které jsou úzce spojeny s náhradou škody poškozenému ze strany pachatele. Je zde preferován zájem na odčinění škodlivých následků před odsouzením a potrestáním pachatele. Již v průběhu mediačního řízení jsou připravovány podmínky pro realizaci těchto postupů především tím, že je uzavřena dohoda o náhradě škody způsobené trestnou činností. Vedle této základní podmínky zákon u jednotlivých institutů odklonu předpokládá i splnění dalších podmínek, a to souhlasu obviněného (§ 307 odst. 1 tr.ř.) nebo navíc i souhlasu poškozeného (§ 309 odst. 1 tr.ř.). Tento souhlas byl na pokyn orgánů činných v trestním řízení nebo i z vlastní iniciativy probačních úředníků opatřován i v průběhu mediace a v písemné formě připojen ke zprávě (někdy uveden přímo ve zprávě).

Souhlas pachatele s podmíněným zastavením trestního stíhání byl probačními úředníky opatřen v 11 případech a ve 3 případech byly opatřeny souhlasy pachatele a poškozeného s narovnáním. Ve 4 případech bylo zaznamenáno i vyjádření pachatelů k případnému uložení trestu obecně prospěšných prací (které není zákonnou podmínkou).

⁵⁷ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář II., díl. 6. Doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H. Beck 2008, s. 2916.

V 9 případech (11,9 %), kdy **nedošlo k uzavření dohody**, proběhlo mediační jednání vždy mezi jedním pachatelem a pouze jedním poškozeným. Po ukončení mediačního jednání žádný ze subjektů neměl zájem na další spolupráci s příslušným střediskem PMS ČR, a spolupráce proto byla ukončena.

Tabulka 62: Důvody neuzavření dohody

Důvod nedohody na straně	Případů	v %
Pachatele	4	44,5
Poškozeného	2	22,2
Další důvody	3	33,3
CELKEM	9	100,0

Důvody, které vedly k tomu, že nedošlo k uzavření dohody na straně pachatele byly jednak finanční, spočívající v tom, že pachatelé nebyli ochotni nebo schopni akceptovat oprávněné, v trestním řízení řádně doložené finanční požadavky poškozených, a dále důvody jiné. Tak např.:

- pachatelé ml. J.Š. a ml. V.N. byli uznáni vinnými spácháním provinění krádeže peněžní částky ve výši nejméně 7.033 Kč a tuto částku požadoval nahradit poškozený; ml. V.N. uvedl, že odcizil peněžní částku pouze 1.400 Kč a ml. J.Š. částku 500 Kč; oba shodně odmítli uzavřít dohodu na částku v požadované výši; poškozený se navíc domáhal úplného doznání obou pachatelů a pokud k němu nedošlo, nebyl ochoten dále jednat;
- matka pachatele ml F.R. nebyla ochotna akceptovat požadovaný a blíže rozvedený požadavek na náhradu škody ve výši 12.974 Kč a byla ochotna přistoupit na částku nejvýše 10.000 Kč;
- mezi pachatelem M.K. a R.T. nejprve došlo k ústní dohodě o náhradě škody ve výši 4.600 Kč, později však pachatel od této dohody ustoupil;
- pachatel A.S. popíral spáchání skutku, který mu byl obžalobou kladen za vinu, nesouhlasil s možnými alternativami trestního řízení a požadoval, aby jeho trestní věc byla projednána v hlavním líčení před soudem.

Důvody, které na straně poškozeného bránily v uzavření dohody, se rovněž týkaly výše náhrady škody a její realizace:

- pachatel T.B. se s poškozeným A.T. dohodl na výši způsobené škody cca 20.000 Kč i na oprávněnosti požadavku na její náhradu; nedošlo však mezi nimi k dohodě o způsobu její náhrady, když poškozený nesouhlasil se splátkovým kalendářem na delší dobu z obavy, že by pachatel škodu nesplácel; finanční situace neumožňovala pachateli uhradit škodu jednorázově.

Mezi další případy, kdy neuzavření dohody nelze jednoznačně klást za vinu pachateli, lze zařadit ty, kde pachatel uznal jako oprávněný nárok poškozeného na náhradu škody i její požadovanou výši. Tato částka však přesahovala finanční možnosti pachatele a nedošlo ani k dohodě na náhradě škody formou splátek. Tak např.:

- ve věci pachatele J.K. poškozený a jeho rodiče požadovali náhradu škody ve výši 10.000 Kč a předložili doklady o nákladech, které jim vznikly v souvislosti se zraněním; nepožadovali jednorázové uhrazení škody a byli ochotní přistoupit na splátky; pachatel jako student nebyl schopen si požadovanou finanční částku opatřit a k dohodě nedošlo;

- stejně tak ve věci pachatele T.L. a poškozeného J.K. došlo k dohodě o oprávněnosti i výši nároku poškozeného na náhradu škody, ale finanční možnosti pachatele T.L., studenta střední školy, bránily v uzavření dohody.

U neuzavřených dohod byly dále zkoumány bližší údaje o **osobních poměrech pachatelů** a poškozených. Mezi 9 pachateli bylo 8 mužů a 1 žena, 8 svobodných a 1 ženatý, všichni byli občany ČR. Mladiství byli 3 pachatelé, 4 byli ve věku od 21 do 29 roků a po jednom od 30 do 39 a nad 50 roků. Dělnické profese vykonávali 4 pachatelé, 4 byli učni nebo studenti a 1 byl zaměstnán jako manažer. Učni a studenti byli finančně závislí na svých rodičích, 3 pachatelé měli vlastní příjem a u jednoho nebyl zdroj příjmu zjištěn.

Pro trestné činy (provinění) podle hlavy 7., 9 a jiné zvláštní části trestního zákona byli trestně stíháni 3 pachatelé. Z toho u mladistvých 2 x pro provinění krádeže podle § 247 odst. 1 písm. b) tr.zák. a 1 x pro provinění ublížení na zdraví podle § 221 odst. 1 tr.zák. Předchozí odsouzení bylo zjištěno u 3 pachatelů, z toho 2 pachatelé

byli dříve odsouzeni 3 x a více a 1 pachatel byl odsouzen 1 x. Z toho u 2 pachatelů šlo o obecnou a u 1 o speciální recidivu. Z pachatelů, kteří neuzavřeli dohodu byla tedy třetina recidivistů.

Z dokladů založených v trestních spisech bylo dále zjištěno, že 3 pachatelé se poškozeným omluvili za následky, které jim trestnou činností způsobili (2 v průběhu mediace a 1 písemně). U zbývajících pachatelů jsme omluvu nezaznamenali.

V těchto vcelku ojedinělých případech, kdy společné jednání nevedlo k dohodě, byli pachateli převážně muži, mladších věkových skupin, dělnických profesí a osoby připravující se na své budoucí povolání. Spíše než neochota k domluvě to byl nedostatek finančních prostředků, který bránil uzavření oboustranně výhodné dohody. Jestli u všech mediovaných pachatelů byl podíl recidivistů 15 %, v těchto případech byl podstatně vyšší a činil 30 %.

Trestní spisy o **osobních poměrech poškozených** neposkytovaly tolik podkladů pro jejich hodnocení jako údaje o osobách pachatelů. V případech neuzavření dohody byla trestnou činností pachatelů způsobena škoda 7 mužům, 1 ženě a v 1 případě byla poškozena organizace. Ve věku do 17 let byli 2, ve věku od 21 do 29 let byl 1 a ve věku od 30 do 39 let bylo v době mediace 5 poškozených. Vždy po 2 poškozených byli úředníci nebo zaměstnanci, podnikatelé a studenti, 1 byl nezaměstnaný (u jednoho nezjištěno). Trestnou činností jim byla v 5 případech způsobena majetková škoda, ve 3 případech ublížení na zdraví a v 1 případě jiná újma. Jednomu z poškozených byla část způsobené škody uhrazena pachatelem ještě před vstupem PMS. Byl také zjišťován vztah poškozených k pachatelům. V 7 případech nebyl mezi nimi žádný vztah, a v dalších případech rodinný a přátelský.

Osobní údaje o poškozených jsou v těchto případech obdobné údajům ohledně všech mediovaných poškozených, a nelze proto z nich vyvodit žádné závěry ve vztahu k výsledku mediace.

V případech, kdy nedošlo mezi stranami k uzavření dohody o urovnání vztahů a náhradě způsobené škody, byla vždy orgánům činným v trestním řízení podána „Zpráva o výsledku mediace“. Vždy to byla zpráva velmi podrobná (přestože podle metodického standardu PMS postačoval pouze rámcový popis důvodů), ve které byly uvedeny důvody, které bránily

uzavření dohody, byla podepsána probačním úředníkem PMS a ve čtyřech případech i oběma stranami mediace.

Ani v případech, kdy mediace neskončí urovnáním konfliktu a dosažením dohody o náhradě škody mezi pachatelem a poškozeným, nejde o jednoznačný neúspěch mediačního jednání. Již samotný proces mediace může být pro obě strany přínosný. Vzájemné setkání stran je příležitostí k vyjasnění okolností konfliktu. Byly zaznamenány případy určité formy dohody o narovnání narušených vztahů, když při vzájemné komunikaci stran došlo k vyjasnění stanovisek, k pokusu o uzavření dohody, přijetí omluvy, odpuštění apod. Např. ve věci pachatele J.K. se ve Zprávě uvádí: „*Poté proběhla mediace, během níž obviněný vyjádřil lítost nad celou událostí, poškozenému se za své jednání omluvil a vysvětlil důvody tohoto jednání. Poškozený omluvu přijal*“. K uzavření dohody o náhradě škody však v tomto případě nedošlo. Pozitivně nutno hodnotit již ochotu stran využít mediačních služeb, akceptovat celý proces, zájem stran posoudit nabízenou pomoc a ochotu za určitých podmínek si vyhovět. Stejně nutno ocenit i v neúspěšných případech přístupy pracovníků středisek PMS k oběma stranám, jejich trpělivost a snahu být jim nápomocni při řešení konfliktu. Nejen mediace úspěšná, ale i neúspěšná popularizuje mediaci a zvyšuje společenskou prestiž PMS.

Mediace by měla být zahájena co nejdříve po spáchání trestné činnosti a měla by být ukončena nejpozději v době, aby ještě k jejím výsledkům mohl soud přihlídnout při svém rozhodování. Optimální je stav, kdy s výsledky mediace může pracovat již státní zástupce po předložení spisu policejními orgány. Rychlé uspokojení nároků poškozeného a urovnání konfliktní situace je jedním z cílů mediačního řízení a nemalou měrou ovlivňuje nejen konečný výsledek, ale i celkovou délku trestního stíhání. Ve zkoumaných případech jsme proto ani rychlost mediačního řízení nepominuli a její význam nepodcenili.

Tabulka 63: Délka mediačního řízení u PMS

Lhůta konce řízení u PMS	Případů	v %
do 14 dnů	9	15,0
do 1 měsíce	16	26,7
do 6 týdnů	13	21,7
do 2 měsíců	3	5,0
do 3 měsíců	6	10,0
3 měsíce a více	5	8,3
nelze zjistit	8	13,3
CELKEM	60	100,0

Délka řízení byla sledována podle trestních věcí, bez ohledu na počet poškozených. I v případě více poškozených v jedné trestní věci bylo mediační řízení vždy zahájeno a ukončeno ve stejném termínu. Délka mediačního řízení v jednotlivých případech zahrnuje dobu od zaevidování podnětu k zahájení činnosti PMS tak, jak je uvedena v závěrečné zprávě, do předání zprávy o výsledku mediace orgánům činným v trestním řízení podle data doručení uvedeného na jejich razítku. Jednotlivá časová pásma byla nejprve stanovena po 14 dnech (většina případů) a později po jednom měsíci.

Údaj o délce mediačního řízení se nepodařilo zjistit u 13,3 % případů většinou proto, že nebylo vyznačeno doručení zprávy státnímu zastupitelství nebo soudu. Z 52 případů, kde délka trvání mediace byla zjištěna, podle uvedené tabulky 73,1 % všech řízení bylo ukončeno ve lhůtě do 6 týdnů. Pouze 15,4 % řízení bylo ukončeno ve lhůtě delší než 3 měsíce. I v těchto případech však bylo řízení ukončeno ještě před ukončením jednání soudů a výsledky řízení mohly být využity při jeho rozhodování.

V případech, kdy byla orgány činnými v trestním řízení stanovena časová lhůta pro skončení mediace, a bylo ji možno ze spisu zjistit, nedošlo ani v jednom případě k jejímu překročení a nebyla zjištěna ani žádost PMS o její prodloužení. Průměrná délka řízení ve věcech, které skončily dosažením dohody o urovnání konfliktu a náhradě škody činila 44 dnů. V případech, kdy takové dohody nebylo dosaženo, činila průměrná délka mediačního řízení 37 dnů. Byly zaznamenány případy, kdy mediační řízení bylo dohodou ukončeno za 3, 8, 9, 11 a 13 dnů, a na druhé straně i případy, kdy mediační řízení trvalo 4 měsíce a 17 dnů nebo 4 měsíce a 3 dny. Na délku řízení působí různé vlivy, nejčastěji ochota a možnosti účastníků účastnit se jednotlivých úkonů mediace, ale také složitost jednání,

zejména ohledně náhrady škody, zatížení středisek PMS a další. Průměrnou délku mediačního řízení ve sledovaných případech lze označit jako velmi dobrý výsledek práce PMS. Délka řízení neměla podstatnější vliv na kvalitu podaných zpráv a uzavřených dohod.

Jak již bylo uvedeno, včasné zahájení mediačního řízení a délka jeho trvání mají podstatný vliv na trestní řízení. Pokud je mediace ukončena ještě v průběhu přípravného řízení, umožňuje státnímu zástupci její výsledek využít, resp. k němu přihlédnout při jeho rozhodování. Podle trestního řádu a ZSM může vyřídit trestní věc mimosoudními prostředky - odklony (podmíněným zastavením trestního stíhání, narovnáním, podmíněným odložením podání návrhu na potrestání a odstoupením od trestního stíhání mladistvého). Ne ve všech případech státní zástupci této možnosti využili, a podali obžalobu nebo návrh na potrestání i v případech, kdy pro mimosoudní vyřízení trestní věci byly již v době jejich rozhodování splněny zákonné podmínky. Tak např.:

- v trestní věci pachatele P.Š. bylo usnesením samosoudce podmíněně zastaveno trestní stíhání pro trestný čin ublížení na zdraví podle § 221 odst. 1 tr.zák. - před podáním obžaloby byly SZ doručeny písemné materiály střediska PMS a policejní orgán předložil SZ spis se závěrečnou zprávou, v níž uvedl, že případ je vhodný pro postup podle § 307 tr.ř.,
- v trestní věci pachatele D.Z. bylo usnesením samosoudce podmíněně zastaveno trestní stíhání pro trestný čin krádeže podle § 247 odst. 1 písm. b), 2 tr.zák. - zpráva s dohodou o náhradě škody byla SZ doručena dne 14.9.2007 a obžaloba byla podána až dne 12.11.2007,
- v trestní věci ml. D.Z. a ml. J.T. policejní orgán v závěrečné zprávě doporučil postup podle § 307 tr.ř. - SZ však byla podána obžaloba a samosoudce po jejím doručení rozhodl usnesením o podmíněném zastavení trestního stíhání trestní stíhání obou mladistvých pachatelů.

Ve všech těchto případech soud o podmíněném zastavení trestního stíhání podle § 307 tr.ř. rozhodl bez nařízení hlavního líčení, pouze po přezkoumání obžaloby podle § 314c odst. 1 písm. a) tr.ř. Státní zástupce v uvedených případech tento postup bez výhrad akceptoval a stížnost proti usnesením nepodal.

6.3. Postup soudů a středisek PMS po ukončení mediálního řízení

Po doručení obžaloby nebo návrhu na potrestání příslušnému okresnímu soudu bylo k jejich projednání nařízeno hlavní líčení ohledně 31 pachatelů. U zbývajících 29 pachatelů byla jejich věc projednána a bylo rozhodnuto mimo hlavní líčení, ve veřejném nebo v neveřejném zasedání.

Tabulka 64: Rozhodnutí soudů ve věcech dospělých pachatelů

Rozhodnutí soudu o trestech a odklonech	Dohoda uzavřena		Dohoda neuzavřena	
	Případů	v %	Případů	v %
Podmíněný trest OS	10	32,3	3	50,0
Peněžitý trest	-	-	1	16,7
PZTS*	16	51,6	2	33,3
Narovnání	4	12,9	-	-
Postoupení přestupku	1	3,2	-	-
CELKEM	31	100,0	6	100,0

* Podmíněné zastavení trestního stíhání

V případech, kdy mezi pachatelem a poškozeným došlo k dohodě, bylo soudy rozhodnuto o odklonu od standardního trestního řízení u 21 pachatelů (67,8 %) a trest, ve sledovaných případech pouze trest odnětí svobody podmíněně odložený, byl uložen 10 pachatelům (32,2 %). Ve 4 případech byl pachatelům vedle podmíněného trestu uložen i trest zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení motorových vozidel v případech, kdy pachatelé řídili motorová vozidla po předchozím požití alkoholických nápojů. Právě potřeba uložení tohoto trestu bránila v použití odklonu, přestože další podmínky pro tento postup (souhlas, doznání i náhrada škody) byly splněny. Jednomu pachateli, odsouzenému k podmíněnému trestu odnětí svobody, byl podle § 59 odst. 2 tr.zák. uložen zákaz požívání alkoholu ve zkušební době. Dalšímu byl podle § 55 odst. 1 písm.a) uložen trest propadnutí věci (loveckého nože).

Mezi odklony převažuje podmíněné zastavení trestního stíhání (§ 307 tr.ř.), kterým byla řešena více než polovina trestních věcí. Zkušební doba byla pachatelům stanovena v rozmezí od 6 měsíců do dvou let. Podle § 307 odst. 2 tr.ř. byla jednomu pachateli uložena i povinnost, aby ve zkušební době uhradil poškozenému škodu ve výši 10.400 Kč, dle uzavřené dohody o splátkách. Narovnání (§ 309 tr.ř.) bylo schváleno a současně bylo zastaveno trestní stíhání 4 pachatelů. Pachatel Z.K., který byl stíhán pro trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky podle § 201 odst. 1, 2 písm.c) tr.zák. uhradil poškozenému škodu ve výši 20.000 Kč

a složil na účet okresního soudu částku 100.000 Kč, z nichž po 25.000 Kč bylo určeno pro obec B. a pro základní školu v B. a 50.000 Kč na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti. Tyto vysoké částky měly kompenzovat neuložení trestu zákazu řízení motorových vozidel. Ve věci pachatele J.H. samosoudce s poukazem na využití mediace a plnou náhradu způsobené škody dospěl k závěru, že jednání pachatele, posouzené jako trestný čin krádeže podle § 247 odst. 1 písm. e) tr.ř., nedosahuje takového stupně společenské nebezpečnosti, aby šlo o trestný čin a trestní věc podle § 314c odst. 1 písm. a) tr.ř. za použití § 188 odst. 1 písm. b) a § 171 odst. 1 tr.ř. postoupil k projednání jako přestupek.

V případech, kdy nedošlo k dohodě o urovnání vztahů a způsobu náhrady škody, byl poměr odsuzujících rozhodnutí a aplikace odklonů obrácený, jako důsledek nesplnění základní podmínky po odklon, kterou je náhrady škody nebo jiná opatření k její náhradě.

Tabulka 65: Rozhodnutí soudů ve věcech mladistvých pachatelů

Rozhodnutí soudu o opatřeních a odklonech	Dohoda uzavřena		Dohoda neuzavřena	
	Případů	v %	Případů	v %
Tr.opatření PO	2	10,0	-	-
Tr.opatření OPP	4	20,0	-	-
PZTS	6	30,0	-	-
Upuštěno od tr. opatření	3	15,0	-	-
Podmíněně upuštěno od tr. opatření	5	25,0	2	66,6
Odstoupeno od trestního stíhání	-	-	1	33,3
CELKEM	20	100,0	3	100,0

U mladistvých dává ZSM široké možnosti alternativ k potrestání, jimiž se dosahuje splnění účelu tohoto zákona. V případech uzavření dohody při mediaci bylo mladistvým pachatelům uloženo trestní opatření v 6 případech (30 %) a alternativních postupů bylo využito v 8 případech (70 %). Jejich poměr je téměř shodný jako u pachatelů dospělých. Z trestních opatření byly 4 mladistvým uloženy obecně prospěšné práce ve výměře 2 x 60, 90 a 100 hodin. Jednomu mladistvému byl vedle trestu OPP uložen i trest zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení motorových vozidel na dobu 2 roků. Podmíněně odložený trest odnětí svobody byl uložen dvěma mladistvým, z toho jednomu ve spojení s výchovnou povinností podle § 18 odst. 1 ZSM (nevynechávat vyučovací hodiny v odborném i praktickém výcviku).

Využívanou alternativou k potrestání mladistvých pachatelů bylo, tak jako u dospělých pachatelů, podmíněné zastavení trestního stíhání. Soudy pro mládež takto rozhodly u 6 mladistvých pachatelů. Dvěma mladistvým byla podle § 307 odst. 3 tr.ř. uložena i povinnost nahradit způsobenou škodu podle uzavřené dohody. Jednomu mladistvému byla navíc podle § 18 odst. 1 písm.c) ZSM uložena výchovná povinnost vykonat ve svém volném čase obecně prospěšnou činnost v trvání 30 hodin.

Další alternativou k potrestání, specifickou pouze pro mladistvé, je rozhodnutí o upuštění od uložení trestního opatření. Bez podmínky (§ 11 ZSM) bylo ve sledovaných věcech upuštěno od uložení trestního opatření u 3 mladistvých pachatelů a podmíněně (§ 14 ZSM) bylo upuštěno od uložení trestního opatření u 5 mladistvých pachatelů. ZSM v ustanovení § 12 písm. b) dává soudu pro mládež možnost zvolit jako alternativu k potrestání mladistvého uložení výchovného nebo ochranného opatření. Tento postup soudy pro mládež zvolily v případech, kdy s ohledem na ukládané opatření nebylo nutno k dosažení účelu zákona ukládat trestní opatření. Soudy pro mládež uložily tato výchovná opatření:

- 4 mladistvým výchovné opatření dohled probačního úředníka (§ 16 ZSM), 2 x na dobu 10 měsíců a 2 x na dobu jednoho roku,
- 5 mladistvým byla uložena výchovná povinnost ve zkušební době stanovené při podmíněném upuštění od trestního opatření nahradit podle svých sil škodu způsobenou proviněním (§ 18 odst. 1 písm. e) ZSM),
- jednomu mladistvému vedle výchovného opatření dohledu probačního úředníka byla uložena i výchovná povinnost nadále spolupracovat s psychiatrem FN Motol MUDr. P. a dále spolupracovat s kurátorkou pro mládež OSPOD (§ 18 odst. 1 písm. g) ZSM).

Neuzavření dohody u mladistvých pachatelů nebránilo využití alternativ k potrestání, když u podmíněného upuštění od trestního opatření (u 2 ml.) a ani u odstoupení od trestního stíhání (1 ml.) zákon nepožaduje, aby k době rozhodnutí byly vypořádány všechny škodlivé následky spáchaného provinění.

Rozhodování obecných soudů i soudů pro mládež o trestech, opatřeních a alternativních postupech ve sledovaných trestních věcech dospělých pachatelů i mladistvých jednoznačně prokázalo prospěšnost mediačního řízení v kombinaci se soudním řešením případů.

Trestní řád zná čtyři základní způsoby rozhodnutí, kterými jsou rozsudek, trestní příkaz, usnesení a jiná rozhodnutí. Ve zkoumaných trestních věcech bylo o vině a trestu meritorně rozhodnuto rozsudkem u 19 pachatelů a trestním příkazem bylo rozhodnuto u 13 pachatelů. Ve zbývajících případech bylo rozhodnuto usnesením, které u podmíněného zastavení trestního stíhání a u podmíněného upuštění od trestního opatření do osvědčení není rozhodnutím konečným. Zjednodušený písemný rozsudek podle § 314d odst. 3 tr.ř., který neobsahuje odůvodnění, byl vyhotoven v 11 případech ohledně 16 pachatelů. Odůvodnění neobsahuje ani trestní příkaz (§ 314f odst. 1 tr.ř.). Jinak nezbytnou náležitostí písemného vyhotovení rozsudku a usnesení, pokud zákon nestanoví něco jiného, je jejich odůvodnění. Náležitosti odůvodnění rozsudku stanoví ustanovení § 125 tr.ř. a náležitosti usnesení ustanovení § 134 odst. 2 tr.ř. Z odůvodnění rozhodnutí by mělo být zřejmé, jaké skutečnosti soud vzal za prokázané, proč tak rozhodl a mělo by působit i výchovně na pachatele i na další členy společnosti.

V trestních spisech, kde proběhla mediace, byly založeny zprávy o jejím průběhu a výsledku, dohoda o uzavřené náhradě škody nebo o jiném odstranění následků trestné činnosti a další přílohy, které byly v průběhu mediace opatřeny, včetně vyjádření stran ke způsobu ukončení trestní věci (souhlasy k podmíněnému zastavení trestního stíhání a narovnání). Pokud byly jako důkaz v řízení před soudem provedeny, jejich vyhodnocení mělo být součástí odůvodnění soudních rozhodnutí. Bylo zjištěno, že ne ve všech případech bylo takto postupováno, když 13 odůvodnění rozhodnutí se o mediaci na střediscích PMS a výsledcích jejich činnosti vůbec nezmiňuje, přestože z nich při svém rozhodování vychází, nebo se omezuje jen na obecné konstatování o splnění podmínek pro odklon. Na druhé straně byla zjištěna rozhodnutí, které se touto problematikou velmi pečlivě zabývají. Tak např.:

- v trestní věci pachatele A.P., kde soud rozhodl o narovnání podle § 309 odst. 1 tr.ř. , je v odůvodnění usnesení uvedeno, že *„Obviněný kontaktoval středisko probační a mediační služby sám, na domluvené konzultace se dostavoval vždy řádně, všechny důležité informace věrohodně doložil, od počátku měl zájem setkat se s poškozeným, vysvětlit mu své jednání, omluvit se a vše mu vynahradit. Škodu plně nahradil*

ke spokojenosti poškozeného, a to ve výši 2.500 Kč. Současně poškozený potvrdil, že po úhradě nemá vůči obžalovanému žádné další nároky na náhradu škody v souvislosti s předmětným trestným činem. Stejně tak poškozený Ch. přijal omluvu obžalovaného P.“,

- v odůvodnění usnesení o PZTS ml. O.B. se uvádí, že „Ze zprávy Probační a mediační služby v... vyplynulo, že obžalovaný spolupracoval se střediskem PMS již v přípravném řízení, svého jednání litoval, souhlasil s uložením výchovného opatření společensky prospěšných prací. Poškozený rovněž spolupracoval s probační a mediační službou, měl možnost na individuální konzultaci hovořit o dopadu událostí na svůj život. Obžalovaný s přímou mediací souhlasil, přímá mediace proběhla za účasti zákonných zástupců, obžalovaný se poškozenému omluvil, ten omluvu přijal, za pomoci matky se pak vyrovnali i se způsobenou škodou. Dle závěru pracovníků probační a mediační služby mediace splnila svůj účel, a to v nápravě vztahu mezi pachatelem a obětí. Probační a mediační služba navrhla, aby trestní stíhání obžalovaného bylo podmíněně zastaveno a byla mladistvému uložena výchovná povinnost společensky prospěšných prací a aby mu bylo uloženo výchovné omezení, aby řádně docházel do školy a nedopouštěl se neomluvené absence.“,
- v usnesení o PZTS pachatele L.O. se uvádí, že „Dále bylo zjištěno ze zprávy PMS ze dne 18.4.2007 o výsledku proběhlé mediace, že obviněný se poškozenému na středisku PMS ve ... omluvil, nabídnul mu jednání o náhradě škody, z doložené dohody vyplývá, že obviněný zaplatil jako kompenzaci za způsobenou újmu poškozenému F. částku ve výši 15.000,- Kč, převzetí této částky potvrdil poškozený podpisem na uvedené dohodě. Poškozený dále prohlásil, že kompenzaci za způsobenou újmu přijímá, považuje ji za dostatečnou a úplnou náhradu způsobené škody. Ze sdělení Zdravotní pojišťovny MV ČR ze dne 12.4.2007 dále vyplývá, že obviněný zaplatil této zdravotní pojišťovně škodu ve výši 4.524,- Kč, tato zdravotní pojišťovna prohlásila, že považuje způsobenou škodu vzniklou úhradou lékařské péče za zcela uhrazenou a vzala své připojení k trestnímu řízení s nárokem na náhradu škody v celém rozsahu zpět“.

V některých ze sledovaných případů činnost středisek PMS pokračovala i po pravomocném meritorním nebo mezitímním rozhodnutí soudů. Celkem v 9 případech samosoudce písemně pověřil příslušné středisko k výkonu probační činnosti. Ve věci pachatelů A.D. a K.K., kde bylo rozhodnuto podle § 307 odst. 1 tr.ř. o PZTS, samosoudkyně

nejprve učinila písemný dotaz na středisko PMS, zda jim kapacita dovoluje převzít sledování obou pachatelů ve zkušební době. Teprve po kladné odpovědi vyhotovila písemné pověření k výkonu probační činnosti. Ve věci pachatele ml. P.Ř. naopak samosoudce písemně středisku PMS po rozhodnutí o PZTS sděluje, že další činností v této věci je nepověřuje. Sledování a kontrola chování pachatelů a plnění uložených podmínek bylo sledováno zejména v případech, kde došlo k uložení dohledu, trestu obecně prospěšné práce nebo ve zkušební době u PZTS. Např. středisko PMS soudu sděluje, že pachatel J.V. nevykonává uložený trest obecně prospěšné práce a že byl znovu odsouzen. Na toto sdělení soud reagoval postupem podle § 45a odst. 4 tr.zák. Iniciativně byly probačními úředníky podávány soudům zprávy o plnění dohod o náhradě způsobené škody v případech, kde bylo mezi pachatelem a poškozeným domluveno plnění ve splátkách. Např. ve věci pachatele P.S. probační úředník soudu sděluje, že došlo k náhradám škody VZP ČR i poškozenému J.H. a jako přílohy předkládá pokladní stvrzenku VZP ČR a dva výpisy z účtu KB.

Dále jsme sledovali průběh výkonu všech uložených trestů a odklonů od standardního řízení v případech, kde byla stanovena zkušební doba jako důsledek podmíněného charakteru takového rozhodnutí. Zvlášť byly sledovány případy, kde došlo k uzavření dohody, a případy, kde mediační jednání k takovému výsledkem nedospělo a dohoda nebyla uzavřena.

Tabulka 66: Způsob ukončení trestů a odklonů

Ukončení trestů a odklonů	Dohoda uzavřena		Dohoda neuzavřena	
	Případů	v %	Případů	v %
Nepřichází v úvahu (narovnání, PT aj.)	8	15,7	2	22,2
Rozhodnuto o osvědčení ve zkušební lhůtě	22	43,1	4	44,5
Osvědčení zákonnou fikcí	2	3,9	-	-
Výkon trestu OPP	4	7,9	-	-
Pokračováno u PZTS (§ 308/1 tr.ř.)	2	3,9	-	-
Nañízen výkon PO trestu (§ 60/1 tr.z.)	1	2,0	-	-
Zatím nerozhodnuto	12	23,5	3	33,3
CELKEM	51	100,0	9	100,0

Pachatelé, kterým byla soudem stanovena zkušební doba, mohou být osvědčeni za předpokladu, že vedli řádný život, nahradili způsobenou škodu a vyhověli všem dalším podmínkám a omezením. Ve zkoumaných případech byla zkušební doba stanovena soudními rozhodnutími 46 pachatelům. Zkušební doba běžela nebo po jejím ukončení ještě nebylo soudem rozhodnuto u 15 pachatelů. U 31 pachatelů bylo rozhodováno o splnění podmínek

zkušební doby a pouze u 3 pachatelů soudy zjistily, že podmínky pro osvědčení nebyly splněny. V těchto případech bylo rozhodnuto o pokračování v trestním stíhání u 2 pachatelů a o nařízení výkonu trestu odnětí svobody podmíněně odloženého u 1 pachatele. V případech, kdy k dohodě nedošlo, soudy rozhodly buď o osvědčení, nebo zkušební lhůta ještě neskončila. Trest obecně prospěšné práce řádně vykonali všichni pachatelé.

Důvodem pro pokračování v trestním stíhání po podmíněném zastavení trestního stíhání a pro nařízení výkonu podmíněně odloženého trestu odnětí svobody bylo vždy zjištění, že pachatelé ve zkušební době nevedli řádný život, když byli pravomocně odsouzeni za další trestnou činnost:

- pachatelce ml. A.K. bylo za provinění výtržnictví podle § 202 odst. 1 tr.zák., krádeže podle § 247 odst. 1 písm. b) tr.zák. a poškození cizí věci podle § 257 odst. 1 tr.zák. uloženo úhrnné trestní opatření v trvání 4 měsíců, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu 20 měs. - ve zkušební době byla 2 x odsouzena opět za provinění krádeže a bylo jí uloženo trestní opatření odnětí svobody v trvání 3 měsíců a OPP ve výměře 100 hod., jehož zbytek byl přeměněn v trestní opatření odnětí svobody v trvání 44 dnů - usnesením ze dne 4.12.2008 bylo podle § 60 odst. 1 tr.zák. rozhodnuto o výkonu trestního opatření v trvání 4 měsíců, pro jehož výkon byla zařazena odděleně od ostatních odsouzených;
- pachatel J.V. byl za trestný čin krádeže podle § 247 odst. 1 písm. b) tr.zák. odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání 5 měsíců, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu 1 a1/2 roku - ve zkušební době byl 2 x pravomocně odsouzen za jinou trestnou činnost, vždy k trestu OPP, které řádně nevykonával - usnesením ze dne 9.4.2009 bylo rozhodnuto o nařízení výkonu trestu odnětí svobody v trvání 5 měsíců s výkonem ve věznici s dozorem;
- trestní stíhání ml. O.B. pro provinění krádeže podle § 247 odst. 1 písm. a), d) tr.zák. bylo podle § 307 odst. 1 tr.ř. podmíněně zastaveno a podle § 307 odst. 2 tr.ř. mu byla stanovena zkušební doba v trvání 10 měsíců - podle § 308 odst. 1 tr.ř. bylo rozhodnuto o pokračování v trestním stíhání pachatele a podle § 37 tr.zák. bylo upuštěno od uložení souhrnného trestu - důvodem pro pokračování byla dvě odsouzení pro provinění podvodu podle § 250 odst. 1 tr.zák. a loupeže podle § 234 odst. 1 tr.zák.

Z trestních spisů bylo zjištěno, že trestné činnosti ve zkušební době se dopustili i další 4 pachatelé, všichni v době do 1 roku od odsouzení v mediované trestní věci. V době, kdy jsme měli trestní spisy k dispozici, tato odsouzení ještě pro ně neměla takové důsledky, jako ve shora uvedených případech. Ve věci ml. P.Ř. byly zjištěny závady v chování, oznámení pro přestupky i útoky z výchovného ústavu, kde byl umístěn. Na tato zjištění samosoudce reagoval záznamem ve spise, že nebude rozhodovat o osvědčení a dojde k němu fikcí ze zákona.

Z trestních spisů jsme zjišťovali délku trestního řízení od jeho zahájení do právní moci soudního rozhodnutí a délku soudního řízení od podání obžaloby nebo návrhu na potrestání do právní moci soudního rozhodnutí. V **Tabulce 67** je podle zvolených časových pásem uvedena celková délka trestního stíhání v trestních věcech, v nichž proběhla mediace. Jde o úsek řízení od zahájení trestního stíhání až do právní moci rozsudku nebo jiného soudního rozhodnutí.

Tabulka 67: Celková délka trestního stíhání

Délka	Případů	v %
do 2 měs.	6	10,0
od 2 do 3 měs.	12	20,0
od 3 do 4 měs.	11	18,4
od 4 do 6 měs.	20	33,3
od 6 měs. do 1 roku	8	13,3
od 1 do 2 roků	3	5,0
CELKEM	60	100,0

Ve sledovaných trestních věcech byla téměř polovina trestních stíhání ukončena ve lhůtě do 4 měsíců a třetina trestních věcí ve lhůtě od 4 do 6 měsíců. Pouze 3 trestní věci (5,0 %) skončily ve lhůtách od 1 do 2 roků. Průměr trestního stíhání na jednu ukončenou trestní věc činil 4,4 měsíce.

Ve sledovaných trestních věcech jsme dále zjišťovali i délku řízení před soudy, tedy úsek trestního stíhání od podání obžaloby nebo návrhu na potrestání do pravomocného ukončení soudního řízení. Podle statistických přehledů MSp průměrná délka řízení u odsouzených osob pro trestné činy v roce 2007 činila 7,4 měsíce. Ve stejném období ve sledovaných věcech trvalo řízení podstatně kratší dobu, v průměru 2,3 měsíce. U tohoto zjištění, tak jako u délky

celého trestního stíhání, je však nutno brát v úvahu, že pro mediační řízení byly zvoleny méně závažné trestné činy, většinou majetkové delikty s malou škodou a méně agresivní násilné trestné činy, skutkově nepříliš složité, pachateli většinou doznané a s minimálním využitím řádných opravných prostředků. Řada trestních věcí byla v průběhu mediačního řízení dostatečně připravena pro rozhodnutí soudu v některém ze zvláštních druhů řízení. Tyto skutečnosti měly zásadní vliv na délku trestního stíhání v obou sledovaných případech, a proto z rozdílné průměrné délky řízení, mezi statistickým a naším zjištěním, nelze vyvozovat podstatnější závěry. Je však nesporné, že mediace v žádném případě trestní stíhání neprodlužuje, ale naopak jeho rychlé ukončení usnadňuje.

7. Zkušenosti probačních úředníků s mediací mezi obětí a pachatelem

POZNÁMKA: V rámci expertní spolupráce při výzkumu mediace jsme se obrátili na Mgr. Michala Špejru, vedoucího střediska Probační a mediační služby v Praze, s žádostí o zpracování studie zaměřené na praktické zkušenosti probačního úředníka s mediací mezi obětí a pachatelem. Pohled experta umožňuje dozvědět se více o práci mediátora s obětí a pachatelem během mediačního procesu a také o nejčastějších těžkostech spojených s řešením trestních konfliktů prostřednictvím mediace.

Cílem této části práce je seznámit čtenáře se zkušenostmi s prováděním mediace v trestní justici, resp. mediace mezi obětí a pachatelem z pohledu dosavadní praxe Probační a mediační služby ČR. Vedle poznatků z praxe, které tvoří stěžejní část, nechává čtenáři nahlédnout i do existujících forem spolupráce s justičními partnery v oblasti mediace a prostřednictvím komentářů poskytne informace o existenci klíčových dokumentů z oblasti legislativy a metodických postupů, které výrazným způsobem ovlivňují praxi provádění mediačních činností v trestních věcech v prostředí celé ČR.

Při zpracování tohoto materiálu autor vedle svých praktických zkušeností s prováděním mediací mezi obětí a pachatelem čerpal z poznatků ostatních kolegů mediátorů, působících v Probační a mediační službě ČR. Dalšími důležitými zdroji byla statistická databáze Probační a mediační služby a výsledky dotazníkového šetření, které bylo provedeno pro účely této práce. Z hlediska užití metod a technik výzkumu byla pro studii zvolena analýza odborných pramenů souvisejících s danou problematikou, analýza statistických údajů Probační a mediační služby ČR a dotazníkové šetření mezi mediátory působícími v praxi Probační a mediační služby ČR.

7.1. Součinnost Probační a mediační služby ČR a justičních partnerů při mediaci

Mediaci jako alternativní metodu řešení konfliktů mohou v rámci projednávání trestních věcí provádět pracovníci Probační a mediační služby ČR od 1. 1. 2001, tj. od účinnosti zákona č. 257/2000 Sb. (dále jen zákon o PMS). Tuto mimoprocenální formu alternativního řešení trestních věcí lze při splnění zákonných podmínek využívat v zásadě kdykoliv během

celého průběhu trestního řízení, tedy nejen ve fázi řízení přípravného, resp. před meritorním rozhodnutí věci, ale i v řízení vykonávacím.

Z praktického pohledu je kvalita spolupráce s justičními partnery velmi důležitá zejména pro oblast získávání dostatečně velkého množství vhodných podnětů pro eventuální uplatnění mediace. Probační a mediační služba ČR od samého počátku své existence usiluje o to, aby příslušné orgány činné v trestním řízení více akceptovaly její roli v přípravném řízení, které nabízí pro strany konfliktu vzniklého v souvislosti s trestným činem nejvíce příležitostí aktivně se na řešení následků trestného činu podílet. Vzhledem k tomu, že užití mediace v trestní justici vychází z předpokladu, kdy je na trestný čin nahlíženo jako na projev určitého konfliktu mezi pachatelem a obětí nebo jako na čin, který takový konflikt vyvolal⁵⁸, je z hlediska motivace případných účastníků mediace žádoucí, aby do této formy řešení měly obě strany, tj. pachatel a oběť, šanci vstupovat co možná nejdříve po spáchání trestného činu, resp. vzniku konfliktu. Z tohoto důvodu je pro mediace v PMS zahájení činnosti na případu ještě ve fázi přípravného řízení, event. v řízení před soudem, naprosto klíčové.

I když se v průběhu let podíl činností PMS v jednotlivých fázích trestního řízení mění, stále zůstává skutečností, že drtivá většina činností služby spadá do oblasti vykonávacího řízení. Historicky nejmenší podíl činností PMS v přípravném řízení a řízení před soudem byl zaznamenán v roce 2001, kdy představoval 12,5 % (tj. 2 401 případů) z celkového nápadu 19 214 všech případů v daném roce. Tento nejnižší poměr případů v přípravném řízení zcela nepochybně souvisel s celkovou situací PMS v jejím prvním roce fungování jako nové instituce v justici, kdy vůči justičním partnerům teprve postupně definovala své strategie a priority.

Největší skokový nárůst podílu činností v přípravném řízení a řízení před soudem se odehrál hned v následujícím roce 2002, kdy se tento podíl zvýšil téměř dvojnásobně na 21,6 % (tj. 6 323 případů z celkového počtu 22 970 všech případů). Tuto zásadní změnu lze přičítat jednak na prvním místě aktivní snaze služby při prosazování své priority včasné intervence v rámci absolvovaných jednání s justičními partnery a také vydání strategického dokumentu pro spolupráci s PMS, a sice Pokynu obecné povahy NSZ č. 4/2001

⁵⁸ Srov. Doubravová, D., Ouředníková, L., Sotolář, A.: Modelový projekt Probační a mediační služby se zaměřením na osoby užívající drogy. In: *Éthum*, 24/99.

ze dne 13. 12. 2001, který mimo jiné upravuje součinnost státních zástupců s PMS v oblasti přípravného řízení.

V průběhu dalších let fungování PMS již k podobnému skokovému nárůstu v podílu počtu podnětů v přípravném řízení u agendy dospělých nedochází a v meziročních srovnáních tento kolísá v rozsahu o cca 2 %, přičemž pokračování ve vzrůstající tendenci se zastavilo v roce 2004, kdy PMS evidovala celkem 7 536 případů v přípravném řízení, které tak zaujímaly 26,5 % z celkového nápadu 28 403 veškerých nových případů v daném roce.

Od roku 2004 lze naopak vysledovat pozvolný klesající trend až na 20 % podíl případů v přípravném řízení v roce 2008 (tj. 5 092 podnětů z celkových 25 456 všech případů evidovaných v daném roce). Pro oblast mediace byl v tomto období již v účinnosti další strategický dokument, a sice Metodický pokyn ředitele úřadu služby kriminální policie a vyšetřování Policejního prezidia ČR z 29. prosince 2004, upravující součinnost Policie ČR s PMS. Tento pokyn mimo jiné výslovně stanovuje policejnímu orgánu povinnost vyrozumívát příslušné středisko PMS o trestních věcech vhodných k mediaci tak, aby mediace mohla být využita od počátku trestního stíhání. Z meziročních srovnání podnětů od policie vyplývá, že se účinnost tohoto pokynu z hlediska statistického sledování podnětů příliš neprojevila. V roce 2004 PMS evidovala celkem 1 310 podnětů od policejních orgánů, což v daném roce představovalo 26,0 % z celkového počtu 5 042 všech podnětů k zahájení činnosti PMS v rámci přípravného řízení. V následujícím roce 2005 sice podíl podnětů od policie představoval 28,3 % z celkového počtu 4 017 všech podnětů v přípravném řízení, v absolutních číslech však tento podíl reprezentoval 1 136 případů, tedy fakticky méně podnětů od policie než v předchozím roce 2004. Od roku 2006 lze v oblasti podnětů od policie v agendě dospělých zaznamenat jednoznačně celkově výraznější klesající trend, a to až na 16,6 % (tj. 509 podnětů) v roce 2008 z celkového objemu 3 058 všech podnětů k zahájení činnosti PMS v přípravném řízení.

I když by se dalo očekávat, že z povahy věci bude PMS ve fázi před rozhodnutím vykonávat své činnosti zejména z podnětu policie a státních zastupitelství, ze srovnání statistických údajů jasně vyplývá, že po dobu šesti let od vzniku služby v agendě dospělých jednoznačně převládaly podněty od soudů, které se v průměru pohybovaly kolem 35 % podílu ze všech podnětů. Ke změně tohoto trendu došlo až v roce 2007, kdy PMS poprvé zaznamenala v oblasti své činnosti, ve fázi před rozhodnutím, zvýšený podíl počtu podnětů

od státních zástupců a naopak podíl případů z podnětu soudů v rámci řízení před soudem mírně klesl. Postupný pokles podnětů od soudů k činnosti PMS ve fázi řízení před soudem lze pozorovat i v následujících letech. Naproti tomu zřetelně vzrůstající trend v počtu podnětů od státních zástupců lze vysledovat od roku 2006, kde z 802 podnětů (tj. 24,1 % z celkového počtu všech 3 332 podnětů v přípravném řízení agendy dospělých v roce 2006) došlo v roce 2008 ke zvýšení až na 1 133 podnětů od státních zástupců (tj. 37,1 % z celkového počtu všech 3 058 podnětů v přípravném řízení agendy dospělých v daném roce).

Jinou situaci lze pozorovat v agendě mladistvých, kde k velkému nárůstu podnětů ze strany orgánů činných v trestním řízení došlo dle očekávání v roce 2004, a to v souvislosti s účinností Zákona č. 218/2003 Sb. Ve stejné agendě je možné vysledovat v meziročním srovnání let 2005 až 2008 faktický průběžný nárůst počtu podnětů od státních zástupců, a to z 492 (tj. 26 % z celkového počtu 1 891 všech podnětů v agendě mladistvých) v roce 2005 na 705 (tj. 33 % z celkového počtu 2 122 všech podnětů v agendě mladistvých) v roce 2008. Podíl podnětů od policie, vyjádřený v procentech k celkovému nápadu, sice v meziročním srovnání kolísá, ale fakticky v agendě mladistvých představuje vždy největší počet případů ze všech podnětů v jednotlivých letech. Nejvyšší počet případů od policie byl v agendě mladistvých zaznamenán v roce 2007, kdy představoval 1 060 případů (tj. 44 % z celkového počtu všech 2 413 podnětů). V následujícím roce 2008 pak činil již jen 830 případů (tj. 39 % z celkového počtu 2 122 podnětů). Co se týká podílu podnětů od soudu, lze v agendě mládeže u tohoto typu podnětu vysledovat zřetelný klesající trend. Zatímco v roce 2005 PMS eviduje celkem 390 případů mladistvých z podnětu soudu, což představovalo v daném roce 21 % z celkového počtu 1 890 podnětů, v roce 2008 PMS eviduje již jen 231 případů, což představuje 11 % z celkového počtu 2 122 podnětů v agendě mladistvých v roce 2008.

Popis vývoje trendů z hlediska procentuálního vyjádření podílu počtu jednotlivých podnětů k celkovému nápadu však vypovídá toliko o rozložení iniciativy jednotlivých zadavatelů, kterými vedle orgánů činných v trestním řízení jsou v tomto smyslu také obvinění, poškození, jejich právní zástupci apod. Z hlediska poskytnutí informace o faktickém nápadu nových věcí však může být v případě agendy dospělých zavádějící, neboť, na rozdíl od agendy mladistvých, celkové počty případů dospělých v přípravném řízení a řízení před soudem průběžně klesají. Zatímco v roce 2002 činil celkový počet všech podnětů, tj. 100 %, 6 323

případů, v roce 2008 je počet případů vykazovaný v agendě dospělých téměř poloviční, přičemž stejných 100 % zde reprezentuje 3 058 případů.

Na základě meziročního srovnání počtu podnětů od policie a státního zastupitelství v agendě dospělých se dá zjednodušeně konstatovat, že nárůst počtu podnětů od státních zástupců je v posledních letech vždy doprovázen přibližně podobným poklesem počtu podnětů od policejních orgánů, a naopak. Celkový snímek rozložení jednotlivých podnětů ze strany orgánů činných v trestním řízení za období posledních tří let signalizuje, že se iniciativy justičních partnerů v pověřování k činnostem PMS relativně ustálily ve prospěch mírně vzrůstajícího trendu zvyšování podnětů od justičních partnerů působících v rámci přípravného řízení. Nepochybně i nadále zůstane prioritou PMS tento trend podporovat a současně usilovat o jeho ještě větší progres.

7.2. Standardizace postupů a odborných činností v oblasti mediace a jejich promítnutí do praxe

Tato podkapitola se zaměřuje na představení existujících dokumentů, důležitých pro oblast provádění mediace mezi obětí a pachatelem. Vzhledem k tomu, že mezi možnými subjekty, které mohou rovněž mediaci v trestních věcech vykonávat, zaujímá PMS, jako instituce resortu Ministerstva spravedlnosti, v oblasti mediace v trestním řízení dominantní postavení, je zřejmé, že se tyto dokumenty budou vztahovat převážně k činnosti této služby. Výčet těchto materiálů zahrnuje popis jak zákonné úpravy, tak i dalších souvisejících strategických materiálů, které z platné právní úpravy přímo vycházejí a svým obsahem v celkovém souhrnu tvoří ucelenou páteř pro tzv. casemanagement v oblasti řešení trestních věci formou mediace.

7.2.1. Vybraná ustanovení zákona č. 257/2000 Sb.

Základní legislativní rámec mediace v trestních věcech tvoří zákon č. 257/2000 Sb. o Probační a mediální službě (dále jen zákon o PMS), který jednak pro tento účel mediaci definuje a dále pro tuto oblast stanovuje další podmínky, na základě kterých pracovníci PMS, mediátoři, tuto činnost provádějí.

V zákoně o PMS, který v současné platné legislativě jako jediný tuto odbornou oblast vymezuje, je mediace definována jako „mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a dále jako činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením“ (srov. § 2 zákona č. 257/2000 Sb.). Důležitou podmínkou pro provádění mediace, kterou zákon o PMS v § 2 stanoví, je výslovný souhlas obviněného a poškozeného s tímto způsobem řešení sporu.

Ze zákona o PMS vyplývá, že pracovníci služby provádějí v rámci své působnosti úkony na pokyn orgánů činných v trestním řízení. Výjimku představuje pouze oblast mediace, kde lze úkony provádět i bez takového pokynu. Tím se pro strany konfliktu vzniklého v souvislosti se spáchaným trestným činem, tj. pro pachatele a oběti, otevírá možnost obrátit se přímo na PMS bez toho, aniž by jim k tomu vyslovil souhlas příslušný orgán činný v trestním řízení. PMS může zahájit své činnosti v přípravném řízení a řízení před soudem také na základě podnětu obhájce, zmocněnce, případně dalších zainteresovaných stran. Z provedené analýzy statistických údajů shromážděných za období let 2006 - 2008 v databázi PMS, týkající se evidence podnětů v oblasti přípravného řízení a řízení před soudem vyplývá, že z celkového počtu 14 942⁵⁹ případů v přípravném řízení tvořily podněty od orgánů činných v trestním řízení celkem 79,6 %, podněty od obviněných a poškozených dohromady celkem 16,9 % z celkového objemu podnětů. Jasně tedy převažuje způsob, kdy služba zahajuje svou činnost na základě podnětu, resp. pokynu orgánů činných v trestním řízení.

S nabídkou spolupráce se mohou na strany trestního řízení obracet i samotní pracovníci PMS, a to např. na základě vlastního vytipování vhodného případu pro eventuální uplatnění mediace. Této možnosti využívá PMS na základě svého práva ze zákona o PMS, který v § 4 vymezuje PMS v rámci její působnosti právo nahlížet do trestních spisů vedených u soudu, státního zastupitelství a Policie ČR.

Bez ohledu z jakého podnětu PMS do případu vstupuje, to zda nakonec bude mediace provedena, záleží také na samotném pachateli a oběti. Mediaci tedy nelze stranám konfliktu jakkoliv nařídit, ale ze zákona ji lze provádět jen s jejich výslovným souhlasem. Tím je dodržena také obecná zásada mediace, uplatňovaná i mimo kontext trestní justice, a sice její dobrovolnost.

---

⁵⁹ Počet nezahrnuje případy evidované v rámci náhrady vazby dohledem.

I když zákon o PMS v § 7 umožňuje pracovníkům služby provádět úkony mediace i bez pokynu orgánů činných v trestním řízení, vzájemná informovanost mezi těmito orgány a PMS je rovněž ze zákona o PMS zajištěna tím, že v takovém případě PMS příslušný orgán činný v trestním řízení neprodleně informuje. Ten pak může rozhodnout o ukončení činnosti PMS v rámci již započatých mediačních činností. Tím je mimo jiné také ošetřeno riziko případného maření úkonů vyšetřování. Toto ustanovení § 7 zákona o PMS rovněž reflektuje Doporučení Rady Evropy č. R (99)19, které svým obsahem definuje hlavní principy mediace v trestních věcech a které byly rovněž zapracovány i do obsahu ustanovení zákona o PMS, vztahujících se k mediaci. V tomto konkrétním případě je zde reflektován princip Doporučení, který stanovuje, že rozhodnutí předat trestní věc k mediaci, stejně jako i hodnocení výsledku mediačního řízení by mělo být ponecháno v kompetenci justičních autorit⁶⁰. Podobně i v zákoně stanovená podmínka souhlasu obou stran s prováděním mediace vychází ze zmiňovaného Doporučení, které pro členské země EU tvoří strategický dokument pro utváření legislativy v oblasti mediace v trestních věcech.

Pro zajištění podmínek bezpečného průběhu procesu mediace k jeho účastníkům zákon o PMS obsahuje dvě důležitá ustanovení, a sice v § 7 odst. 5, kde stanovuje zákaz provádění mediace v případě, kdy mediátor současně ve stejné věci vykonává úkony probace, tedy provádí kontrolu, a dále v ustanovení § 9 odst. 2, který stanovuje, že mediátora nelze v návaznosti na jeho mediační činnost vyslýchat ke skutkovým okolnostem, které se při mediaci dozvěděl. Tímto je pro účastníky mediace zajištěno, aby se mohli v rámci řešení konfliktu dotýkat i takových témat, která by v jiném případě mohla být problematická z hlediska např. možné strategie obhajoby. Mlčenlivost může být prolomena pouze v případech zákonem uložené povinnosti přezkázat spáchání trestného činu nebo jeho oznámení. I toto ustanovení rovněž koresponduje s jedním z doporučení Rady Evropy, které hovoří o tom, že pokud se mediátor v průběhu mediace dozví o spáchání trestného činu, měl by tuto informaci sdělit kompetentním orgánům, a to i navzdory zásady důvěrnosti mediace⁶¹.

⁶⁰ Ouředníčková, L., aj.: Příručka pro probaci a mediaci. Dodatek k doporučení č. R (99) 19. Praha: SPJ 2001.

⁶¹ Ouředníčková, L., aj., tamtéž.

7.2.2. Pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně

Chronologicky v pořadí dalším strategickým dokumentem, který upravuje oblast provádění mediace v trestních věcech, byl Pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně č. 4/2001 ze dne 13. prosince 2001 (dále jen Pokyn NSZ). Tento dokument mimo jiné ve své šesté části reaguje na existenci zákona o PMS a pro potřeby státních zástupců blíže definuje a zpřesňuje oblasti jejich součinnosti s PMS. Oblasti mediace se tento pokyn věnuje v čl. 62 b, odst. 4., 5., 6., 7. a 8.

Pro pracovníky PMS provádějící mediaci jsou stěžejní zejména následující vybrané pasáže tohoto Pokynu NSZ, které hovoří o tom, že:

- státní zástupce vyrozumí příslušné středisko PMS o věci vhodné k mediaci, a to zejména v trestních věcech mladistvích, aby mediace mohla být využita od zahájení trestního stíhání i mimo něj (srov. odst. 4., čl. 62b, Pokynu NSZ)
- pokud státní zástupce zjistí, že středisko PMS o věci vhodné k mediaci vyrozuměl již policejní orgán, zváží, zda dosavadní výsledky řízení tento postup odůvodňují, tj. zda úkony PMS mohou v tomto stadiu řízení přispět ke splnění účelu trestního řízení a účelu trestu, dále pak zda vzhledem k povaze trestného činu a osobě obviněného, k jeho postojům ke spáchanému trestnému činu přichází v úvahu uplatnění tzv. odklonu od trestního řízení; jinak si státní zástupce vyžádá od příslušného střediska PMS poskytnutí podrobnější informace o takové věci a o vydání pověření rozhodne případně dodatečně, popř. rozhodne o tom, že se věc k mediaci nepředává, a mediace proto dále prováděna nebude.

Pokyn NSZ pamatuje i na situace, které mohou v souladu s ustanovením § 7 zákona o PMS nastat, a sice že PMS může ve vhodných případech v oblasti mediace provádět úkony i bez pokynu orgánů činných v trestním řízení, v tomto případě tedy bez pověření státního zástupce. Pokyn NSZ v této souvislosti hovoří o tom, že státní zástupce dbá, aby ho středisko PMS neprodleně informovalo. Na základě této informace pak příslušné středisko PMS požádá o poskytnutí podrobnějšího sdělení, mimo jiné také o tom, jaký je zamýšlený postup ve věci a příslušné pracovníky PMS seznámí s povahou trestní věci, jejími charakteristickými rysy a zvláštnostmi. Z hlediska procesní stránky věci jsou důležité informace o tom, že již zahájena činnost PMS ve věci nesmí v žádném případě bránit řádnému provádění úkonů trestního

řízení, nebo dokonce zmařit jejich výsledek. Pokud státní zástupce dojde k závěru, že provedení úkonů mediace ve věci není vhodné, vydá rozhodnutí o tom, že mediace prováděna nebude.

Tento pokyn byl zrušen a nahrazen pokynem nejvyšší státní zástupkyně č.8/2009 ze dne 21.9.2009. V jeho části osmé, označené jako „Mediace a probace“, nově upravuje a rozšiřuje součinnost státních zástupců s probační a mediační službou. Mediace upravuje v článku 102 odst. 2, 3, 4 a 5.

Zjistí-li státní zástupce, že policejní orgán již vyrozuměl středisko PMS o věci vhodné k mediaci, zváží, zda výsledky řízení odůvodňují vydání pokynu k mediaci; pokud policejní orgán nevyrozuměl středisko PMS o věci vhodné k mediaci, vydá pokyn k mediaci; jinak si vyžádá od střediska PMS poskytnutí podrobné informace a o vydání pokynu rozhodne dodatečně (srov. Čl. 102 odst. 3, Pokynu NSZ č. 8/2009).

Zahájí-li PMS provádění úkonů bez pokynu státního zástupce, státní zástupce dbá, aby ho o tom středisko PMS informovalo včetně sdělení, kteří úředníci a asistenti jsou ve věci činní a jaký je zamýšlený postup ve věci; úředníky a asistenty seznámí s povahou trestní věci (srov. Čl. 102 odst. 4 uvedeného Pokynu NSZ). Dospěje-li státní zástupce po obdržení informace a sdělení k závěru, že provedení mediace ve věci není vhodné, vydá rozhodnutí, že věc se k mediaci nepředává; rozhodnutí stručně odůvodní a zašle středisku PMS (čl. 102 odst. 5 uvedeného pokynu NSZ).

7.2.3. Metodický standard PMS

Do roku 2004 odvíjela PMS své postupy v odborných činnostech v oblasti mediace výhradně na základě zákona o PMS a v přípravném řízení je v praxi korigovala se zněním výše zmíněného Pokynu NSZ. Kvalitu výkonu veškerých odborných činností služba usměrňovala prostřednictvím svého metodického oddělení, které pro jednotlivé odborné oblasti vydávalo svá doporučení s cílem sjednotit praxi všech středisek v jednotlivých krajích, podpořit a definovat tzv. dobrou praxi, a naopak eliminovat nežádoucí a neefektivní postupy v rámci výkonu praxe jednotlivých odborných agend.

Důležitou roli v tomto smyslu plnila i probíhající odborná příprava pracovníků služby, která probíhala prostřednictvím zákonem předepsaného kvalifikačního vzdělávání pro úředníky a specializačních vzdělávacích kurzů pro asistenty PMS (srov. § 6 odst. 4., 5, zákona o PMS). Nesporným přínosem pro nalézání optimálních forem a způsobů praktického naplňování cílů služby byla činnost pracovních skupin, které od počátku fungování služby ustanovil jako svůj poradní orgán ředitel PMS, s cílem mimo jiné také připravit podklady pro tvorbu národních metodických standardů jednotlivých odborných činností. Důležitost vypracování metodického standardu se odvíjela od potřeby zajištění potřebné kvality poskytovaných služeb a sjednocení praxe ve střediscích PMS, a to jak ve vztahu ke klientům, tak i spolupracujícím institucím⁶².

Národní metodické standardy pro jednotlivé odborné oblasti vykonávané PMS byly schváleny ministrem spravedlnosti v roce 2004. Tento stěžejní materiál byl v jedné ze svých částí věnován i mediaci jako specificky samostatné odborné oblasti služby. V intencích zákona o PMS tento materiál zohlednil dosavadní tříletou praktickou zkušenost z provádění mediace a s ohledem na praxi mimo jiné také rozšířil a zpřesnil definici mediace. Svým rozsahem i obsahovou náplní představuje do současné doby nejkomplexnější zpracování tématu mediace v trestních věcech s tím, že v oblasti mediace v sobě propojil jednak dosavadní zkušenost z provádění mediace, a současně oba stěžejní dokumenty, související s prováděním mediace v trestní justici v ČR, tj. zákon o PMS a zmíněný Pokyn NSZ. Při stanovování závazných metodických postupů v oblasti mediace zmíněný standard také respektuje a reflektuje již zmiňované Doporučení výboru ministrů Rady Evropy č. R (99) 19 K mediaci v trestních věcech.

Postupy pro oblast provádění mediace jsou popsány v Metodickém standardu činnosti PMS v oblasti přípravného řízení a řízení před soudem. Pro zpřesnění a sjednocení praxe v oblasti mediace je významné rozdělení do té doby ne zcela zřetelně vymezených dvou kategorií činností vykonávaných na základě definice mediace ze zákona o PMS. Metodický standard tak přesněji vymezuje tzv. mediační činnosti, v rámci kterých je vykonávána mediace jako samostatná a specifická oblast odborné činnosti PMS, a dále definuje další kategorii, kterou zákon o PMS v rámci definice mediace spojuje, a sice činnosti směřující k urovnání konfliktního stavu v rámci trestního řízení.

⁶² Metodický standard činnosti PMS v oblasti přípravného řízení a řízení před soudem, Probační mediační služba ČR. 2003.

Oproti do té doby známým strategickým dokumentům pro oblast mediace nově metodický standard akcentuje vyváženost postavení mediátora k oběma stranám konfliktu a jeho nestrannost. V návaznosti na znění § 7 zákona o PMS také nově blíže specifikuje okruh tzv. „zúčastněných osob“, které mohou svým podnětem k zahájení činnosti v daném případě iniciovat zahájení spolupráce s PMS. Účinným způsobem se vypořádává s problematikou potřeby vzájemné informovanosti mezi PMS a orgány činnými v trestním řízení v případech, kdy PMS zahajuje svou činnost nikoli na základě pokynů těchto orgánů. Novým impulsem pro praxi v oblasti provádění mediace, zejména pak pro její četnost, je i deklarace toho, že činnost PMS v přípravném řízení a řízení před soudem má primárně směřovat k uplatnění mediačních činností, resp. mediace. Zcela nově metodický standard přináší jasné vymezení podoby písemného výstupu z mediace. Pro tento účel rovněž příloha metodického standardu obsahuje i vzor zprávy o výsledku mediace jako jediného možného standardizovaného výstupu z provedené mediace.

Stěžejní součástí standardu je tzv. manuál mediace, který zahrnuje metodický popis postupu mediátora při individuálních, oddělených jednání s poškozeným a pachatelem, které v případě získání souhlasu obou stran k případnému společnému setkání pachatele a oběti předcházejí mediaci. Manuál rozlišuje celkem 6 fází mediace, které blíže specifikuje z pohledu odpovídajících odborných postupů mediátora v jednotlivých fázích mediačního procesu.

7.2.4. Metodický pokyn ředitele úřadu SKPV policejního prezidia

Konečně chronologicky v řadě posledním, pro oblast mediace v trestní justici strategickým dokumentem, je Metodický pokyn ředitele úřadu SKPV policejního prezidia č. 3. z 29. prosince 2004, který upravuje postup příslušníků Policie ČR v oblasti součinnosti a spolupráce s PMS ČR.

Metodický pokyn policie ve svém znění navazuje na ustanovení § 9 zákona o PMS, kde se hovoří o tom, že policejní orgán a státní zástupce vyrozumívá středisko PMS o věcech vhodných k mediaci. Pokyn toto ustanovení ze zákona o PMS nově významově posouvá a vysloveně stanovuje policejnímu orgánu povinnost vyrozumívát příslušné středisko PMS o trestních věcech vhodných k mediaci. Dále také obsahuje základní kritéria pro vytipování

vhodných případů ze strany policejního orgánu a sice, že obviněný spáchání skutku nepopírá, cítí odpovědnost za to, čeho se dopustil, a projevuje snahu po nápravě. Dalšími skutečnostmi, které podle tohoto pokynu má policejní orgán při posuzování vhodnosti mediace vzít v úvahu, je, zda se jedná o nedbalostní trestný čin (v případech mladistvých o provinění), zda byl skutek spáchán prvopachatelem a zda se jedná o trestný čin, resp. provinění, spojený s osobním konfliktem.

7.3. Specifika provádění mediace v trestních věcech z pohledu praktických zkušeností probačního úředníka

Prostřednictvím mediace lze řešit široké spektrum nejrůznějších typů konfliktů, které mohou mít odlišnou příčinu související s tím, v jakém prostředí a kontextu ke konfliktu došlo. Vzhledem k širokému uplatnění je mediace využívána i mimo trestní kontext, a to zejména v oblastech řešení rodinných sporů a konfliktů mezi partnery, konfliktů na pracovišti nebo při hledání účinných a přijatelných řešeních v oblasti např. sporů mezi obchodními partnery apod.

Užití mediace v trestní justici vychází z předpokladu, kdy je na trestný čin nahlíženo rovněž jako na projev určitého konfliktu mezi pachatelem a obětí, nebo jako na čin, který takový konflikt vyvolal.⁶³ Přestože zásady a principy mediace jsou při řešení nejrůznějších povah konfliktů totožné, oblast mediace v trestních věcech, zejména pak její provádění, vykazuje oproti mediacím mimo trestní kontext některá důležitá specifika.

Na základě výsledků osvědčené praxe z provádění mediace mimo systém trestní justice lze identifikovat obecné ukazatele, kritéria pro identifikaci tzv. vhodných případů pro mediaci. Mezi vhodné případy pro mediaci obecně patří ty, kde mezi stranami konfliktu existuje vzájemný vztah (např. rodinný, sousedský, pracovní apod.), strany jsou na řešení sporu alespoň do jisté míry závislé a jsou spolu schopny komunikovat. Motivaci stran sporu vstoupit do společného jednání o řešení konfliktu výrazným způsobem ovlivňuje, pokud obě strany mají pocit zodpovědnosti za konflikt mezi nimi. Dalším předpokladem pro uplatnění mediace

---

⁶³ Doubravová, D. aj., výše citovaný článek.

je, aby strany a ani jejich právní zástupci nezastávali názor, že ve sporu musí nutně jedna strana zvítězit.⁶⁴

Podobně lze identifikovat i situace, pro které je naopak užití mediace problematické. Důvodová zpráva k návrhu zákona o mediaci v netrestních věcech za případy nevhodné k mediaci považuje např. spory týkající se základních lidských práv, spory s nárokem na odškodnění, případy, kdy jedna strana vůči druhé použije hrozeb nebo fyzického násilí, účastníci zneužívají alkohol nebo drogy.⁶⁵

Specifickou okolností pro mediaci v trestních věcech je, na rozdíl od netrestních sporů, že zde strany konfliktu od počátku vystupují v jasně definované roli, která vychází z jejich procesního postavení v trestním řízení, tj. postavení obviněného a poškozeného. Tím se mění i kontext probíhajícího jednání, ve kterém je otázka odpovědnosti, resp. zavinění a příčiny konfliktu dopředu předznamenána, stejně jako není sporu o tom, kdo se stal obětí činu. Od toho se také odvíjí předpoklad pro vznesení zákonných i morálních nároků obětí trestných činů ve vztahu k obviněným.

Za další specifické okolnosti mediace v trestních věcech lze považovat to, že celkový proces mediace ovlivňuje i další „strana“, která reprezentuje zájmy společnosti prostřednictvím zapojení orgánů činných v trestním řízení. I když do samotného procesu tyto orgány z pochopitelných důvodů přímo nezasahují, mohou ve své latentní podobě nepřímo průběh mediace ovlivňovat z pozice své autority a role v trestním řízení. V praxi se přítomnost justičních orgánů jako tzv. „latentní strany“ projevuje již od samého počátku zahájení činností PMS na případu. Iniciátorem zahájení mediačních činností jsou z drtivé většiny právě orgány činné v trestním řízení, na základě jejichž pokynu pracovníci služby následně kontaktují obě strany s nabídkou eventuální mediace. Stejně tak může orgán činný v trestním řízení rozhodnout o tom, že úkony mediace již nadále prováděny nebudou, popř. nevysloví svůj souhlas s mediací ještě před zahájením těchto úkonů. Nezanedbatelným faktorem, charakteristickým pro provádění mediace v trestním řízení, je stanovování časové lhůty pro činnost PMS ze strany orgánů činných v trestním řízení, čímž tyto orgány nepřímo limitují i proces mediace.

⁶⁴ Šišková, T., Stöhrová, H.: *Mediace. Komplexní úroveň. Výcvikový manuál 4. díl.* Praha: Asociace mediátorů ČR 2008.

⁶⁵ Šišková, T., Stöhrová, H.: *Úvod do mediace.* Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR 2007.

Vezmeme-li v úvahu obecná doporučení a kritéria pro identifikaci tzv. vhodných případů pro mediaci v netrestních věcech a konfrontujeme je s povahou konfliktů v trestních věcech, které PMS prostřednictvím mediace ve své praxi řeší, zjistíme, že spolu korespondují jen okrajově. Přesto ze srovnání zahraničních zkušeností vyplývá, že mediace mezi obětí a pachatelem patří mezi nejrozšířenější programy restorativní justice, která na trestný čin nahlíží jako na sociální konflikt. Vysvětlení tohoto zdánlivého nesouladu lze spatřovat v tom, že na konflikty mající příčinu v trestním jednání, nelze jednoduše nahlížet jako na spor znesvářených stran. Z tohoto důvodu také nelze v mediaci při řešení těchto konfliktů uplatnit možné existující strategie a postupy mediačních procesů, jejichž využití se v praxi osvědčuje při řešení jiných typů konfliktů.

I mediační postupy využívané v PMS vycházejí z teoretického konceptu a osvědčené praxe programů restorativní justice. Základní strategie tohoto postupu se odvíjí od důležitosti přípravných individuálních setkání mediátora s oběma účastníky konfliktu, obviněným a poškozeným, resp. obětí. V případě jejich souhlasu pro společné setkání je kladen důraz především na vytvoření bezpečného prostředí pro vzájemný dialog obou stran, kdy úloha mediátora v něm spočívá zejména v řízení procesu jednání, v zajištění efektivní komunikace mezi stranami a vytváření podmínek pro dorozumění účastníků s cílem najít přijatelná řešení zohledňující zájmy obou stran.

Vzhledem k existujícím zvláštnostem mediace mezi obětí a pachatelem bylo zajímavé pokusit se vysledovat, jaké faktory mohou ovlivňovat motivaci stran do mediace vstoupit. Pro tento účel byla provedena detailní analýza uskutečněných mediací evidovaných ve statistické databázi PMS v rámci přípravného řízení a řízení před soudem za období let 2006, 2007 a 2008. Výsledky byly porovnávány se vzorkem veškerých evidovaných případů, ve kterých byla PMS ve stejném období na základě nejrůznějších typů podnětů v přípravném řízení a řízení před soudem činná⁶⁶. Data z evidence PMS z roku 2005, kdy je poprvé možné mediace statisticky sledovat, do analýzy nebyla zahrnuta, neboť v tomto roce ještě nebyla v praxi metodika vykazování přímých mediací ustálena.

---

⁶⁶ S výjimkou náhrad vazeb dohledem, které se v této kategorii rovněž v PMS evidují.

Z provedené analýzy vyplývá, že z celkového počtu 14 942 případů evidovaných u PMS v agendě přípravného řízení a řízení před soudem (nezahrnuje náhrady vazby dohledem) v letech 2006 až 2008 bylo provedeno celkem 1 352 mediací mezi obětí a pachatelem, což představuje 9 % ze všech případů. Statistická evidence PMS umožňuje sledovat případy i podle toho na základě jakých podnětů byla služba v těchto případech činná. Jednotlivé případy lze identifikovat v kategorii podnětů policie, státního zastupitelství, soudu, obviněný, poškozený, obhájce, rodina, kurátor, jiný. Poslední dvě kategorie nebyly do analýzy zahrnuty.

Z hlediska zastoupení jednotlivých kategorií podnětů se ukázalo, že nejméně podnětů ve sledovaném období eviduje PMS od poškozených (50 případů, tj. 0,3 % ze všech podnětů) a obhájců (73 případů, tj. 0,5 %), nejvíce podnětů pro zahájení činnosti pak eviduje ze strany státních zástupců (4 586 tj. 30,7 %) a policie (4 368 tj. 29, 2 %), dále pak z hlediska četnosti podnětů jsou podněty od soudů (2 940 tj. 19,7 %). Obvinění se na PMS obrátili celkem v 2469 případech, tj. 16,5 % z celkového počtu evidovaných podnětů.

Zajímavé údaje nabídla analýza z pohledu závislosti typů podnětů a počtu uskutečněných mediací ve stejné kategorii podnětů. Největší podíl mediací byl zaznamenán, pokud podnět k zahájení činnosti PMS vzešel od poškozených (19 mediací z 50 podnětů, tj. 38 %), nejmenší pak v případě zahájení činností z podnětu soudu (131 mediací z 2 940 případů, tj. 4,5 %). Překvapivě v pořadí druhé místo zaujímají z hlediska podílu provedených mediací případy řešené z podnětů obhájců (13 mediací z 73 podnětů, tj. 17,8 %), které, byť statisticky nikoli významně, převyšují podíl uskutečněných mediací v kategorii podnětů od rodinných příslušníků (21 mediací ze 131 podnětů, tj. 16,0 %) a od obviněných (379 mediací z 2 469, tj. 15,4 %). V případech, kdy PMS zahájila svou činnost na základě podnětů od policie, zaujímal podíl uskutečněných mediací 10,1 % (tj. 443 mediací z 4 368 podnětů). Z celkového počtu podnětů od státních zástupců pak podíl mediací tvořil jen 7,1 % (tj. 326 mediací z 4 586 podnětů).

Pro korektnost a správnou interpretaci uvedených výsledků je však třeba zdůraznit, že vypovídající hodnota jednotlivých podílů vyjádřených v relativních počtech (v %) je podstatným způsobem limitována existujícími značnými rozdíly v celkových počtech případů v jednotlivých kategoriích podnětů.

Stejná analýza byla provedena i v kategoriích vybraných skupin, kdy první skupinu tvoří podněty od samotných poškozených, obviněných, jejich obhájců a rodinných příslušníků, druhou skupinu pak podněty od orgánů činných v trestním řízení. Výsledky ukázaly, že v případě podnětů od první skupiny se mediace uskutečnila v 15,9 % (tj. 432 mediací z 2 723 podnětů), v případě druhé skupiny, zahrnující výhradně podněty od orgánů činných v trestním řízení, se mediace uskutečnila pouze v 7,6 % (tj. 898 mediací z 11 894 podnětů).

Při zkoumání počtu uzavřených dohod z celkového počtu všech provedených mediací ve sledovaném období bylo zjištěno, že úspěšnost uzavření dohody představuje pozoruhodných 87,3 %. Při detailním zkoumání počtů uzavřených dohod v závislosti na tom, kdo zahájení činnosti na případu inicioval, lze dojít rovněž k zajímavým výsledkům. Nejvyšší úspěšnost provedených mediací z pohledu podílu uzavřených dohod vykazují mediace, kterým předcházela podnět od obhájců (12 dohod z 13 mediací tj. 92,3 %). Překvapivě naopak nejmenší podíl uzavřených dohod z počtu provedených mediací zaujímají mediace, kde zahájení činnosti na případu vzešlo z iniciativy poškozeného (16 dohod z 19 mediací tj. 84,2 %). Relativně podobně z hlediska úspěšnosti uzavření dohod dopadly případy z podnětů od státních zástupců (268 dohod z 326 mediací tj. 82,2 %). Srovnatelně vysokou úspěšnost vykazují mediace, kde spolupráci PMS na případu inicioval sám obviněný (340 dohod z 379, tj. 89,7 %) a podněty od policie (396 dohod ze 443, tj. 89,4 %). V případech, kdy PMS zahájila svou činnost z podnětu soudu a následně byla provedena mediace, bylo uzavřeno celkem 110 dohod ze 129 mediací tj. 85,2 %. I zde je však pro správnou interpretaci třeba upozornit na existující limity ve výpovědních hodnotách z důvodu extrémně nerovnovážného zastoupení počtu podnětů v jednotlivých kategoriích.

Pokud byla stejná analýza provedena v kategorii vybraných skupin, bylo zjištěno, že z celkového počtu 898 uskutečněných mediací na základě podnětů od orgánů činných v trestním řízení bylo uzavřeno celkem 774 dohod, tj. 86,2 %. V případě druhé skupiny, tvořené z podnětů od poškozených, obviněných, jejich obhájců a rodinných příslušníků, bylo z celkového počtu 432 provedených mediací nakonec uzavřeno 386 dohod, tj. 89,3 %.

Získané výsledky ukazují, že přestože je mediace mezi obětí a pachatelem jako možný prostředek řešení konfliktu využívána jeho účastníky v zásadě jen minimálně, současně nabízí velmi dobré výsledky reprezentované vysokým podílem uzavřených dohod. V tomto ohledu zjištěná **více než 87 % úspěšnost PMS** v rámci podílu uzavřených dohod z celkového počtu

mediací převyšuje i v dostupných odborných zdrojích uváděnou úspěšnost mediací, která se v průměru pohybuje v pásmu okolo 70-80 %.⁶⁷

Relativně malý podíl uskutečněných mediací z celkového možného počtu potenciálních příležitostí lze interpretovat právě povahou konfliktů a situací, vzniklých v souvislosti s trestnými činy. Výsledky analýzy rovněž potvrzují důležitost motivace zúčastněných stran pro tento způsob řešení konfliktu. Z výše uvedených dat vyplývá, že k mediacím dochází ve větší míře, pokud je alespoň jedna ze stran od počátku motivována sama aktivně vzniklý konflikt řešit, popř. pokud je v tomto podporována rodinou. I když nejmenší počet podnětů k zahájení spolupráce eviduje PMS od poškozených, lze, dle provedené analýzy, vysledovat velmi vysoký potenciál pro uskutečnění mediací právě v případech, kdy je spolupráce zahájena z podnětu oběti, resp. poškozeného.

Překvapivě vysoký potenciál pro uskutečnění mediací vykazují případy, kde PMS zahajovala činnost na základě podnětů od obhájců. V této souvislosti je zajímavé srovnat výstupy z provedeného šetření, kdy byli formou dotazníku osloveni všichni pracovníci PMS, kteří mají praktickou zkušenost z provádění mediací. Mezi největší problémy při mediaci mnoho mediátorů uvedlo právě komplikace způsobené účastí obhájců při mediaci.

Výsledky analýzy rovněž potvrzují předpoklad, že motivace stran k mediaci se zvyšuje, resp. častěji k mediacím dochází, pokud je konfliktní stav řešen v kratším časovém odstupu od jeho vzniku. To koresponduje i s praktickou zkušeností, kdy zahájení činností PMS v rané fázi trestního stíhání umožňuje nabízet stranám mediaci snadněji než po delší časové době, např. několika měsících od spáchání trestného činu, v případech, kdy PMS kontaktuje strany na základě podnětu od soudu.

Analýza dále ukázala, že zahájení činnosti na příjmu z podnětů orgánů činných v trestním řízení vykazuje ve srovnání s podněty od účastníků v celkovém souhrnu téměř dvakrát menší potenciál pro uskutečnění mediací. Přesto nejvyšší počet mediací vykazují případy zahájené z podnětu policie. V kategorii podnětů od orgánů činných v trestním řízení zaujímají druhé místo v počtu provedených mediací případy z podnětu státních zástupců, na třetím místě pak

---

⁶⁷ Sympozium mediace ve veřejné sféře, Nové cesty řešení konfliktů a spoluúčast v EUREGIO, Osnabrück, 1. leden 2007. Závěrečná zpráva k hodnocení dopadů regulace návrhu zákona o mediaci v netrestních věcech a mediátorech. Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2009

podněty od soudů. Nejpravděpodobnější interpretace uvedeného pořadí má zjevnou souvislost s časovou osou trestního řízení, kdy podněty od policie reprezentují případy, kde od spáchání trestného činu, resp. od vzniku konfliktu do zahájení činnosti PMS uběhla doba kratší než v případech přikázaných státním zástupcem nebo dokonce soudem.

Následující tabulka nabízí přehled vybraných statistických položek z provedené analýzy za období 3 let, tj. 2006-2008 v kategoriích dospělí a mladiství. Představuje srovnání podílu mediací z celkového počtu všech případů v rámci přípravného řízení a řízení před soudem a podílu uzavřených dohod.

Tabulka 68: Srovnání podílu mediací v rámci přípravného řízení a řízení před soudem

	Celkový počet podnětů	Z toho celkový počet mediací	Podíl mediací (v %)	Z toho celkový počet dohod	Podíl dohod (v %)
Dospělí	8 859	1 035	11,7	890	86,0
Mladiství	6 083	317	5,2	290	91,5
CELKEM	14 942	1 352	9,0	1 180	87,3

Z celkového srovnání vyplývá, že v případě dospělých klientů dochází k mediacím častěji, z hlediska srovnání podílu mediací s kategorií mladistvých je tento podíl více jak dvojnásobný ve prospěch dospělých. Na druhé straně mediace u dospělých vykazují menší podíl dohod než mediace u mladistvých. Celkově je úspěšnost mediací mezi pachatelem a obětí z pohledu počtu uzavřených dohod velmi vysoká.

7.4. Klíčové momenty vedení mediace mezi obětí a pachatelem

Jak již bylo zmíněno, PMS provádí mediaci mezi obětí a pachatelem na základě standardizovaného postupu popsaného v manuálu mediace, který je součástí metodického standardu pro oblast činnosti PMS v přípravném řízení a řízení před soudem⁶⁸. Metodický postup zahrnuje tři základní kroky, a sice individuální jednání s pachatelem, individuální jednání s poškozeným, obětí a společné setkání - mediace mezi obětí a pachatelem.

⁶⁸ Metodický standard činnosti PMS v oblasti přípravného řízení a řízení před soudem, Probační mediální služba ČR 2003.

7.4.1. Individuální setkání

Důraz kladený na důležitost přípravy na společné setkání pachatele a oběti je charakteristickým rysem mediací v trestních věcech. Individuální setkání, kdy se mediátor nejprve setkává s každým z účastníků případné mediace zvlášť, mají za cíl informovat obviněného a oběť o možnostech společného setkání, jeho pravidlech, především pak připravit oběť, ale i pachatele na jejich vzájemné setkání. Obě strany zde mediátorovi sdělují své potřeby, případné obavy a společně s ním hledají způsoby, jak lze minimalizovat možná existující rizika, spojená s jejich ocitnutím se tváří v tvář u jednoho stolu. Mediátor v této fázi také může plnit roli tlumočnicka pro sdělení vzájemných očekávání obou stran od společného setkání.

Individuální setkání tvoří základní pilíře pro bezpečný průběh mediace. Z hlediska dalšího procesu je nezbytné, aby si mediátor zachoval svou nestrannost, neutralitu a vyváženost. Získání informovaného souhlasu obou stran s mediací je do značné míry závislé na srozumitelném představení možností mediace. Mediátor v žádném případě strany ke společnému setkání nenutí. Pro motivaci stran zúčastnit se mediace je velmi důležité také téma bezpečí, čemuž mediátor napomáhá i tím, že se trpělivě věnuje veškerým nejistotám, spojeným z obav ze společného setkání a dále tím, že vyváženým způsobem poskytuje oběma stranám maximum informací o průběhu samotné mediace, včetně domlouvání se na alternativních postupech a scénářích, které mohou být využity v případě, že v průběhu mediace dojde např. k porušení domluvených pravidel.

Součástí individuálních setkání může být i případné dojednání účasti dalších podpůrných osob, které se v případě souhlasu obou stran mohou společného setkání rovněž zúčastnit. Takovou osobou může být např. blízký rodinný příslušník nebo zmocněnec, či obhájce. Zkušenosti z praxe ukazují, že právě zapojení právních zástupců do procesu mediace představuje určité obtíže, pramenící převážně z nepochopení jejich role během mediačního procesu. Dojednání pravidel účasti a zapojení právních zástupců při mediaci je z hlediska bezpečného a efektivního průběhu mediace naprosto klíčové. V opačném případě mohou při mediaci nastat situace, které jeden z účastníků může interpretovat jako např. nátlak, zastrahování apod. Takové jednání zpravidla vede k tomu, že druhá strana z jednání odstoupí. Jak ale rovněž potvrzuje praxe, pokud jsou právní zástupci dostatečně ztotožnění

se svou rolí během mediace a dodrží dojednaná pravidla, mohou naopak proces mediace příznivě ovlivnit, např. tím, že stranám umožní věnovat se v potřebné míře samotným okolnostem vzniklého konfliktu. Stranám mediace se tak dostává potřebná jistota, že zatímco mezi sebou hovoří o příčinách a důsledcích vzniklého konfliktu, je tu vedle mediátora ještě někdo, kdo stranám důvěryhodným způsobem garantuje např. zákonnost dojednaných způsobů řešení, příp. jim poskytne odbornou právní konzultaci uvažovaných řešení. V této souvislosti lze také poukázat na výsledky z provedené analýzy uskutečněných mediací, ze které vyplývá, že pokud spolupráci s PMS inicioval právě obhájce, byla ve srovnání s jinými podněty úspěšnost uzavření dohody nejvyšší. Jak však již bylo uvedeno, tento údaj lze vzhledem k extrémně malému vzorku interpretovat spíše tak, že tento závěr nevyvrací, než jej jednoznačně potvrzuje.

7.4.2. Společné jednání – mediace⁶⁹

V případě, že obě strany vysloví svůj svobodný a informovaný souhlas se způsobem řešení jejich konfliktu prostřednictvím mediace, následné kroky se odvíjejí od standardizovaného postupu popsaneho v manuálu mediace, který zahrnuje celkem šest mediačních fází.

I. Fáze

Cílem první mediační fáze je zejména stanovení základních pravidel, která budou v průběhu celého mediačního procesu všemi účastníky respektována. Jednotlivá pravidla může navrhnout jak mediátor, tak i samotní účastníci mediace. Z tohoto pohledu je vždy nezbytné, aby s jednotlivými pravidly vždy souhlasili všichni zúčastnění. Mezi základní pravidla, na kterých se mediátor se stranami domlouvá, patří např. domluva na čase, resp. délce trvání společného jednání, vzájemné oslovování, čas případných přestávek, ztišení mobilních telefonů apod. Speciálními pravidly, která reagují na potřeby účastníků, mohou být např. domluva na tzv. právu veta, vymezení rolí a kompetencí případných dalších osob, které se mediace účastní apod. V úvodu první fáze mediace jsou její účastníci znovu mediátorem informováni o základních vstupních informacích, týkající se účelu a průběhu společného jednání, role mediátora v průběhu celého procesu mediace a rovněž rozsahu a způsobech postupování informací dalším osobám, či zainteresovaným subjektům (např. státnímu zástupci, soudci) a v neposlední řadě také o formách výstupů z mediace.

⁶⁹ Mediace mezi poškozeným a obviněným. Manuál mediace. SPJ. – Institut pro probaci a mediaci. Kvalifikační vzdělávací kurz PMS ČR 2003/4.

V zájmu dodržení zásady nestrannosti a také v zájmu posilování kontextu především lidského setkání, dává mediátor přednost oslovování příjmením před oslovováním na základě procesních postavení zúčastněných stran, tj. obviněný a poškozený. Zkušenosti ukazují, že dobře zvládnuté vytvoření bezpečného rámce vzájemného setkání je v této úvodní fázi nezbytným a důležitým předpokladem pro další motivaci stran pokračovat ve společném jednání.

II. Fáze

Ve druhé mediační fázi se pro obě strany otevírá prostor pro sdělení svého příběhu a porozumění tomu, jak strany situaci vidí. Tato fáze umožňuje oběti tváří v tvář obviněnému autentickým způsobem sdělit, jakým způsobem konflikt, resp. spáchaný trestný čin ovlivnil její život, popř. do jaké míry zasáhl do životů lidí z okolí oběti. Podobně i obviněný má zde příležitost vyjádřit se z jeho pohledu k jím spáchanému trestnému činu, k jeho okolnostem event. příčinám, které mohou být pro oběť důležité slyšet apod. Oběť a pachatelem spolu v této fázi ještě zpravidla nejsou připraveni komunikovat přímo a jejich vzájemná komunikace se odehrává prostřednictvím mediátora. V závěru druhé fáze mediátor pro obě strany shrnuje stěžejní momenty, které z jednotlivých sdělení vyplynuly, a identifikuje oblasti shody, event. již spolu se stranami definuje základní rámec předmětu jednání. Tuto fázi často doprovázejí také emoční projevy, zvláště pak obětí, které přímo korespondují s povahou konfliktu a mírou způsobené újmy. Z tohoto pohledu je aktivní účast mediátora při řízení této části mediačního procesu velmi důležitá. Teprve poté, kdy byl věnován dostatečný prostor pro vyjádření svých emocí, lze přistoupit k další fázi, jejíž předmětem je vyjasnění zájmů a potřeb stran mediace.

III. Fáze

Charakteristickým rysem třetí mediační fáze je snaha mediátora pomoci stranám se navzájem pochopit, a to tak, že především podporuje jejich vzájemné naslouchání. V této fázi jsou již strany spolu zpravidla schopny hovořit přímo. Mediátor napomáhá tomu, aby strany definovaly samy své zájmy, tj. snaží se dialog posunout od toho, **co** strany potřebují k tomu, **proč** to potřebují. Zde mediátor využívá všech nástrojů profesionálního rozhovoru s cílem umožnit účastníkům pro další jednání velmi důležitý posun, a sice od jejich pozic k jejich skutečným zájmům, na základě kterých lze teprve hledat odpovídající a účinná řešení vzniklého konfliktu.

IV. Fáze

Čtvrtá fáze mediace je zaměřena na hledání možných řešení v souvislosti s projevenými zájmy a potřebami obou stran. Úkolem mediátora je umožnit stranám shromáždit nápady, návrhy možných řešení a nechat stranám možnost se k návrhům vzájemně vyjádřit. Mediátor předložené návrhy zásadně nehodnotí, pouze ověřuje jejich přijatelnost a srozumitelnost pro obě strany. Ze zkušenosti se v této fázi osvědčuje vést účastníky k tomu, aby byli otevření i dalším možným řešením a neulpívali pouze na své výchozí představě o ideálním řešení. Na konci této fáze by strany měly mít jasno v tom, jaké řešení zvolí, tak aby se jej následovně pokusily zformulovat do znění dohody.

V. Fáze

V páté fázi mediátor napomáhá při vytváření dohody stranám otevírat prostor pro zodpovězení možných konkrétních otázek, týkajících se obsahu dohody. Strany by tak měly mít mezi sebou zcela jasno v praktických otázkách plnění dohody. Aniž by mediátor za strany dohodu formuloval, spolu s nimi také hledá účinné pojistky a způsoby pro efektivní kontrolu plnění předmětů dohody.

VI. Fáze

Závěrečná šestá fáze celkově shrnuje dosažené výsledky jednání a v případě pozitivního zážitku z úspěšného uzavření dohody tento zážitek u účastníků posiluje. Spolu se stranami vypracovává zprávu o výsledku mediace a domlouvá se s nimi na dalším postupu ve věci. Vyzdvihnutím dosažených, byť jen dílčích úspěchů, oceněním obou účastníků za jejich práci v průběhu mediačního jednání pak mediátor celkově uzavírá mediační proces.

7.5. Další mediační postupy v praxi PMS

V praxi PMS se lze, byť spíše jen okrajově, setkat s využíváním i dalších postupů při řešení konfliktu, než je výše popsany metodický standard v oblasti provádění mediace mezi pachatelem a obětí. Jedná se o rodinné skupinové konference a tzv. tandem.

7.5.1. Rodinné skupinové konference

Rodinné skupinové konference, podobně jako mediace mezi obětí a pachatelem, patří mezi tzv. programy restorativní justice. Tento program je nejvíce využíván při řešení trestné činnosti mládeže. Řešení případu prostřednictvím rodinných skupinových konferencí akcentuje vedle aktivní účasti pachatele a oběti také zapojení dalších zainteresovaných osob jako např. rodinných příslušníků pachatelů a obětí, jejich přátel, lidí z komunity, kde se trestný čin odehrál (jako např. učitel, soused apod.). Společnému setkání všech zúčastněných zpravidla rovněž předchází individuální setkání se stranami. Stěžejní část rodinné skupinové konference pak utváří společné setkání všech zúčastněných, které facilituje v tomto případě pracovník probační s mediační služby.

7.5.2. Tandem⁷⁰

V rámci školení Phare část pracovníků PMS absolvovala výcvik v mediaci, který vedli rakouští kolegové z vídeňského Neustartu. V rámci tohoto výcviku předali pracovníkům PMS svou zkušenost s mediačním postupem, resp. metodou, kterou kolegové z Neustartu nazývají tandem. Tato metoda provádění mediace je v Rakousku využívána rovněž při řešení konfliktů v trestních věcech s tím, že její využití je vhodné zejména v případech tzv. situačních konfliktů, tj. konfliktů mezi osobami, které se před událostí konfliktu vzájemně vůbec nebo téměř neznaly, a lze předpokládat, že se nebudou setkávat ani v budoucnu. Mezi situačními konflikty lze zařadit např. konflikty v silničním provozu, rvačky apod.

Zatímco u nás se v odborných mediačních kruzích tandemem rozumí vedení mediačního procesu dvěma mediátory, v tomto případě se jedná pouze o terminologickou shodu, kdy naopak touto metodou tandemu pracuje mediátor zpravidla sám. Metoda tandemu se od postupů mediace popsané v metodickém standardu PMS odlišuje především dodržováním specifických pravidel během úvodních dialogů mediátora s obětí a pachatelem.

Po předchozím vymezení pravidel a získání souhlasu s mediací od obou stran, mediátor vede jako první dialog s obětí, kterému je přítomen i pachatel. Rozhovor je přítom veden tak, aby oběť neměla s pachatelem žádný oční kontakt, což mediátor zajišťuje zvláštním a pro tuto

⁷⁰ Wackerle, R.: Mediátor v trestním právu. Mimosoudní narovnání mezi pachatelem a obětí. Výcvikový manuál v rámci školení Phare 2003. Vídeň 2003.

metodu charakteristickým uspořádáním míst pro sezení tak, aby pachatel seděl mimo zorný úhel oběti, ale současně aby jej mohl vidět mediátor. Mediátor s obětí prochází tématy týkající se např. toho, jak oběť konflikt prožívala, dává příležitost pro vyjádření emočního obsahu prožitku, dále vede s obětí dialog nad příčinami a následky konfliktu, nad představami o narovnání škody apod. Poté, co je dialog s obětí po obsahové stránce vyčerpán, vede mediátor následný dialog s obviněným.

V tomto případě se aranžmá vzájemného rozmístění změní tak, aby naopak pachatel neměl oční kontakt s obětí. Dialog mediátora s obviněným je přitom veden jako by se jednalo o první dialog. Důležité je, aby během této části na sebe obě strany verbálně ani jinak nereagovaly. Metodika tohoto postupu umožňuje pachateli během prvního dialogu mediátora s obětí vyslechnout její autentickou výpověď. To, že mediátor mimo jiné v této části rovněž potvrzuje oběti její vyjádřené příkoří a zranění, umožňuje pachateli korigovat jeho další jednání vůči oběti, které má především směřovat k urovnání konfliktního stavu. Podle této metodiky lze tímto také zabránit případnému riziku opětovného, byť třeba neúmyslného příkoří vůči oběti. Během prvního dialogu mediátora s obětí může obviněný odpovídajícím způsobem přizpůsobit formulace své výpovědi okolnostem vzniklého konfliktu např. tím, že se nebude dopouštět bagatelizování vzniklé újmy oběti, o jejímž celkovém rozsahu se např. do té doby neměl příležitost dozvědět. Po absolvování úvodních dialogů a po té, co se mediátor dotazy u klientů ubezpečí, že byla vytvořena konstruktivní báze pro jednání, může dojít k propojení komunikačního trojúhelníku a další jednání se odvíjí podobně, jak popisuje metodický standard mediace.

7.6. Situace v praxi a výsledky dotazníkového šetření

Tato podkapitola přináší doplnění jednotlivých témat zpracovaných v předchozích odstavcích z pohledu praktických zkušeností probačních úředníků - mediátorů. Protože statistická evidence PMS v případech evidovaných v kategorii zprostředkování řešení konfliktu neumožňuje některé odborné postupy identifikovat, bylo pro zjištění míry jejich využívání v praxi nutné provést speciální šetření ve všech střediscích PMS, která byla oslovena formou dotazníku. návratnost dotazníku byla vysoká. Z oslovených 74 všech možných středisek PMS v celé ČR zaslalo vyplněné dotazníky 73 z nich (návratnost neuvěřitelných **98,6 %!!!**).

Provedené šetření mimo jiné ukázalo, že k datu vypracování této studie má v praxi PMS zkušenost s prováděním mediace 153 mediátorů. Mezi mírou zkušenosti však byly značné rozdíly, kdy někteří uváděli, že během posledních tří let provedli jen jednu mediaci. Dotazníky vyplnilo celkem 134 pracovníků – mediátorů. Výsledná podoba dotazníku byla zpracována na základě konzultací a připomínek členů pracovní skupiny, zabývající se oblastí mediace v PMS a pracovníky Oddělení koncepce analýz a metodik z ředitelství PMS ČR. Cílem šetření bylo najít odpovědi na dosud přesně nezmapované oblasti využívání alternativních odborných postupů v praxi PMS v oblasti mediace a identifikovat problematické jevy, se kterými se mediátoři při výkonu svých odborných činností běžně setkávají.

Jedním z témat, o které jsme se v této souvislosti zajímali, souvisí s využíváním jiných postupů v PMS při řešení konfliktů v trestních věcech. Pracovníci služby byli k tomuto tématu dotázáni, zda ve své praxi při zprostředkování řešení konfliktu využívají vedle mediace i jiné formy. Kladně se vyjádřilo pouze celkem 13 pracovníků z 9 různých středisek, přičemž celkový počet středisek PMS je 74.

7.6.1. Využívání rodinných skupinových konferencí v praxi

Ke zkušenosti z provádění rodinných skupinových konferencí se přihlásilo celkem 10 pracovníků v 9 střediscích (z toho 7 specialistů na mládež), přičemž míra zkušeností měřená počtem touto formou řešených případů se u jednotlivých pracovníků lišila.

Na základě kvalifikovaného odhadu uvedli 4 pracovníci z výše uvedených 10 pracovníků, že formu rodinných skupinových konferencí využili během své praxe v méně než 5 případech, 5 pracovníků se zařadilo do škály maximálně 10 případů a jeden pracovník uvedl, že touto formou řešil za dobu své praxe maximálně 20 případů. Pokud měli probační úředníci z praxe popsat svou praktickou zkušenost z hlediska efektivity a přínosu užití této formy řešení konfliktu, nejčastěji zmiňovali efekt výchovného působení na mladistvého pachatele, posílení jeho zodpovědnosti za spáchaný trestný čin a přínos z hlediska prevence, zvláště pak u mladistvých pachatelů trestných činů.

7.6.2. Tandem

Vzhledem k tomu, že tato metoda, vhodná zejména pro řešení situačních konfliktů, byla vedle zmíněného školení Phare následně prezentována i v rámci některých kvalifikačních vzdělávacích kurzů, bylo zajímavé dozvědět se, v jaké míře ji mediátoři ve své praxi využívají. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že provedená školení v tomto ohledu nijak výrazným způsobem praxi PMS neovlivnila. Překvapivé bylo zjištění, že tuto metodu v praxi používají pouze 2 střediska ze všech 74 dotázaných. Z těchto dvou středisek využili tuto metodu tři pracovníci, kteří dohromady tímto způsobem v praxi provedli cca 40 mediací.

Jako přínos užití této metody ve své praxi tito pracovníci podobně uvedli, že se tímto způsobem lze rychleji a efektivněji dobrat k pozitivním výsledkům. Za další pozitivum bylo zmíněno, že tento způsob vedení mediace může z jejich zkušenosti pomoci zejména poškozenému překonat obavy z přímé komunikace s pachatelem a také pozitivně ovlivňuje dynamiku jednání.

7.6.3. Mediace prováděna dvěma mediátory

Při mapování praxe v oblasti mediace jsme se také v rámci dotazníkového šetření zajímali o to, zda vůbec, popř. v jaké míře jsou v praxi PMS prováděny mediace za přítomnosti dvou mediátorů. Ze 74 dotázaných středisek uvedlo 15 středisek, že mají zkušenost s vedením mediací za účasti druhého mediátora.

Celkový součet takto provedených mediací, vyplývajících z našeho šetření, je ve vztahu k celkové praxi zanedbatelný. V průběhu let 2006-2008 se jedná maximálně o 40 případů mediací vedených dvěma mediátory. S ohledem na předvídatelnost výsledku šetření nepřineslo žádné překvapivé informace, a sice, že s tímto způsobem vedení mediace má PMS celkově v praxi jen řídké zkušenosti. V rámci kvalifikačního vzdělávání této problematice není věnován dostatečný prostor, rovněž ani metodický standard, resp. manuál mediace se specifikům mediace vedené dvěma mediátory nijak nevěnuje. Příčinu lze spatřovat zejména v kapacitních limitech služby, kdy početní stavy mediátorů ve většině střediscích tento způsob vedení mediací neumožňují.

7.6.4. Nepřímá mediace

V praxi PMS se lze v rámci provádění činností směřujících k urovnání konfliktního stavu setkat s označením tzv. nepřímé mediace. Přestože metodický standard v oblasti mediace s tímto termínem nepracuje, v praxi některých středisek se tento termín ustálil jako označení postupu dojednávání o způsobech urovnání konfliktu mezi obětí a pachatelem, aniž by došlo k jejich přímému setkání. K těmto situacím dochází zpravidla pokud některá ze stran nevnímá potřebu se s druhou stranou setkat, nebo se takového setkání dokonce obává. Současně je však připravena aktivně participovat na hledání přijatelných řešení pro urovnání konfliktu. Probační úředník je v tomto případě prostředníkem komunikace mezi oběma stranami. K nepřímému dojednávání způsobu náhrady škody dochází v praxi rovněž častěji, pokud je poškozená strana právníckou osobou.

Vzhledem k tomu, že statistická evidence PMS neumožňuje sledovat počty případů řešených formou tzv. nepřímé mediace, lze se alespoň pro orientační představu míry zastoupení této formy činnosti směřující k urovnání konfliktního stavu pokusit pouze o kvalifikovaný odhad. Jako pomůcku pro stanovení odhadu je možné dobře využít údaje o mediacích shromážděné ve statistické databázi z roku 2005, která vykazuje ve srovnání s dalšími roky nápadný rozdíl v počtu evidovaných mediací, a to téměř dvojnásobně vyšší počet. Toto nápadné navýšení však dle srovnání dalších statistických ukazatelů nijak nekoresponduje s např. výrazně vyšším počtem podnětů k zahájení činnosti v přípravném řízení a řízení před soudem v daném roce. Vzhledem k relativně ustálenému poměru mediací k celkovému nápadu v následujících letech, je rovněž z pohledu statistiky tento jev obtížně vysvětlitelný. Pravděpodobným důvodem a současně i vysvětlením tohoto nápadného rozdílu je skutečnost, že v daném roce ještě v PMS nebyla ustálena praxe, kdy případ lze zaevidovat do statistické databáze jako mediaci pouze, pokud dojde k přímému setkání pachatele s obětí za účasti mediátora. Ve statistických výkazech se tedy celkem běžně v kategorii mediace evidovaly i činnosti směřující k urovnání konfliktu, kdy pracovník PMS byl jen prostředníkem mezi stranami, které sice spolu dojednávaly způsoby vyřešení konfliktu, ale za tímto účelem se přímo nesetkaly.

S cílem sjednotit praxi ve vykazování mediací bylo teprve v roce 2006 na základě závěrů probíhající odborné diskuse stanoveno, že nepřímé mediace se do kategorie vykazování skutečněných mediací nezahnují. Tím lze současně vysvětlit i naopak nápadný, téměř

dvojnásobný pokles v evidenci mediací uskutečněných v roce 2006 oproti předchozímu roku 2005. I když toto, bez potřebného detailnějšího prozkoumání jednotlivých spisů, nelze jednoznačně prokázat, je vysoce pravděpodobné, že evidence mediací v roce 2005 zahrnuje jak mediace přímé, tak i tzv. nepřímé. Ze srovnání počtů vykazovaných mediací v následujících letech lze odvodit, že v praxi je objem odborných činností nesoucí znaky nepřímých mediací minimálně srovnatelný s počtem uskutečněných mediací.

7.6.5. Mediační praxe PMS v oblasti vykonávacího řízení

I když z povahy věci je provádění mediace ve fázi vykonávacího řízení také možné, lze na základě srovnání počtu provedených mediací v přípravném řízení a řízení před soudem konstatovat, že v praxi PMS v případech, kde bylo již rozhodnuto o vině a trestu, dochází k mediacím jen ve velmi malé míře. Ze statistické evidence všech případů PMS za období posledních 3 let 2006 až 2008 je možné identifikovat pouze 9 uskutečněných mediací v oblasti vykonávacího řízení.

Zajímavé zjištění však přinesly výsledky dotazníkového šetření praxe, které ukázalo, že počet provedených mediací ve vykonávacím řízení, který ve stejném období posledních 3 let identifikovali ze své praxe sami pracovníci jednotlivých středisek, je několikanásobně vyšší, a sice 71 takto provedených mediací. Vysvětlení této disproporce lze hledat v dosud zjevně neustálené praxi v evidování těchto činností v rámci případů agendy vykonávacího řízení. Bez ohledu na to, provedené šetření ukázalo, že se jedná spíše o ojedinělé aktivity vybraných středisek, kdy z celkového počtu 74 středisek se na těchto činnostech podílelo pouze 19 z nich. Z celkového počtu 134 mediátorů, kteří se šetření zúčastnili, uvedlo 27, že provedli alespoň jednu mediaci ve vykonávacím řízení.

Značné rozdíly bylo možné vysledovat právě v zastoupení počtu takto provedených mediací u jednotlivých pracovníků, kdy 14 pracovníků uvedlo, že mediaci ve vykonávacím řízení provedli pouze v jednom případě za celé sledované období, největší počet takto provedených mediací jedním mediátorem bylo 11 mediací. Výsledky nepotvrdily, že mediaci ve vykonávacím řízení provádějí častěji zkušenější mediátoři (měřeno počtem celkem provedených mediací).

S cílem objasnit možné příčiny nízkého zastoupení mediací ve vykonávacím řízení v odborné agendě PMS byli mediátoři dotázáni na to, co je dle jejich zkušeností nejčastější překážkou pro provedení mediací mezi obětí a pachatelem ve vykonávacím řízení. Z nabízených variant odpovědí byly jednoznačně nejvíce označovány překážky, související s nezájmem obviněných a poškozených o mediaci. Další varianty odpovědí jako velká zatíženost pracovníků, nedostatečný počet specialistů vykonávajících mediaci či nedostatek vhodných případů byly označovány ve výrazně menší míře. Součástí nabízených variant bylo možné označit a identifikovat i jiné možné příčiny. V této variantě byl nejvíce zastoupený typ odpovědí, které rovněž za hlavní překážku považují motivaci stran vstoupit do mediace, s poukazem na mnohdy velkou časovou prodlevu od spáchání skutku, která výrazným způsobem ovlivňuje i motivaci stran po tak dlouhé době do mediace vstoupit.

7.6.6. Problematické oblasti mediace

V rámci šetření praxe v oblasti mediace byli mediátoři v PMS dotazováni, co vnímají jako největší problém při mediaci mezi obětí a pachatelem. Vedle problematických oblastí, které přímo souvisejí s procesem mediace, zahrnovaly odpovědi pracovníků z praxe také velmi často skutečnosti, které sice s procesem mediace přímo nesouvisejí, ale dle jejich zkušeností jej rovněž negativně ovlivňují.

Jednoznačně nejčastěji uváděným problémem při mediaci je dle vyjádření samotných mediátorů oblast motivace obecně. V této kategorii odpovědí se mediátoři vyjadřovali jak k neochotě a nezájmu stran setkat se tváří v tvář při mediaci, zvláště pak obětí, tak i k motivaci ve smyslu očekávání stran od mediace. V prvním případě popsané problematiky motivace mediátoři nejčastěji zmiňovali obtíže spojené se získáním stran pro tento způsob řešení jejich trestní věci. Poukazovali na časté projevy obav klientů ze společného setkání, zejména pak obavy obětí trestného činu.

V druhém případě se k problematice motivace mediátoři vyjadřovali ve smyslu problematických motivů některých klientů pro uskutečnění společného setkání. Poměrně ve velkém počtu mediátorů v této souvislosti uvedli, že se během své praxe často setkávají s ryze účelovým jednáním některých obviněných, ale i s podobným jednáním ze strany samotných obětí, resp. poškozených. Zmíněnou účelovost jednání ze strany obviněných spatřují zejména v jejich snaze zajistit si pro sebe lepší výchozí pozice pro rozhodování

soudu, resp. státního zástupce. Souhlas těchto obviněných s mediací je pak více ovlivněn jejich zamýšlenou strategií pro případnou další obhajobu, než skutečnou a upřímnou snahou pokusit se snížit následky jejich činu ve vztahu k oběti. Tento respondenty zmiňovaný negativní jev je z jejich praktických zkušeností velmi často důsledkem intervence obhájců, kteří z povahy věci více upřednostňují možné strategie získání výhod pro svého klienta, a to často na úkor poškozených.

Pokud se mediátoři vyjadřovali k problematickým jevům ze strany motivů poškozených, pak nejčastěji zmiňovali jejich primární snahu o maximalizaci finanční kompenzace újmy. Účelovost ze strany některých poškozených popisovali jako jejich zájem získat pro sebe vyšší finanční odškodnění, než by bylo možné nárokovat např. u soudu. Ze své praxe někteří mediátoři uváděli příklady, kdy zejména u případů řešení dopravních nehod poškození často do jednání vstupovali zejména s tím získat vyšší finanční náhradu nad rámec plnění pojišťovny a ve vztahu k obviněnému tzv. „těžili“ ze svého procesního postavení poškozeného. Obviněný je pak v těchto případech motivován k uzavření dohody s poškozeným nikoli svým rozhodnutím pomoci poškozenému snížit následky vzniklé jeho zaviněním, ale zejména jeho pragmatickým úsudkem a předpokladem, že existence vzájemné dohody může výrazným způsobem ovlivnit rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení, což si uvědomuje také poškozený.

Mezi největší problémy při mediaci respondenti ve velkém počtu zmiňovali zvládání emočních projevů zúčastněných stran během mediace. Druhá kategorie odpovědí zahrnovala nejrozličnější problematické jevy, které sice bezprostředně s mediací nesouvisí, ale dle vyjádření oslovených mediátorů výrazně ovlivňují praxi v oblasti provádění mediace. Na prvním místě z hlediska četnosti odpovědí respondenti zmiňovali velký důraz na rychlost provádění mediačních činností, vyvíjený orgány činnými v trestním řízení. I když tato časová omezení mediátoři s kvalitou provedených mediací přímo nespojovali, z velkého počtu odpovědí lze identifikovat existující limity pro možnosti detailněji se zabývat, vedle řešení vzniklého konfliktu, také možnými příčinami trestního chování a jednání obviněných z hlediska další prevence jejich páchaní trestné činnosti.

Mezi další problematické okolnosti související s mediací uvedli mediátoři nedostatek tzv. vhodných případů pro mediaci z hlediska nejčastěji řešených typů trestné činnosti. Časté odpovědi se týkaly také celkové úrovně a kvality spolupráce s orgány činnými v trestním

řízení, které, podle názorů respondentů, více reprezentují systém trestního řízení, v němž je kladen důraz na jiné postupy, než na včasné zahájení řešení konfliktu. Vhodnost uplatnění mediace také ovlivňuje doba, která uběhla od spáchání trestného činu do pověření k zahájení činností PMS na případu. Mediátoři v této souvislosti uváděli příklady často velmi dlouhé časové prodlevy od vzniku konfliktu do jeho možného řešení prostřednictvím mediace.

Dalším problémem je podle mediátorů velmi nízké povědomí laické veřejnosti o možnostech činností PMS, zejména pak v oblasti přípravného řízení. Tato skutečnost pak praxi negativně ovlivňuje projevy počáteční nedůvěry, zejména obětí, při nabídkách možné spolupráce s touto institucí. Větším povědomím o možnostech řešení konfliktů vzniklých v souvislosti s trestným činem lze podpořit i celkový zájem o mediaci, a tím zvýšit její podíl v celkovém počtu vykonávaných odborných činností služby.

Část odpovědí se týkala problematiky odborné přípravy začínajících mediátorů, ale i těch s delší praxí. Jako problematické jsou vnímány rezervy v oblasti vzdělávacích potřeb, kde by respondenti z praxe uvítali intenzivnější systematickou přípravu budoucích mediátorů a následné vzdělávání zkušenějších kolegů za účelem dalšího rozvoje jejich dovedností mediátora. V této souvislosti je třeba zmínit, že v PMS byla již pilotně zahájena nová koncepce vzdělávání, která má reagovat právě na existující vzdělávací potřeby zkušenějších kolegů. Hlavním cílem je však celkově zvýšit odborné dovednosti zaměstnanců a umožnit sdílení tzv. dobré praxe. Jedná se o tzv. Systém dalšího vzdělávání, který svým portfoliem zohledňuje vzniklé specializace uvnitř služby, tedy i oblast mediace.

7.6.7. Časový snímek doby trvání provedení mediací v praxi PMS

Z praktické zkušenosti autora z provádění mediací jako i z průzkumu praxe v této odborné oblasti PMS je zřejmé, že jedním z faktorů, který celkově ovlivňuje mediace, je i časové hledisko. V kontextu trestní justice se přesněji jedná o lhůtu individuálně stanovovanou orgány činnými v trestním řízení pro činnost PMS ve věci tak, aby její výsledky mohly být využity při rozhodování těchto orgánů v rámci plnění jejich úkolů v trestním řízení. Požadavek na rychlost projednání věcí je zvláště pro oblast přípravného řízení charakteristickým rysem, který logicky určuje i požadavky na spolupráci PMS s jejími justičními partnery.

Nalezení vyváženého konsensu na přiměřený minimální časový limit pro zajištění činností PMS v oblasti mediace tak, aby odpovídajícím způsobem reflektoval jak potřeby účastníků konfliktu, připravených se na jeho řešení aktivně podílet, tak i potřeby dalších „zadavatelů“ stran státních zástupců nebo soudců, je i v současné době stále aktuálním a živým tématem pro probíhající jednání o spolupráci s těmito partnery. Na důležitost tohoto tématu poukazuje i skutečnost, že se stal také předmětem Dodatku k doporučení č. R (99) 19, týkajícího se mediace v trestních věcech, který hovoří o tom, že rozhodnutí předat případ k mediaci by mělo být doplněno o stanovení přiměřeného časového limitu pro provedení mediace⁷¹.

Vzhledem k tomu, že PMS dosud oficiálně neprezentovala relevantní data, týkající se obvyklé doby, v rámci které jsou nejčastěji mediace v praxi PMS prováděny, byl s cílem tato data objektivně zjistit podrobně analyzován vzorek všech mediací provedených v rámci jednoho kalendářního roku, přičemž jsme vycházeli z údajů shromážděných ve statistické databázi PMS v roce 2008 (případy zahájené koncem roku 2008 a skončené v roce 2009 byly rovněž do analýzy zahrnuty). Při analýze uvedeného vzorku bohužel vyšlo najevo, že, byť v malé míře, došlo ze strany některých pracovníků k pochybením ve vkládání koncových údajů o činnostech na případu, kdy bylo pravděpodobně zaměněno datum ukončení fáze na případu s datem ukončením případu u příslušného orgánu činného v trestním řízení. Z toho důvodu nebylo možné, v zájmu zabránění celkovému zkreslení, využít aritmetický průměr pro stanovení obvyklé doby činnosti na případu. Výsledky analýzy jsou tedy představeny formou poměrného zastoupení celkové délky činnosti PMS na případu v jednotlivých časových pásmech, kdy celková délka činnosti na případu zahrnuje dobu od zaevidování podnětu k zahájení činnosti PMS do předání zprávy o výsledku mediace orgánům činným v trestním řízení k jejich dalšímu postupu ve věci. Protože zdrojová databáze neumožňovala nastavit jemnější filtr, byla jednotlivá časová pásma od sebe rozlišena intervalem jednoho měsíce.

Provedená analýza ukázala, že z celkového počtu 395 (údaj z roku 2008) provedených mediací v přípravném řízení a řízení před soudem, bylo celkem 26 % provedených mediací z celkového počtu mediací ve zvoleném roce 2008 ukončeno ještě v rámci stejného měsíce, ve kterém bylo středisko pověřeno k zahájení činnosti na případu. To znamená, že maximální doba trvání činnosti na případu mohla být nejvíce jeden měsíc. Prakticky se však jednalo o doby podstatně kratší, kdy výjimkou nebyla ani celková doba kratší než 14 dnů.

---

⁷¹ Ouředníčková, L. aj., výše citované dílo.

Druhé časové pásmo tvořily případy, ukončené nejpozději v průběhu následujícího měsíce po měsíci, ve kterém středisko zahájilo svou činnost na případu. Z hlediska poměrného zastoupení se jednalo o početně největší vzorek, který zaujímal 55 % mediací z celkového počtu mediací ve sledovaném roce. Maximálně možná doba trvání činnosti na případu zde mohla být 2 měsíce, přičemž nejčastěji se v tomto pásmu prezentovaly případy ukončené do jednoho měsíce nebo lhůtu jednoho měsíce jen mírně překračovaly.

Analogicky třetí časové pásmo zahrnovalo případy, které byly ukončeny ve třetím měsíci. Z celkového počtu všech mediací zahájených v daném roce se do tohoto časového úseku promítlo 13 % skončených mediací. Podobně i zde se ve větší míře objevovaly případy skončené ve lhůtě kratší než 3 měsíce, nejčastěji pak případy skončené okolo 2 měsíců. Zbýlých 6 % případů tvořily mediace, které dle údajů z databáze PMS byly ukončeny ve čtvrtém měsíci a později. I když to nelze s jistotou vyloučit, z výše popsaných důvodů se však velmi pravděpodobně u většiny z nich jednalo o chybný údaj v koncové evidenci.

Faktorů, které ovlivňují celkovou dobu potřebnou pro činnost na případu, je vedle okolností a povahy řešeného konfliktu, a s tím spojených specifických potřeb účastníků, celá řada. Mezi ně patří např. zvolený způsob kontaktu účastníků (písemný nebo telefonický), přičemž nejčastěji se v praxi využívá oslovení účastníků prostřednictvím písemné pozvánky na úvodní konzultaci. Dále pak celkovou dobu činnosti na případu mohou ovlivnit časové limity na straně účastníků a v neposlední řadě i aktuální zatíženost střediska. Přes všechny objektivní potíže, které v praxi nastávají, lze konstatovat, že mediace je i z hlediska časových kritérií orgánů činných v trestním řízení efektivním prostředkem pro řešení trestních věcí, zvláště pak s ohledem na vysoké procento tímto způsobem uzavřených dohod.

8. Shrnutí

Shrnutí ze zahraničních studií k efektivitě mediace

- Podle dostupných zahraničních výzkumů patří k nejdůležitějším důvodům, proč se oběti rozhodnou podstoupit mediaci, touha zjistit více o samotném trestném činu a o všem, co k němu vedlo, potřeba sdělit své pocity pachateli, přání napomoci mu „změnit se“, vést jej k odpovědnosti za vlastní chování, získat finanční náhradu za škodu, vyhnout se procesu u soudu a přesvědčit se na vlastní oči, že pachatel bude dostatečně potrestán.
- O mediaci nemají zájem všechny oběti. Výzkumy naznačují, že s ochotou účastnit se mediace s pachatelem se můžeme setkat zhruba u poloviny osob, které se staly obětí trestné činnosti. Britská studie z roku 1998 hovoří o 41 % obětí, které vyjádřily, že by možnost mediace využily, při šetření v roce 1984 jich bylo 51 %. Kanadský výzkum z roku 1999 hovoří o 24 % obětí, které vyjádřily silný zájem o účast na mediaci, a o dalších 27 %, které měly alespoň určitý zájem. Větší ochotu mediaci podstoupit měly oběti majetkové trestné činnosti než oběti deliktů násilných. Podle studie J. Gehma z roku 1990 činila míra obětí, rozhodnutých účastnit se mediace, 55 %. Oběti tak častěji činily v případech, kdy byl pachatel běloch, projednávaný případ měl spíše charakter přestupku a oběť zastupovala instituci (například školu nebo církev), nikoli sebe samu.
- Většina výzkumů, zaměřených na zkušenosti obětí s mediací, přináší pozitivní výsledky. Umbreitova studie z přelomu osmdesátých a devadesátých let hovoří o tom, že 86 % poškozených považovalo za prospěšné pro sebe sama, že se s pachatelem setkali a hovořili s ním o spáchaném deliktu. Mediace navíc přispěla k pocitu, že projednáním jejich věci bylo dosaženo principů spravedlnosti. Zatímco účastníci mediace se takto vyjádřili v 80 % případů, mezi oběťmi, které účast odmítly, považovalo způsob projednání a řešení celého případu v rámci systému trestní justice za spravedlivý pouze 38 %.

- Stejný autor provedl šetření, založené na post-mediačních rozhovorech s 51 oběťmi a 66 mladistvými pachateli, kteří se zapojili do programu mediace v minneapolisém Centru pro mediaci mezi pachatelem a obětí. Ukázalo se, že pro oběti v mnoha případech nebyla na mediaci nejdůležitější kompenzace finanční škody, ale spíše uspokojení z vlastní schopnosti setkat se tváří v tvář pachateli, možnost hovořit s ním o tom, co se stalo, a stejně tak možnost určitým způsobem přispět k jeho nápravě. Devět z deseti obětí bylo rádo, že se mediace zúčastnilo, a takřka všechny byly přesvědčeny, že uzavřená dohoda byla spravedlivá pro obě strany. Více než polovina vyjádřila po mediaci pozitivní postoj k pachateli a 94 % bylo přesvědčeno, že jim od něj do budoucna již nehrozí žádná nebezpečí.
- M. Umbreit uskutečnil také rozsáhlou evaluační studii, týkající se čtyř mediačních programů v amerických městech Albuquerque, Minneapolis, Oakland a Austin. Kromě experimentální skupiny obětí a pachatelů, kteří se účastnili mediace, byly zkoumány i dvě skupiny kontrolní. První tvořili jedinci (pachatelé i oběti), jimž byla účast v mediaci nabídnuta, ale odmítli ji, druhou pak pachatelé a oběti, kterým mediace nabídnuta nebyla a kteří vykazovali některé shodné znaky se skupinou experimentální. Pokud jde o výsledky mediace, v 95 % případů byla sjednána dohoda o nápravě. Dotazování obětí po mediaci ukázalo, že 90 % z nich bylo s celkovým řešením případu spokojeno. Mnoho z nich na mediaci oceňovalo zejména šanci přimět pachatele k uvědomění si, co svým činem způsobil, respektive umožnit mu, aby na sebe vzal odpovědnost za spáchaný delikt a pokusil se škodu napravit. Srovnání zmíněných skupin ukázalo, že 79 % obětí účastnících se mediace bylo spokojeno s tím, jak systém trestní justice projednal jejich případ, ve zbývajících skupinách platilo totéž pouze o 57 %.
- Podobnými otázkami se zabývaly kanadské autorky J. Wemmersová a K. Cyrová. Celkem oslovily 59 osob, z nichž 44 se účastnilo mediace. Bezmála polovina z nich uvedla, že je k účasti motivovala možnost ovlivnit pachatele, a to ať již ve smyslu pomoci mu k nápravě, tak přimět ho převzetí odpovědnosti za jeho skutek. Oběti, které mediaci odmítly, tak nejčastěji učinily z nedostatku času. V některých případech jim účast rozmluvil někdo další, případně byl důvodem sám pachatel (oběť se například setkáni s ním obávala).

- Ve Velké Británii se hodnocením mediačních programů z hlediska obětí trestné činnosti zabývali T. Marshall a S. Merry (1990). Převážná většina obětí byla podle nich s mediací a jejím průběhem spokojena. Nespokojené hlasy vyplývaly z vysokého očekávání ohledně náhrady, případně z pocitu, že po oběti se chce, aby něco činila pro pachatele, a nikoli naopak. Ukázalo se, že oběti, které byly před samotnou mediací primárně zaměřeny na získání odškodnění, následně častěji projevovaly po mediaci nespokojenost. Pozitivní zjištění přinesl výzkum ohledně psychologických aspektů, spojených s mediací. Většina obětí potvrdila, že jim mediace pomohla zbavit se negativním pocitů, které po činu prožívaly.
- L. Netzig a T. Trenczek ve své práci hovoří o zkušenostech obětí s mediací v Německu. Většina z nich se shodla, že mediace jim velmi pomohla, aby se vyrovnaly s tím, co se přihodilo. Velmi důležitým se tento aspekt jevil zejména u obětí násilné kriminality. Bylo zjištěno, že během samotné mediace často ustoupilo do pozadí původně důležité téma finančního odškodnění, a na významu nabyly spíše „nemateriální“ stránky problému. S mediací byly obzvláště spokojeny oběti deliktů, které se odehrály v rámci rodiny.
- V posledních letech se objevilo i několik studií, zabývajících se mediací u nejzávažnějších forem kriminality, a to včetně přímého či nepřímého setkání pachatele s pozůstalými po obětech vražd. Také u těchto programů jsou zkušenosti vesměs pozitivní. Účastníci si cení skutečnosti, že pachatel uznal svou odpovědnost za skutek a omluvil se, a dále například i vlastní schopnosti vyjádřit své pocity či možnosti získat o skutku více informací. Na pachatele po mediaci nahlížejí jako na lidskou bytost, a nikoli jako na monstrum. Zvláště silné bylo uspokojení obětí, že byly konečně vyslyšeny, stejně jako pocit, že setkání s pachatelem napomůže celý případ konečně uzavřít.
- S účastí na mediaci jsou podle existujících výzkumů většinou spokojeni i pachatelé. Ve Velké Británii se v tomto duchu vyjádřilo 76,9 % pachatelů, kteří se účastnili mediačního programu v Jižním Yorkshiru, a 96 % těch, kteří podstoupili mediaci v oblasti Northamptonshire. M. Umbreit ve své studii hovoří o 91 % pachatelů,

spokojených s výsledkem mediace, stejně jako o 89 %, kteří považovali projednání svého případu za spravedlivé.

- Pro diskusi o účinnosti mediace je kromě uspokojení účastníků podstatné také hledisko následného omezování kriminality. Předcházení recidivě pachatelů sice není primárním cílem restorativní justice, avšak očekává se, že efekt restorativních programů by se měl i v tomto směru projevit, neboť setkání s obětí by na pachatele mělo mít výchovný vliv. Jde o jednu z mála cest, jak mu znemožnit obvyklé racionalizační přístupy k vlastní trestné činnosti, stejně jako určitou stereotypizaci obětí v jeho představách. Při mediačním setkání je konfrontován s konkrétní osobou a dozvídá se, jaký vliv na ni skutek měl. Současně je veden k tomu, aby za své jednání převzal odpovědnost a pokusil se způsobenou škodu napravit.
- Nejvíce dosud uskutečněných výzkumů k recidivě pachatelů, účastnících se mediace, pochází ze Severní Ameriky, Velké Británie a Austrálie. Výsledky se však často liší. Některým autorům se již podařilo doložit, že recidiva „mediovaných“ pachatelů je nižší než u pachatelů, jejichž případ byl řešen běžnými právními postupy. Jiné výzkumy ale stejné rozdíly neprokázaly, a nepotvrdily tak, že by mediace přispívala k omezování trestné činnosti významnějším způsobem než opatření jiná. Jak ale správně připomíná H. Hayes (2007), podobná zjištění bychom v podstatě měli očekávat. Mediační setkání, časově velmi limitované, nemůže samo o sobě zaručit dramatický efekt na delikventní kariéru, neboť její průběh a vývoj ovlivňuje řada jiných, často podstatnějších faktorů.

Shrnutí dotazníkového šetření mezi poškozenými a pachateli

- Součástí našeho výzkumu bylo dotazníkové šetření mezi pachateli a poškozenými, kteří podstoupili mediaci. Jeho cílem bylo zmapovat jejich praktické zkušenosti s tímto opatřením. Na přípravě šetření se úzce podílela Probační a mediační služba ČR. Díky jejím pracovníkům se podařilo kontaktovat 94 poškozených a 93 pachatelů, kterým byly následně zaslány dotazníky. Řádně vyplněných se jich vrátilo 89, z toho 50 od obětí (návrtnost v této skupině 53,2 %) a 39 od pachatelů (návrtnost 41,9 %). Šetření bylo anonymní, a tak při vyhodnocení dotazníků nebylo možno porovnávat výpověď pachatele a poškozeného u téhož případu.

- Mezi oběťmi bylo ve srovnání se vzorkem pachatelů více žen (32 % oproti 13 %), a také zde bylo větší zastoupení starších věkových kategorií (přibližně polovina pachatelů byla ve věku do 20 let, mezi oběťmi se jednalo pouze o zhruba desetinu počtu). S věkem souviselo nejvyšší dosažené vzdělání, které bylo u obětí obecně vyšší než u pachatelů.
- Nadpoloviční většinu řešených případů představovala majetková trestná činnost, o násilné delikty se jednalo ve zhruba třetině případů (týkaly se 26 % obětí a 31 % pachatelů). Ve zbývajících kauzách šlo buď o útok na majetek i zdraví současně, případně respondent skutek zařadil do kategorie „jiné“. V ní se tak ocitly dva případy neplacení výživného, po jednom pak případ opilství spojeného s výtržností, nedbalosti, zneužívání pravomoci veřejného činitele a řízení auta pod vlivem alkoholu. Zhruba o polovině případů platilo, že pachatel se s poškozeným znali již před samotným trestným činem (uvedlo 46 % obětí a 54 % pachatelů). Charakter vzájemného vztahu byl různý, od pouhé známosti „od vidění“ až po vztahy příbuzenské či partnerské.
- Pokud jde o škody, způsobené trestným činem, o fyzickém zranění hovořilo 16 obětí (32 %), o škodě na majetku 33 obětí (66 %). Celkem 63 % poškozených uvedlo, že se kvůli trestnému činu dlouho psychicky trápili (častěji tyto pocity uváděly oběti násilných deliktů), a v 50 % vedla jejich zkušenost s trestnou činností k tomu, že se začali více než před ní strachovat o svůj život, zdraví či majetek. Častý byl pocit, že projednávání případu znamenalo ztrátu velkého množství času (uvedlo 91 % poškozených).
- O mediaci se drtivá většina obětí i pachatelů dozvěděla až v souvislosti s řešeným případem. Pouze 5 obětí a 4 pachatelé sami iniciovali kontakt s Probační a mediační službou. Je proto potěšitelné, že probační úředník podle většiny respondentů poskytl oběma stranám dostatečné informace o průběhu a zásadách mediačního setkání (spokojeno s tím bylo 96 % obětí a 92 % pachatelů). I přes vyslovený souhlas s mediací ale 51 % pachatelů a 56 % poškozených před jejím započítím pochybovalo o smyslu takového setkání. Jen 5 % pachatelů a 16 % obětí si nicméně svou účast na mediaci rozmyslelo dlouhou dobu.

- Mezi důvody, pro něž se oběti nejčastěji rozhodly pro účast v mediaci, patřila touha seznámit se s motivy pachatele k jeho činu, vyhnout se zdlouhavému projednávání věci u soudu, slyšet od pachatele jasnou omluvu, přispět svou účastí k jeho nápravě a dosáhnout náhrady škody. Jen výjimečně naopak hrálo roli přání dozvědět se více o pachateli, stejně jako dokázat sám sobě, že osobní setkání s ním nebude problémem. Pro pachatele byla dominujícím motivem možnost dohodnout se s poškozeným, jak napravit způsobené škody, urychlit celkové projednávání případu a rovněž dosáhnout mírnějšího postihu za spáchaný trestný čin. Více než polovina pachatelů měla silnou potřebu omluvit se osobně poškozenému, respektive sdělit mu, že svého činu litují. Spíše výjimečná byla naproti tomu potřeba vysvětlit mu okolnosti, které ke kriminálnímu jednání vedly.
- Dvě třetiny obětí konstatovaly, že před vstupem do mediace pociťovaly vůči pachateli zlost. Strach z osobního setkání s ním měla jen necelá čtvrtina, a jen 28 % poškozených si nebylo jisto, že při mediaci zvládnou kontrolovat vlastní emoce. Mírná většina pochybovala, zda se podaří uzavřít dohodu, a výjimečná nebyla ani nejistota, zda pachatel myslí svou účast na mediaci, a tím i touhu napravit svůj skutek upřímně (přiznaly se k ní téměř dvě třetiny vzorku). Devět z deseti poškozených nicméně i tak do mediace vstoupilo s přesvědčením, že celý případ pomůže vyřešit. Pokud jde o pachatele, 68 % mělo ze setkání s poškozeným obavy. Méně častá byla nejistota, zda při mediaci ovládnou vlastní emoce (pociťovalo ji pouze 29 % pachatelů). Zhruba polovina pachatelů pochybovala, že obě strany dospějí k dohodě.
- Samotné mediační setkání ve většině případů netrvalo déle než půldruhé hodiny (uvedlo 71 % obětí a 74 % pachatelů). Třetina pachatelů a pětina obětí dokonce konstatovala, že nebylo delší než třicet minut. Jeho atmosféru hodnotila většina účastníků jako velmi či spíše vstřícnou (vyjádřilo se tak 68 % obětí a 62 % pachatelů).
- Jedním z principů mediace je poskytnout oběti dostatečný prostor, aby pachateli sdělila, jak ji svým jednáním poškodil. V našem vzorku k tomu skutečně došlo podle 88 % poškozených a 58 % pachatelů. Analýza naznačila, že oběti měly tendenci hovořit o těchto věcech spíše s mladšími pachateli – zatímco ve skupině pachatelů

ve věku do 20 let se s danými pocity svěřilo 78 % obětí, u pachatelů starších 40 let již pouze 15 %. Celkem 41 % pachatelů konstatovalo, že poškozený chtěl znát motivy trestného činu. Více než třetina obětí měla pro změnu pocit, že pachatel měl potřebu při mediaci vysvětlit okolnosti, které jej k činu vedly.

- Zásadním prvkem, který může ovlivnit průběh i výsledek mediace, je upřímná omluva pachatele. Té se podle vlastního vyjádření dočkalo 82 % námi oslovených poškozených. Pro zhruba čtvrtinu z nich však neměla větší význam. Mezi pachateli uvedlo 92 %, že se během mediace výslovně omluvili. Jen polovina ale současně vyjádřila přesvědčení, že jejich gesto bylo poškozeným vnímáno jako důležité, a 78 % pachatelů se domnívalo, že omluva byla přijata. Vyšlo najevo, že vyslovení omluvy mělo u obou skupin respondentů prokazatelně pozitivní vliv na hodnocení celkové atmosféry mediace.
- Zhruba dvě třetiny obětí získaly během mediace dojem, že pachatel svého činu upřímně lituje, není pro něj lehké setkat se tvář v tvář a má skutečný zájem napravit, co svým skutkem způsobil. Současně se ale ukázalo, že podle 59 % poškozených se pachatel mediace účastnil pouze formálně, a to v touze vyhnout se přísnějšímu potrestání. Dojmy, které oběť z pachatele a jeho chování během mediace získala, přitom byly často ovlivněny již pocity, zkušenostmi a postoji, s nimiž do mediace vstoupila. Méně často se tak například o zájmu skutek napravit nechali přesvědčit poškození, kteří před mediací cítili velkou zlost, a obdobně podezírali ve větší míře pachatele z formálního přístupu lidí, kteří se stali obětí násilného deliktu.
- Pachatelé přičítali poškozeným pragmatický přístup k mediaci – 71 % bylo přesvědčeno, že jediným důvodem účasti oběti byla snaha získat finanční odškodnění. Relativně velké množství pachatelů (40 %) navíc nabylo dojmu, že se k nim poškozený během mediace choval arogantně. Oba tyto pocity vyjadřovali významně častěji pachatelé, pro něž mediovaný případ nebyl prvním řešeným trestným činem v jejich životě.
- Naprostá většina obětí i pachatelů hodnotila práci mediátora jako velmi či spíše dobrou (v součtu se jednalo o 96 % obětí a 97 % pachatelů). Obdobně pozitivní shoda

panovala i u otázky, zda mediátor dokázal vytvořit bezpečnou atmosféru a zda měly obě strany pod jeho vedením dostatek prostoru pro vyjádření osobních potřeb, názorů a postojů. Téměř pětina poškozených a třetina pachatelů ale na druhou stranu měla pocit, že se jim mediátor snažil vnutit vlastní představu, jak by měl být případ řešen. Většina z nich to ovšem zjevně vnímala jako vítanou iniciativu mediátora, neboť tato skutečnost nikterak neovlivnila celkově příznivé hodnocení jeho práce.

- K dohodě dospěla mediace podle 96 % obětí a 92 % pachatelů. Jejím předmětem bylo v převážné většině případů finanční odškodnění (uvedlo 87 % obětí a 67 % pachatelů), někdy kombinované s prací na odstranění následků činu (4 % obětí a 9 % pachatelů). Desetina obětí a třetina pachatelů se ovšem domnívala, že dohoda nebyla vůči nim zcela spravedlivá. Vůči druhé ze zúčastněných stran sporu nebyla spravedlivá podle 23 % obětí a 15 % pachatelů. Velmi příznačné byly pocity křivdy pro účastníky mediací, řešících případy násilné trestné činnosti. Mezi oběťmi, které při činu utrpěly fyzické zranění, nepovažovala dosaženou dohodu za spravedlivou vůči sobě více než čtvrtina, vůči pachateli pak dokonce téměř polovina. Prakticky totéž platilo i o vzorku pachatelů – mezi těmi, kdo spáchali násilný delikt, považovalo dohodu za nespravedlivou vůči sobě 73 %, mezi pachateli majetkových trestných činů se jednalo pouze o každého zhruba desátého.
- Pro naplnění celkového smyslu mediace je důležité, aby pachatel splnil, k čemu se v dohodě zavázal. V našem vzorku k dodržení sjednaných podmínek většinou došlo - uvedlo to 77 % obětí a 97 % pachatelů. V několika případech (zmínilo šest obětí a jeden pachatel) byla dohoda splněna částečně, přičemž nedostatky byly většinou dány nedodržováním termínů splátek. Pouze dva poškození přímo uvedli, že pachatel nesplnil nic, a stejný počet příslušnou informaci neměl. V jednom případě poškozený konstatoval, že pachatel úmluvu dosud plní.
- Devět z deseti obětí i pachatelů uvedlo, že byli s výsledkem mediace spokojeni. Příznivě vynívá také zjištění, že znovu by s ní souhlasilo 84 % poškozených a 95 % pachatelů. Naprostá většina pachatelů (90 %) vyjádřila přesvědčení, že by mediaci podstoupili i na místě oběti. Stejný poměr odpovědí byl zaznamenán u poškozených, a to u otázky, zda by mediaci doporučili podobně poškozeným lidem. Pouze jeden pachatel uvedl, že se po mediaci dopustil dalšího trestného činu.

- Dotazováním na celkové dojmy a hodnocení mediace bylo zjištěno, že své účasti litovala pouze necelá desetina poškozených. Osm z deseti více či méně připustilo, že se po mediaci cítili v souvislosti s daným případem lépe, než před ní. Pro zhruba tři čtvrtiny poškozených bylo navíc významné, že s pachatelem dokázali o celé věci otevřeně hovořit. Více než 80 % si cenilo možnosti promluvit s pachatelem o tom, co jim svým činem způsobil, a pro téměř 90 % bylo důležité, že se mohli osobně vyjádřit k tomu, jak by měl být celý případ řešen. Dvě třetiny poškozených věřili, že mediační setkání mělo výchovný efekt na pachatele, na druhou stranu ale jen třetina na něj změnila názor k lepšímu. Na tyto názory měly značný vliv již postoje před samotnou mediací. Statistická analýza naznačila, že mediace nejvíce uspokojí oběti, které o jejím smyslu nepochybují a motivuje je možnost vstoupit s pachatelem do živého dialogu. Velký vliv na výslednou spokojenost má také omluva pachatele, jeho chování během mediace i její celková atmosféra.
- S účastí byla spokojena také naprostá většina pachatelů (95 %). Nepříjemným zážitkem byla mediace pouze pro desetinu z nich. Devět z deseti si cenilo toho, že jim mediační setkání umožnilo vyjádřit se k řešení deliktu. Téměř 84 % si navíc více či méně považovalo, že se mohli poškozenému osobně omluvit, což platilo i pro většinu z těch, pro které tento aspekt původně nebyl důvodem účasti. Více jak polovina uvedla, že teprve po mediaci si plně uvědomili, co svým činem způsobili. Pouze pětina se domnívala, že jim účast na mediaci nezajistila mírnější potrestání. Více než 80 % pachatelů uvedlo, že je setkání s obětí ovlivnilo do té míry, že se další trestné činnosti vyhýbají. Pouze 40 % naproti tomu věřilo, že na ně poškozený po mediaci změnil názor k lepšímu.
- Výsledky šetření se v zásadě shodují s poznatky srovnatelných zahraničních studií. Převážná většina účastníků mediace je s tímto opatřením spokojena a svou zkušenost hodnotí kladně. Potvrdilo se, že klíčovou úlohu sehrávají aspekty, jako je upřímná omluva pachatele, vysvětlení pohnutek deliktu či jeho opravdový zájem dát věci do pořádku. Pokud si poškozený od mediace slibuje právě tyto prvky, je pravděpodobné, že jej účast na ní uspokojí – nespokojené byly spíše oběti, které o smyslu setkání s pachatelem předem pochybovaly a zmíněné aspekty pro ně větší význam neměly. V některých případech byl překážkou celkového uspokojení

z mediace nevhodný přístup druhé strany (například formální postoj pachatele či arogantní chování oběti). Spokojenost panovala s činností mediátora.

Shrnutí analýzy údajů z Rejstříku trestů

- Analýza údajů z Rejstříků trestů nabízí možnost bližšího poznání registrované kriminální recidivy, především její četnosti, charakteru a vývoje. V našem výzkumu byly analyzovány údaje o 311 osobách, u nichž v roce 2005 proběhla mediace v případech spáchání úmyslné trestné činnosti. Podle pohlaví bylo v našem vzorku zastoupeno 276 mužů (88,7 %) a 35 žen (11,3 %).
- Pokud jde o věk obviněných, sledovali jsme tento údaj nejen ve vztahu k době mediace, ale rovněž věk při první odsouzené trestné činnosti. Průměrný věk obviněných osob při mediačním jednání činil 26,3 let. Průměrný věk při první odsouzené trestné činnosti činil 23,6 roků.
- Jednoznačně převažovali netrestaní pachatelé. Bylo jich celkem 247 (79,4 %). Jeden záznam v Rejstříku trestů mělo 24 pachatelů (7,7 %). Pouze u 40 osob (12,9 %) bylo před použitím mediace zjištěno vícenásobné odsouzení .
- Statistická analýza prokázala, že spolu souvisí věk prvního odsouzení s celkovým počtem záznamů v Rejstříku trestů. Průměrný věk osob (v době prvního odsouzení), které měly v Rejstříku trestů jeden záznam, činil 22,4 let, zatímco u osob s 2-3 tresty 21,2 let; s 4-6 tresty 19,9 let; se sedmi a více tresty 18,5 let. U osob bez předchozího záznamu činil průměr 24,2 let.
- Analyzovali jsme také vztah mezi uloženým trestem nebo opatřením u mediovaného případu a předchozím odsouzením. Bylo zjevné, že u osob dříve netrestaných soud či státní zástupce využil častěji formu odklonu, tj. institut podmíněného zastavení trestního stíhání či narovnání, u osob dříve odsouzených pak soud uložil trest obecně prospěšných prací či podmíněné odsouzení s dohledem.

- V našem vzorku 311 případů, kde došlo ke spáchání úmyslného trestného činu, byla uzavřena dohoda v 75,5 % případů. Muži byli k uzavření dohody přístupnější, stejně tak osoby mladší. Z pohledu druhu trestné činnosti se častěji podařilo uzavřít dohodu s obviněnými, kteří spáchali trestnou činnost podle hlavy VII. a IX. trestního zákona (trestné činy proti životu a zdraví a trestné činy proti majetku), nejméně pak s pachateli, kteří se dopustili trestné činnosti podle hlavy VIII. trestního zákona (trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti).
- Co se týče druhu trestné činnosti, u odsouzených jednoznačně převažoval trestný čin krádeže podle § 247 TrZ (54,2 % vzorku) a trestný čin ublížení na zdraví podle § 221 TrZ (31,6 %).
- Z pohledu zakončení mediovaných případů je možno konstatovat, že skoro u dvou třetin odsouzených (u 189 osob) soud či státní zástupce podmíněně zastavil trestní stíhání. Tento institut byl soudem či státním zástupcem nejvíce využit i v případech mladistvých pachatelů, a to v 65 případech ze všech 189 případů zakončených podmíněným zastavením trestního stíhání.
- Pokud jde o recidivu, z celkového počtu 311 osob mělo další záznam (zhruba po čtyřech letech po mediaci) v Rejstříku trestů 79 osob, což představuje čtvrtinu našeho vzorku (25,4 %).
- Zajímavým je nesporně údaj, v jakém časovém intervalu k dalšímu odsouzení došlo. Ukázalo se, že nejčastěji (v 38 % případů) se tak stalo v období jeden až dva roky po odsouzení případu řešeného s využitím mediace. Do dvou let pak recidivovalo 75,9 % pachatelů.
- Z hlediska věku nejméně recidivovaly osoby starší 50 let, nejvíce pak osoby ve věkové skupině 21-29 let.
- Z pohledu předchozí trestné činnosti nejméně recidivovaly osoby prvotrestané (ve 22,7 % případů). Nejvyšší míra recidivy byla naopak zaznamenána u osob s jedním záznamem v Rejstříku. Pokud se zaměříme výhradně na skupinu recidivistů, recidivovalo 35,9 % z nich.

- Nejvíce recidivovali pachatelé majetkové trestné činnosti podle hlavy IX. trestního zákona (30,5 % z nich).
- Institut podmíněného zastavení trestního stíhání vychází nejlépe z pohledu případné další recidivy (v našem vzorku zjištěna recidiva v 20,1 % případů). Jednoznačně nejhůře dopadli pachatelé, jimž byl uložen trest obecně prospěšných prací.

Shrnutí analýzy trestních spisů ve věcech, kde proběhla mediace

- Výzkum se zaměřil i na získání praktických poznatků o mediaci v trestním řízení. Od okresních soudů jsme si vyžádali trestní spisy ve věcech, kde proběhla mediace, a z nich jsme zkoumali průběh a výslednost mediace, součinnost středisek PMS s orgány činnými v trestním řízení a vliv mediace na rozhodovací praxi soudů. Pozornost jsme věnovali také osobním údajům subjektů mediačního řízení a charakteru trestné činnosti pachatelů.
- K dispozici jsme měli vzorek 52 trestních spisů, kde v roce 2007 byla provedena mediace (bez ohledu na její výsledek) 60 pachatelů s 81 poškozenými ve věcech, kde trestní stíhání bylo ukončeno pravomocným rozsudkem nebo jiným pravomocným rozhodnutím soudů.
- Z 28 oslovených okresních soudů nám trestní spisy zapůjčilo 27 okresních soudů ze všech soudních krajů v České republice, kromě hlavního města Prahy, kde se nám nepodařilo získat výchozí údaje potřebné pro vyžádání konkrétních trestních spisů. Nejvíce údajů nám poskytly okresní soudy působící v obvodech krajských soudů Ostrava, Hradec Králové a Ústí nad Labem.
- Mediace je neprocesní metodou alternativního řešení sporů mimo standardní trestní řízení, a proto není upravena trestním právem. Základní právní východisko tvoří zák. č. 257/2000 Sb., o PMS, ve znění pozdějších předpisů. Pro usměrnění a sjednocení praxe středisek PMS při realizaci mediace má zásadní význam Metodický standard činnosti PMS v oblasti přípravného řízení a v řízení před soudem a jeho přílohy, tzv. manuál mediace a tři vzory pro základní úkony prováděné při mediaci.

- Pro mediaci byly ve zkoumaných případech vybírány méně závažné trestné činy nebo provinění, u nichž horní hranice trestní sazby trestu odnětí svobody nepřevyšovala pět let. Tato hranice umožňovala v soudním řízení využít odklonů od standardního řízení nebo alternativních způsobů potrestání. Převažovaly majetkové trestné činy (41,7 %) a provinění (60,9 %), nejčastěji krádež, které byly často páčány jako pokračující nebo v souběhu s jinými delikty. Další v pořadí četnosti byly trestné činy a provinění proti pořádku ve věcech veřejných.
- V souladu se zákonem o PMS byly vždy řešeny případy, které byly důsledkem konfliktního stavu mezi pachatelem a poškozenými, a to i v případech trestných činů a provinění, které měly obecně nebezpečnou povahu (§ 201 odst. 1, 2 písm. c) tr.zák.) a trestných činů a provinění hrubě narušujících občanské soužití.
- Mezi pachateli, kteří se zúčastnili mediačního řízení, bylo 56 mužů a pouze 4 ženy. Ve spolupachatelství dvou nebo více osob se trestných činů dopustilo 38,3 % dospělých pachatelů a provinění 56,5 % mladistvých pachatelů. Osoby mladistvé spáchaly provinění vždy ve spolupachatelství.
- Pro mediaci byli vybíráni především prvopachatelé, u nichž bylo možno důvodně očekávat nejen uzavření dohody o náhradě způsobené škody, ale i vysokou pravděpodobnost účinnosti rozhodnutí soudů mimo hlavní líčení, výchovných trestů nebo výchovných opatření.
- Tohoto řešení sporů se zúčastnili především mladší pachatelé, z nichž tři čtvrtiny byli ve věku do 30 let a téměř 40 % bylo mladistvých. Průměrný věk pachatelů, kteří přistoupili na mediaci, byl 24 let, nejstaršímu bylo 59 let. Výběr pachatelů vhodných pro mediaci se ve sledovaných případech zaměřil na jejich nejnižší věkové skupiny a mladší pachatele, tak jak to ukládá ustanovení § 4 odst. 4 zákona o PMS.

- Věkovému složení odpovídal i socioprofesionální status pachatelů, když 40 % z nich se připravovalo na své budoucí povolání a byli finančně závislí na svých rodičích. I u osob ekonomicky činných se většinou jejich průměrný příjem pohyboval hluboko pod celostátním průměrem, což komplikovalo dosažení dohody o náhradě způsobené škody.
- Celkem se mediálního řízení, celého nebo v některé jeho fázi, zúčastnilo 81 poškozených, převážně fyzických, ale i právnických osob. Ve třech čtvrtinách případů byli pachatelé mediální s jedním, ve zbývajících případech s více poškozenými.
- Mezi poškozenými fyzickými osobami převažovali muži (76,9 %). Věk poškozených byl rovnoměrně rozložen do všech věkových skupin, polovina do 30 a druhá polovina nad 30 let. Nejvíce mezi nimi bylo osob připravujících se na své budoucí povolání a podnikajících osob. U čtyř pětina poškozených nebyl zjištěn žádný vztah k pachatelům.
- Poškozeným byla trestnou činností pachatelů způsobena především majetková škoda (67,9 %), což odpovídá charakteru jejich trestné činnosti, a poté újma na zdraví (25,9 %).
- Poznatky z trestních spisů ukázaly, že zkoumané znaky poškozených (věk, socioekonomický status, aj.) neměly podstatnější vliv na jejich postoj k mediaci a ani na její výslednost.
- Již v průběhu přípravného řízení byly ve vhodných případech vytvářeny podmínky pro možnost aplikace alternativních způsobů řízení i pro spolupráci s jednotlivými středisky PMS. Pachatelé byli poučováni o možnostech odklonů od standardního řízení, v případech, kdy to zákon vyžaduje, byl opatřován jejich souhlas s takovým postupem, mladiství pachatelé byli poučováni o možnosti uložení výchovných opatření a některým pachatelům se dostalo i poučení o možnostech spolupráce s PMS.

- Zákon o PMS jasně stanoví, kdo může iniciovat zahájení mediačního řízení. Podnět k zahájení mediačního řízení ve zkoumaných případech nejčastěji podávaly policejní orgány (38,3 %) a poté pachatelé (23,4 %), kteří se sami dostavili na střediska PMS a požádali o pomoc při uzavírání dohody s poškozeným. Zbývající pokyny jsou od soudců, státních zástupců nebo řízení bylo zahájeno z vlastní iniciativy probačních úředníků (vždy u mladistvých pachatelů). Dvě třetiny ze všech mediovaných případů byly vybrány odbornými institucemi a jejich profesionalita byla zárukou jejich vhodného výběru.
- Podnětovou aktivitu jsme nezaznamenali ze strany poškozených, zřejmě jako důsledek jejich nedostatečné informovanosti o možnosti tímto způsobem se domáhat rychlé náhrady škody způsobené trestnou činností.
- Způsob realizace mediačního řízení, přehled provedených úkonů, shrnutí výsledků a závěrečné stanovisko probačního úředníka byly zaznamenány ve Zprávě o výsledku mediace, která byla ve sledovaných případech zpracována v souladu s Metodickým standardem činnosti PMS. Její přílohou byla uzavřená dohoda o náhradě škody a další, v průběhu řízení opatřené písemné materiály.
- Zjišťování možností pro uskutečnění mediace byla ze strany středisek PMS věnována náležitá pozornost a v každé z trestních věcí byla s oběma subjekty mediačního řízení uskutečněna řada (i opakovaných) individuálních konzultací, kterých se u mladistvých pachatelů zúčastnili i jejich zákonní zástupci.
- Společného jednání s pachatelem se zúčastnilo 75,3 % poškozených. Ve zbývajících případech došlo k dojednání výše a způsobu náhrady škody bez přímého jednání obou subjektů mediačního řízení. Tento způsob tzv. „nepřímé mediace“ by neměl být vykazován jako uskutečněná mediace, když v něm nelze realizovat jeho podstatu, kterou je osobní setkání mezi pachatelem a poškozeným.
- Výše způsobené materiální škody byla zjišťována již v průběhu přípravného řízení policejními orgány a byla důležitým východiskem pro jednání stran při vytváření dohody ohledně finančního vypořádání způsobené škody. Požadavky poškozených

nešly ve většině případů nad rámec takto zjištěné výše škody a žádný z nich nelze označit za vyloženě nepřiměřený. Byly zjištěny i případy, kdy poškození uplatnili požadavky nižší než zjištěná škoda, nebo kdy došlo z jejich strany k prominutí plnění.

- Za hlavní kritérium úspěšnosti mediačního řízení lze považovat dosažení dohody o urovnání konfliktní situace a náhradě způsobené škody. Počet uzavřených dohod, z celkového počtu provedených mediací, je 88,9 %. V průběhu mediačního jednání byly požadavky 44,4 % poškozených na náhradu škody zcela uspokojeny a u 34,6 % poškozených bylo peněžité plnění domluveno ve splátkách.
- K uzavření dohody mezi pachatelem a poškozeným nedošlo v 9 ze všech mediovaných případů (11,9 %). Po ukončení jednání neměl žádný ze subjektů řízení zájem na další spolupráci se střediskem PMS a spolupráce byla ukončena.
- Důvody, pro které nedošlo k uzavření dohody, byly na straně pachatele i poškozeného. Na straně pachatele to byly především důvody finanční, když nebyli schopni nebo ochotni akceptovat oprávněné a řádně doložené nároky na náhradu škody, a dále i důvody jiné (pachatel ustoupil od sjednané dohody, pachatel popíral vinu, nesouhlasil s alternativním řešením a trval na projednání věci před soudem). Na straně poškozeného šlo o jeho nesouhlas se splátkovým kalendářem.
- V těchto ojedinělých případech, kdy nedošlo k uzavření dohody, byli pachateli převážně muži, mladších věkových skupin, dělnických profesí a osoby připravující se na budoucí povolání. Stejně tak mezi poškozenými převládali muži, mladšího nebo středního věku, různých profesí. U obou subjektů jde o velmi malý vzorek, který neumožňuje činit žádné obecnější závěry a již vůbec ne o jejich negativním vztahu k mediaci.
- Neuzavření dohody nelze jednoznačně považovat za neúspěch mediačního jednání. Při vzájemném setkání subjektů řízení docházelo k vyjasnění okolností konfliktu i vzájemných stanovisek, k omluvě pachatele, jejímu přijetí poškozeným a k odpuštění. I v těchto případech nutno pozitivně hodnotit přístup pracovníků PMS, trpělivost a jejich snahu pomoci při řešení konfliktu.

- Byly zjištěny případy, kdy mediace byla ukončena v průběhu přípravného řízení a byly splněny všechny podmínky pro vyřízení trestní věci mimosoudními prostředky ještě před podáním obžaloby. Státní zástupci však této možnosti nevyužili a ve všech těchto případech samosoudci, ihned po obdržení obžaloby, shledali splnění zákonných podmínek, a bez nařízení hlavního líčení rozhodli o podmíněném zastavení trestního stíhání.
- Všechna mediační řízení byla středisky PMS ukončena ještě před jednáním soudů a jejich výsledky mohly být využity při rozhodování. Tři čtvrtiny mediačních řízení byly ukončeny ve lhůtě do 6 týdnů a průměrná délka řízení činila 44 dnů. Jde o velmi dobrý výsledek práce středisek PMS, který pozitivně ovlivňuje celkovou délku trestního stíhání.
- V případech uzavření dohody mezi pachatelem a poškozeným bylo soudy v 67,8 % případů rozhodnuto o odklonu od standardního řízení a zbývajícím pachatelům byl uložen vždy podmíněný trest odnětí svobody, ve 4 případech ve spojení s trestem zákazu činnosti, spočívajícím v zákazu řízení motorových vozidel. Z odklonů bylo využíváno především podmíněné zastavení trestního stíhání. U mladistvých pachatelů byl poměr odklonů a uložených trestů téměř shodný.
- V případech, kdy nedošlo k dohodě mezi pachatelem a poškozeným, byl poměr odklonů a odsuzujících rozhodnutí obrácený. Je to důsledek neuhrazení způsobené škody, jako základní podmínky pro aplikaci odklonů. Neuzavření dohody u mladistvých pachatelů ve zkoumaných případech nebránilo soudům ve využití alternativ k potrestání.
- V řadě odůvodnění soudních rozhodnutí nebyly vůbec vyhodnoceny výsledky mediačního řízení a činnost středisek PMS, přestože byly jako důkaz v řízení před soudem provedeny, a jejich vyhodnocení proto mělo být součástí odůvodnění. V dalších odůvodněních rozhodnutí se soudy omezily pouze na obecné konstatování splnění podmínek pro odklon.

- V některých ze sledovaných případů činnost středisek PMS nekončila ani po pravomocném soudním rozhodnutí. Soudům byly podávány zprávy o plnění dohod a dalších stanovených podmínek na pokyn soudů, ale i bez nich, na základě vlastní iniciativy probačních úředníků.
- V případech, kdy byla pravomocným soudním rozhodnutím stanovena pachatelům zkušební doba, bylo zjištěno, že ve většině případů došlo k osvědčení pachatelů, dále že zkušební doba běžela nebo soudy po jejím ukončení ještě nebylo rozhodnuto. Pouze u 3 pachatelů soudy zjistily, že podmínky pro osvědčení nebyly splněny a rozhodly o pokračování v trestním stíhání (u PZTS). Důvodem bylo vždy další pravomocné odsouzení pachatelů za trestnou činnost spáchanou ve zkušební době. Trestné činnosti ve zkušební době se dopustili i další 4 pachatelé, kde však v době našeho zkoumání ještě nebylo rozhodnuto o důsledcích.
- Toto zjištění vede k závěru, že mediační řízení a následné mimosoudní vyřízení trestní věci nebo alternativní potrestání u většiny pachatelů, alespoň po dobu stanovené zkušební lhůty, splnilo svůj výchovný účel, v tom základním požadavku na vedení řádného života, kterým je vyvarovat se páchaní další trestné činnosti.

Shrnutí praktických zkušeností probačních úředníků s mediací

- Relativně malý podíl uskutečněných mediací z celkového možného počtu potenciálních příležitostí lze interpretovat povahou konfliktů a situací, vzniklých v souvislosti s trestnými činy.
- Analýza potvrdila důležitost motivace zúčastněných stran pro tento způsob řešení konfliktu. Z výsledků vyplývá, že k mediacím dochází ve větší míře, pokud je alespoň jedna ze stran od počátku motivována sama aktivně vzniklý konflikt řešit, popř. pokud je v tomto podporována rodinou. I když nejmenší počet podnětů k zahájení spolupráce eviduje PMS od poškozených, lze vysledovat velmi vysoký potenciál pro uskutečnění mediací právě v případech, kdy je spolupráce zahájena z podnětu poškozeného.
- Překvapivě vysoký potenciál pro uskutečnění mediací vykazují případy, kde PMS zahajovala činnost na základě podnětů od obhájců. V této souvislosti je zajímavé

srovnat výstupy z provedeného šetření, kdy byli formou dotazníku osloveni všichni pracovníci PMS, kteří mají praktickou zkušenost z provádění mediací. Mezi největší problémy při mediaci mnoho mediátorů uvedlo právě komplikace způsobené účastí obhájců při mediaci.

- Výsledky analýzy potvrzují předpoklad, že motivace stran k mediaci se zvyšuje, resp. častěji k mediacím dochází, pokud je konfliktní stav řešen v kratším časovém odstupu od jeho vzniku. To koresponduje i s praktickou zkušeností, kdy zahájení činností PMS v rané fázi trestního stíhání umožňuje nabízet stranám mediaci snadněji než po delší časové době, např. několika měsících od spáchání trestného činu, v případech, kdy PMS kontaktuje strany na základě podnětu od soudu.
- Nejvyšší počet mediací vykazují případy zahájené z podnětu policie. V kategorii pokynů od orgánů činných v trestním řízení zauímají druhé místo v počtu provedených mediací případy z pokynu státních zástupců, na třetím místě pak pokyny od soudů. Nejpravděpodobnější interpretace uvedeného pořadí má zjevnou souvislost s časovou osou trestního řízení, kdy podněty od policie reprezentují případy, kde od spáchání trestného činu, resp. od vzniku konfliktu do zahájení činnosti PMS uběhla doba kratší než v případech postoupených státním zástupcem, nebo dokonce soudem.
- V rámci šetření byli mediátoři v PMS dotazováni, co vnímají jako největší problém při mediaci mezi obětí a pachatelem. Jednoznačně nejčastěji uváděným problémem je oblast motivace obecně. V této kategorii odpovědí se mediátoři vyjadřovali jak k neochotě a nezájmu stran setkat se tvář v tvář při mediaci (zvláště obětí), tak i k motivaci ve smyslu očekávání stran od mediace.
- K problematice motivace mediátoři nejčastěji zmiňovali obtíže spojené se získáním stran pro tento způsob řešení jejich trestní věci. Poukazovali na časté projevy obav klientů ze společného setkání, zejména pak obavy obětí. Mediátoři se dále vyjadřovali ve smyslu problematických motivů některých klientů pro uskutečnění společného setkání. Poměrně ve velkém počtu uvedli, že se během své praxe často setkávají s ryze účelovým jednáním některých obviněných. Spatřují ho zejména v jejich snaze zajistit si pro sebe lepší výchozí pozice pro rozhodování soudu, resp. státního

zástupce. Souhlas těchto obviněných s mediací je pak více ovlivněn jejich zamýšlenou strategií pro případnou další obhajobu, než skutečnou a upřímnou snahou pokusit se snížit následky jejich činu ve vztahu k oběti. Pokud se mediátoři vyjadřovali k problematickým motivům poškozených, pak nejčastěji zmiňovali jejich primární snahu o maximalizaci finanční kompenzace újmy.

- Mezi největší problémy mediátoři řadili také zvládnání emočních projevů zúčastněných stran během mediace.
- Respondenti dále upozornili na nejrůznější problematické jevy, které sice bezprostředně s mediací nesouvisí, ale výrazně ovlivňují praxi v oblasti provádění mediace. Na prvním místě zmiňovali velký důraz na rychlost provádění mediačních činností, vyvíjený orgány činnými v trestním řízení. I když tato časová omezení mediátoři s kvalitou provedených mediací přímo nespojovali, z velkého počtu odpovědí lze identifikovat existující limity pro možnosti detailněji se zabývat, vedle řešení vzniklého konfliktu, také možnými příčinami trestního chování a jednání obviněných z hlediska další prevence páchaní trestné činnosti.
- Dalším problémem je podle mínění mediátorů velmi nízké povědomí laické veřejnosti o možnostech činností PMS, zejména pak v průběhu přípravného řízení. Tato skutečnost pak praxi negativně ovlivňuje projevy počáteční nedůvěry, zejména obětí, při nabídkách možné spolupráce s touto institucí. Větším povědomím o možnostech řešení konfliktů vzniklých v souvislosti s trestným činem by bylo možno podpořit celkový zájem o mediaci, a tím i zvýšit její podíl v počtu vykonávaných odborných činnostech služby.
- Jako problematické jsou mediátory vnímány rezervy v oblasti vzdělávacích potřeb, kde by respondenti uvítali intenzivnější systematickou přípravu budoucích mediátorů a následné vzdělávání zkušenějších kolegů za účelem dalšího rozvoje jejich dovedností.
- Jedním z faktorů, který ovlivňuje mediaci, je i časové hledisko. Nalezení vyváženého konsensu na přiměřený minimální časový limit pro zajištění činností PMS v oblasti

mediace, aby odpovídajícím způsobem reflektoval jak potřeby účastníků konfliktu, připravených se na jeho řešení aktivně podílet, tak i potřeby dalších „zadavatelů“ (státních zástupců nebo soudců), je i v současné době stále podle mínění mediátorů aktuálním a živým tématem pro probíhající jednání o spolupráci s těmito partnery.

9. Závěr

Podle zastánců restorativní justice představuje mediace jednu z cest, jak vyjít vstříc skutečným potřebám lidí, kterých se dotkne zločin - tedy především jeho obětem a pachatelům. Je velmi důležité tento teoretický přístup ověřovat v praxi, za pomoci empirických výzkumů (evaluační výzkumy jsou podporovány například i Doporučením č. R (99) 19 výboru ministrů členským státům, týkající se mediace v trestních záležitostech). Výzkumy by měly zjistit, do jaké míry poskytují restorativní přístupy pozitivní výsledky pro všechny strany – pachatele, oběť a společnost.

Při respektu k postupům a metodám restorativní justice ovšem nesmíme opomenout, že závažná kriminalita se nedá řešit výhradně restorativně zaměřenými postupy. Restorativní přístupy je možno aplikovat pouze ve vhodných případech (vzhledem k osobě pachatele, závažnosti trestného činu, situaci poškozeného apod.), zatímco trestní justice musí reagovat na všechny spáchané trestné činy. Námí zkoumaná metoda mediace může být velmi úspěšnou, protože přináší možnost jak skutečně diferencovat a individualizovat nejen ukládané sankce, ale i způsob projednávání spáchaného deliktu, tedy i jak diferencovat trestní proces. Mediace je metodou, která významně podporuje ideu resocializace pachatelů. Je velkou šancí pro pachatele, aby si uvědomil škodlivost svého jednání a byl motivován k odstranění následků spáchaného trestného činu.

I přes určitá metodologická omezení našeho výzkumu lze konstatovat, že získané poznatky jednoznačně prokázaly prospěšnost kombinace mediačního řízení se soudním řešením případů. Vedle urovnání konfliktu mezi pachatelem a poškozeným, dosažení dohody o náhradě škody a odstranění dalších škodlivých následků trestné činnosti, byly v průběhu mediačního řízení vytvořeny kvalifikované a využitelné předpoklady pro řešení trestních věcí mimo standardní soudní řízení (využitím odklonů), a nebo pro ukládání výchovných trestů a opatření, které nejsou spojeny s odnětím svobody.

Nutno ocenit činnost probačních pracovníků za kvalitní a rychlý proces mediace, za pomoc klientům (poškozeným i pachatelům) při hledání cest k dosažení žádoucího řešení jejich

konfliktu a uzavření dohod o urovnání narušených vztahů a o náhradě škody způsobené trestnou činností. Významný je jejich podíl při vytváření podmínek pro mimosoudní řešení případů, a tím i pro rychlost soudního řízení. I přímí účastníci zhodnotili mediaci z hlediska uspokojení svých potřeb jako vhodné a efektivní opatření.

Summary

The research of **The Application of Mediation in the Criminal Justice System II** took place in accordance with The Institute of Criminology and Social Prevention's medium-term research plan for the years 2008-2010. Research focused on evaluating the benefits and effectiveness of mediation procedures for the offender, for the victim and for society, and on how mediation meets the planned general goals of the Probation and Mediation Service, i.e. integration of the offender, participation of the victim and the protection of society. One of the goals was to find out in which criminal justice institutions mediation is utilized by courts and public prosecutors, in what area and type of cases mediation procedures are applied, and their effectiveness from the perspective of society, the offender and the victim. This second part of the research (in 2010) primarily presents empirical findings.

According to available research from abroad, the most important reasons why victims decide to participate in mediation include a desire to find out more about the criminal act itself and about everything that led to it, the need to convey one's feelings to the offender, the wish to help him "change", to make him take responsibility for his own actions, to be eligible for financial compensation for damages, to avoid court proceedings, and to see for oneself that the offender is sufficiently punished. Most studies that focus on the experiences of victims with mediation bring positive results.

Our questionnaire survey between the offenders and victims that participated in mediation was also influenced by research from abroad. Its goal was to map their practical experiences with this measure. The Probation and Mediation Service of the Czech Republic was closely involved in its preparation. Thanks to its staff, it was possible to contact 94 victims and 93 offenders, who were then sent questionnaires. Of these, 89 were returned properly filled in, 50 from victims (a rate of return in this group of 53.2%) and 39 from offenders (a 41.9% rate of return). The research was anonymous, and so it was impossible to compare the offender's answers with those of the victim in the same case.

Reasons why victims most often decided to participate in mediation primarily included the desire to find out the offender's motives for his actions, to avoid lengthy court proceedings, to receive a clear apology from the offender, to contribute to his rehabilitation through one's own participation, and to receive compensation for damages. On the other hand, only rarely did the wish to find out more about the offender play a role, as to prove to oneself that a personal

encounter with him would not be a problem. For offenders, the dominant motive was the ability to come to an agreement with the victim, to redress damages, to speed up the entire case and to achieve a lesser penalty for the committed crime. Over half of the offenders had a strong need to apologize to the victim in person, or to inform him that they were sorry for what they had done. In comparison, the need to explain to him the circumstances that led to the crime was relatively rare.

Roughly two thirds of victims received the impression during the mediation that the offender truly regrets his actions, that it is not easy for him to meet face to face, and that he has a true desire to remedy what he caused with his actions. At the same time, it was revealed that according to 59% of the victims, the offender participated in the mediation only formally, out of a desire to avoid harsher punishment. Meanwhile, impressions that victims got of the offender and his behaviour during mediation were often influenced by feelings, experiences and attitudes they brought with them to the mediation. Thus those who felt a great deal of anger prior to the mediation were less inclined to believe the offender's intent to atone for his actions, and similarly those who had been the victims of a violent crime were more inclined to suspect the offender's approach of being a formal one. Offenders ascribed victims with a pragmatic approach to mediation – 71% thought that the victim's only reason for participating was to receive financial compensation. A relatively large number of offenders (40%) also gained the impression that the victim had behaved arrogantly toward them during the mediation. Both of these feelings were expressed significantly more often by those who were not first-time offenders.

The vast majority of both victims and offenders assessed the mediator's work as either very or quite good (96 % of victims and 97 % of offenders). A similarly positive agreement existed for the question as to whether the mediator had succeeded in creating a safe atmosphere, and whether under his aegis both parties had sufficient space to express their personal needs, opinions and positions. On the other hand, almost a fifth of the victims and a third of the offenders got the impression that the mediator had attempted to force on them his own notion of how the case should be resolved. Most of them, however, evidently saw it as a welcome initiative on the mediator's part, as this fact did not have any sort influence on their overall favourable assessment of his work. Nine out of ten victims as well as offenders stated that they were satisfied with the results of the mediation, with a further positive finding being that 84 % of victims and 95 % of offenders would agree to it again. The vast majority of offenders (90 %) stated that they would also agree to mediations if they were in the victim's place. The same fraction of victims answered yes to the question if they would recommend mediation to

similar victims. Only one offender stated that he had committed another offence following the mediation.

When asked about their overall impression and assessment of the mediation, less than one tenth of victims regretted their participation. Eight out of ten victims conceded to a greater or lesser degree that they felt better about the given case after the mediation than prior to it. For roughly three quarters of victims, it was also important that they were capable of talking to the offender openly about the entire matter. The vast majority of offenders were also satisfied with their participation, with the mediation being an unpleasant experience for only one tenth of them. Nine out of ten appreciated the fact that the mediation encounter allowed them to express themselves regarding the resolution of the offence. The results of the survey thus basically agree with the results of comparable foreign studies. A great majority of mediation participants are satisfied with this measure, and say it is a positive experience. The key role of aspects such as the offender's sincere apology, explanation of the reasons for the offence or his real interest in putting things right was confirmed. If the victim expects such elements from mediation, he is likely to be satisfied with his participation – unsatisfied victims tended to be those who had a priori doubts regarding the sense of meeting the offender, and the aforementioned aspects were not that important to them. In some cases, the other party's unsuitable behaviour (for example the offender's formal attitude or the victim's arrogant behaviour) was a barrier to overall satisfaction from the mediation. Almost everyone was essentially satisfied with the mediator's performance.

Another area of research was the analysis of data from the Criminal Register, which offers details of registered recidivism, especially its quantity, nature and development. Information was gathered on 311 individuals who in 2005 had participated in mediation in cases of deliberately committed offences. As far as the offenders' ages are concerned, we monitored this data not only with regards to the time of the mediation, but also the age when the first criminal conviction occurred. The average age of charged individuals in the mediation process was 26.3. The average age they were first convicted of a criminal offence was 23.6. Offenders with no previous convictions were in the clear majority, with a total of 247 (79.4 % of the sample). Another 24 of the offenders (7.7 %) had one recorded conviction. Only 40 individuals (12.9 %) were found to have multiple convictions prior to the use of mediation. Statistical analysis confirmed that the age at which an offender is first convicted is related to his total number of convictions in the Criminal Register. The average age of first offence for those with one conviction on record in the Register was 22.4, for those with 2-3 convictions 21.2, for those with 4-6 convictions 19.9, and for those with seven or more conviction 18.5.

For those that had no prior conviction in the Register, the average age was 24.2.

In our sample of cases where a deliberate criminal offence was committed, an agreement was reached in 75.5 % of the cases. Men were more open to reaching an agreement, as were younger people. As far as types of criminal activities go, theft in accordance with Section 247 of the Criminal Code (54.2 %) and bodily harm in accordance with Section 221 of the Criminal Code (31.5 %) formed the clear majority of cases. As far as the completion of mediated cases is concerned, almost two thirds of the offenders (189 individuals) had their prosecution conditionally suspended by either the court or the prosecutor. This option was most frequently utilized by the court or prosecutor for young offenders (65 cases of the 189 terminated by conditional suspension of prosecution). As far as repeat offences are concerned, of the 311 individuals, another 79 had another record in the Criminal Register (roughly four years after mediation), which represents a fourth of our sample (25.4 %). Over 75 % of them had already committed their next offence two years after mediation.

In our research, we also focussed on obtaining practical information regarding mediation during criminal proceedings. We examined court records as regards the course and results of mediation, cooperation of PMS centres with the justice system and the police, and the influence of mediation on court decisions. We also paid attention to the personal data of the subjects of mediation proceedings and the nature of the offences committed. We had at our disposal a sample of 52 files on cases where mediation had occurred in 2007 (regardless of the results) and where prosecution was terminated by a final verdict or other court decision. These cases featured a total of 60 offenders and 81 victims. The majority were property-related offences, most often theft, which were often committed as ongoing or along with other offences.

The offenders who participated in the mediation process included 56 men and only 4 women. Young offenders always committed their offences as an accomplice. For mediation, primarily first offenders were selected, where it could be reasonably expected not only that an agreement on compensation for damages would be reached, but also the high likelihood of the effectiveness of a court verdict outside of the main trial, disciplinary punishments or disciplinary measures. Primarily younger offenders participated in this manner of dispute resolution, with 75 % of them being below 30. The damage caused by the offenders' criminal activity was primarily damage to property (67.9 %) followed by harm to health in roughly one fourth of the cases.

In suitable cases, conditions for the possible application of alternative types of proceedings and for cooperation with individual PMS centres were already created during preliminary

proceedings. Offenders were informed of the options of diversion of criminal proceedings, in cases where the law requires it their agreement with such a procedure was obtained, young offenders were informed of the option of imposition of disciplinary measures, and some offenders were also informed of the possibility of working with the PMS. Probation and Mediation Service centres paid proper attention to investigating possibilities for mediation, and in each criminal case, both subjects of the mediation proceedings took part in a number of (even repeated) individual consultations, which in the case of young offenders also included their legal guardians.

The main criterion for success of the mediation proceedings can be considered the achievement of an agreement to settle the conflict and provide compensation for damages caused. An agreement was reached in 88.9 % of mediations. During the mediation proceedings, requirements of 44.4 % of victims for compensation for damages were completely satisfied, and in 34.6 % of victims agreed to receive compensation in instalments. All mediation proceedings were completed by PMS centres prior to court proceedings, and their results were available to be used in reaching a verdict. Three fourths of mediation proceedings were completed within six weeks, and the average term of proceedings was 44 days. This is a very good result of the work of PMS centres, which has a positive effect on the overall length of criminal prosecution.

In cases where an agreement between the offender and victim was reached, the courts decided to diverse the criminal proceedings 67.8% of the time, with the remaining offenders always receiving a suspended sentence, in four cases along with the suspension of their drivers license. The diversion involved primarily the suspension of prosecution. For young offenders, the number of diversions and sentences was almost identical.

The conclusion of the study provides information on an investigation into the practical experiences of probation officials – mediators. They were primarily asked what they see as the greatest problem in mediation between the offender and the victim, with motivation being the most frequent answer given. In this context, mediators commented both on unwillingness and disinterest in meeting face to face (this applies especially to victims, where apprehension or fear is sometimes also involved) as well as on motivation in the sense of what is expected from mediation. For offenders, this is primarily their effort to ensure for themselves a better position on which the court's or prosecutor's is then based. As far as victims are concerned, in some cases their primary motivation is the desire to maximize financial compensation for damages. The overall level and quality of cooperation with the justice system and police was also assessed as being problematic. According to mediators' experiences, these authorities

represent a system of criminal proceedings that emphasizes other procedures rather than the timely commencement of conflict resolution. Another barrier is the low awareness of the general public of PMS activities (especially in the area of preliminary proceedings), which then results in an initial lack of trust when offered this option.

Our research has confirmed that mediation can be very successful, as it offers the possibility to differentiate and individualize not only the imposition of sanctions, but also the procedure of dealing with the offence itself. It is a method that significantly supports, among other things, the idea of offender rehabilitation. A personal encounter with the victim offers them a unique opportunity to realize the harmfulness of their actions and to attempt to correct their consequences. Even despite certain methodological restrictions on our research, it can be said that the information gained proved the benefits of combining mediation proceedings with regular court cases. Aside from settling conflicts between offenders and victims, reaching agreements on compensation for damages and elimination of other harmful consequences of criminal activity, mediation proceedings created qualified and usable prerequisites for the resolution of criminal cases outside criminal proceedings (via diversion) or for the imposition of disciplinary punishments and measures that do not involve incarceration. Probation workers must be praised for a quick and high-quality mediation process, for helping clients (victims and offenders) find ways to achieve a positive resolution to their conflicts and achieve agreements on reconciling damaged relationships, and regarding compensation for damages caused by criminal activity. Significant is their share in creating conditions for out-of-court case settlement, and thus for the speed of court proceedings. Direct participants also assessed mediation as a suitable and effective measure from the perspective of their own needs being satisfied.

Translated by: Marvel s.r.o.

Literatura

- Bazemore, G.; Elis, L.: Evaluation of restorative justice. In: Johnstone, G.; Van Ness, D.W.: Handbook of restorative justice, s. 397-425. Cullompton: Willan Publishing, 2007.
- Dignan, J.: Understanding victims and restorative justice. Maidenhead: Open University Press, 2005
- Dignan, J.: The victim in restorative justice. In: Walklate, S.: Handbook of victims and victimology, s. 309-331. Cullompton: Willan Publishing, 2007.
- Doble, J.; Klein, J.: Attitudes towards crime and punishment in Vermont: public opinion about an experiment with restorative justice. New York: Doble Research Associates, 2000.
- Doubrovová, D., Ouředníková, L., Sotolář, A.: Modelový projekt Probační a mediační služby se zaměřením na osoby užívající drogy. In: Éthum, 24/99.
- Farrington, D. (ed.) Integrated developmental and life-course theories on offending. London: Transaction Publishers, 2008.
- Fellegi, B.: Meeting the challenges of introducing victim - offender mediation in Central and Eastern Europe. Leuven: European Forum for Victim – Offender Mediation and Restorative Justice, 2005.
- Flaten, C.: Victim offender mediation: application with serious offences committed by juveniles. In: Galaway, B.; Hudson, J. (ed.): Restorative justice: International perspectives, s. 387-401. New York: Crimal justice press, 1996.
- Gavrielides, T. Restorative justice theory and practice: addressing the discrepancy. Helsinki: HEUNI, 2007.
- Hayes, H.: Reoffending and restorative justice. In: Johnstone, G.; Van Ness, D.W.: Handbook of restorative justice, s. 426-444. Cullompton: Willan Publishing, 2007.
- Kuchta, J., Válková, H. aj.: Základy kriminologie a trestní politiky. Praha: C.H.Beck, 2005.
- Latimer, J.; Dowden, C.; Muise, D.: The effectiveness of restorative justice practices: A Meta-analysis. Ottawa: Department of Justice, 2001.
- Marshall, T.; Merry, S.: Crime and accountability: Victim-offender mediation in practice. London: HMSO 1990.
- Miers, D.: The international development of restorative justice. In: Johnstone, G.; Van Ness, D.W.: Handbook of restorative justice, s. 447-467. Cullompton: Willan Publishing, 2007.
- Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. Praha: C.H.Beck, 1999, s. 172.
- Netzig, L.; Trenczek, T.: Restorative justice as participation: theory, law, experience and research. In: Galaway, B.; Hudson, J. (ed.): Restorative justice: International perspectives, s. 241-260. New York: Crimal justice press, 1996.
- Ouředníčková, L. aj.: Příručka pro probaci a mediaci. Praha: SPJ, 2001.
- Raye, B.E.; Roberts, A.W.: Restorative processes. In: Johnstone, G.; Van Ness, D.W.: Handbook of restorative justice, s. 211-227. Cullompton: Willan Publishing, 2007.
- Roberts., J.; Hough, M.: Understanding public attitudes to criminal justice. Maidenhead: Open University Press, 2005.
- Roberts, T.: Evaluation of the victim-offender mediation project, Langley, B.C. Ottawa: Solicitor General Canada, 1995.
- Rozum, J. aj.: Výzkum institutu narovnání. Praha, IKSP 1999.
- Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář II. díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H. Beck Praha 2008, s. 2916.

- Šišková, T., Stöhrová, H. Úvod do mediace. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2007.
- Šišková, T., Stöhrová, H.: Mediace. Komplexní úroveň. Praha: Asociace mediátorů ČR, Výcvikový manuál 4. díl. 2008.
- Umbreit, M.: Victim meets offender: the impact of restorative justice and mediation. New York: Criminal Justice Press, 1994.
- Umbreit, M.S.; Vos, B.; Coates, R.B.; Armour, M.P.: Victims of severe violence in mediated dialogue with offender: the impact of the first multi-site study in the U.S. In: International Review of Victimology, vol. 13, 1/2006, s. 27-48.
- Umbreit, M.S.; Coates, R.B.; Vos, B.: Victim offender mediation: an evolving evidence-based practice. In: Sullivan, D.; Tifft, L.: Handbook of restorative justice, s. 52-62. London: Routledge, 2008.
- Večerka, K.; Holas, J., Tomášek, J. aj.: Občané o kriminalitě a prevenci. Praha: IKSP, 2007.
- Wackerle, R. Mediátor v trestním právu. Mimosoudní narovnání mezi pachatelem a obětí. Výcvikový manuál v rámci školení Phare 2003. Vídeň, 2003.
- Wemmers, J.A.: Restorative justice for victims of crime: a victim – oriented approach to restorative justice. In: International Review of Victimology, vol. 9, 1/2002, s. 43-59.
- Zehr, H.: Úvod do restorativní justice. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003.
- Zernova, M.: Restorative Justice. Ideals and Realities. Aldershot: Ashgate, 2007.

Další materiály:

- Metodický standard činnosti PMS v oblasti přípravného řízení a řízení před soudem, Probační a mediační služba ČR. 2003
- Mediace mezi poškozeným a obviněným, Manuál mediace. SPJ. – Institut pro probaci a mediaci. Kvalifikační vzdělávací kurz PMS ČR 2003/4
- Závěrečná zpráva k hodnocení dopadů regulace návrhu zákona o mediaci v netrestních věcech a mediátorech. Ministerstvo spravedlnosti ČR. 2009
- Statistická databáze PMS ČR
- Regionální výroční zprávy PMS ČR
- Komentáře ke statistickému vyhodnocení činnosti středisek Probační a mediační služby v České republice za rok 2001-2008.
- Zákon č. 257/2001, Sb., o Probační a mediační službě
- Metodický pokyn ředitele úřadu SKPV policejního prezidia ČR, č. 3 /2004
- Pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně č. 4/2001

Příloha – Tabulková část

Počet provedených mediací v závislosti na podnět k zahájení činnosti Souhrnná tabulka za období let 2006-2008

Podnět	Počet podnětů celkem	z toho provedených mediací	Počet podnětů Dospělí	z toho provedených mediací	Počet podnětů Mládež	z toho provedených mediací
Policie	4368 29,2%	443 10,1%	1776	261 14,7%	2592	182 7%
SZ	4586 30,7%	326 7,1%	2905	285 9,8%	1681	41 2,4%
Soud	2940 19,7%	129 4,4%	2098	114 5,4%	842	15 1,8%
Obviněný	2469 16,5%	379 15,4%	1939	339 17,5%	530	40 7,5%
Poškozený	50 0,3%	19 38%	42	15 35,7%	8	4 50%
Obhájce	73 0,5%	13 17,8%	51	13 23,5%	22	0
Rodina	131 0,9%	21 16%	29	5 17,2%	102	16 15,7%
Kurátor	136 0,9%	9 6,6%	0	0	136	9 6,6%
Jiný	189 1,3%	13 6,8%	19	3 16,7%	170	10 5,9%
Celkem	14942	1352 9,0%	8859	1035 11,7%	6083	317 5,2%

**Počet provedených mediací v závislosti na podnět k zahájení činnosti
Přehled za rok 2006**

Podnět	Počet podnětů celkem	z toho provedených mediací	Počet podnětů Dospělí	z toho provedených mediací	Počet podnětů Mládež	z toho provedených mediací
Policie	1374	155	664	92	710	63
SZ	1236	125	748	112	488	13
Soud	1145	62	822	50	323	12
Obviněný	816	128	672	115	144	13
Poškozený	15	10	12	7	3	3
Obhájce	21	5	16	5	5	0
Rodina	34	6	11	1	23	5
Kurátor	47	0	0	0	47	0
Jiný	74	6	11	2	63	4
Celkem	4762	497 <i>10,4%</i>	2956	385 <i>13,0%</i>	1806	114 <i>6,3%</i>

**Počet provedených mediací v závislosti na podnět k zahájení činnosti
Přehled za rok 2007**

Podnět	Počet podnětů celkem	z toho provedených mediací	Počet podnětů Dospělí	z toho provedených mediací	Počet podnětů Mládež	z toho provedených mediací
Policie	1659	165	603	101	1056	64
SZ	1632	108	1077	98	555	10
Soud	1067	41	746	39	321	2
Obviněný	867	126	672	114	195	12
Poškozený	19	4	16	4	3	0
Obhájce	31	5	23	5	8	0
Rodina	48	6	9	2	39	4
Kurátor	31	2	0	0	31	2
Jiný	60	3	4	0	56	3
Celkem	5414	460 <i>8,5%</i>	3150	363 <i>11,5%</i>	2264	97 <i>4,3%</i>

**Počet provedených mediací v závislosti na podnět k zahájení činnosti
Přehled za rok 2008**

Podnět	Počet podnětů celkem	z toho provedených mediací	Počet podnětů Dospělí	z toho provedených mediací	Počet podnětů Mládež	z toho provedených mediací
Policie	1335	123	509	68	826	55
SZ	1718	93	1080	75	638	18
Soud	728	26	530	25	198	1
Obviněný	786	125	595	110	191	15
Poškozený	16	5	14	4	2	1
Obhájce	21	3	12	3	9	0
Rodina	49	9	9	2	40	7
Kurátor	58	7	0	0	58	7
Jiný	55	4	4	1	51	3
Celkem	4766	395 8,3%	2753	288 10,5%	2013	107 5,3%

Úspěšnost mediací z hlediska uzavřených dohod dle jednotlivých podnětů k zahájení činnosti - Souhrnná tabulka za období let 2006-2008

Podnět	Mediace celkem	z toho Dohod	z toho Nedohod	Mediace Dospělí celkem	z toho Dohod	z toho Nedohod	Mediace Mládež celkem	z toho Dohod	z toho Nedohod
Policie	443	396 89,4%	47	261	233	28	182	163	19
SZ	326	268 82,2%	58	285	229	56	41	39	2
Soud	129	110 85,2%	19	114	96	18	15	14	1
Obviněný	379	340 89,7%	39	339	302	37	40	38	2
Poškozený	19	16 84,2%	3	15	12	3	4	4	
Obhájce	13	12 92,3%	1	13	12	1	0	0	0
Rodina	21	18 85,7%	3	5	4	1	16	14	2
Kurátor	9	9 100%	0	0	0	0	9	9	0
Jiný	13	11 84,6%	2	3	2	1	10	9	1
Celkem	1352	1180 87,3%		1035	890 86%		317	290 91,5%	

Úspěšnost mediací z hlediska uzavřených dohod dle jednotlivých podnětů k zahájení činnosti - přehled za rok 2006

Podnět	Mediace Celkem	z toho Dohod	z toho Nedohod	Mediace Dospělí celkem	z toho Dohod	z toho Nedohod	Mediace Mládež celkem	z toho Dohod	z toho Nedohod
Policie	155	138	17	92	83	9	63	55	8
SZ	125	93	33	112	79	33	13	13	0
Soud	62	52	10	50	40	10	12	12	0
Obviněný	128	115	13	115	103	12	13	12	1
Poškozený	10	9	1	7	6	1	3	3	0
Obhájce	5	5	0	5	5	0	0	0	0
Rodina	6	5	1	1	1	0	5	4	1
Kurátor	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Jiný	6	4	2	2	1	1	4	3	1

Úspěšnost mediací z hlediska uzavřených dohod dle jednotlivých podnětů k zahájení činnosti - přehled za rok 2007

Podnět	Mediace celkem	z toho Dohod	z toho Nedohod	Mediace Dospělí celkem	z toho Dohod	z toho Nedohod	Mediace Mládež celkem	z toho Dohod	z toho Nedohod
Policie	165	144	21	101	88	13	64	56	8
SZ	108	91	17	98	81	17	10	10	0
Soud	41	35	6	39	33	6	2	2	0
Obviněný	126	113	13	114	102	12	12	11	1
Poškozený	4	4	0	4	4	0	0	0	0
Obhájce	5	4	1	5	4	1	0	0	0
Rodina	6	5	1	2	1	1	4	4	0
Kurátor	2	2	0	0	0	0	2	2	0
Jiný	3	3	0	0	0	0	3	3	0

Úspěšnost mediací z hlediska uzavřených dohod dle jednotlivých podnětů k zahájení činnosti - přehled za rok 2008

Podnět	Mediace celkem	z toho Dohod	z toho Nedohod	Mediace Dospělí celkem	z toho Dohod	z toho Nedohod	Mediace Mládež celkem	z toho Dohod	z toho Nedohod
Policie	123	114	9	68	62	6	55	52	3
SZ	93	85	8	75	69	6	18	16	2
Soud	26	23	3	25	23	2	1	0	1
Obviněný	125	112	13	110	97	13	15	15	0
Poškozený	5	3	2	4	2	2	1	1	0
Obhájce	3	3	0	3	3	0	0	0	0
Rodina	9	8	1	2	2	0	7	6	1
Kurátor	7	7	0	0	0	0	7	7	0
Jiný	4	4	0	1	1	0	3	3	0

Srovnání počtu podnětů a z toho uskutečněných mediací u dospělých a mladistvých za období let 2006-2008

	Počet podnětů	Z tohoto počet mediací	Podíl v %
Dospělí	8859	1035	11,7
Mladiství	6083	317	5,2
D+M celkem	14942	1352	9,0

Srovnání úspěšnosti mediací z pohledu počtu uzavřených dohod u dospělých a mladistvých za období let 2006-2008

	Počet provedených mediací	Z toho počet dohod	Podíl v %
Dospělí	1035	890	86,0
Mladiství	317	290	91,5
D+M celkem	1352	1180	87,3

Uplatnění mediace v systému trestní justice II.

Autoři: Mgr. Jan Rozum
Mgr. Petr Kotulan
PhDr. Marina Luptáková
PhDr. Miroslav Scheinost
PhDr. Jan Tomášek, Ph.D.
Mgr. Michal Špejra
Recenzenti: PhDr. Pavel Pěnkava
Mgr. Dagmar Doubravová
Technická spolupráce: Lucie Černá
Vydavatel: Institut pro kriminologii a sociální prevenci
Nám. 14. října 12, Praha 5
Určeno: Pro odbornou veřejnost
Tiskárna: Vydavatelství KUFŘ s.r.o.
Naskové 3, Praha 5
Do tisku: srpen 2010
Vydání: první
Náklad: 220 ks

www.kriminologie.cz

ISBN 978-80-7338-097-7